

วารสารวิชาการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Journal of Humanities and Social Sciences

Volume 7 Issue 1 (January - June 2023)

ปีที่ 7 เล่มที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566)

ISSN : 2586-9450 (Print)

ISSN : 2697-4290 (Online)

Journal of Humanities and Social Sciences

Vol. 7 No. 1 (January-June 2023)

ISSN 2586 – 9450 (Print) / ISSN 2697 – 4290 (Online)

วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน พ.ศ.2566)

HUSO Journal of Humanities and Social Sciences

Vol.7 No.1 July-December 2023

ISSN : 2586-9450 (Print)
2697-4290 (Online)

ปีที่พิมพ์: มิถุนายน 2566

Year : June 2023

พิมพ์ : ณภัทร ก้อปปี
9 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220

HUSO Journal of Humanities and Social Sciences

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

รายละเอียดทั่วไป

วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เป็นวารสารเพื่อนำเสนอบทความวิจัย บทความวิชาการ และบทพิจารณาหนังสือ จากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนักศึกษา เกี่ยวกับสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครใช้การกลั่นกรองบทความก่อนลงตีพิมพ์แบบผู้ประเมินไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา (Double-blind Peer Review) โดยแต่ละบทความต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ทั้งนี้วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครจัดพิมพ์ปีละ 2 ฉบับ คือ (มกราคม-มิถุนายน) และ (กรกฎาคม-ธันวาคม)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ หรือผลงานวิจัยที่มีคุณภาพในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์กับเครือข่ายทางวิชาการทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย
3. เพื่อเป็นแหล่งสืบค้นสำหรับการบริการวิชาการในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
4. เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และการประชาสัมพันธ์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ข้อความและบทความในวารสารฉบับนี้เป็นแนวคิดของผู้เขียน การตีพิมพ์บทความเข้าเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ไม่ใช่ว่าความคิดเห็นและความรับผิดชอบของคณะผู้จัดทำ บรรณาธิการ กองบรรณาธิการ และมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences

วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

HUSO Journal of Humanities and Social Sciences

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566)

ISSN : 2586-9450 (Print) ISSN : 2697-4290 (Online)

เจ้าของ ที่ปรึกษา	วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร รองศาสตราจารย์ ดร.เปรี๊ยะ กิจรัตน์ภร
บรรณาธิการบริหาร	รองศาสตราจารย์ ดร.วัชรินทร์ อินทพรหม
บรรณาธิการประจำฉบับ	รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรี กล่อมเมือง
กองบรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร ยวงเงิน รองศาสตราจารย์ ดร.วณิศา ศิริวรสกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณพร บุญญาสถิตย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัลลภ สิ้นหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรดา นุ่มเจริญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขจิตพรรณ อมรปาน อาจารย์ ดร.อุมาพร ยุวชิต อาจารย์ ดร.เกศนี คุ่มสุวรรณ อาจารย์ศุภินันท์การย์ ระวีวงศ์ อาจารย์ศศิวิมล พลายชุม อาจารย์ณัฐา เกิดทรัพย์ อาจารย์จิราพร เนตรสมบัติผล อาจารย์กิตติศักดิ์ คงพูน อาจารย์อวยพร แสงคำ ดร.ศุภโชค มณีมัย
ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน	รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ ไม้เจริญ รองศาสตราจารย์ ดร.วณิศา ศิริวรสกุล รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุตดาสาร รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร ยวงเงิน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อักษร สวัสดิ์

	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐดนัย สุภัทรากุล
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิษยานนท์ สุทธิโส
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุณ ไชยนิติย์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนะศึก วิเศษชัย
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมธี ทรัพย์ประสพโชค
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภัสชา น้อยสอาด
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปณณณัช ธนัทพรพรรัตน์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรารภนา ผดุงพจน์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชัชฎาภา วัฒนธรรม
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณวัฒน์ หลาวทอง
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิษยานนท์ สุทธิโส
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัลลภมน สิ้นหน่ง
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยงยุทธ ขำคง
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รวิกันต์ อำนวย
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วชิรวิทย์ วิชาสวัสดิ์
	อาจารย์พิทักษ์ เผือกมี
	อาจารย์ ดร.ศิรดา เทียนขาว
	อาจารย์เดชา ชาติวรรณ
ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก	ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง
	ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์
	ศาสตราจารย์ ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์
	ศาสตราจารย์ ดร.พระมหาบุญเลิศ อนทปัญโญ
	ศาสตราจารย์ ดร.สมบุญ สุขสำราญ
	ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ
	ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.สุเทพ เชาวลิท
	Professor Dr.Walmilk Sarawade
	Professor Dr.Kinnarry Thakkar
	รองศาสตราจารย์ ดร.วัลลภ รัตนรัตนานนท์
	รองศาสตราจารย์ ดร.พิมลพรรณ ประเสริฐวงษ์ เรฟเพอร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมพร พุทธาพิทักษ์ผล

รองศาสตราจารย์ ดร.จรัญ มะลูลีม

รองศาสตราจารย์ ดร.สุทินันท์ พรหมสุวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตน์ะ ปัญญาภา

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี ฉรินัง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัลลภ พิริยวรรณะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ เผือกคง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกวลี เพชรทิพย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นนท์ณิธิ ดุลยทวีสิทธิ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นุชนาฏ บัวศรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรีย์พร นิพัฏฐวิทยา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิรัช กิตติธรรารุจน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรชัย สุขสวัสดิ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อดิสรณ์ สมนึกแทน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินัยธร วิชัยดิษฐ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ช่อทิพย์ ภูมณี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย เอื้อจิตรเมศ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรัชย์ วงศ์จันเสื่อ

Dr.John Sterling Forssen Smith

ดร.ศิริกัญญา ศิริกัญนันท์

ดร.จิตติภา คูประเสริฐ

ดร.ภัทรา ปิณฑะแพทย์

ดร.ธัชกฤต เทียมธรรม

ประสานงาน	ดร.ศุภโชค มณีมัย
พิสูจน์อักษร	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลยมน สิ้นหน่ง ดร.ศุภโชค มณีมัย อาจารย์ณัฏฐา เกิดทรัพย์
ออกแบบ	อาจารย์พีรติ จีงประกอบ
จัดทำรูปเล่ม	ณภัทร ก้อปปี
พิมพ์ที่	ณภัทร ก้อปปี เลขที่ 9 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	9
พัชรี กล่อมเมือง	
บทความวิจัย	
GUIDELINES FOR WRITING SELF-ASSESSMENT REPORT OF QUALITY ASSURANCE FOR FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES, PHRANAKHON RAJABHAT UNIVERSITY	1
<i>Ngampis Aoydang</i>	
NEW NORMAL INNOVATION FOR DEVELOPING DIGITAL ETIQUETTE SKILL SOCIAL STUDIES	21
<i>Waraporn Chanachanta, Charin Mangkhang, Pimpatsorn Dedkhad and Khaminthar Tanthikun</i>	
DEVELOPMENT OF ENGLISH GRAMMARTICAL COMPETENCE IN COMPARATIVE AND SUPERLATIVE OF MATTAYOMSUKSA 4 STUDENTS IN RITTIYAWANNALAI 2 SCHOOL	32
<i>Wisanu Patcharathorn and Surasak Jamcharoen</i>	
NETWORK DEVELOPMENT OF THE OFFICE OF THE NATIONAL HUMAN RIGHTS COMMISSION: THE STUDY ON THE REGIONAL CENTER FOR HUMAN RIGHTS STUDY AND COORDINATION	58
<i>Sunisa Jitraphai, Wanida Siriwarasakul and Shanasuek Wisetchai</i>	
THE DEVELOPMENT AND ADJUSTMENT OF THE SECULAR FUNERAL INCANTATION PERFORMANCE (SUARD KARUHAT) MAHATHEP BUNTHERNGSILPA TROUPE	75
<i>Iyaresh Ngamchalam</i>	
IMPLEMENTATION OF THE NATIONALITY RETURN POLICY FOR THAI DIASPORA IN PRACHUAP KHIRI KHAN PROVINCE AND RANONG PROVINCE	91
<i>Tawat Phumdara</i>	

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
A STUDY ON THE MANAGEMENT OF WASTE MATERIALS FROM A LARGE OPERATING AREA CONSTRUCTION: A CASE STUDY OF THE CONSTRUCTION ELECTRONIC PARTS MANUFACTURING FACTORY PROJECT BANGPAKONG DISTRICT, CHACHOENGSAO PROVINCE <i>Wirapong Naulkaew, Vinai Veeravathanond, Bunlert Wongpho and Thasanapat Panprom</i>	111
THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING SKILL IN MATHEMATICS THROUGH PROBLEM-BASED LEARNING IN YOUNG LEARNERS <i>Tay Ee Ren and Nipaporn Sakulwongs</i>	125
CULTURAL LANDSCAPE AND CHANGING OF FLOATING MARKETS IN THE WEATERN BANGKOK AREA <i>Pattanan Rattanasorasawet and Pannee bualek</i>	142
ESTIMATION OF SOIL LOSS RATE IN PHETCHABURI WATERSHED AREA WITH GEO-INFORMATION TECHNOLOGY <i>Anuwat Kochawan,²Narong Pleerux, Prin Lorpittayakorn and Anukul Buranapratheprat</i>	161
บทความวิชาการ	
DEVELOPMENT ADMINISTRATION OF THAI LOCAL COMMUNITY BASED ON CULTURAL DIVERSITY <i>Weerachart Pakdee</i>	176
ONLINE TEACHING HAS EVOLVED INTO BLENDED TEACHING OF BACHELOR DEGREE STUDENTS UNDER LEARNING OUTCOME OF THAI QUALIFICATION FRAMEWORK FOR HIGHER EDUCATION IN THE COVID-19 PANDEMIC SITUATION <i>Yootanat Boonyachai</i>	192
CREATING STREET ART ON SITE SPECIFIC WITH STREET ART'S LOCAL CULTURE <i>Peerati Juengprakob</i>	213

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
LEGAL PROBLEMS RELATED TO PROCEDURES OF THE CONSTITUTIONAL COURT <i>Natthaphat Petch-arporn, Suksmai Sutthibodee, Jaran Pakditanakul</i>	224
USER EXPERIENCE DESIGN LANDSCAPE <i>Nat Jantarothai</i>	242
THE INFLUENCING FACTORS OF LAMNARAI VOLCANIC GEOMORPHOLOGY <i>Nattaporn Yuang Ngoen, Rapeeporn Samart, Chatsiri Klungniam and Anuwat Kochawan</i>	259
METHODOLOGY FOR JAKHAY SOLO OF KRU SUTHARN BUATANG <i>Chortip Poumanee</i>	275
PATICIPATORY DEVELOPMENT : COMMUNITY SUSTAINALBE DEBELOPMENT <i>Supinthakan Rawangwongsaa and Nopporn Chueakham</i>	290
แนวทางการพิจารณาและการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ	307

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ฉบับนี้ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน 2566 มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการ ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อค้นพบ ข้อคิดเห็นทาง วิชาการและวิจัย แก่นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา นักวิจัย ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจด้าน มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วารสารฉบับนี้ประกอบด้วยบทความจำนวน 18 บทความ จำแนกเป็นบทความ วิจัยจำนวน 10 เรื่อง และบทความวิชาการ จำนวน 8 เรื่อง บทความทั้งหมดล้วนเป็นบทความที่น่าสนใจ นำเสนอข้อค้นพบใหม่ ๆ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับศาสตร์ที่เกี่ยวข้องได้

ทั้งนี้ ผู้สนใจสามารถติดตามอ่านบทความของวารสารได้ทั้งฉบับตีพิมพ์ และฉบับออนไลน์ อนึ่งวารสาร เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือจากหลายฝ่าย ประกอบด้วย บรรณาธิการ กองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก และผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ ที่กรุณาพิจารณาแก้ไข ปรับปรุง บทความให้มีความสมบูรณ์ และมีคุณภาพ อีกทั้งขอขอบพระคุณผู้แต่งบทความทุกท่านที่ให้ความสนใจ และ ส่งบทความเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารฯ สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการขอเชิญชวนผู้สนใจทุกท่าน ร่วมส่ง บทความวิจัย บทความวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และหากท่านมีข้อเสนอแนะหรือต้องการทราบข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับวารสารฯ สามารถ ติดต่อได้ที่ husojournalpnru@gmail.com กองบรรณาธิการยินดีอมรับข้อเสนอแนะเพื่อจกเป็นประโยชน์ ต่อการปรับปรุงวารสารฯ ให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นไป

รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรี กล่องเมือง

บรรณาธิการ

แนวทางการเขียนรายงานการประเมินตนเองในการประกันคุณภาพการศึกษา
ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
GUIDELINES FOR WRITING SELF-ASSESSMENT REPORT OF QUALITY ASSURANCE
FOR FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES, PHRANAKHON
RAJABHAT UNIVERSITY

งามพิศ อ้อยแดง^{1*}

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Ngampis Aoydang^{1*}

Faculty of Humanities & Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University

*E-mail Ngampis99@gmail.com

Received: 15/10/2022

Revised: 20/11/2022

Accepted: 29/05/2023

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) คุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง 2) ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง และ 3) แนวทางการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้ได้คุณภาพ เป็นการวิจัยแบบผสมระหว่างเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน และเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม จำนวน 107 ชุด การเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรจริงของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง พบว่า คุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ต้องมีเนื้อหาที่ครอบคลุมเกณฑ์การประเมินคุณภาพการศึกษา และมีความเชื่อมโยงกับ 4 พันธกิจหลักของราชภัฏ และสิ่งที่สำคัญคือ มีเนื้อหาที่มีความสมบูรณ์ทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจ 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการเขียนรายงานการประเมินตนเอง พบว่า บุคลากรมีความตระหนักในการสร้างงานประกันคุณภาพการศึกษาให้สัมฤทธิ์ผล บุคลากรได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารและได้รับการอบรมพัฒนาทักษะความรู้ด้านการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และดำเนินงานตามวงจรคุณภาพ PDCA อย่างต่อเนื่อง และ 3) แนวทางการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ให้ได้คุณภาพ คือ ต้องเขียนให้เนื้อหาที่ครอบคลุมตามวงจรคุณภาพ PDCA มีรูปแบบการเขียนที่ชัดเจน เข้าใจง่าย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น มีส่วนประกอบรายงานที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้ มีระบบการจัดเก็บเอกสารที่เป็นระบบ ถูกต้อง ทันสมัย สามารถตรวจสอบได้ และมีปัจจัยที่สำคัญในการเขียนรายงานการประเมิน

¹ นักวิชาการศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ตนเอง คือ บุคลากรต้องมีการรับรู้ มีแรงจูงใจให้ความร่วมมือ และมีทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินงานด้านการเขียน
รายงาน เพื่อให้ได้งานมีคุณภาพ

คำสำคัญ: ประกันคุณภาพ รายงานการประเมินตนเอง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Abstract

This research aimed to study: 1) The effectiveness of the Self- Assessment Report 2) The factors affecting the effectiveness of the Self-Assessment Report, and 3) Guidelines for writing the effective Self-Assessment Report of Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University. The research utilized the mixed methods of qualitative and quantitative. For the qualitative methodology, the tool used was the interview with 15 key informants. The obtained data was analyzed with content and triangular analysis. For the quantitative methodology, the tool used was the questionnaire asking 107 respondents from the Faculty of Humanities and Social Sciences. The statistics used were the frequency, percentage, mean, standard deviation and Pearson's Correlation Coefficient.

Findings: The effectiveness of the Self-Assessment Report was found by average at high level ($\mu = 4.05$). (1) The Self-Assessment Report was found to cover all criteria for the educational assessment and related to four missions of the university. The report was carefully written and supported by clear evidences ready for the internal and external assessment. (2) For the factors affecting the effectiveness of the Self-Assessment Report, it was found by average at high level ($\mu = 4.11$). It was also found that the faculty members have realized the importance of quality assurance and want to see the educational quality according the standardized criteria of the university. All faculty members regularly received needed information about the quality assurance. They received training as the preparation for the writing of the Self-Assessment Report. The allotted budget for the quality assurance of the program level was adequate. The Self-Assessment Report was prepared according to the PDCA cycle as planned. (3) For the guidelines for the effective writing of Self-Assessment Report of the Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University, it was found that the report content needs to cover all PDCA requirements. The writing pattern needs to be clear, concise and includes the comprehensive self-assessment. Moreover, the report should include the program's strengths and weaknesses, open for the quality's further development. The report should cover all components required for the standardized quality assurance. All information must be recorded with modern technology, systematic and ready for the future checking and monitoring. All involved personnel should have motivation, cooperation and the right attitude in writing the Self-Assessment Report so that the report quality will be assured.

Keywords: Quality assurance, Self-Assessment Report, Faculty of Humanities and Social Sciences

บทนำ

การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ของสำนักมาตรฐานและคุณภาพอุดมศึกษา มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน กำกับติดตาม และพัฒนาการดำเนินงานเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา มีนโยบายให้ทบวงองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การประกันคุณภาพการศึกษาภายใน รวมทั้งเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการวิธีการปรับปรุง การประกันคุณภาพการศึกษาภายในให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปและความเคลื่อนไหวด้านคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาระดับอุดมศึกษาต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินคุณภาพภายนอกซึ่งคณะกรรมการอุดมศึกษาได้ให้ความเห็นชอบให้เผยแพร่และส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษานำไปใช้เป็นแนวทางในการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ซึ่งคณะกรรมการได้มีการกำกับดูแล ตรวจสอบประเมิน และประกันคุณภาพการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา เพื่อใช้พัฒนาและยกระดับคุณภาพบัณฑิต โดยกำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพและมาตรฐาน ซึ่งมีการกำหนดรายละเอียดไว้อย่างชัดเจน (Department of General Education, 1999) ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเป็นหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) ร่วมกับสถานศึกษาในการจัดให้มีระบบกลไกในการควบคุม ตรวจสอบและประเมินการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายด้านคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาที่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (Office of the Higher Education Commission, 2010: 10-11)

การจัดทำรายงานประเมินตนเองของสถานศึกษา เป็นการนำเสนอผลการดำเนินงาน ในการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรอบปีที่ผ่านมาซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินงาน ทั้งหมดของสถานศึกษาที่ครอบคลุมมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา และนำเสนอรายงานต่อคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เปิดเผยต่อสาธารณชน ซึ่งการเขียนรายงานประเมินตนเองของสถานศึกษา มีลักษณะดังนี้ 1) เข้าใจวัตถุประสงค์ของการประเมินตนเอง 2) มีการกำหนดองค์ประกอบคุณภาพการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานอย่างชัดเจน 3) มีการกำหนดมาตรฐาน ตัวบ่งชี้คุณภาพ และเกณฑ์การประเมินคุณภาพ ที่สามารถปฏิบัติได้ เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในหน่วยงาน 4) มีผู้รับผิดชอบในการประเมินตนเองและเขียนรายงานการประเมินตนเองของหน่วยงาน ในรูปของคณะกรรมการ โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน 5) ดำเนินการประเมินหน่วยงานโดยปราศจากอคติ หรือความลำเอียง ทั้งในด้านบวกและด้านลบต่อหน่วยงานของตนเอง และหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง 6) มีการวางแผนการประเมินตนเองให้สอดคล้องกับกระบวนการประเมินคุณภาพหน่วยงานในระดับอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสอดคล้องกับกระบวนการประเมินคุณภาพจากภายนอก 7) เปิดโอกาสให้บุคลากรทุกคนในหน่วยงานมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง 8) มีกระบวนการดำเนินงานทั้งที่เริ่มจากบนสู่ล่าง และจากล่างสู่บน โดยผู้บริหารมีบทบาทในการประเมินตนเองด้วยการกำกับดูแลการดำเนินงาน และบุคลากรในหน่วยงานมีบทบาทในการให้ข้อมูล วิเคราะห์ และเสนอแนะ 9) มีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ถูกต้อง ทันสมัย และสอดคล้องกับประเด็นที่ประเมิน เพื่อให้ผลที่ได้รับจากการศึกษา และวิเคราะห์ตนเองมีความ

ถูกต้อง 10) ประเมินตนเองด้วยการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงกับมาตรฐานด้วยการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงกับมาตรฐานและเกณฑ์หน่วยงานและสถาบันกำหนดโดยแยกตามองค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณภาพ 11) มีการบูรณาการผลการวิเคราะห์ตนเองในด้านต่าง ๆ และระดับต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อสามารถหาข้อสรุปที่เป็นจัดแจ้งและจุดอ่อนของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการดำเนินงานให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น 12) เป็นกระบวนการดำเนินงานที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการปฏิบัติงานและมีความต่อเนื่อง โดยมีการนำผลการประเมินตนเองไปปรับปรุงการปฏิบัติงาน และเมื่อมีการปรับปรุงการปฏิบัติงานไปไ้ระยะหนึ่ง ก็มีการดำเนินการประเมินตนเองครั้งใหม่ เพื่อนำผลการประเมินตนเองไปปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง 13) นำเสนอด้วยภาษาและรูปแบบหรือระบบที่สามารถอ่านทำความเข้าใจได้ง่าย 14) รายงานมีส่วนประกอบที่ครอบคลุม และสอดคล้องกับกรอบของมาตรฐาน องค์ประกอบ คุณภาพ ตัวบ่งชี้ ที่กำหนดไว้ในระบบการประเมินคุณภาพ 15) นำเสนอผลการประเมินตามที่เกิดขึ้นจริงโดยไม่บิดเบือน เพื่อให้บุคลากรในหน่วยงานมีความกระตือรือร้น ให้ความสำคัญกับงานประกันคุณภาพ และมีความรู้ความเข้าใจตรงกันในการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ได้มีการดำเนินงานตามภารกิจหลัก 4 ประการ คือการผลิตบัณฑิต การวิจัย การให้บริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ และนำมาเขียนรายงานการประเมินตนเองตามตัวบ่งชี้ของการประกันคุณภาพการศึกษาภายในขึ้นตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ ซึ่งลักษณะการเขียนรายงานการประเมินตนเองมีหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบ สกอ. รูปแบบ มคอ.7 รูปแบบ คปภ. เพื่อรองรับการตรวจประเมินจากคณะกรรมการ และทางคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้มีการรองรับการตรวจประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน เป็นประจำทุกปีการศึกษา และได้มีข้อเสนอแนะการเขียนรายงานการประเมินตนเองจากคณะกรรมการตรวจประเมินให้มีการปรับปรุงวิธีการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้มีระบบและกลไกที่มีความสอดคล้องกับเกณฑ์ของ สกอ. เพื่อให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น (Self-assessment report. Faculty of Humanities and Social Sciences, 2017 – 2019) ซึ่งพบว่า การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าว บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในเกณฑ์การประเมินไม่ชัดเจน จึงมีทัศนคติทางลบมีความเห็นว่างานประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการเพิ่มภาระงาน ขาดการสนับสนุนให้บุคลากรในหน่วยงานมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และขาดการเผยแพร่ผลการประเมินตนเองของหน่วยงานแก่บุคลากรทำให้บุคลากรไม่ทราบจุดอ่อนที่ต้องปรับปรุงหรือจุดแข็งที่ต้องพัฒนาให้ดีขึ้น ขาดการพัฒนาในกระบวนการทำงานของผู้รับผิดชอบ ผู้รับผิดชอบไม่สามารถบริหารเวลาสำหรับการจัดทำรายงานการประเมินตนเองได้ ไม่มีทักษะในการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ไม่สามารถดำเนินการตามแผนการจัดทำรายงานการประเมินตนเองที่กำหนดไว้ จึงประสบปัญหาและอุปสรรคในการทำรายงานการประเมินตนเอง เพื่อให้แนวปฏิบัติการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้มีความทันสมัยและเกิดการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ ที่ครอบคลุมตามเนื้อหาคำอธิบายตามเกณฑ์ของ สกอ. ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการเขียนรายงาน

การประเมินตนเอง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนรายงานการประเมินตนเอง และได้แนวทางการพัฒนาคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ที่มีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
3. เพื่อศึกษาแนวทางการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ให้ได้คุณภาพ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
2. ทำให้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
3. ได้ทราบแนวทางการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ให้ได้คุณภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนาคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ในการประกันคุณภาพการศึกษา ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 4 ขอบเขต คือ ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านพื้นที่ และขอบเขตด้านเวลา มีเนื้อหาและองค์ประกอบที่จะศึกษาดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

- 1.1 ประชากร ได้แก่ บุคลากรสายวิชาการ และบุคลากรสายสนับสนุน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร จำนวน 107 คน
- 1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) คณบดี 2) ผู้อำนวยการส่วนงานประกันคุณภาพการศึกษา 3) ตัวแทนอนุกรรมการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา 4) ตัวแทนอาจารย์ และ 5) เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพระดับคณะ

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยนี้ได้ศึกษาการพัฒนาคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเองในการประกันคุณภาพการศึกษา ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เป็นการทบทวนแนวคิด หลักการทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะนำเข้ามาใช้ในการศึกษา คือ 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการประกันคุณภาพ 2) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความตระหนัก 3) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้ 4) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ 5) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความร่วมมือ 6) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา 7) ข้อมูลเกี่ยวกับการเขียนรายงานการประเมินตนเอง และ 8) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

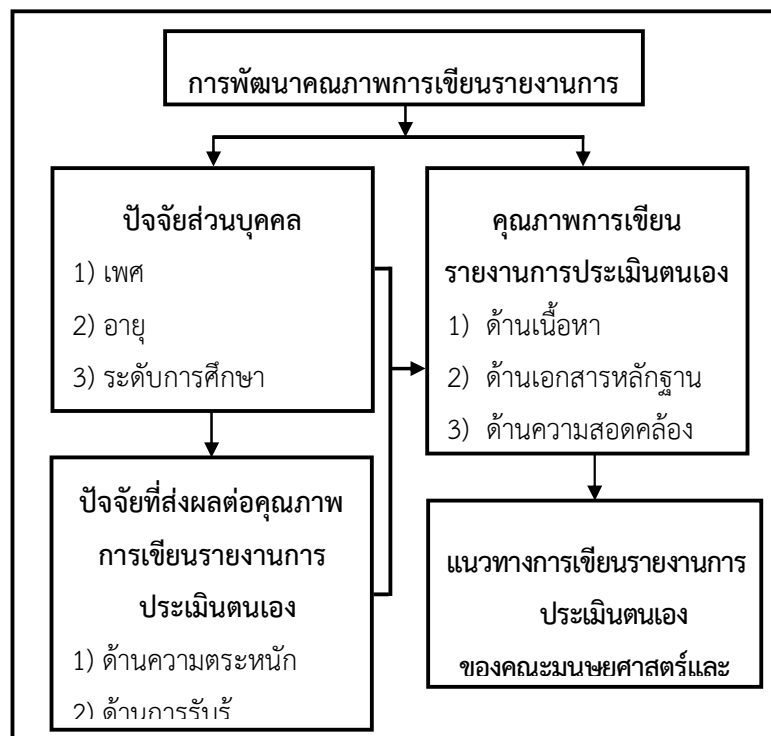
3. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการทำวิจัยในครั้งนี้ ครอบคลุมคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

4. ขอบเขตด้านเวลา

ใช้ระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2564 ถึงเดือนกรกฎาคม 2565

กรอบแนวความคิด

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการเขียนรายงานการประเมินตนเองในการประกันคุณภาพการศึกษาของ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เป็นงานวิจัยแบบผสมระหว่างงานวิจัยเชิงคุณภาพ และงานวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยด้านต่าง ๆ ในแต่ละประเด็นดังนี้

แหล่งข้อมูล

1. พื้นที่ศึกษาและประชากรครอบคลุมคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) คณบดี 2) ผู้อำนวยการส่วนงานประกันคุณภาพการศึกษา 3) ตัวแทนอนุกรรมการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา 4) ตัวแทนอาจารย์ และ 5) เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพระดับคณะ จำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล และตอนที่ 2 ข้อคำถามลักษณะปลายเปิด และประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง และแนวทางการเขียนรายงานการประเมินตนเองของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จากเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ คณบดี ผู้อำนวยการส่วนงานประกันคุณภาพการศึกษา ตัวแทนอนุกรรมการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ตัวแทนอาจารย์ และ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพระดับคณะ จำนวน 15 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์น่าเชื่อถือ มีการจดบันทึกข้อมูล และการบันทึกเสียง จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมสรุปและตรวจสอบสาระสำคัญของเนื้อหาตามประเด็นที่ศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้ขออนุญาตและขอความร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในการขอสัมภาษณ์และเก็บข้อมูล เพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถามบุคลากรคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร รวมทั้งสิ้น 107 ชุดโดยผ่านระบบออนไลน์กูเกิ้ลฟอร์ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Content Analysis) การวิเคราะห์เนื้อหาสาระที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การจดบันทึก การถอดข้อมูลจากเทปบันทึกเสียง และการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นการศึกษาที่ระบุไว้ตามวัตถุประสงค์และใช้การพรรณนาความในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ไปทำการจัดระเบียบของข้อมูลเพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุป และตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย โดยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งจะมีการพิจารณาจากข้อมูลการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความ

คิดเห็นตรงกันอย่างน้อย 3 คนขึ้นไป รวมถึงเอกสารและข้อมูลจากการสังเกต แล้วนำมาสรุปตามประเด็นหลัก ประเด็นรอง และนำเสนอในเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) ต่อไป ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คือจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารแบบสอบถาม และนำข้อมูลที่ได้นำมาสรุปแล้วมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัย คือ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อวิเคราะห์หาค่าสถิติต่าง ๆ แล้ววิเคราะห์ตามความคิดเห็นโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอในรูปตาราง ประกอบคำบรรยาย

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. คุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านเนื้อหา จากการสัมภาษณ์พบว่า การเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้ คือ ข้อมูลพื้นฐานองค์กร ผลการประเมินตนเอง การสรุปผล และแนวทางพัฒนา ซึ่งแต่ละส่วนเป็นการนำเสนอผลการดำเนินงานในการพัฒนาการจัดการศึกษาที่ครอบคลุมมาตรฐานการศึกษา ซึ่งจะมีเนื้อหาสาระตามตัวบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบของรายงาน เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในรอบปีการศึกษาที่ผ่านมา การเขียนรายงานการประเมินตนเองต้องที่เนื้อหาครอบคลุมเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา มีข้อมูลเชิงประจักษ์ และมีความเชื่อมโยงกับ 4 พันธกิจหลักของราชภัฏ รายละเอียดของเนื้อหาครบถ้วนตามกระบวนการ PDCA กระบวนการประเมินคุณภาพหน่วยงานภายใน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสอดคล้องกับกระบวนการประเมินคุณภาพจากภายนอก มีการบูรณาการผลการวิเคราะห์ตนเองในด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อหาข้อสรุปที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน ของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการดำเนินงานให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น และที่สำคัญที่สุดต้องมีเนื้อหาที่มีความสมบูรณ์ น่าอ่าน น่าสนใจ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจ การเขียนรายงานการประเมินตนเองต้องมีฐานข้อมูลในเชิงประจักษ์ที่ชัดเจน มีความสมบูรณ์ มีคุณภาพตรงตามบริบทของสถานศึกษาทั้งในด้านการพัฒนา ผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา และแนวทางการพัฒนาในรอบปีการศึกษาถัดไป

1.2 ด้านเอกสารหลักฐาน จากการสัมภาษณ์พบว่า การรวบรวมและการจัดเก็บเอกสารหลักฐาน ข้อมูลสารสนเทศ เพื่อประกอบการประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน ระดับคณะ เป็นการยืนยันข้อมูลด้านการดำเนินงานการพัฒนาการจัดการศึกษา ในลักษณะการจัดเก็บการประเมินผลการดำเนินงานในรอบปีการประเมินยังไม่เป็นระบบ ซึ่งการดำเนินงานจะถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ตามการจัดสรรงบประมาณดำเนินการ คือ ในระดับคณะ และระดับหลักสูตร การจัดกิจกรรม/ โครงการ พัฒนานักศึกษา หรือเกี่ยวกับการเรียนการสอน ส่วนมากจะเป็นระดับหลักสูตรดำเนินการ เอกสารสรุปผลการดำเนินโครงการก็จะถูกส่งมายังคณะ ส่วนระดับคณะก็จะดำเนินการให้ครอบคลุมตามพันธกิจหลักของสถาบัน และตามพันธกิจของคณะ เมื่อถึงรอบการ

ประเมินคุณภาพการศึกษาภายในระดับคณะผู้ที่รับผิดชอบหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาระดับคณะก็จะเป็นผู้รวบรวมเอกสารหลักฐานมาใช้ประกอบการประเมินคุณภาพระดับคณะซึ่งจะอยู่ในรูปแบบของเอกสารที่เป็นรูปเล่มสรุปผลการประเมินผลดำเนินงานที่แสดงรายละเอียดผลการดำเนินงาน ร่องรอย และหลักฐานการดำเนินงานตามสภาพจริงอย่างชัดเจน แต่ก็ควรมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ถูกต้อง และสอดคล้องกับประเด็นที่ประเมิน เพื่อให้ผลที่ได้รับจากการศึกษาและวิเคราะห์รายงานการประเมินตนเองมีความถูกต้อง และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.3 ด้านความสอดคล้อง จากการสัมภาษณ์พบว่า การเขียนรายงานการประเมินตนเองที่มีคุณภาพ ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีการเขียนให้มีเนื้อที่ครอบคลุม และมีความสอดคล้องกับความต้องการขององค์กร สอดคล้องและกลมกลืนกับแผนงาน กระบวนการ และผลลัพธ์ มีกระบวนการในการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้สอดคล้องกับเป้าหมาย บริบทองค์กร และข้อกำหนดของเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพอย่างชัดเจน การเขียนรายงานการประเมินตนเองมีความเชื่อมโยงระหว่างมาตรฐานการศึกษาและเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา มีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกับ 4 พันธกิจหลักของราชภัฏ ซึ่งสามารถปรับและประยุกต์วิธีการเขียนรายละเอียดในเนื้อหาสาระของรายงานการประเมินตนเองได้อย่างหลากหลาย เพื่อความสอดคล้องกับการดำเนินงานและข้อมูลสำคัญตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนา ตรวจสอบผลการดำเนินงาน และการปรับปรุง ให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

2.1 ด้านความตระหนัก จากการสัมภาษณ์พบว่า การเขียนรายงานการประเมินตนเองทั้งในระดับหลักสูตร และระดับคณะ ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บุคลากรส่วนใหญ่คิดว่าการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นภาระงานของอาจารย์ เป็นงานที่เพิ่มภาระจากงานสอน เนื่องจากบุคลากรมีภาระงานเยอะอยู่แล้วเมื่อมีงานประกันคุณภาพการศึกษาเพิ่มเข้ามาทำให้ถูกมองว่าเป็นการเพิ่มภาระงานจากเดิมที่มีอยู่แล้ว บุคลากรจึงมีความรู้สึกว่าการจัดทำรายงานการประเมินตนเองพร้อมจัดเตรียมและรวบรวมเอกสารหลักฐานในระยะเวลาที่จำกัด จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างเอกสารหลักฐานเพื่ออ้างอิงในรายงานการประเมินตนเองให้ทันต่อเวลาที่จำกัด เพื่อไม่เกิดการหละหลวมล่าช้าต่อภาระงานของแต่ละบุคคลผู้บริหารควรดูแลเอาใจใส่ให้ทั่วถึงและปลูกฝังความรู้สึกที่ดีให้กับบุคลากรในการปฏิบัติงาน บุคลากรยังมีความรู้สึกว่าการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการสร้างเอกสารหลักฐานมากกว่าการปฏิบัติงานจริง และควรหาแนวทางลดภาระงานที่ไม่จำเป็นลง ทำให้บุคลากรมีความตระหนักถึงงานประกันคุณภาพและเกิดความสนใจ ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

2.2 ด้านการรับรู้ จากการศึกษาพบว่า การสร้างการรับรู้ในเรื่องการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้บุคลากรในองค์กรได้รับรู้ จะมีการจัดประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงานด้านการเขียนรายงานการประเมินตนเองเป็นประจำทุกปีการศึกษา มีจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพ

อบรมการเขียนรายงานการประเมินตนเองในระดับหลักสูตร และระดับคณะเป็นประจำทุกปีการศึกษา เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพสามารถวิเคราะห์ ตีความ ตามเกณฑ์มาตรฐานได้อย่างถูกต้องและชัดเจน บุคลากรได้รับการอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในเกณฑ์มาตรฐานตัวบ่งชี้คุณภาพ โดยมีวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ความเข้าใจที่ตรงกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การเขียนรายงานการประเมินตนเองให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพได้ต้องเกิดจากความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของบุคลากร การสร้างความรู้ความเข้าใจให้บุคลากรเกิดการรับรู้ในแนวทางการปฏิบัติอย่างชัดเจน เพื่อให้การเขียนรายงานการประเมินตนเองเกิดผลสัมฤทธิ์ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา

2.3 ด้านแรงจูงใจ จากการศึกษาพบว่า การเขียนรายงานการประเมินตนเองที่มีคุณภาพผู้บริหารควรหาแนวทางสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรเกิดความต้องการมีส่วนร่วมในการดำเนินการประกันคุณภาพ เพื่อเป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญต่อผู้ปฏิบัติงาน อาจจะเป็นสิ่งจูงใจในรูปของสวัสดิการ การเลื่อนขั้นเลื่อนเงินเดือน การนำเป็นประกอบการประเมินความดีความชอบให้กับผู้รับผิดชอบประกันคุณภาพโดยตรง รวมถึงการจัดสถานที่และสภาพแวดล้อมให้เหมาะกับการปฏิบัติงาน มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีวัสดุ อุปกรณ์ ที่พอเพียงต่อการปฏิบัติ ก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจและมีกำลังใจในการทำงาน รวมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการอบรมฝึกทักษะความสามารถในการเขียนรายงานการประเมินตนเอง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการ/ กิจกรรม อย่างเหมาะสมและเพียงพอ ในการดำเนินโครงการ กิจกรรม ด้านการประกันคุณภาพการศึกษาในหน่วยงาน บุคลากรได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่างเต็มที่ เป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญต่อการปฏิบัติงาน และจะเป็นสิ่งช่วยผลักดันให้บุคลากรมีกำลังใจในการทำงาน จะเกิดการทำงานเป็นทีมทุกคนก็จะให้ความร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.4 ด้านความร่วมมือ จากการศึกษาพบว่า บุคลากรยังไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับการเขียนรายงานการประเมินตนเองเท่าที่ควร เนื่องจากบุคลากรมีภาระงานมากทำให้ขาดโอกาสพัฒนาความรู้และทักษะด้านการเขียนรายงานการประเมินตนเอง มีทักษะด้านการเขียนรายงานการประเมินตนเองไม่เพียงพอ ไม่มีเวลาศึกษาคู่มือ อาจทำให้การเขียนรายงานการประเมินตนเองเกิดความคาดเคลื่อนไม่สอดคล้องและไม่เชื่อมโยงกับเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา ทำให้บุคลากรไม่ให้ความร่วมมือและไม่อยากทุ่มเทให้กับการทำงานด้านการประกันคุณภาพอย่างเต็มที่ เพราะบุคลากรบางคนก็มีภาระงานมาก บุคลากรบางคนยังไม่มีเข้าใจตัวบ่งชี้และเกณฑ์เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบบ่อย และบุคลากรยังขาดทักษะในการทำงานเป็นทีมด้านระบบและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษา ทำบุคลากรไม่สามารถดำเนินงานตามตัวบ่งชี้ได้บรรลุเป้าหมายเพราะการมอบหมายไม่ตรงกับงานที่ปฏิบัติจริง บุคลากรมีความรู้และทักษะในการประเมินไม่เพียงพอ เจ้าหน้าที่งานประกันคุณภาพให้ข้อมูลหรือคำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานประกันคุณภาพได้ไม่ชัดเจน บุคลากรไม่เข้าใจตัวบ่งชี้ และไม่เข้าใจแผนพัฒนาและแนวทางการดำเนินงานตามแผนจึงทำให้บุคลากรขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการเขียนรายงานการประเมินตนเอง เพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่ในการเขียนรายงานการประเมินตนเองผู้บริหารควรพิจารณามอบหมายผู้รับผิดชอบการเขียนรายงานการ

ประเมินตนเองตามตัวบ่งชี้ด้านการประกันคุณภาพให้เหมาะสมและชัดเจน ควรสร้างระบบการเขียนรายงานการประเมินตนเองแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับบุคลากรขึ้นไป ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เข้าร่วมประชุม เพื่อร่วมกันวางแผน และการกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ ร่วมกันพัฒนาและปรับแผนคุณภาพให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับสภาพปัญหาการจัดทำรายงานการประเมินตนเองขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ด้วยการกำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน และสรุปผลการดำเนินงาน ตามกระบวนการ PDCA ให้การเขียนรายงานการประเมินตนเองมีคุณภาพ

3. แนวทางการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ให้ได้คุณภาพ ควรมีการเตรียมความพร้อมดังนี้

3.1 ด้านเนื้อหา คณะควรพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้มีเนื้อหาครอบคลุมตามวงจรคุณภาพ PDCA มีการพัฒนาความรู้และทักษะในการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้บุคลากรทุกระดับได้เข้าใจถึงกระบวนการของระบบและกลไกการประกันคุณภาพได้อย่างชัดเจน จัดอบรมบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในการคิดวิเคราะห์ ทิศทาง และแปลความของเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้สามารถเขียนรายงานการประเมินตนเองได้อย่างถูกต้อง มีเนื้อสารที่น่าอ่าน ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจ

3.2 ด้านเอกสารหลักฐาน คณะควรจัดอบรมให้บุคลากรได้รับการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถในการใช้ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย เพื่อให้สามารถดำเนินงานด้านการจัดเก็บเอกสารหลักฐานในระบบฐานข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการกำหนดรูปแบบการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐานให้เป็นระบบ เพื่อความสะดวก รวดเร็ว ทันสมัย ที่สามารถค้นหาได้ทันทีเมื่อต้องการใช้งาน และควรมีการจัดเก็บเอกสารหลักฐานการประเมินเชิงประจักษ์ที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามสภาพจริง สามารถตรวจสอบได้

3.3 ด้านความสอดคล้อง ผู้บริหารให้ความสำคัญและสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาแก่บุคลากรอย่างเต็มที่ทำให้ระบบการทำงานเป็นที่น่าสนใจ ควรมีการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับมาตรฐานการศึกษาของชาติ และควรสร้างทัศนคติที่ดีและให้ความสำคัญงานประกันคุณภาพการศึกษา กับทุกคนในหน่วยงาน

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลของการวิจัยในครั้งนี้เป็นการนำผลการวิจัยที่ค้นพบข้อเท็จจริงแล้วนำมาอภิปรายผลที่สนับสนุนด้วยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

จากวัตถุประสงค์คุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ด้านเนื้อหา 2) ด้านเอกสารหลักฐาน และ 3) ด้านความสอดคล้อง อภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านเนื้อหา จากผลการศึกษาพบว่า การเขียนรายงานการประเมินตนเองมีเนื้อหาที่ครอบคลุมเกณฑ์การประเมินคุณภาพการศึกษา มีรายละเอียดครบถ้วนตามกระบวนการ PDCA ทำให้รายงานการประเมินตนเองมีเนื้อหาสาระที่สมบูรณ์น่าอ่าน ทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจ ซึ่งสอดคล้องกับ King Mongkut's Institute of Technology North Bangkok (2005) กล่าวว่า การวางแผนการประเมินตนเองให้สอดคล้องกับกระบวนการประเมินคุณภาพหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับกระบวนการประเมินคุณภาพ และสอดคล้องกับกรอบของมาตรฐานองค์ประกอบคุณภาพ ตัวบ่งชี้ เกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ในระบบการประเมินคุณภาพ และต้องสอดคล้องกับผลการดำเนินงาน และหลักฐานอ้างอิง และสอดคล้องกับ Office of the Basic Education Commission (2016) กล่าวว่า รวบรวมข้อมูลสารสนเทศเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้รายงานประเมินตนเอง ทำให้เนื้อหาที่ได้มีความสมบูรณ์ ชัดเจน น่าอ่าน มีคุณภาพตรงตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพ

2. ด้านเอกสารหลักฐาน จากผลการศึกษาพบว่า การรองรับการตรวจประเมินคุณภาพการศึกษาต้องมีเอกสารหลักฐาน มีข้อมูลการดำเนินงานตามสภาพความเป็นจริง สามารถตรวจสอบได้ในเชิงประจักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับ King Mongkut's Institute of Technology North Bangkok (2005) กล่าวว่า การจัดเอกสารและหลักฐานอ้างอิง จะต้องเป็นข้อมูลในช่วงเวลาเดียวกันกับที่ได้นำเสนอไว้ในรายงานการประเมินตนเอง ซึ่งอาจจัดทำเป็นแฟ้มแยกตามองค์ประกอบ/ ตัวบ่งชี้ หรือใช้เอกสารที่หน่วยงานได้ดำเนินการอยู่เป็นเอกสารและหลักฐานเพื่อการอ้างอิง โดยจัดทำแถบสีเน้นข้อความ ฯลฯ การจัดเตรียมเอกสารดังกล่าวจะต้องง่ายต่อการสืบค้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phawana Kittiwimonchai et al. (2008) พบว่า สร้างระบบการจัดเก็บข้อมูลที่สามารถเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลต่าง ๆ ทั้งหมดของมหาวิทยาลัย เช่น การจัดทำระบบบูรณาการฐานข้อมูลสารสนเทศทุกด้านตามภารกิจหลัก ซึ่งจะลดความซ้ำซ้อนในการ รายงานข้อมูลของคณะ/ หน่วยงาน นอกจากนี้มหาวิทยาลัยยังสามารถใช้ข้อมูลดังกล่าวในการจัดทำรายงาน ผลการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ได้สะดวก รวดเร็วและทันเวลา

3. ด้านความสอดคล้อง จากผลการศึกษาพบว่า การเขียนรายงานการประเมินตนเอง มีความเชื่อมโยงระหว่างมาตรฐานการศึกษาและเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา มีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกับ 4 พันธกิจหลัก มีรายละเอียดครบถ้วนตามกระบวนการ PDCA อย่างครอบคลุมและชัดเจนตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อให้บรรลุตามปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ รวมถึงอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ของสถาบัน ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 - 2565) มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/ สังคมแห่งความรู้ แต่ละมาตรฐานย่อยของมาตรฐานการอุดมศึกษาจะมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับมาตรฐานย่อยของมาตรฐานการศึกษาของชาติ เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษารุดตามจุดมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาของชาติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Piyanan Boonthima (2018) พบว่า เตรียมการดำเนินการกำหนดมาตรฐานและประเด็นพิจารณาของสถานศึกษา รวมถึงกำหนดอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ของสถานศึกษา และกำหนดกรอบมาตรฐานการประเมิน เกณฑ์การประเมิน เพื่อใช้เป็น

แนวทางในการดำเนินการให้สอดคล้องมาตรฐานและการประเมิน พร้อมทั้งประกาศใช้มาตรฐานการศึกษาและประกาศกำหนดค่าเป้าหมายตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

จากวัตถุประสงค์ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านความตระหนัก 2) ด้านการรับรู้ 3) ด้านแรงจูงใจ และ 4) ด้านความร่วมมือ อภิปรายผลได้ดังนี้

1 ด้านความตระหนัก จากผลการศึกษาพบว่า การเขียนรายงานการประเมินตนเองจะสัมฤทธิ์ผลได้ต้องเกิดจากความต้องการให้งานมีคุณภาพ ไม่ใช่เป็นการสร้างเอกสารหลักฐาน แต่ต้องมีเป้าหมายของการเขียนรายงานการประเมินตนเองต้องมีมาตรฐานและมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา เพื่อต้องการให้งานมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kulwadee Sudlo (2007: 5) กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึง การแสดงออกซึ่งความรู้สึก ความเห็น ความสำนึก เป็นภาวะที่บุคคลเข้าใจและประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับตนเองได้โดยอาศัย ระยะเวลา เหตุการณ์ประสบการณ์หรือสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยทำให้คนเกิดความตระหนัก และสอดคล้องกับแนวคิดของ Paravee Busbarasri (2012: 17) กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึง ความสำนึกในภาวะจิตใจที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความคิด และความปรารถนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นสภาวะส่วนบุคคลที่ได้รับรู้หรือได้ประสบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และมีการประเมินค่าให้กับสิ่งเหล่านั้น หรือให้ความสำคัญต่อสิ่งเหล่านั้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลเกิดความตระหนักขึ้น คือ ประสบการณ์ สภาพแวดล้อม และปัจจัยสิ่งเร้าต่าง ๆ

2. ด้านการรับรู้ จากผลการศึกษาพบว่า บุคลากรได้รับรู้ข้อมูลด้านการประกันคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ ได้ทราบเกณฑ์ที่ใช้ควบคุมการประกันคุณภาพการศึกษาตามวงจรคุณภาพ PDCA และ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน โดยมีการกำหนดบทบาทการปฏิบัติงานไว้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับกฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ไว้ว่า มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรในหน่วยงานทุกระดับได้รับรู้ถึงกระบวนการประกันคุณภาพ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาโดยกำหนดบทบาทหน้าที่ ขั้นตอนการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาและการประเมินคุณภาพภายในที่ชัดเจน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chotika Raso (2012) พบว่า บุคลากรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เพราะงานได้รับมอบหมายมีการกำหนดหน้าที่อย่างชัดเจน จึงทำให้บุคลากรมีความพึงพอใจในงานที่ปฏิบัติทำให้มีความกระตือรือร้นในการทำงาน และใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่

3. ด้านแรงจูงใจ จากผลการศึกษาพบว่า บุคลากรได้รับการฝึกอบรมพัฒนาความรู้และทักษะในการเขียนรายงานการประเมินตนเอง และได้รับการจัดสรรทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการเขียนรายงานการประเมินตนเองอย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับกฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ไว้ว่า ส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากร หน่วยงานในสถาบัน สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบประกันคุณภาพโดยการสร้างคู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา คู่มือตัวบ่งชี้ตามเกณฑ์มาตรฐานในการประกันคุณภาพการศึกษา

ของหน่วยงานทุกระดับ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Jaichanok Pakat (2011) กล่าวว่า การสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติเกิดความรู้ความเข้าใจ เสริมสร้างขวัญและกำลังใจ และพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4. ด้านความร่วมมือ จากผลการศึกษาพบว่า บุคลากรได้ร่วมดำเนินการเขียนรายงานการประเมินตนเองตามวงจรคุณภาพ PDCA อย่างต่อเนื่อง ร่วมปฏิบัติงานให้บรรลุตามปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และแผนการดำเนินงานการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับกฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ไว้ว่า องค์กรให้มีการพัฒนาความร่วมมือสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานภายใน และหน่วยงานภายนอกในกิจกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาและนำมาพัฒนาการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องและให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสอดคล้องกับแนวคิดของ Sornnet Areesophonphichet (2008: 67 - 68) กล่าวว่า ความร่วมมือ เป็นกระบวนการในการมีส่วนร่วมในองค์กรของการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายร่วมกัน และ Jackson & Maddy (2005; Cited in Sornnet Areesophonphichet, 2007: 69) ได้กล่าวว่า ความร่วมมือช่วยให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพของบุคลากรให้มีความตื่นตัวและผลักดันให้เกิดการปรับปรุงวิธีการทำงานให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

จากวัตถุประสงค์แนวทางการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครให้ได้คุณภาพ จากผลการวิจัยมีดังนี้คือ

1. คุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ประกอบด้วย 3 ด้าน อภิปรายผลได้ดังนี้ ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหา ควรพัฒนาความรู้และทักษะในการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้บุคลากรทุกระดับได้เข้าใจถึงกระบวนการของระบบและกลไกการประกันคุณภาพได้อย่างชัดเจน ให้บุคลากรสามารถตีความ ตีความ และแปลความของเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษาได้และสามารถเขียนรายงานการประเมินตนเองได้อย่างถูกต้อง มีเนื้อสาระที่อ่านง่าย ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจ 2) ด้านเอกสารหลักฐาน ควรมีการจัดเก็บเอกสารหลักฐานการประเมินเชิงประจักษ์ที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามสภาพจริง สามารถตรวจสอบได้ กำหนดรูปแบบการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐานให้เป็นระบบ เพื่อความสะดวก รวดเร็ว ทันสมัยที่สามารถค้นหาได้ทันทีเมื่อต้องการใช้งาน และ 3) ด้านความสอดคล้อง การเขียนรายงานการประเมินตนเองควรสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานองค์ประกอบคุณภาพ และตัวบ่งชี้ที่กำหนดกำหนดไว้ในระบบการประเมินคุณภาพ มีความสอดคล้องกับแผนงาน กระบวนการ และผลลัพธ์ มีกระบวนการในการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้สอดคล้องกับเป้าหมาย พันธกิจ วิสัยทัศน์ และบริบทองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phawana Kittiwimonchai et al. (2008) พบว่า การบริหารจัดการประกันคุณภาพตามตัวชี้วัดในประเมินคุณภาพให้ครอบคลุมภารกิจหลักและตอบสนองต่อการประเมินคุณภาพทุกระบบ และการบริหารจัดการตัวชี้วัดในประเมินคุณภาพ ให้ครอบคลุมภารกิจ หลักและตอบสนองต่อการประเมินคุณภาพภายนอกทุกระบบ มีการพัฒนาตัวชี้วัดและสร้างเป็นมาตรฐานของสถาบัน มีการสร้างระบบการจัดเก็บข้อมูลที่สามารถเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลต่าง ๆ ทั้งหมดของสถาบัน เช่น การจัดทำระบบบูรณาการฐานข้อมูลสารสนเทศทุกด้านตามภารกิจหลัก ซึ่งจะ

ลดความซ้ำซ้อนในการ รายงานข้อมูลของคณะ/ หน่วยงาน นอกจากนี้สถาบันยังสามารถใช้ข้อมูลในการจัดทำ รายงาน ผลการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก รวดเร็วและทันเวลา และมีการสร้างความรู้ความ เข้าใจระบบการประกันคุณภาพให้แก่บุคลากรทุกระดับ มีการกำหนดแผนงาน ขั้นตอนและกระบวนการที่ ชัดเจนในการตรวจประเมินคุณภาพภายในให้มีคุณภาพ

2. ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ประกอบด้วย 4 ด้าน อภิปรายผลได้ดังนี้ ได้แก่ 1) ด้านความตระหนัก ผู้บริหาร ควรมีการสร้างความตระหนักให้บุคลากรเกิดความสนใจในงานประกันคุณภาพการศึกษา ทำให้บุคลากรใน องค์กรเข้าใจว่างานประกันคุณภาพการศึกษาเป็นงานที่ไม่น่าเบื่อและไม่ใช่งานที่เพิ่มภาระจากงานสอน และ ปลุกฝังความรู้สึกที่ดีให้กับบุคลากรว่าการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการสร้างเอกสาร หลักฐานมากกว่าการปฏิบัติงานจริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nawarat Ngowansanam and Arkanya Baojanya. (2017) พบว่า การจัดทำรายงานการประเมินตนเองทำให้บุคลากรไม่สามารถบริหารเวลาได้ บุคลากรขาดความสอดคล้องสัมพันธ์กับกระบวนการต่างที่เกี่ยวพันไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ขาดกระบวนการ ทำงานเป็นทีมมุ่งที่มุ่งไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้บุคลากรขาดความตระหนักและไม่ให้ความสำคัญต่องาน ประกันคุณภาพการศึกษา 2) ด้านการรับรู้ ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรได้มีความรู้ความเข้าใจ ในเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา สามารถคิดวิเคราะห์ ติดตามตามเกณฑ์มาตรฐานได้อย่าง ถูกต้องและชัดเจน ส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะ และสร้างความรู้ความเข้าใจในเกณฑ์ มาตรฐานตัวบ่งชี้คุณภาพ โดยมีวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ความเข้าใจที่ตรงกันและเป็นไปในทิศทาง เดียวกัน 3) ด้านแรงจูงใจ ผู้บริหารควรหาแนวทางสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรเกิดความต้องการมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการประกันคุณภาพ เพื่อเป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญต่อผู้ปฏิบัติงาน อาจจะเป็นสิ่งจูงใจในรูปของสวัสดิการ การ เลื่อนขั้นเลื่อนเงินเดือน การนำเป็นประกอบการประเมินความดีความชอบให้กับผู้รับผิดชอบประกันคุณภาพ โดยตรง รวมถึงการจัดสถานที่และสภาพแวดล้อมให้เหมาะกับการปฏิบัติงาน มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีวัสดุ อุปกรณ์ ที่พอเพียงต่อการปฏิบัติ ก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจและมีกำลังใจการทำงาน รวมทั้ง ส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการอบรมฝึกทักษะความสามารถในการเขียนรายงานการประเมินตนเอง เพื่อเป็น แนวทางในการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chotika Raso. (2012) พบว่า บุคลากรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เพราะบุคลากรได้รับการสนับสนุนจาก องค์กรในการพัฒนาความรู้ความสามารถ ด้านการฝึกอบรมและศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้และ ประสบการณ์ และมีการประเมินความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน รวมถึงโอกาสในการเลื่อนขั้นเลื่อน ตำแหน่งตามความสามารถของตนเอง และ 4) ด้านความร่วมมือ แนวปฏิบัติที่ในการเขียนรายงานการประเมิน ตนเองผู้บริหารควรพิจารณาอบหมายผู้รับผิดชอบการเขียนรายงานการประเมินตนเองตามตัวบ่งชี้ด้านการ ประกันคุณภาพให้เหมาะสมและชัดเจน ควรสร้างระบบการเขียนรายงานการประเมินตนเองแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่ระดับบุคลากรขึ้นไป ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เข้าร่วมประชุม เพื่อร่วมกันวางแผน และการกำหนด เป้าหมายในการดำเนินงานการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ

ร่วมกันพัฒนาและปรับแผนคุณภาพให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับสภาพปัญหาการจัดทำรายงานการประเมินตนเองขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ด้วยการกำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน และสรุปผลการดำเนินงาน ตามกระบวนการ PDCA ให้การเขียนรายงานการประเมินตนเองมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของTabucanon (1999; Cited in Sornnet Areesophonphichet, 2007: 70 - 71) กล่าวว่า ความร่วมมือสามารถดำเนินการได้ทั้งความร่วมมือในลักษณะการมีข้อตกลงร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนผลตอบแทน และการร่วมมือโดยเข้าทรัพยากร โครงสร้างพื้นฐาน และร่วมดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในเป้าหมายเดียวกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chotika Raso. (2012) พบว่า บุคลากรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เพราะมหาวิทยาลัยมีการแบ่งสายงานที่ชัดเจน ซึ่งในแต่ละสายงานจะมีการวางแผนไว้อย่างเป็นระบบ มีรายละเอียด และมีข้อกำหนดเกี่ยวกับงานที่ต้องปฏิบัติตามตำแหน่งงาน จึงทำให้บุคลากรปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ และเมื่อเกิดปัญหาที่สามารถแก้ไขปัญหาได้ และบุคลากรมีความพึงพอใจในลักษณะของงานตามที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในงานที่ทำ ซึ่งเป็นงานที่ท้าทายความสามารถตามที่ได้รับมอบหมายมีการกำหนดหน้าที่อย่างชัดเจน จึงทำให้บุคลากรมีความพึงพอใจในงานที่ปฏิบัติทำให้มีความกระตือรือร้นในการทำงาน และใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ และบุคลากรได้รับการสนับสนุนจากองค์กรในการพัฒนาความรู้ความสามารถ ด้านการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ และมีการประเมินความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน รวมถึงโอกาสในการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งตามความสามารถของตนเอง

สรุปแนวทางการเขียนรายงานการประเมินตนเองในการประกันคุณภาพการศึกษา ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร พบว่า การจัดทำรายงานการประเมินตนเองเป็นกระบวนการวิเคราะหฺตนเอง เพื่อแสดงผลการดำเนินงานขององค์กรว่าได้ดำเนินงานตามพันธกิจขององค์กร และมีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาย่างต่อเนื่องตามแผนที่กำหนดไว้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร รวมทั้งวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน ตลอดจน ร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้วยตนเอง รายงานการประเมินตนเองจึงเป็นเอกสารที่ช่วยสะท้อนผลการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถาบันการศึกษาที่ประกอบด้วย การควบคุมคุณภาพ การกำกับติดตาม คุณภาพ และการประเมินคุณภาพ นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง จึงต้องรายงานผลการดำเนินงานตามรายองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน วิเคราะห์จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา และข้อเสนอแนะ เพื่อการพัฒนาในการเสริมจุดเด่น ลดจุดที่ควรพัฒนา เพื่อให้การจัดทำรายงานการประเมินตนเองระดับคณะเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และสามารถสะท้อนผลการดำเนินงานตามตัวบ่งชี้ได้ชัดเจน การเขียนรายงานการประเมินตนเองที่มีคุณภาพต้องเขียนตามขั้นตอนของกระบวนการ “PDCA” ที่ครอบคลุม และสอดคล้องกับกรอบของมาตรฐาน องค์ประกอบคุณภาพ ตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้ในระบบการประเมินคุณภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง แนวทางการเขียนรายงานการประเมินตนเองในการประกันคุณภาพการศึกษา ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้มีคุณภาพ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 ด้านเนื้อหา โดยภาพรวมข้อที่ได้คะแนนน้อยที่สุด คือ การเขียนรายงานการประเมินตนเองมีเนื้อหาที่มีความสมบูรณ์ทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจ ดังนั้นควรปรับวิธีการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้ครอบคลุมเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ มีรายละเอียดครบถ้วนตามกระบวนการ PDCA ใช้ภาษาในการเขียนที่เป็นมาตรฐาน มีความกระชับ ชัดเจน สื่อความหมายเข้าใจง่าย ผู้เขียนอาจใช้เทคนิคการเขียนเพิ่มเติม แสดงแนวคิดต่าง ๆ ให้ผู้อ่านรับว่าเห็นด้วยและเกิดความสนใจ

1.2 ด้านเอกสารหลักฐาน โดยภาพรวมข้อที่ได้คะแนนน้อยที่สุด คือ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร หลักฐานได้ในเชิงประจักษ์ ดังนั้นควรสร้างระบบฐานข้อมูลการจัดเก็บเอกสารหลักฐานประกอบการประเมินคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการพัฒนาระบบการจัดเก็บเอกสารให้ถูกต้องและเป็นระเบียบ เพื่อความสะดวก รวดเร็ว ทันสมัย ที่สามารถค้นหาได้ทันทีเมื่อต้องการ ใช้งาน

1.3 ด้านความสอดคล้อง โดยภาพรวมข้อที่ได้คะแนนน้อยที่สุด คือ การเขียนรายงานการประเมินตนเองมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับมาตรฐานการศึกษาของชาติ ดังนั้นควรเขียนรายงาน การประเมินคุณภาพให้สอดคล้อง ครอบคลุม และเชื่อมโยงตามมาตรฐานการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ซึ่งรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาถือเป็นสารสนเทศหนึ่งที่สำคัญในการนำไปใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางการพัฒนาสถานศึกษา และยังเป็นการเตรียมความพร้อม ในการขอรับการประเมินคุณภาพภายใน และการประเมินคุณภาพภายนอก

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 การศึกษาครั้งต่อไป ควรศึกษานโยบายและแผนการจัดทำรายงานการประเมินตนเอง ที่เกิดผลลัพธ์อย่างมีประสิทธิภาพต่อองค์กรอย่างต่อเนื่อง

2.2 การศึกษาครั้งต่อไป ควรศึกษาการเขียนรายงานการประเมินตนเองให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์คุณภาพ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่ดี

เอกสารอ้างอิง

- Chotika Raso. (2012). **Performance Motivation of Personnel of Nakhon Sawan Rajabhat University**. Higher Education Srinakharinwirot University.
- Department of General Education. (1999). **Educational Quality Assurance Department of General Education**. Bangkok: Teachers Council Printing House.
- Jackson, D. & Maddy, W. (2005). **Ohio StateUniversity Fact Sheet: Introduction**. Retrieved November 1, 2010, from <http://ohioline.osu.edu/bc-fact/0001.html>
- Jaichanok Pakat. (2011). **Factors Affecting Participation in Educational Quality Assurance: A Case Study**. National Institute of Development Administration. Bangkok: National Institute of Development Administration.
- King Mongkut's Institute of Technology North Bangkok. (2005). **Manual for writing a self-assessment report**. Educational Quality Assurance Center.
- Kulwadee Sudlo (2007). **Boats next to Lamphun**. Party. Thesis. Khon Kaen University.
- Nawarat Ngowansanam and Arkanya Baojanya. (2017). **Analysis of problems and obstacles in preparing self-assessment reports at the curriculum level. of the Faculty of Education Khon Kaen University**. Faculty of Education Khon Kaen University.
- Office of the Basic Education Commission (2016). **Guidelines for writing a self-assessment report of educational institutions**. Educational Testing Bureau. National Buddhism Office.
- Paravee Busbarasri. (2012). **Awareness and Attitude of Executives and Employees towards Public Relations within Eastern Resource Management and Development Public Company Limited**. Independent Study and Research, Department of Marketing Communication Arts. graduate school University of the Thai Chamber of Commerce.
- Phawana Kittiwimonchai et al. (2008). **Efficiency and effectiveness of quality assurance**. Khon Kaen University. Khon Kaen University.
- Piyanan Boonthima. (2018). **Developing a model of internal quality assurance in schools**. Huay Ma Kong Temple with the concept of Kaizen. Board of Directors Basic education.
- Sornnet Aresophonpichet. (2007). **Development of a collaborative strategy in social science research**. of state higher education institutions. Bangkok: Chulalongkorn University.

- Tabucanon, (1999). **Chemical modernization and vulnerability of Cetaceans increasing toxic threat of organ chlorine contaminants.** In Walker, C.H., Livingstone, D.R. (Eds.), *Persistent pollutants in marine ecosystems.* (pp. 161-177). Oxford: Pergamon Press.
- , (2022). **Self-assessment report. Faculty of Humanities and Social Sciences 2017 – 2019.** Phranakhon Rajabhat University. [Online] Retrieved from: <http://www.pnru.ac.th>. Search date 2014.January 5.

นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่เพื่อส่งเสริมทักษะมารยาทดิจิทัล NEW NORMAL INNOVATION FOR DEVELOPING DIGITAL ETIQUETTE SKILL SOCIAL STUDIES

วราภรณ์ ชนะจันท์ตา^{1*}, ชรินทร์ มั่งคั่ง², พิมภัสสร เต็ดขาด³ และ เขมินทรา ตันธิกุล⁴

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

²คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

³คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

⁴คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

¹Waraporn Chanachanta ²Charin Mangkhang ³Pimpatsorn Dedkhad and ⁴Khamintha Tanthikun

¹Faculty of Education of Mahamakut Buddhist University Lanna Campus

²Faculty of Education, Chiang Mai University

³Faculty of Education of Mahamakut Buddhist University Lanna Campus

⁴Faculty of Education of Mahamakut Buddhist University Lanna Campus

*E-mail waraporn.chanachanta@gmail.com

Received: 15/10/2021

Revised: 22/09/2022

Accepted: 21/11/2022

บทคัดย่อ

สถานการณ์ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงสังคมเข้าสู่ยุคดิจิทัล มีการเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่ เกิดสภาวะสภาพปัญหาของพลเมืองดิจิทัล การขาดวิจารณญาณในการใช้สื่อ เทคโนโลยี ขาดการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงของข้อมูล และขาดจริยธรรมในการใช้สื่อ เทคโนโลยี ส่งเสริมคุณลักษณะที่ได้จากสังเคราะห์สติ เพื่อเกิดองค์ประกอบคุณลักษณะ เพื่อให้นักศึกษาเกิดภาวะความพร้อมในการเรียน โดยใช้วิธีการการสัมภาษณ์ และการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการ วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาของมารยาทดิจิทัลของของนิสิตนักศึกษา 2) ส่งเสริมคุณลักษณะที่ได้จากสังเคราะห์สติ เพื่อพัฒนาทักษะมารยาทดิจิทัล ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนการมารยาทดิจิทัล 2) สื่อการเรียนสอนวิถีใหม่ ส่งเสริมทักษะมารยาทดิจิทัล 3)การประเมิน ภาพรวมค่า IOC อยู่ในระดับ มากที่สุด

คำสำคัญ : นวัตกรรมการเรียนรู้ , การเรียนรู้สังคมศึกษา , การเรียนรู้วิถีใหม่ , ทักษะมารยาทดิจิทัล

Abstract

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรการสอนสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

² อาจารย์ประจำสาขาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

The current situation has transformed society into the digital age. There is a New Normal of Social studies learning, a problem condition of digital citizens Lack of judgment in media use Technology lacks factual analysis of data. and lack of ethics in the use of media and technology Promote the attributes obtained from statistical synthesis to form a feature element To provide students with a state of readiness to study using the interview method and sample survey The tools used are Interview form and questionnaire Statistics used in Analyze data including frequency, percentage and average trade. 1) Problems of students' digital etiquette 2) Promote the attributes obtained from statistical synthesis to develop digital etiquette skills which must have 3 components: 1) digital etiquette learning management plan 2) new teaching media Promote digital etiquette skills 3) Assessment of overall IOC values is at the highest level.

Keywords: Learning innovation , Social studies learning , New Normal , Digital etiquette skills

บทนำ

ปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ดิจิทัลร่วมในการเรียนต้องเป็นองค์กรที่มีความพร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ข้อมูลที่มาจกมายทั้งข้อมูลภายใน และข้อมูลภายนอก เนื่องจากการพัฒนา เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือสื่อ สังคมออนไลน์ทำให้ข้อมูลมาจากหลากหลายช่องทาง ต้องมีศักยภาพในการจัดการข้อมูล เพื่อใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งจะขอขยายความหมาย เกี่ยวกับคำว่า มารยาทดิจิทัล (digital etiquette) นั่นคือการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศโดยการนำไอทีหรือเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการเรียน ทำให้เกิดการใช้งานในวงกว้าง แม้กระทั่งในคนที่ไม่เคยใช้คอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ตมาก่อน ซึ่งทำให้เกิดมารยาทดิจิทัล (digital etiquette) การเริ่มต้นใช้ตั้งแต่ในวัยเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีในมารยาทดิจิทัล (Wongyai & Pattaphol , 2019)

การปรับเปลี่ยนที่สำคัญก็คือ มารยาทดิจิทัล (digital etiquette) เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตของมนุษย์แทบทุกด้านการติดต่อสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมดำเนินบนฐานของข้อมูลในอินเทอร์เน็ตหลายประเทศในโลกจึงจำเป็นต้องปรับตัวไปสู่ความเป็นดิจิทัล การที่ประเทศไทยต้องปรับตัวเพื่อเตรียมก้าวเข้าสู่ยุคการศึกษาการเรียนรู้ดิจิทัล (Digital literacy) ที่จะต้องแข่งขันกันด้วยความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม รูปแบบของการศึกษากำลังจะเปลี่ยนไปเกิดการทำงานแบบใหม่ที่เรียกว่า การเรียนรู้ดิจิทัล (Digital literacy) ข้อมูลเกือบทุกอย่างในอนาคตจะถูกเชื่อมโยงด้วยเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ดังนั้นการขับเคลื่อนทั้งสมรรถนะของตนเองและขององค์กรให้ไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของยุคดิจิทัล โดยมีวิธีบริหารการทำงานผ่านระบบออนไลน์ตลอด ทั้งวิธีการบริหารจัดการดิจิทัลคอนเทนต์ (Digital Content) ในการเรียนวิถีสังคมใหม่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ระบบดิจิทัลจะเข้ามามีบทบาทในการเรียนการสอนและเทคโนโลยีดิจิทัลให้เหมาะสมกับพฤติกรรมและการเลือกมารยาทดิจิทัลกับผู้เรียนซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยที่ว่าผู้เรียนควรมีมารยาทการใช้ดิจิทัลและทักษะดิจิทัล เพื่อให้การกระตุ้นให้ผู้ที่ใช้สื่อดิจิทัลผ่านทางอินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้น (Yingkrangkrai, 2014) อย่างไรก็ตามแม้ว่าการเติบโตของเทคโนโลยีดิจิทัลจะทำให้การเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่สิ่งที่ควรรักษาไว้ ก็คือความรู้ความเข้าใจที่ตรงกันหรือสอดคล้องกันเกี่ยวกับเรื่องมารยาทดิจิทัล ซึ่งเริ่มจากการกำหนดแผนการสอนที่ส่งเสริมสังคมการเรียนรู้วิถีใหม่ เกิดทักษะมารยาทดิจิทัล การใช้โซเชียลมีเดียที่ถูกต้อง มีมารยาทบนพื้นฐานการใช้สื่อดิจิทัล สอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมการเรียนการสอน ผู้เขียนมีความประสงค์ที่จะสะท้อนให้เห็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้และแนวทางการเรียนรู้วิถีใหม่ เกิดทักษะมารยาทดิจิทัล โดยใช้แผนการสอนเรื่องการดำเนินชีวิตในสังคมและการปลูกฝังทักษะมารยาทดิจิทัลในจิตสำนึกของบุคคลตามกรอบทักษะและการเรียนรู้วัฒนธรรมในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ได้พลเมืองหรือประชากรที่มีคุณภาพของประเทศไทย

แนวทางการแก้ไขด้วยการเตรียมพลเมืองอนาคตโดยการปลูกฝังวัฒนธรรมเพื่อถ่ายทอดความรู้พื้นฐานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมุ่งเน้นความสำคัญทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสุข โดยยึดผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองในสังคมศึกษาวิถีใหม่เพื่อส่งเสริมทักษะมารยาทดิจิทัล

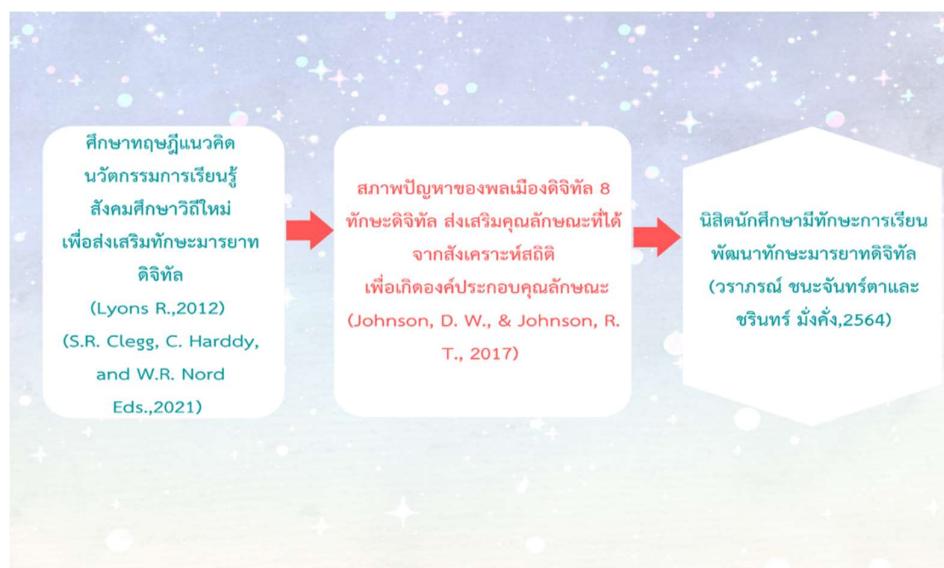
(Mangkhang, 2018) และแนวปฏิบัติในสังคมดิจิทัล (Digital Etiquette) Netiquette เป็นคำที่มาจาก “network etiquette” หมายถึง จรรยาบรรณของการอยู่ร่วมกันในสังคมอินเทอร์เน็ต หรือ cyberspace ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ ผู้คนเข้ามาแลกเปลี่ยน สื่อสาร และทำกิจกรรมร่วมกัน ชุมชนใหญ่บ้างเล็กบ้างบนอินเทอร์เน็ตนั้น ก็ไม่ต่างจากสังคมบนโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งจำเป็นต้องมีกฎกติกา (codes of conduct) เพื่อใช้เป็นกลไกสำหรับการกำกับดูแลพฤติกรรมและการ ปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกบัญญัติ 10 ประการ ของการใช้อินเทอร์เน็ต 1)ต้องไม่ใช้คอมพิวเตอร์ทำร้าย หรือ ละเมิดผู้อื่น 2)ต้องไม่รบกวนการทำงานของผู้อื่น 3)ต้องไม่สอดแนม แก้ไข หรือ เปิดดูแฟ้มข้อมูลของผู้อื่น 4)ต้องใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการโจรกรรมข้อมูลข่าวสาร 5)ต้องไม่ใช้คอมพิวเตอร์สร้างหลักฐานที่เป็นเท็จ 6)ต้องไม่คัดลอกโปรแกรมของผู้อื่นที่มีลิขสิทธิ์ 7)ต้องไม่ละเมิดการใช้ทรัพยากรคอมพิวเตอร์ โดยที่ตนเองไม่มีสิทธิ์ 8)ต้องไม่นำเอาผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน 9)ต้องคำนึงถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับสังคม ที่เกิดจากการกระทำของท่าน 10)ต้องใช้คอมพิวเตอร์โดยเคารพ กฎระเบียบ กติกา และมีมารยาท (Mahidol University, 2016)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.เพื่อศึกษาสภาพปัญหามารยาทดิจิทัลของนิสิตนักศึกษา
- 2.ส่งเสริมคุณลักษณะที่ได้จากสังเคราะห์สถิติ เพื่อพัฒนาทักษะมารยาทดิจิทัล

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

วิธีการศึกษา

การวิจัยเชิงคุณภาพ มีการใช้ระเบียบวิธีวิจัยการการสัมภาษณ์ และการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม การดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาจากแหล่งข้อมูลเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศึกษา ตำรา เอกสารและงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็น มารยาทดิจิทัล ของระดับนิสิตนักศึกษาว่ามีลักษณะอย่างไร (Lyons R.,2012) นักวิชาการรวมถึงงานวิจัยต่าง ๆ ในประเทศไทยและ ต่างประเทศ นิยามแนวคิดของมารยาทดิจิทัล ความหมายของมารยาทดิจิทัล ความสำคัญของมารยาทดิจิทัล (S.R. Clegg, C. Harddy, and W.R. Nord Eds.,2021) และคุณลักษณะและองค์ประกอบเชิงพฤติกรรมของมารยาทดิจิทัล ว่าอย่างไรและในปัจจุบันสภาพปัญหาของมารยาทดิจิทัล เป็นอย่างไร (Johnson, D. W., & Johnson R. T., 2017) และเกิดความรู้ที่ดี สร้างทักษะคติ เจตคติที่ดีในวิชาสังคมศึกษา ความทันสมัย ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีใช้ให้เกิดประโยชน์ในการสอนที่สืบเนื่องไปยงอนาคตที่ดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Chanachanta & Mangkhang, 2021)

ขั้นที่ 2 เลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง คือ 1) ผู้บริหารและคณาจารย์ จำนวน 10 คน 2) นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 จำนวน 35 คน รวมทั้งสิ้น 45 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยใช้วิธีการการสัมภาษณ์ และการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการ วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย

ขั้นที่ 3 ออกแบบเครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ 1.เพื่อศึกษาสภาพปัญหามารยาทดิจิทัลของนิสิตนักศึกษา 2.ส่งเสริมคุณลักษณะที่ได้จากสังเคราะห์สถิติ เพื่อพัฒนาทักษะมารยาทดิจิทัล

ขั้นที่ 4 ดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและจากการสัมภาษณ์ โดยมีวิธีการวิจัย ดังนี้ 1) ศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมารยาทดิจิทัลทั้งความหมายความสำคัญและคุณลักษณะ มารยาทดิจิทัล2) ทำการสัมภาษณ์ ความคิดเห็นของ กลุ่มตัวอย่าง คือ 1) ผู้บริหารและคณาจารย์ จำนวน 10คน 2)นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 จำนวน 35 คน รวมทั้งสิ้น 45 คน ศึกษาคุณลักษณะมารยาทดิจิทัลเรื่องของสภาพปัญหา มารยาทดิจิทัลว่ามีประเด็นใดบ้างและคุณลักษณะของมารยาทดิจิทัลควรเป็นอย่างไรและ นำมาสังเคราะห์ 3) สสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง1) ผู้บริหารและคณาจารย์ จำนวน 10คน 2)นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 จำนวน 35คน รวมทั้งสิ้น 45 คน โดยวิธีการให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเพื่อนำผลที่ได้มาสังเคราะห์ข้อมูลหาคุณลักษณะ มารยาทดิจิทัล 4) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เรียบเรียง สรุปและอภิปราย ผลการวิจัย 5) จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์และนำเสนอผลการวิจัย

เครื่องมือการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือการวิจัยที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง กับ 1.สภาพปัญหา มารยาทดิจิทัลของนักเรียนชั้นนิสิตนักศึกษาปีที่1 2.คุณลักษณะมารยาทดิจิทัลของนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 3) การประเมิน ขั้นตอนดังต่อไปนี้ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1.การเก็บข้อมูล

การดำเนินการวิจัย โดยการสัมภาษณ์และสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างโดย วิธีการสัมภาษณ์ โดยจะทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ เกี่ยวข้องในเรื่องของสภาพปัญหามารยาทดิจิทัลว่ามีประเด็นใดบ้างและ คุณลักษณะของ มารยาทดิจิทัลว่าควรเป็นอย่างไร ต่อมาจะทำการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างโดย วิธีการให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเพื่อนำผลที่ได้มาสรุปข้อมูลหา 8 ทักษะดิจิทัล คุณลักษณะความเป็น มารยาทดิจิทัล

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยวิธีการสัมภาษณ์และสำรวจความคิดเห็นของกลุ่ม ตัวอย่างโดยวิธีการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจะแบ่งเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพ และตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติคือ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ

ผลการศึกษา

- 1) สภาพปัญหามารยาทดิจิทัล 8 ทักษะดิจิทัล ของนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 ผลการสัมภาษณ์จากกลุ่ม ตัวอย่าง สามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ทักษะ Digital citizen identity: ความสามารถในการสร้างและจัดการในการระบุตัวตน ด้วยความซื่อสัตย์ทั้งในโลกออนไลน์และออฟไลน์ นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 ขาดความรู้ที่สามารถเกิดการสร้างสรรค์ บริหารจัดการ รักษาอัตลักษณ์ที่ดีของตนเองไว้ให้ได้ ทั้งในส่วนของโลกออนไลน์และโลกความจริง ที่ทำให้ขาดการแสดงความสามารถแสดงออกถึงความเป็นตัวตนต่อสังคมภายนอก โดยอาศัยช่องทางการสื่อสารผ่านเว็บไซต์เครือข่ายสังคมในการอธิบายรูปแบบใหม่ของการสื่อสารแบบมีปฏิสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นการแสดงออกเกี่ยวกับตัวตนผ่านเว็บไซต์เครือข่ายสังคมต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 12.50

ประเด็นที่ 2 ทักษะ Screen time management: ความสามารถในการจัดการเวลาในโลกออนไลน์ การจัดการเวลาเพื่อภารกิจที่หลากหลาย และการจัดการเวลาและกำกับตัวเองในการทำกิจกรรมในสื่อสังคมออนไลน์

นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 มีทักษะด้านอารมณ์ที่ไร้ดุลพินิจในการบริหารจัดการข้อมูลส่วนตัว โดยเฉพาะการแชร์ ข้อมูลส่วนตัวออนไลน์ไม่เกิดการป้องกันความเป็นส่วนตัวทั้งของตนเองและผู้อื่นเป็น และพวกเขาจะต้องมีความตระหนักเกิดความไม่เข้าถึงความเท่าเทียมกันทางดิจิทัล รวมถึงต้องมีวิจาร์ณญาณในการรักษาความ

ปลอดภัยของข้อมูลตนเองในสังคมดิจิทัล และต้องเกิดความเสี่ยงของข้อมูลของตนในสื่อสังคมดิจิทัลได้ด้วย คิดเป็นร้อยละ 12.50

ประเด็นที่ 3 Cyberbullying management: ความสามารถในการตรวจจับสถานการณ์การกลั่นแกล้งบนอินเทอร์เน็ตและจัดการกับสถานการณ์อย่างชาญฉลาด
นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 ขาดความสามารถในการวิเคราะห์แยกแยะระหว่างข้อมูลที่ถูกต้องและข้อมูลที่ผิด ข้อมูลที่มีเนื้อหาดีและข้อมูลที่เข้าข่ายอันตราย เชื่อคนง่ายในบางส่วน และเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกส่งผ่านมาทางออนไลน์แล้วไม่ตั้งข้อสงสัย หากคำตอบให้ชัดเจนก่อนเชื่อและนำไปแชร์ทันที คิดเป็นร้อยละ 12.50

ประเด็นที่ 4 Cybersecurity management: ความสามารถในการปกป้องข้อมูลโดยการสร้างความปลอดภัยของรหัสผ่านและการจัดการการคุกคามทางไซเบอร์ที่มีความหลากหลาย
นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 ไม่มีการการบริหารเวลากับการใช้อุปกรณ์ยุคดิจิทัล รวมไปถึงการควบคุมเพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างโลกออนไลน์และโลกภายนอก ขาดความเหมาะสมย่อมส่งผลเสียต่อสุขภาพโดยรวม ทั้งความเครียดต่อสุขภาพจิตและเป็นสาเหตุก่อให้เกิดความเจ็บป่วยทางกาย ซึ่งนำไปสู่การสูญเสียทรัพย์สินเพื่อใช้รักษา และเสียสุขภาพในระยะยาวโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ คิดเป็นร้อยละ 10.00

ประเด็นที่ 5 Privacy management: ความสามารถในการจัดการข้อมูลส่วนบุคคลที่เผยแพร่ในโลกออนไลน์อย่างมีวิจารณญาณเพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวของทั้งของตนเองและของผู้อื่น
นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 มีการกลั่นแกล้งบนโลกออนไลน์ในรูปแบบต่างๆ และเกิดในรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ การบูลลี่ การด่าทอกันด้วยข้อความหยาบคาย การตัดต่อภาพ สร้างข้อมูลเท็จ รวมไปถึงการตั้งกลุ่มออนไลน์กีดกันเพื่อนออกจากกลุ่ม ฯลฯ จึงไม่มีวิธีการรับมือที่มีความสามารถในการรับรู้และรับมือการคุกคามข่มขู่บนโลกออนไลน์ได้อย่างชาญฉลาด เพื่อป้องกันตนเองและคนรอบข้างจากการคุกคามทางโลกออนไลน์ให้ได้ คิดเป็นร้อยละ 11.00

ประเด็นที่ 6 Critical thinking: ความสามารถในการจำแนกข้อมูลที่เป็นจริงและข้อมูลที่เป็นเท็จ เนื้อหาที่ดีและเนื้อหาที่เป็นอันตราย และการติดต่อออนไลน์ที่น่าเชื่อถือและน่าสงสัย
นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 มักจะใช้งานอุปกรณ์คอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์เคลื่อนที่ของผู้อื่น และเปิดใช้งาน WiFi สาธารณะฟรี เสร็จแล้วมักจะละเลย ไม่ลบรหัสผ่านหรือประวัติการใช้งานทิ้ง ซึ่งเสี่ยงมากที่จะถูกผู้อื่นสวมสิทธิขโมยตัวตนบนโลกออนไลน์ และเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลได้อย่างง่ายดาย คิดเป็นร้อยละ 12.50

ประเด็นที่ 7 Digital footprints: ความสามารถในการทำความเข้าใจธรรมชาติของร่องรอยทางดิจิทัล ผลกระทบของร่องรอยทางดิจิทัลที่มีต่อชีวิตจริง และจัดการร่องรอยทางดิจิทัลด้วยความรับผิดชอบ
นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 ไม่สามารถป้องกันข้อมูลด้วยการสร้างระบบความปลอดภัยที่เข้มแข็งและป้องกันการโจรกรรมข้อมูลไม่ให้เกิดขึ้นได้ เกิดความไม่คาดคิด อาทิเช่น เมื่อทำธุรกรรมกับธนาคารหรือซื้อสินค้าออนไลน์ เช่น ซื้อเสื้อผ้า ชุดเดรส เป็นต้น ควรเปลี่ยนรหัสบ่อยๆ และไม่หลีกเลี่ยงการใช้คอมพิวเตอร์สาธารณะ มักหาแนวทางการแก้ไขไม่ได้ คิดเป็นร้อยละ 16.00

ประเด็นที่ 8 Digital empathy: ความสามารถในการแสดงออกถึงความใส่ใจในความรู้สึกและความต้องการในโลกออนไลน์ทั้งของตนเองและของผู้อื่น

นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 บางคนไม่มีการเห็นอกเห็นใจและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นบนโลกออนไลน์ ไม่สนใจสังคมและมักจะเกิดจากการใช้อินเทอร์เน็ต การกดไลค์ กดแชร์ ข้อมูล ข่าวสาร ออนไลน์ ที่ไม่มีจริยธรรมอาทิ เสรีภาพในการพูด การเคารพทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่น และการปกป้องตนเองและชุมชนจากความเสี่ยงออนไลน์ เช่น การกลั่นแกล้งออนไลน์ ภาพลามกอนาจารเด็ก สแปม เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 13.00

สามารถสรุปได้ว่า สภาพปัญหาของพลเมืองดิจิทัลเป็นเรื่องการขาดวิจารณญาณในการใช้สื่อ และเทคโนโลยี ขาดการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงของข้อมูล และขาดจริยธรรมในการใช้สื่อ เทคโนโลยี นอกจากนี้ยังการขาดความรู้ ความเข้าใจ ความพร้อม และทักษะในการใช้สื่อดิจิทัล และเทคโนโลยี

1)คุณลักษณะมารยาทดิจิทัลของนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 การประเมิน ภาพรวมค่า IOC อยู่ในระดับ ใช้ได้ การเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่ พบว่าแผนการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่เป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 1หน่วยการเรียนรู้ 2 แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวนทั้งสิ้น 4 ชั่วโมง รายละเอียดดังนี้ หน่วยที่ 2 เรื่อง มารยาทดิจิทัล

2) รายละเอียดหน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้การเรียนรู้วิถีใหม่ เพื่อส่งเสริมทักษะมารยาทดิจิทัล ทั้งนี้จากผลการประเมินความเหมาะสมแผนการจัดการเรียนรู้ มีข้อค้นพบสำคัญของกระบวนการจัดการเรียนรู้การเรียนรู้วิถีใหม่ เพื่อส่งเสริมทักษะมารยาทดิจิทัล โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา พบว่า นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (Item-objective congruence index: IOC) และดำเนินการแก้ไขตาม คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

สรุปผล

จากการศึกษาสภาพปัญหาของการเรียนรู้วิถีใหม่เพื่อส่งเสริมทักษะมารยาทดิจิทัลจาก แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ มีความสอดคล้องกันในประเด็นการใช้สื่อและเทคโนโลยี ในทางที่ขาดการวิเคราะห์ข้อมูล ขาดวิจารณญาณในการรับข้อมูลข่าวสาร การขาดวิจารณญาณในการรับสื่อและมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (Khaomala, 2018)

จากผลการศึกษาคุณลักษณะมารยาทดิจิทัล โดยการศึกษาจากข้อมูลจากเอกสาร การศึกษาจากการสัมภาษณ์และนำข้อมูลที่ได้มาทำการศึกษาจากการสำรวจ พบว่าและจากผลการศึกษาคุณลักษณะมารยาทดิจิทัลของนักเรียนชั้นนิสิตนักศึกษา ศึกษาทราบถึงแนวทางการแก้ไขปัญหา ควรมีการส่งเสริมทักษะมารยาทดิจิทัลสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมให้พัฒนาทักษะ Digital citizen identity: ความสามารถในการสร้างและจัดการในการระบุตัวตนด้วยความซื่อสัตย์ทั้งในโลกออนไลน์และออฟไลน์ส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษา ให้มีการจัดการจัดการในการระบุตัวตน ไม่ปลอมแปลงตัวเองในทางที่เสื่อมเสีย หรือทางไม่ดี ต้องกล้าแสดงตัวตนด้วยความซื่อสัตย์ทั้งในโลกออนไลน์และออฟไลน์ ให้เกิดประสิทธิภาพ

2. . ส่งเสริมให้พัฒนาทักษะ Screen time management: ความสามารถในการจัดการเวลาในโลกออนไลน์ การจัดการเวลาเพื่อภารกิจที่หลากหลาย และการจัดการเวลาและกำกับตัวเองในการทำกิจกรรมในสื่อสังคมออนไลน์มีการจัดสรรเวลา ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด จมึความตระหนักเกิดความเข้าใจความเท่าเทียมกันทางดิจิทัล รวมถึงต้องมีการพิจารณาในการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลตนเองในสังคมดิจิทัลเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3. ส่งเสริมให้พัฒนาทักษะ Cyberbullying management: ความสามารถในการตรวจจับสถานการณ์การกลั่นแกล้งบนอินเทอร์เน็ตและจัดการกับสถานการณ์อย่างชาญฉลาดการวิเคราะห์แยกแยะระหว่างข้อมูลที่ถูกต้องส่งเสริมการฝึกคิด โดยการสร้างประเด็นคำถาม-ตอบ ตั้งข้อสงสัยหาคำตอบให้ชัดเจนก่อนเชื่อและนำไปแชร์ เพื่อสร้างความสถานการณ์การกลั่นแกล้งบนอินเทอร์เน็ตและจัดการกับสถานการณ์อย่างชาญฉลาด

4. Cybersecurity management: ความสามารถในการปกป้องข้อมูลโดยการสร้างความปลอดภัยของรหัสผ่านและการจัดการการคุกคามทางไซเบอร์ที่มีความหลากหลายมีการวิเคราะห์ รอบคอบ ปกป้องข้อมูลตนเอง สร้างรหัสผ่านที่ปลอดภัย และไม่ทิ้งข้อมูลส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ

5. Privacy management: ความสามารถในการจัดการข้อมูลส่วนบุคคลที่เผยแพร่ในโลกออนไลน์อย่างมีการพิจารณาเพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวของทั้งของตนเองและของผู้อื่นมีความสามารถในการรับรู้และรับมือการคุกคามข่มขู่บนโลกออนไลน์ได้อย่างชาญฉลาด เพื่อป้องกันตนเองและคนรอบข้างจากการคุกคามทางโลกออนไลน์ให้ได้ มีการใช้สื่อดิจิทัลในโลกออนไลน์อย่างมีการพิจารณาเพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวของทั้งของตนเองและของผู้อื่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด

6. Critical thinking: ความสามารถในการจำแนกข้อมูลที่เป็นจริงและข้อมูลที่เป็นเท็จ เนื้อหาที่ดีและเนื้อหาที่เป็นอันตราย และการติดต่อออนไลน์ที่น่าเชื่อถือและน่าสงสัย สามารถมีวิธีการดูแลข้อมูลส่วนบุคคลให้คิดทบทวน และวิเคราะห์ความจริงและเท็จ ประเมินสื่อได้ด้วยตนเอง

7. Digital footprints: ความสามารถในการทำความเข้าใจธรรมชาติของร่องรอยทางดิจิทัลผลกระทบของร่องรอยทางดิจิทัลที่มีต่อชีวิตจริง และจัดการร่องรอยทางดิจิทัลด้วยความรับผิดชอบสามารถเข้าใจร่องรอยดิจิทัล และไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผู้อื่น รู้จักการรับผิดชอบต่อสังคมที่ดี

8. Digital empathy: ความสามารถในการแสดงออกถึงความใส่ใจในความรู้สึกและความต้องการในโลกออนไลน์ทั้งของตนเองและของผู้อื่น มีการแสดงออกในทางโลกดิจิทัลที่ดี มีความใส่ใจต่อความรู้สึกและต้องช่วยเหลือสังคมให้เกิดมารยาทดิจิทัลในสังคม ใช้คำพูดเหมาะสม ไพเราะ เหมือนคำพูดในโลกโซเชียล สร้างความน่าอยู่ให้สังคมดิจิทัล

การจัดการเรียนการสอนที่ต้นนั้น นอกจากจะมีนวัตกรรมการสอนที่ดีทันสมัยมาใช้กับนักเรียนให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดแล้ว ยังต้องมีสิ่งสำคัญเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย ผู้สอน หลักสูตรหรือเนื้อหา ผู้เรียน สื่อ/อุปกรณ์ และทักษะกระบวนการต่างๆทั้งหมดล้วนก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ต่อผู้เรียนได้ตลอดเวลาและตลอดชีวิต (บทความทางวิชาการนวัตกรรมการเรียนรู้ การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างและพัฒนา

เครื่องมือวิจัยและสร้างการตั้งคำถามของบทเรียนทางเครื่องมือวิจัยโดยใช้เทคนิคที่ถูกต้องตามหลักการที่สอดคล้องกับแนวทางและเทคนิคการสร้างและพัฒนาเครื่องมือการวิจัยทางสังคมวิทยา (Wannapaisarn, 2020) และเพื่อให้ผู้เรียนได้ปรับตัวเข้ากับความต้องการของผู้เรียนสอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียน โดยได้รับการสนับสนุน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดเชิงอนาคต การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเกิดการกระตุ้นผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และส่งเสริมผู้เรียนเป็นสำคัญ (Mangkhang, 2016) และการพัฒนาตนเองในด้านการใช้สื่อให้เป็นประโยชน์และพัฒนาสื่อต่อเหมาะสมกับผู้เรียน วางแผนพัฒนาผู้เรียน เตรียมพร้อมทุกสถานการณ์ สามารถสอนได้ในทุกสถานการณ์ทั้งในห้องเรียนและออนไลน์ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ และเกิดความรู้ที่ดี สร้างทักษะคิด เจตคติที่ดีในวิชาสังคมศึกษา ความทันสมัย ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้เกิดประโยชน์ในการสอนที่ดีสืบเนื่องไปยังอนาคตที่ดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ(Chanachanta & Mangkhang , 2021) การวินิจฉัยนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 โดยการสอบถามทำให้ทราบถึงปัญหาและแนวทางการแก้ไข เพื่อพัฒนาผู้เรียนมีประสิทธิภาพ ทนต่อยุคสมัยและเตรียมพลเมืองดิจิทัลให้พร้อมในวิถีใหม่ของสังคมไทยที่มีประสิทธิภาพที่ดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1.ผู้สอนควรมีการเตรียมข้อมูลในการเปรียบเทียบมารยาท ทักษะดิจิทัลที่เหมาะสมกับยุคสมัยและวัยของผู้เรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียนในศตวรรษที่21 เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจบทเรียน
2. ผู้สอนควรมีการวางแผนจัดการเรียนการสอน ตามแผนการจัดการเรียนรู้ และเตรียมเทคนิคการทักษะการใช้สื่อดิจิทัลให้กับผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมทักษะมารยาทดิจิทัลของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมทักษะมารยาทดิจิทัลของนิสิตนักศึกษา เตรียมนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่1 ด้านความพร้อมทางทักษะดิจิทัลให้มีความรู้พื้นฐาน
- 2 ควรกระตุ้นผู้เรียนด้านมารยาทดิจิทัลให้สอดคล้องกับการใช้สื่อดิจิทัลได้จริงในชีวิตประจำวัน

เอกสารอ้างอิง

- Charin Mangkang. (2016). *Futuristic Science: Theory and Techniques of Social Studies Learning Management*. Chiang Mai: Diamond Graphics Group Publishers.
- Charin Mangkang. (2018). *Knowledge of Curriculum and Teaching in Social Studies*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Chetaphum Wanphaisan. (2020). *Social Studies Research: Principles and Applications*. Bangkok: Danex Inter Corporation.
- Jatuporn Khaomala. (2018). The development of a learning management model that enhances the characteristics of Citizenship is a vocational course for nursing students. in the Doctor of Philosophy Research and Curriculum Development. Srinakharinwirot University, 15(2), 173-178.
- Johnson, D. W. & Johnson, R. T. (2017). *Cooperative Learning*. In Minnesota. University of Minnesota.S.R. Clegg, C. Harddy, and W.R. Nord Eds. (2021). The normal science of structural contingency theory. The Sage handbook of organization studies, 12(3), 57-76.
- Lyons, R. (2012). Investigating Student Gender and Grade Level Differences in Digital Citizenship Behavior. In Doctor of Education. College of Education.
- Marut Pattphon, Wichai Wongyai. (2019). *Digital Learning*. Bangkok: Center for Leadership in Curriculum and Learning Innovations, Mahidol University. (2016). Digital LiteracyCurriculumRetrievedMay1,2022,from:<https://sites.google.com/ska1.go.th/digitalalliteracy>.
- Waraporn Chanachanta, Charin Mangkang. (2561). Learning innovation using virtual technology to the future of the classroom. Social studies online. Journal of the Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University, 5(2), 273-296.

การพัฒนาความสามารถทางไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยชน์เปรียบเทียบขั้น
กว่าและขั้นสูงสุดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2

DEVELOPMENT OF ENGLISH GRAMMARTICAL COMPETENCE IN
COMPARATIVE AND SUPERLATIVE OF MATTAYOMSUKSA 4 STUDENTS IN
RITTIYAWANNALAI 2 SCHOOL

วิษณุ พัชรธร^{1*} และ สุรศักดิ์ แจ่มเจริญ²

¹นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (ห้าปี) สาขาวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

²อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

¹Wisanu Patcharathorn and ²Surasak Jamcharoen

¹Students of the Bachelor of English Education (5years)-Program in English, College of Teacher Education,
Phranakhon Rajabhat University

²Faculty of Humanities & Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University

*E-mail Wisanu.twin@pnu.ac.th

Received: 14/07/2022

Revised: 25/10/2022

Accepted: 09/11/2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสามารถทางไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักเรียน เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด และเพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด กลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/4 โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 10 คน คัดเลือกมาแบบเจาะจง (Purposive sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด แบบทดสอบภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คะแนนเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับดีมาก (ร้อยละ 80.67) แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีค่าประสิทธิภาพ E_1/E_2 : 85.00/80.67 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้น

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (ห้าปี) สาขาวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

² อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

สูงสุดในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.64)

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน การพัฒนาความสามารถทางไวยากรณ์ การใช้ประโยค
เปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

Abstract

This research is classroom action research. The objectives were to study the grammatical competence of students learned by developing English grammatical competence on using comparative and superlative sentences, study the efficacy of the Lesson Plan on English grammatical competence development on using comparative and superlative sentences, and study the students' satisfaction after studying using comparative and superlative sentences. The target group was 10 Mathayomsuksa 4/4 students of Rittiya Wannalai 2 School in the 2nd semester of academic year 2021 chosen by purposive sampling. The instruments were using comparative and superlative sentences lesson plans, achievement test on using comparative and superlative sentences, and questionnaire for students' satisfaction towards learning of using comparative and superlative sentences. Statistics used in data analysis were mean, standard deviation, and percentage. The findings of study were that the grammatical competence of students learned by developing English grammatical competence on using comparative and superlative sentences was in a very good level (80.67%), the efficacy of using comparative and superlative sentences lesson plans was efficient (E_1/E_2 : 85.00/80.67) which was higher than the specified criterion, and the students had a very high level of satisfaction toward learning of using comparative and superlative sentences (mean = 4.64).

Keywords: Classroom Action Research, Development on English Grammatical Competence, Using Comparative and Superlative Sentences

บทนำ

ในสังคมโลกปัจจุบัน การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน เนื่องจากเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสาร การศึกษา การแสวงหาความรู้การประกอบอาชีพ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีทัศน์ของชุมชนโลก การตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมุมมองของสังคมโลก นำมาซึ่งมิตรไมตรีและความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ อีกทั้งยังช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นดีขึ้น เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจความแตกต่างของภาษาและวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี รูปแบบวิธีการคิด สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง มีเจตคติที่ดีต่อการใช้ภาษาต่างประเทศ สามารถใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อสื่อสารกับชาวต่างชาติได้ เข้าถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้ง่ายและกว้างขวางมากขึ้น และมีวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ภาษาต่างประเทศแรกที่เป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐานซึ่งกำหนดให้เรียนตลอดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย คือ ภาษาอังกฤษ

นอกเหนือจากภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางหรือภาษานานาชาติของโลกแล้ว ยังมีฐานะเป็นภาษากลางเพื่อใช้สำหรับติดต่อสื่อสารและทำงานร่วมกันของกลุ่มประเทศอาเซียน อีกทั้งมีความหมายกว้างไกลไปถึงทุกส่วนของประชาคมอาเซียนด้วย หมายความว่าประชาชนพลเมืองใน 10 ประเทศอาเซียนจะต้องใช้ภาษาอังกฤษกันมากขึ้นนอกเหนือจากภาษาประจำชาติหรือภาษาประจำถิ่นของแต่ละชาติแต่ละชุมชนเองเพราะไม่เพียงแต่เจ้าหน้าที่รัฐเท่านั้นที่จะต้องไปมาหาสู่เพื่อร่วมประชุมปรึกษาหารือและสื่อสารกัน และไม่เฉพาะเพียงนักธุรกิจหรือคนทำมาค้าขายระหว่างประเทศเท่านั้นที่จะต้องใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารและการติดต่อธุรกิจระหว่างกัน แต่ในเมื่อทุกคนที่อยู่ในกลุ่มประเทศอาเซียนล้วนแล้วแต่เป็นพลเมืองของอาเซียนด้วยกันทุกคน และทุกคนจะต้องไปมาหาสู่ เดินทางท่องเที่ยว ทำความรู้จักคุ้นเคยต่อกัน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และที่สำคัญทุกคนจะต้องเดินทางข้ามพรมแดนเพื่อการทำงาน และแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าให้กับชีวิต ดังนั้น ภาษาอังกฤษจึงเป็นเครื่องมือสำคัญอันดับหนึ่งสำหรับพลเมืองในประเทศอาเซียน ทั้งในการสื่อสารสร้างสัมพันธภาพโลกกว้างของภูมิภาคอาเซียน โลกแห่งมิตรไมตรีที่ขยายกว้างไร้พรมแดน โลกแห่งการแข่งขันไร้ขอบเขตภูมิศาสตร์ และโลกแห่งวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อกัน ภาษาอังกฤษจึงเรียกได้ว่าเป็นภาษาที่สองของชาวอาเซียน เคียงคู่ภาษาที่หนึ่งอันเป็นภาษาประจำชาติของแต่ละชาติ

ในการเรียนภาษาอังกฤษให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้เรียนควรจะได้ฝึกทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนเพื่อให้สามารถนำทักษะต่าง ๆ เหล่านี้ไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ดังเช่น (Aksaranukroh. 1989 p.3-4) ที่ได้ให้แนวคิดว่าการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศนั้น ไม่ได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้กฎไวยากรณ์เพียงอย่างเดียว แต่เน้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารในสถานการณ์จริงโดยผู้เรียนจำเป็นต้องมีความสามารถทางการสื่อสารด้านต่าง ๆ ประกอบด้วยความสามารถในการใช้ภาษาอย่างถูกต้องตามหลักภาษาศาสตร์หรือตามหลักไวยากรณ์ (Linguistic or Grammatical competence) ความสามารถทางสังคมภาษาศาสตร์ที่สามารถใช้ภาษาอย่างถูกต้องตามระเบียบของสังคม (Sociolinguistic competence) ความสามารถในการใช้ความสัมพันธ์ของข้อความ (Discourse competence) และความสามารถในการใช้กลวิธีในการสื่อความหมาย (Pragmatic

competence or strategic competence) ทั้งนี้ ความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการใช้ไวยากรณ์ภาษาอังกฤษนั้น ยังเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนสำหรับการเรียนรู้ทางภาษาด้านหนึ่งที่ผู้สอนสามารถนำรูปแบบคำ ประโยค โครงสร้าง และกฎระเบียบของการใช้งานมานำเสนอเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำมาใช้กับการสนทนาในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี และหากผู้สอนภาษาอังกฤษได้เน้นเรื่องไวยากรณ์ในรูปแบบของกฎและระเบียบโครงสร้าง ก็จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ไวยากรณ์อย่างชัดเจน และสามารถเรียนรู้โครงสร้างภาษาที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ก็จะช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไวยากรณ์ภาษาอังกฤษที่ถูกต้องจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ทักษะ กระบวนการ การคิดวิเคราะห์ และการวิเคราะห์ตนเองเกิดพัฒนาการด้านการคิดของตนเองในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ปัจจุบัน โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 ดำเนินการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีทางเลือกการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายโดยเน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ และเพื่อตอบสนองการพัฒนาทักษะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากล แต่ปัญหาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในภาพรวมเมื่อพิจารณาจากผลการทดสอบมาตรฐานทางภาษาอังกฤษโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ผลคะแนน O-Net วิชาภาษาอังกฤษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ใน 3 ปีย้อนหลัง ยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ ดังนี้ ปีการศึกษา 2561 ผลการทดสอบมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 30.42 ปีการศึกษา 2562 ผลการทดสอบมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 26.29 และปีการศึกษา 2563 ผลการทดสอบมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 29.26 ซึ่งถือว่าต่ำมากในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (Rittiyawannalai School 2., 2022 p.6) อีกทั้งจากการที่ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง Comparative และ Superlative ให้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/4 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 และได้ทดสอบนักเรียนห้องดังกล่าวพบว่า มีนักเรียนที่มีคะแนนทดสอบไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 10 คน แสดงให้เห็นว่านักเรียนบางคนยังมีปัญหาการเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าวและสมควรต้องได้รับการช่วยเหลือแก้ไขอย่างเร่งด่วน ผู้วิจัยจึงเห็นควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ไวยากรณ์ และเพื่อค้นหาทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาสาระความรู้ และทักษะวิธีการใช้ไวยากรณ์ เรื่อง Comparative และ Superlative ให้แก่นักเรียนกลุ่มดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสามารถทางไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักเรียน เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด
2. เพื่อหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยค

เปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ครูผู้สอนภาษาอังกฤษโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 มีแนวทางในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางด้านไวยากรณ์ให้แก่นักเรียนทุกห้องเรียน
2. โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีแนวทางในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางด้านไวยากรณ์สำหรับนักเรียนให้แก่ครูผู้สอนภาษาอังกฤษ และโรงเรียนในสังกัด
3. สถาบันการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาอื่น ๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษมีแนวทางในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางด้านไวยากรณ์สำหรับนักเรียนให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาหรือผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในสถาบันการศึกษาของตนเองหรือหน่วยงานทางการศึกษาในสังกัด

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งการทบทวนวรรณกรรมออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ เรื่อง การเปรียบเทียบประโยคขั้นกว่า (Comparative) และขั้นสูงสุด (Superlative) การสอนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ

1. ความรู้ เรื่อง การเปรียบเทียบประโยคขั้นกว่า (Comparative) และขั้นสูงสุด(Superlative)

1.1 หลักการใช้ Comparative (EngBreaking, 2022) มีดังนี้

Comparative เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นความมากกว่าหรือน้อยกว่าของ 2 สิ่ง ไม่ว่าจะ เป็นในแง่ใดก็ตาม โดยมีโครงสร้างประโยคแบบง่าย ๆ ในการเปรียบเทียบแบบมากกว่า คือ

S + V. to be + Comparative adj. + than + O

เช่น The elephant is bigger than the cow. (ช้างตัวใหญ่กว่าวัว) แต่ถ้าหากต้องการเปรียบเทียบในเชิงน้อยกว่า ก็ให้เติม less ซึ่งหมายถึงน้อยกว่าไว้ด้านหน้า Comparative adjective ดังนี้

S + V. to be + less + Comparative adj. + than + O

เช่น The cow is less bigger than the elephant. (ช้างตัวใหญ่น้อยกว่าวัว)

1.1.1. การเปลี่ยน Adjective ให้เป็น Comparative adjective

ในการนำคำคุณศัพท์ (adj.) มาเปลี่ยนให้เป็นคำคุณศัพท์เปรียบเทียบขั้นกว่า (Comparative adj.) มีหลักการเปลี่ยนอยู่ 3 แบบด้วยกัน คือ

- 1) adj. + -er ส่วนใหญ่มักใช้กับคำคุณศัพท์ที่มีความยาว 1-2 พยางค์ เช่น bigger (ใหญ่กว่า), smaller (เล็กกว่า), calmer (ใจเย็นกว่า) เป็นต้น โดยวิธีนี้หากคำคุณศัพท์ลงท้ายด้วย y จะต้องเปลี่ยน y เป็น i แล้วเติม -er เข้าไป อย่างเช่น dirty => dirtier (สกปรกกว่า), easy => easier (ง่ายกว่า)

2) more + adj. วิธีนี้ใช้กับคำคุณศัพท์ที่มีความยาว 3 พยางค์ขึ้นไป เช่น more beautiful (สวยกว่า), more generous (มีเมตตามากกว่า), more difficult (ยากกว่า) เป็นต้น แต่ก็มีบางครั้งที่ใช้กับคำคุณศัพท์ที่ยาวไม่ถึง 3 พยางค์เหมือนกัน เช่น more honest (ซื่อสัตย์กว่า), more handsome (หล่อเหลากว่า) เป็นต้น

3) เปลี่ยนรูปแบบพิเศษ คำคุณศัพท์บางคำจะไม่เปลี่ยนรูปเหมือน 2 แบบข้างต้น แต่จะเปลี่ยนรูปไปโดยสิ้นเชิง ซึ่งต้องอาศัยวิธีการท่องจำ เช่น good => better (ดีกว่า), far => farther (ไกลกว่า) เป็นต้น

1.2 หลักการใช้ Superlative (EngBreaking, 2022) ดังนี้

เป็นการเปรียบเทียบสิ่งของตั้งแต่ 3 สิ่งขึ้นไป หรือในหมวดหมู่เดียวกันทั้งหมด ว่าสิ่งนั้นดีหรือมากที่สุดแล้ว มีโครงสร้างประโยคง่าย ๆ คือ

S + V. to be + the + Superlative adj.

เช่น I'm the richest person in this town. (ฉันเป็นคนที่รวยที่สุดในเมืองนี้) และหากต้องการเปรียบเทียบในเชิงน้อยหรือแย่ที่สุด ให้เติม least ลงไปหน้า Superlative adjective แบบนี้

S + V. to be + the + least + Superlative adj.

เช่น Reading is the least interesting hobby for me. (การอ่านหนังสือเป็นงานอดิเรกที่น่าสนใจน้อยที่สุดสำหรับฉัน)

1.2.1 การเปลี่ยน Adjective เป็น Superlative adjective

ในการนำคำคุณศัพท์ (adj.) มาเปลี่ยนให้เป็นคำคุณศัพท์เปรียบเทียบขั้นสูงสุด (Superlative adj.) ก็มีหลักการเปลี่ยนอยู่ 3 แบบเช่นกัน คือ

1) the + adj. + -est ส่วนใหญ่ใช้กับคำคุณศัพท์ที่มีความยาว 1-2 พยางค์ เช่น the greatest (ยิ่งใหญ่ที่สุด), the tallest (สูงที่สุด) เป็นต้น โดยวิธีนี้หากคำคุณศัพท์ลงท้ายด้วย y จะต้องเปลี่ยน y เป็น i แล้วเติม -est เข้าไป อย่างเช่น pretty => the prettiest (น่ารักที่สุด), lazy => the laziest (ขี้เกียจที่สุด) เป็นต้น

2) the + most + adj. วิธีนี้มักใช้กับคำคุณศัพท์ที่มีความยาว 3 พยางค์ขึ้นไป เช่น the most expensive (แพงที่สุด), the most important (สำคัญที่สุด) เป็นต้น แต่มีบางครั้งที่ใช้กับคำคุณศัพท์ที่ยาวไม่ถึง 3 พยางค์เหมือนกัน เช่น the most honest (ซื่อสัตย์ที่สุด), the most handsome (หล่อเหลาที่สุด) เป็นต้น

3) เปลี่ยนรูปแบบพิเศษ คำคุณศัพท์บางคำจะไม่เปลี่ยนรูปเหมือน 2 แบบข้างต้น แต่จะเปลี่ยนรูปไปโดยสิ้นเชิง ซึ่งต้องอาศัยวิธีการท่องจำ โดยคำไหนที่เปลี่ยนรูปแบบพิเศษในการเปรียบเทียบขั้นสูงกว่า ก็จะเปลี่ยนรูปแบบพิเศษในการเปรียบเทียบขั้นสูงสุดเช่นกัน เช่น good => the best (ดีที่สุด), bad => the worst (แย่ที่สุด) เป็นต้น

2. การสอนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ

Thanawachiranan & Ployluemsaeng, 2018 ได้เสนอขั้นตอนการสอนไวยากรณ์ไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน (Presentation) เป็นขั้นตอนนำเข้าสู่บทเรียนด้านไวยากรณ์ ต้องนำเสนอด้วยการใช้สื่อการเรียนรู้ การสาธิต เพลง วีดิทัศน์หรือสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนด ในขั้นนี้ผู้สอนให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมและสรุปเป็นกฎเกณฑ์ ผู้สอนนำเข้าสู่เนื้อหา ในขั้นเริ่มแรกผู้สอนเสนอบริบทหรือสถานการณ์แก่ผู้เรียนก่อนโดยใช้รูปภาพ การเล่าเรื่อง เป็นต้น จากนั้นผู้สอนจึงสอดแทรกเนื้อหาที่มีบริบทหรือสถานการณ์ของไวยากรณ์นั้นอยู่ด้วย ซึ่งเป็นเรื่องราวหรือบทสนทนาและเนื้อหาที่มีคำศัพท์หรือรูปแบบภาษาที่ผู้เรียนเคยเรียนรู้มาเพื่อช่วยให้เข้าใจเรื่องราวที่ฟังหรืออ่านได้ จากนั้นผู้สอนจะกระตุ้นการเรียนรู้ โดยสังเกตว่าผู้เรียนเข้าใจเรื่องที่ฟังหรืออ่านเพียงใด เช่น ถามคำถามให้ตอบหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนพูด ตอบคำถาม หรือสามารถใช้ภาษาได้ และในการสอนผู้สอนต้องอธิบายและแสดงให้ผู้เรียนเห็นว่าเนื้อหาภาษานั้นมีรูปแบบ วิธีการใช้ และมีความหมายอย่างไร และใช้ภาษาแม่ในการอธิบาย ซึ่งกิจกรรมในขั้นตอนนี้ช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ได้ช่วยพัฒนาความรู้และหัวข้อที่น่าสนใจที่ผู้เรียนกำลังศึกษาอยู่ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนนึกถึงสิ่งที่เรียนไปแล้ว และสอนสิ่งใหม่เพิ่มเติม ซึ่งในขั้นตอนนี้เป็นขั้นระดมความคิด (Brainstorming)

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นสอน (Explanation) ผู้สอนจะเน้นสอนเรื่องส่วนประกอบของไวยากรณ์ทั้งด้านคำศัพท์ การแปลความหมาย การออกเสียง รูปแบบ และหน้าที่หรือกฎเกณฑ์ข้อยกเว้นต่าง ๆ ในบางขั้นเรียนครูอาจต้องอธิบาย และแปล หรือทำให้เห็นภาพรวมด้วยการอธิบายโดยใช้ภาษาแม่ของผู้เรียน การสอนในขั้นนี้มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนจำรูปแบบของไวยากรณ์ได้ จึงเน้นความถูกต้องของไวยากรณ์เป็นหลัก แต่ก็มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย และวิธีการใช้รูปแบบภาษานั้น ๆ ด้วย ในขณะที่ผู้เรียนฝึก ผู้สอนต้องให้ข้อมูลป้อนกลับด้วย เช่น สอนคำศัพท์ สอนโครงสร้างโดยอธิบายกฎไวยากรณ์ และข้อยกเว้นต่าง ๆ ให้ผู้เรียนทราบ พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบแล้วให้ผู้เรียนฝึกใช้กฎไวยากรณ์หรือฝึกทำแบบฝึกหัดที่เรียนนั้นในการสร้างประโยคต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เรียนไป แล้วให้ฝึกการเขียนประโยคเป็นภาษาของตนเองตามที่ครูสอน ผู้เรียนมีความตั้งใจในการทำความเข้าใจกับเนื้อหาดี

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นฝึกฝน (Practice) ขั้นการฝึกเป็นขั้นตอนที่ให้ผู้เรียนฝึกใช้ภาษาที่เพิ่งเรียนรู้เรื่องใหม่หรือดำเนินเรื่องต่อจากครั้งก่อนในลักษณะของการฝึกแบบควบคุม โดยมีผู้สอนเป็นผู้นำในการฝึก โดยทั่วไปการฝึกในขั้นนี้มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนจดจำรูปแบบของภาษาได้ จึงเน้นความถูกต้องของภาษาเป็นหลัก แต่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย และวิธีการใช้รูปแบบภาษานั้น ๆ ด้วยเช่นกัน การฝึกแบบควบคุมนี้ ในขั้นเริ่มแรกมักใช้วิธีการฝึกแบบซ้ำ ๆ คือ ให้ผู้เรียนฝึกตามตัวอย่างซ้ำ ๆ จนสามารถจดจำและใช้รูปแบบภาษานั้น ๆ ได้ ดังนั้นในการฝึกแบบนี้ผู้เรียนจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจความหมายและรูปแบบของภาษาที่ใช้ในการฝึกได้ ในการฝึกขั้นนี้ให้ผู้เรียนนำภาษาที่เรียนไปใช้ด้วยตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างอิสระได้ตรวจสอบสิ่งที่ตนเองเรียนรู้และได้รู้ปัญหาของตนเอง เช่น ฝึกทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติม ฝึกเขียนประโยคหรือเรื่องราวโดยเน้นการใช้ไวยากรณ์ให้ถูกต้องสมบูรณ์เป็นหลัก การฝึกสนทนาเกี่ยวกับสิ่งที่

เรียนโดยให้ผู้เรียนเปลี่ยนเป็นเรื่องราวของตนเอง ผู้เรียนมีการฝึกฝนทำให้มีความเข้าใจมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นนำไปใช้ (Production) การนำภาษาอังกฤษไปใช้เพื่อการสื่อสารทั้งด้านการฟัง การพูดการอ่าน และการเขียนจัดเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะการฝึกใช้ภาษาเปรียบเสมือนตัวกลางที่ใช้เชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการนำภาษาไปใช้จริงทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน การฝึกใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารทั่วไปจึงมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาได้คล่องแคล่วในสถานการณ์จริง โดยผู้สอนเป็นผู้แนะนำ ผู้เรียนสามารถนำความรู้ทางภาษาที่เคยเรียนมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มความสามารถ และสามารถช่วยสร้างความมั่นใจในการใช้ภาษาในการสื่อสารให้แก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ขั้นตอนการสอนที่เน้นวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบการเขียนไวยากรณ์นั้นเริ่มที่การนำเข้าสู่บทเรียนโดยผู้สอนเป็นผู้กระตุ้นและช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียน และช่วยให้ผู้เรียนนำสิ่งที่ได้เรียนไปแล้วออกมาใช้ สามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ขั้นตอนการนำไปใช้ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง โดยนำโครงสร้างไวยากรณ์ไปปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สอนกำหนดไว้ในขั้นสุดท้าย คือ ขั้นที่ผู้เรียนได้ใช้ภาษาอย่างอิสระ และสามารถสร้างประโยคหรือข้อความขึ้นมาเองได้อย่างคล่องแคล่ว ซึ่งสถานการณ์จะคล้ายคลึงกับการฝึกเพียงแต่นักเรียนจะได้ใช้กับสถานการณ์จริง ๆ มากขึ้น เช่น การให้ผู้เรียนคิดบทสนทนาเกี่ยวกับเรื่องที่ผู้เรียนได้เรียนมาแล้วแสดงบทบาทสมมติให้เพื่อนดู หรือผู้เรียนสามารถพูดหน้าชั้นเรียนได้อย่างถูกต้อง การเขียนเรียงความได้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ เป็นต้น ผู้เรียนสามารถนำภาษาอังกฤษไปใช้ได้อย่างถูกต้องตามหลักไวยากรณ์และมีความมั่นใจยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นทดสอบ (Test) เป็นการประเมินผลการเรียนโดยให้ผู้เรียนทำการบ้านโดยการทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติม หรือให้ท่องจำคำศัพท์และสามารถนำไปแต่งประโยค หรือการเขียนข้อความภาษาต่างประเทศให้เป็นภาษาของตนเอง หรือการเขียนภาษาของตนเองเป็นภาษาต่างประเทศที่เรียน เป็นต้น หรือการให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ เป็นการตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับในสิ่งที่เรียนไปแล้ว เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนพัฒนาขึ้นมากน้อยเพียงใด ครูจะมีวิธีการปรับปรุงการสอนอย่างไรต่อไป การทดสอบเป็นการแสดงให้เห็นถึงระดับความเข้าใจของผู้เรียนว่า ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาเพียงใด จุดประสงค์หลักของการสอบ คือ การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) แก่ผู้เรียนในสิ่งที่เรียนไปแล้วและขณะเดียวกันการทดสอบทำให้ครูเข้าใจว่าจะเพิ่มเติมเนื้อหาอะไรหรือปรับปรุงอะไร เมื่อผู้เรียนรู้พัฒนาการของตนเองแล้วสามารถหาความรู้เพิ่มเติมและปรับปรุงตนเองได้

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ

(Gina Jaeger, 2011) ได้ศึกษาประสิทธิภาพของการเรียนรู้ไวยากรณ์ทางความสามารถในการเขียนระดับโรงเรียนมัธยมซึ่งพบว่าการเรียนการสอนไวยากรณ์และการปรับปรุงคุณภาพของการเขียนของนักเรียนโดยเฉพาะเครื่องมือที่ใช้สำหรับประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้สำหรับการสื่อสารด้วยการเขียนนั้น นักเรียนจะต้องเรียนรู้ไวยากรณ์เพื่อที่จะเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และผลสำเร็จในการสอนโดยใช้กฎไวยากรณ์ช่วยประกอบการสอนนั้นจะช่วยให้นักเรียนสามารถเขียนภาษาอังกฤษ

ได้อย่างถูกต้องและแม่นยำ

(Thanawachiranan & Ployluemsaeng, 2018) ได้ศึกษาการใช้วิธีสอนแบบไวยากรณ์และแปลและการประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาความรู้ด้านไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และพบว่าการใช้วิธีสอนแบบไวยากรณ์และแปล และการประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาความรู้ด้านไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักเรียนมีผลคะแนนวัดความรู้ด้านไวยากรณ์ภาษาอังกฤษหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อวิธีสอนแบบไวยากรณ์และแปลสูงสุดใน 3 ลำดับแรก คือ ด้านทักษะการสื่อสารและการใช้ภาษา ด้านการวัดและประเมินผล และด้านสาระที่เรียนตามลำดับ

(Khamduang, 2019) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสอนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์กับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไวยากรณ์ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนรู้ไวยากรณ์ฯ อยู่ในระดับมากที่สุด

(Thingprasong, 2020) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง โครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) ที่เรียนโดยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเน้นผลสัมฤทธิ์ (STAD) และวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ Grammar translation ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนรู้แบบร่วมมือแบบที่เน้นผลสัมฤทธิ์ (STAD) สูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนรู้แบบ Grammar translation อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

(Alvin B. Punongbayan, 2019) ได้ศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมประยุกต์ ABP: English Grammar App ในการพัฒนาทักษะด้านไวยากรณ์ของนักเรียนโรงเรียน Bilaran National พบว่านักเรียนกลุ่มควบคุมมีคะแนนทักษะด้านไวยากรณ์ภาษาอังกฤษสูงกว่ากลุ่มควบคุมแสดงว่าโปรแกรมประยุกต์ ABP: English Grammar App มีประสิทธิภาพในพัฒนาทักษะไวยากรณ์ให้แก่ผู้เรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/4 โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 10 คน คัดเลือกมาแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่

2.1 ตัวแปรต้น คือ การใช้แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

2.2.1 ความสามารถทางไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักเรียน เรื่อง การใช้ประโยค

เปรียบเทียบชั้นกว่าและชั้นสูงสุด

2.2.2 ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบชั้นกว่าและชั้นสูงสุด

2.2.3 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบชั้นกว่าและชั้นสูงสุด

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

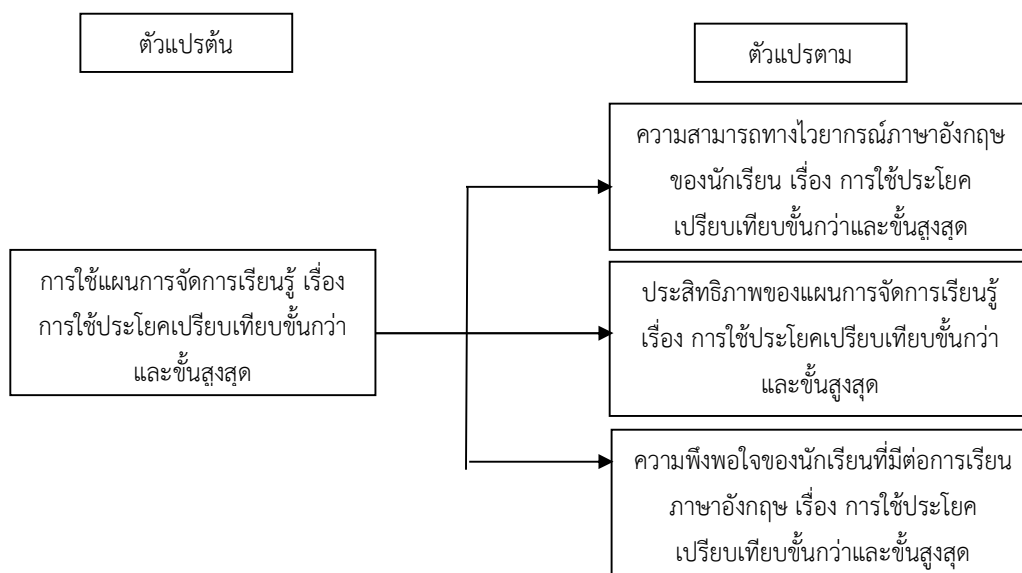
ทำการวิจัยในสาระการเรียนรู้ที่เป็นปัญหาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบชั้นกว่าและชั้นสูงสุด ตามหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ระยะเวลาดำเนินการวิจัยตั้งแต่ เดือนธันวาคม 2564 ถึง เดือนมกราคม 2565

กรอบแนวคิดในการวิจัย

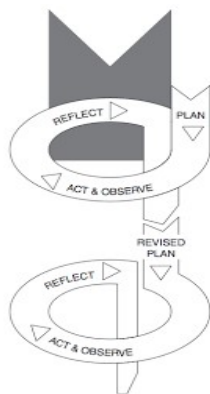
กรอบแนวคิดของการวิจัย ดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) โดยนำหลักการและขั้นตอน จำนวน 4 ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน ได้แก่ ขั้นวางแผน (Plan), ขั้นปฏิบัติการ (Act),ขั้นสังเกตการณ์ (Observe) และ ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect) - PAOR ตามแนวคิด

ของเคมมิสและแม็คแท็กการ์ด (Kemmis & McTaggart, 1988) มาประยุกต์ใช้ มีขั้นตอนในการดำเนินการตามภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภาพ PAOR ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart (1988)

ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Plan)

1) ผู้วิจัยสำรวจปัญหาด้านการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/4 โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 และวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น

2) ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน จากนั้นค้นหาแนวทางหรือจุดที่ต้องปรับปรุงเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาด้านการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่กำลังเกิดขึ้นให้ดียิ่งขึ้น

3) ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด แบบทดสอบภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ (Act)

1) ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยแก่นักเรียนกลุ่มเป้าหมายก่อนเรียน

2) ผู้วิจัยจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด และรวบรวมข้อมูลคะแนนการทดสอบความรู้ความสามารถของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายที่ได้ในช่วงระหว่างการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด ทั้ง 6 แผน

ขั้นที่ 3 ขั้นสังเกตการณ์ (Observe)

ผู้วิจัยตรวจสอบผลหลังจากจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด และตรวจสอบผลที่ได้จากการใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยว่านักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความสามารถในการใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดอย่างไรบ้าง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนนี้ ได้แก่

1) แบบทดสอบภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

2) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect)

ผู้วิจัยวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูลที่ได้จากการทดสอบความสามารถในการใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดของนักเรียนหลังจากผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/4 เสร็จสิ้นแล้ว และข้อมูลการสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด จากนั้นสรุปผลที่ได้จากการแก้ไขปัญหาการใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดของนักเรียนด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนครั้งนี้ พร้อมทั้งระบุปัญหาและอุปสรรคเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยครั้งต่อไป

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/4 โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวนทั้งสิ้น 10 คน คัดเลือกมาแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. ระยะเวลาในการทำการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เวลาดำเนินการวิจัยในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2564 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2565

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียดดังนี้

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด จำนวน 6 แผน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

3.2.1 แบบทดสอบภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด เป็นแบบปรนัย จำนวน 15 ข้อ 15 คะแนน

3.2.2 แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

4. การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการปฏิบัติการวิจัยดังนี้

4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

4.1.1 แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและ

ขั้นสูงสุดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

1) ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) การศึกษาแนวคิดทฤษฎี หลักการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร การสอนไวยากรณ์ การวิเคราะห์หลักสูตร การวางแผนการจัดการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้

2) ศึกษาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศและมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในมาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) เรื่อง การเปรียบเทียบประโยคขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

3) วางแผนและจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด ประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดหรือผลการเรียนรู้ สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล วัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ และ บันทึกหลังการจัดการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 6 แผน แผนละ 50 นาที เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพของเครื่องมือวิจัย (แผนการจัดการเรียนรู้) ได้แก่ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และเสนอแนะข้อคิดเห็น

4) ปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

5) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์สำหรับนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.2.1 แบบทดสอบภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด เป็นแบบทดสอบแบบปรนัย ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและพัฒนาดังนี้

1) ศึกษาเอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 คู่มือการวัดผล และประเมินผลกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) การสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตร เทคนิคการเขียนข้อสอบ และการสร้างแบบทดสอบ และวิธีการสร้างแบบทดสอบปรนัยแบบเติมคำ

2) วิเคราะห์สาระการเรียนรู้และจุดประสงค์การเรียนรู้ภาษาอังกฤษชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด เพื่อแบ่งสาระการเรียนรู้ออกเป็นสาระย่อย ๆ แล้วเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้

3) สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แบบปรนัย จำนวน 15 ข้อ ให้ครอบคลุมสาระการเรียนรู้ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ที่เป็นคณะเดียวกันกับผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบและประเมินความถูกต้อง และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) กำหนดคะแนนความสอดคล้องดังนี้

- คะแนน +1 สำหรับข้อสอบข้อที่มีความสอดคล้อง
 คะแนน 0 สำหรับข้อสอบข้อที่ไม่แน่ใจว่ามีความสอดคล้อง
 คะแนน -1 สำหรับข้อสอบข้อที่ไม่มีความสอดคล้อง

4) วิเคราะห์ข้อมูลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามของแบบทดสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้จากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน โดยใช้สูตร IOC Phatthayathane. 2001 หากค่า IOC ที่คำนวณได้อยู่ระหว่าง 0.67 -1.00 ถือว่าเป็นข้อสอบที่มีคุณภาพอยู่ในระดับใช้ได้

5) ปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจัดพิมพ์เป็นแบบทดสอบฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

4.2.2 แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้วิจัย โดยดัดแปลงรูปแบบมาจาก (Iam-sam-ang, 2008) มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร ตำรา และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการเรียนภาษาอังกฤษที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

2) วิเคราะห์สาระวิชา และศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการสอนไวยากรณ์ภาษาเพื่อการสื่อสาร

3) ศึกษาเอกสาร แนวคิด หลัก การสร้าง การพัฒนา และการวัดความพึงพอใจ

4) ดำเนินการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียน เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด ประกอบด้วยรายการคำถาม 10 คำถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่าระดับ และมีคำถามปลายเปิด จำนวน 1 ข้อ เพื่อให้นักเรียนเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีระดับความพึงพอใจแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้

- คะแนน 5 หมายถึง มีความพึงพอใจมากที่สุด
 คะแนน 4 หมายถึง มีความพึงพอใจมาก
 คะแนน 3 หมายถึง มีความพึงพอใจปานกลาง
 คะแนน 2 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อย
 คะแนน 1 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

5) นำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียน เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ที่เป็นคณะเดียวกันกับผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม และประเมินหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) กำหนดคะแนนความสอดคล้องดังนี้

- คะแนน +1 สำหรับรายการคำถามข้อที่มีความสอดคล้อง
คะแนน 0 สำหรับรายการคำถามข้อที่ไม่แน่ใจว่ามีความสอดคล้อง
คะแนน -1 สำหรับรายการคำถามข้อที่ไม่มีความสอดคล้อง

วิเคราะห์ข้อมูลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างรายการคำถามของแบบสอบถามจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน โดยใช้สูตร IOC (Phattayathane, 2001) หากค่า IOC ที่คำนวณได้อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 ถือว่าเป็นรายการคำถามที่มีคุณภาพอยู่ในระดับใช้ได้

6) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามฯ ให้ถูกต้องเหมาะสมตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

7) จัดพิมพ์แบบสอบถามฯ ฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

5. การดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 ปฐมนิเทศนักเรียนกลุ่มเป้าหมายให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

5.2 ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย เมื่อสิ้นสุดการสอนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดแล้ว ให้นักเรียนทำแบบทดสอบภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดและสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบทดสอบภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด จำนวน 1 ฉบับ เป็นข้อสอบแบบปรนัย จำนวน 15 ข้อ และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด จำนวน 1 ฉบับ

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

6.1 การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าร้อยละ (%) ดังนี้

6.1.1 ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) คำนวณจากสูตร (Srisa, 2002 p.105) ดังนี้

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

N แทน จำนวนนักเรียนทั้งหมด

6.1.2 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) คำนวณได้จากสูตร (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, น. 106) ดังนี้

$$S.D. = \sqrt{\frac{N\sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 $\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
 $(\sum X)^2$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง
 N แทน จำนวนนักเรียน

6.1.3 ค่าร้อยละ (Percentage) คำนวณได้จากสูตร (Srisaat, (2002) p.104) ดังนี้

$$P = \frac{f}{N} \times 100$$

เมื่อ P แทน ค่าร้อยละ
 f แทน ความถี่ที่ต้องการแปลงให้เป็นร้อยละ
 N แทน จำนวนความถี่ทั้งหมด

6.2 การหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ (Srisaat, 2002 P.98-103) ดังนี้

6.2.1 ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)

เป็นค่าที่บ่งบอกว่า แผนการจัดการเรียนรู้สามารถพัฒนานักเรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องหรือไม่ภายใต้สถานการณ์และกิจกรรมที่กำหนดให้ โดยจะมีการเก็บข้อมูลของผลการเรียนรู้อันเนื่องมาจากนวัตกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระยะ ๆ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการและความก้าวหน้าของผู้เรียนได้ โดยทั่วไปมักจะคำนวณจากคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบย่อย แบบฝึกทักษะการใช้ชุดการเรียนรู้หรือคะแนนจากพฤติกรรมการเรียนในระหว่างที่ผู้เรียนกำลังเรียน ตามแผนการจัดการเรียนรู้ คำนวณได้จากสูตร

$$E_1 = \frac{\left(\frac{\sum X}{N}\right)}{A} \times 100$$

เมื่อ E_1 แทน ประสิทธิภาพของกระบวนการ
 $\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทุกส่วนที่ผู้เรียนทุกคนทำได้
 N แทน จำนวนผู้เรียน
 A แทน คะแนนเต็มของทั้งหมด

6.2.2 ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2)

เป็นค่าที่บ่งบอกว่าแผนการจัดการเรียนรู้สามารถส่งผลให้นักเรียนเกิดสัมฤทธิ์ผลได้หรือไม่ บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้นาน้อยเพียงใด ซึ่งคำนวณจากคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (หรือทดสอบหลังเรียน) ของนักเรียนทุกคน คำนวณได้จากสูตร

$$E_2 = \frac{\left(\frac{\sum F}{N}\right)}{B} \times 100$$

เมื่อ E_2 แทน ประสิทธิภาพของผลลัพธ์
 $\sum x$ แทน ผลรวมของคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์
 ทางการเรียนที่ผู้เรียนทุกคนทำได้
 N แทน จำนวนผู้เรียน
 B แทน คะแนนเต็มของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จากที่กล่าวมาสามารถคำนวณได้ค่าตัวเลขที่บอกถึงประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ ภาษาอังกฤษ แต่การที่จะสรุปว่าแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นนั้นมีประสิทธิภาพหรือไม่ จะต้องมีการ กำหนดเกณฑ์เพื่อใช้ในการพิจารณา โดยเกณฑ์ดังกล่าวนิยมใช้หลักการเรียนแบบรอบรู้ (Mastering Learning) คือ ตั้งเกณฑ์ไว้ที่ร้อยละ 80 และยอมรับความผิดพลาดได้ไม่เกินร้อยละ 2.5 จึงต้องมีประสิทธิภาพ ไม่ต่ำกว่า $80 - 2.5 = 77.5$ หรืออาจยอมรับความผิดพลาดได้ไม่เกินร้อยละ 5 ดังนั้น ต้องมีประสิทธิภาพไม่ต่ำกว่า $80 - 5 = 75$ (Sriyamok, 1982, p. 252) ตัวอย่างเช่น ตั้งเกณฑ์ของ E_1/E_2 ไว้ที่ 80/80 และกำหนดความ ผิดพลาดที่ยอมรับได้ไม่เกินร้อยละ 5 คำนวณค่า E_1/E_2 ได้ 76/77 ก็ถือว่ามีประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์ที่ ยอมรับได้ ส่วนการกำหนดเกณฑ์ความผิดพลาดที่ยอมรับได้ไม่ควรเกินร้อยละ 5

6.3 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลความหมายจากเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

ระดับคะแนน

พึงพอใจมากที่สุด	5
พึงพอใจมาก	4
พึงพอใจปานกลาง	3
พึงพอใจน้อย	2
พึงพอใจน้อยที่สุด	1

เกณฑ์ในการพิจารณาระดับความพึงพอใจ (ค่าเฉลี่ย) ที่วิเคราะห์ได้ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	4.51-5.00	หมายถึง	มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด
	3.51-4.50	หมายถึง	มีความพึงพอใจในระดับมาก
	2.51-3.50	หมายถึง	มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง
	1.51-2.50	หมายถึง	มีความพึงพอใจในระดับน้อย
	1.00-1.50	หมายถึง	มีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ความสามารถทางไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักเรียน เรื่อง การใช้ประโยค เปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

การวิเคราะห์ความสามารถทางไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักเรียนครั้งนี้ ได้จากการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำคะแนนที่ได้จากการประเมินความสามารถทางไวยากรณ์ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดของนักเรียนรายบุคคลหลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเสร็จสิ้นแล้วมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และค่าร้อยละ (Percentage) สรุปผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปผลการประเมินความสามารถทางไวยากรณ์ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดของนักเรียน

ความสามารถทางไวยากรณ์ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด	$\bar{X}$	S.D.	P
สรุปรวม	12.10	0.94	80.67

จากตารางที่ 1 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดมีผลสัมฤทธิ์ด้านความสามารถทางไวยากรณ์รวมเฉลี่ยเท่ากับ 12.10 คะแนน จากคะแนนเต็ม 15 คะแนน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.94 ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 80.67 แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ด้านความสามารถทางไวยากรณ์ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดในระดับดีมาก

2. ผลการวิเคราะห์ค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

การวิเคราะห์ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ (E_1/E_2 : 80/80) สรุปผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ความสามารถทางไวยากรณ์เรื่อง ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

N	ประสิทธิภาพของกระบวนการเรียน (E_1)			ประสิทธิผลของผลลัพธ์ (E_2)		
	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย		คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	
	คะแนนเต็ม	คะแนน		ของการ	ของคะแนน	
	การทดสอบ	ทดสอบ	E_1	ทดสอบ	การทดสอบ	E_2

	แต่ละครั้ง	ทั้งหมด (6 ครั้ง)		หลังเรียน	หลังจาก เรียนเสร็จ สิ้น	
10	10	8.50	85.00	15	12.10	80.67

จากตารางที่ 2 พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดมี ประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 85/80.67 สูงกว่าเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ (E_1/E_2 : 80/80)

3. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

3.1 การวิเคราะห์ความพึงพอใจ ของนักเรียนที่มีต่อการได้รับการพัฒนาความสามารถทาง ไวยากรณ์ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลการตอบ แบบสอบถามความพึงพอใจ มาวิเคราะห์รายด้านและรายข้อโดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าความเบี่ยงเบน มาตรฐาน (Standard deviation) สรุปผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการตอบแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการได้รับการพัฒนา ความสามารถทางไวยากรณ์ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด

ข้อ	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1	นักเรียนได้เรียน เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้น สูงสุดอย่างสนุกสนาน	5.00	0.00	มากที่สุด
2	นักเรียนรู้สึกอยากเรียน เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่า และขั้นสูงสุด ที่ครูสอน	5.00	0.00	มากที่สุด
3	นักเรียนชอบทำกิจกรรมในเรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้น กว่าและขั้นสูงสุดที่ครูสอน	4.40	0.66	มาก
4	การเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด เป็นสิ่งที่น่าสนใจ	4.40	0.80	มาก
5	นักเรียนทำงานเดี่ยว/กิจกรรมคู่/งานกลุ่มที่ครูมอบหมายแล้วมี ความสุข	4.50	0.67	มากที่สุด
6	นักเรียนชอบเรียนภาษาอังกฤษกับเพื่อน ๆ	4.60	0.66	มากที่สุด
7	นักเรียนทำกิจกรรมในเรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่า และขั้นสูงสุด ที่ครูสอนได้ด้วยตนเอง	4.60	0.66	มากที่สุด

ข้อ	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
8	นักเรียนสนใจตรวจกิจกรรมและประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง	4.50	0.67	มากที่สุด
9	นักเรียนสนใจตรวจกิจกรรมและประเมินผลการเรียนของเพื่อน ๆ	4.50	0.67	มากที่สุด
10	นักเรียนชอบเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น	4.90	0.30	มากที่สุด
สรุปรวมทุกด้าน		4.64	0.63	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการได้รับการพัฒนาความสามารถทางไวยากรณ์ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดจำนวน 8 เรื่องลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ 1) นักเรียนได้เรียน เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดอย่างสนุกสนาน และรู้สึกอยากเรียน เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = 0.00) 3) นักเรียนชอบเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = 0.30) 4) นักเรียนชอบเรียนภาษาอังกฤษกับเพื่อน ๆ และนักเรียนทำกิจกรรมในเรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด ครูสอนได้ด้วยตนเอง ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.66) 6) นักเรียนทำงานเดี่ยว/กิจกรรมคู่/งานกลุ่มที่ครูมอบหมายแล้วมีความสุข นักเรียนสนใจตรวจกิจกรรมและประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง และนักเรียนสนใจตรวจกิจกรรม และประเมินผลการเรียนของเพื่อน ๆ ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.67) และอยู่ในระดับมาก 2 รายการดังต่อไปนี้ นักเรียนชอบทำกิจกรรมในเรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดที่ครูสอน และ การเรียนรู้ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดเป็นสิ่งที่น่าสนใจ

3.2 การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะของนักเรียนที่มีต่อการได้รับการพัฒนาความสามารถทางไวยากรณ์ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด วิเคราะห์ผลโดยนำข้อมูลการเขียนตอบข้อเสนอแนะในแบบสอบถามความพึงพอใจ มาวิเคราะห์โดยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Content analysis)

ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีดังนี้

- 1) กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้วิจัยมีความสนุกสนานทำให้นักเรียนไม่รู้สึกกดดันระหว่างเรียน และสามารถทำกิจกรรมได้อย่างเต็มที่
- 2) นักเรียนอยากกลับมาเรียนกับกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้จัดขึ้นอีก
- 3) นักเรียนได้เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดีมาก (คะแนนร้อยละ 80.67)

2. แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ($E_1/E_2 = 85/80.67$)

3. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.63)

อภิปรายผล

1. ผลจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด สูงขึ้น ในระดับมากที่สุดเหตุผลที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้ออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวการสอนเพื่อการสื่อสารซึ่งปรากฏอยู่ในแต่ละขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้ อีกทั้งได้สอดแทรกกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย ๆ ต่าง ๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายที่มีปัญหาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษได้มีโอกาสพัฒนาได้อย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสอน ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ดังที่ Angwattanakul, 1992 ได้สรุปขั้นตอนการสอนที่สำคัญไว้คือ ขั้นการเสนอเนื้อหา ขั้นการฝึกและขั้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร อีกทั้งยังได้เสนอกลวิธีการสอนภาษาตามแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารในเรื่องของการใช้สื่อที่เป็นของจริง การเรียงประโยคให้ถูกต้อง การใช้เกมทางภาษาประกอบการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ภาพชุดเรื่องราวซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องอีกทั้งการใช้บทบาทสมมติมาประกอบ และเหมือนกับเป็นสื่อช่วยเพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษครั้งนี้มันง่ายและเสริมสร้าง รวมถึงการได้ช่วยเปิดโอกาสให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย แต่ก็มีความท้าทายอยู่บ้าง ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับลักษณะการสอนไวยากรณ์ที่เน้นการสอนไวยากรณ์เพื่อการสื่อสาร ดังที่ (Thanawachiranan & Ployluemsaeng, 2018) ได้เสนอขั้นตอนการสอนของโครงสร้างไวยากรณ์ที่จะช่วยให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องของการใช้ไวยากรณ์ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งได้ระบุขั้นตอนไว้ 5 ขั้นตอน มีดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นตอนที่ 2 ขั้นสอน ขั้นตอนที่ 3 ขั้นฝึกฝน ขั้นตอนที่ 4 ขั้นนำไปใช้ และขั้นตอนที่ 5 ขั้นทดสอบ

2. แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด เนื่องจากการวิจัยดังกล่าวเน้นในเรื่องของการตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรมให้ได้มาตรฐานก่อนที่จะนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังเช่น (Boontom, 2009 & Numthong, 1997 p.25) ซึ่งทั้งสองท่านได้ให้ความสำคัญ และกำหนดความหมายของประสิทธิภาพที่เกี่ยวข้องไว้ อีกทั้งเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อที่จะหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้สร้างไว้นั้นช่วยให้เห็นการประเมินพฤติกรรมระหว่างเรียนอย่างต่อเนื่อง และการประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้าย ดังที่ (Promwong, 1993 p.50-51) และเมื่อแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่าและขั้นสูงสุด นี้มีประสิทธิภาพก็ย่อมส่งผลให้ผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่เกิดขึ้นระหว่างเรียน และหลังจากเรียนเสร็จสิ้นมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก

3. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนภาษาอังกฤษ เรื่อง การใช้ประโยคเปรียบเทียบขั้นกว่า และขั้นสูงสุด ในระดับมากที่สุด เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้ออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้น การสื่อสาร อีกทั้งด้านการแทรกกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ช่วยโน้มน้าวหรือสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนได้ทราบ เข้าใจ และตระหนักว่าเป็นเรื่องที่ตนเองจะปล่อยปะละเลยไม่ได้ และต้องเรียนรู้ให้เข้าใจ รวมถึงสามารถนำไป ปฏิบัติได้ในชีวิตจริง ทั้งนี้ นักเรียนได้แสดงพฤติกรรมในระหว่างที่ผู้วิจัยดำเนินวิจัยให้เห็นในเรื่องของความตั้งใจ ความสนใจ ความกระตือรือร้น และเรียนรู้ด้วยสีหน้าที่เบิกบาน พร้อมกับรูปแบบและการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ของครูครั้งนี้มีความเหมาะสมถูกต้องในเรื่องของสาระภาษาอังกฤษ สร้างความสนใจในเรื่องของการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ มีความเหมาะสมในเรื่องของการลำดับขั้นตอนการนำเสนอสาระที่จัดให้นักเรียนได้เรียนรู้ มี ความเหมาะสมในเรื่องของระยะเวลาในการนำเสนอเนื้อหา และสื่อการเรียนรู้ที่นำมาประกอบการเรียนแต่ละ ครั้งมีความเหมาะสม น่าสนใจ สอดคล้องกับสาระที่สอน แบบฝึกหัดและกิจกรรมต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการฝึก นักเรียนนั้นมีความสอดคล้องกับสาระที่สอน มีลำดับขั้นตอนที่เหมาะสมและระยะเวลาของการปฏิบัติกิจกรรม มีความเหมาะสม และครูผู้สอนได้อธิบายเพิ่มเติมและตอบข้อสงสัยให้แก่ นักเรียนได้เข้าใจในทุกประเด็น ส่งผล ให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนภาษาอังกฤษตามงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวสอดคล้องกับ ความหมายของความพึงพอใจ ดังที่ (Phosai, 2009, p.41) ที่ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า เป็น ความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่จะไม่เหมือนกันซึ่งขึ้นอยู่กับว่าบุคคลแต่ละคนเขาใดความต้องการอย่างไร และเรื่องเหล่านี้สอดคล้องกับความต้องการของเขาหรือไม่ ซึ่งเมื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มี กิจกรรมการเรียนรู้ตรงกับความต้องการของนักเรียน นักเรียนก็จะเกิดความรู้สึกรัก ชื่นชอบ มีเจตคติ หรือ ความพึงพอใจต่อสิ่งที่เรียนและมีความสุขต่อการเรียน ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีสำหรับการสร้าง ความพึงพอใจของ Maslow, 1970 อ้างจาก (Udomthammanupap, 2007 p.205) ที่อธิบายว่ามนุษย์มี ความต้องการอยู่เสมอไม่มีที่สิ้นสุด ความต้องการดังกล่าวที่ได้รับการตอบสนองก็จะส่งผลให้เกิดขึ้นก็คือเป็น สิ่งจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ อีกทั้งความต้องการของมนุษย์ในภาพรวมจะเรียงลำดับเป็นขั้นตอนตามลำดับ ความสำคัญ ดังนั้นเมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการระดับสูงก็จะค่อย ๆ ช่วยพัฒนาให้ความต้องการเหล่านั้นเพิ่มเติม ไม่ว่าจะเป็นความต้องการด้านร่างกาย ความปลอดภัย ความ ต้องการด้านสังคม หรือการยอมรับ รวมทั้งความต้องการด้านความสำเร็จ ซึ่งโดยเฉพาะความต้องการด้าน ความสำเร็จในชีวิตนั้นเป็นความต้องการระดับสูงของมนุษย์ เมื่อเปรียบเทียบกับการเรียนรู้นั้นก็คือความ ต้องการที่จะเรียนรู้ให้สำเร็จ ดังนั้นความพึงพอใจในการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนครั้งนี้จึงเป็นสิ่งที่ กำหนดแนวทางการแสดงทางพฤติกรรมของนักเรียนเองว่าความพึงพอใจนี้เป็นสิ่งสำคัญต่อการที่ครูต้องจัด กิจกรรมการเรียนรู้ให้เกิดแก่นักเรียนให้ได้ทุกคน ทุกครั้ง ที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งในภาพรวมความพึง พพอใจ โดยเฉพาะความพึงพอใจที่เป็นความพึงพอใจทางบวกจะส่งผลให้นักเรียนมีความสนใจและตั้งใจปฏิบัติ กิจกรรม และตั้งใจเรียนอย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

1. การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษควรประกอบด้วยกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถและสอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน
2. หากมีเวลาควรมีการบันทึกวิธีทัศน์ในการจัดการเรียนการสอนแต่ละครั้งเพื่อให้นักเรียนได้ตรวจสอบข้อบกพร่องของตนเองและจะได้ปรับปรุงแก้ไขตนเองให้ดียิ่งขึ้น
3. ผู้วิจัยต้องกระตุ้นและให้กำลังใจเพื่อให้นักเรียนเกิดความมั่นใจและกล้าปฏิบัติกิจกรรม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับไวยากรณ์ในเนื้อหาอื่น ๆ โดยผ่านทักษะการสื่อสารต่าง ๆ เช่น ทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับไวยากรณ์ให้ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น
2. ควรเพิ่มระยะเวลาการทดลองให้มากขึ้น อาจจะใช้เวลา 1-2 ภาคเรียน เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อสร้างความสนใจในการเรียนภาษาอังกฤษ และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. ควรทดลองกับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มใหญ่ขึ้น หรือทดลองกับผู้เรียนในทุกห้องเรียน และทดลองกับผู้เรียนในหลาย ๆ ระดับชั้น ซึ่งจะเป็นการทดลองกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

- Alvin B. Punongbayan. (2019). *ABP English Grammar App Its Effectiveness in improving Students' Grammar skill*. Nasugbu: Bilaran National High school.
- Athiporn Sriyamok. (1982). *Teaching Documents of Teaching Media for Secondary Education*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Boonchom Srisaat. (2002). *Preliminary Research (7th edition)*. Bangkok: Suwiriyan.
- (2007). *Statistical methods for research* (Volume 1). Bangkok: Suwiriyan.
- Chaiyong Promwong. (1993). *Methods and Training Materials for Project Development from Case Work in the Collection of Information Technology and Communication Training Courses*. Nonthaburi: Department of Education, Sukhothai Thammathirat Open University.
- Daranee Phosai. (2009). *The Development of Thai Language Skill exercises on Writing Spelling that does not conform to Spelling Rules Using Collaborative Learning for Grade 1 Students* (master's thesis). Buriram: Buriram Rajabhat University.
- Duangkamol Boontom. (2009). *Development of Computer-assisted Instruction Foreign Language Learning Group about important Days in Thailand and important Days abroad for Grade 6 Students* (master's thesis). Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani Rajabhat University.
- EngBreaking. (2022). *Comparative and Superlative Sentences in English*. Retrieved from <https://engbreaking.co.th/comparative-superlative/>
- Gina Jaeger. (2011). *The Effectiveness of Teaching Traditional Grammar on Writing Composition at the High School Level*. California: Dominican University of California.
- Kanchana Thingprasong. (2020). *Comparison of Learning Achievement on English Grammatical Structure of Mathayom Suksa 1 Students Taught by the Student Teams Achievement Divisions (STAD) and Grammar Translation Methods*. Bangkok: Ramkhamhaeng University.
- Kemmis, S & McTaggart, R. (1988). *The Action Research Planer (3rd edition)*. Victoria: Deakin University.
- Methawee Udomthammanupap et al. (2007). *Human Behavior and Self-development (5th edition)* Bangkok: Suan Dusit Rajabhat Institute Press.
- Ministry of Education. (2008). *Handbook of learning management*. Foreign Language Learning

Subject Group. Bangkok: Shipping and Package Organization.

Napaphan lam-sam-ang . (2008). *The results of teaching and learning management according to the BSCS 5E teaching model*. (master's thesis). Khon Kaen: Khon Kaen University.

Panchaporn Thanawachiranan and Wilasinee Ployluemsaeng. (2018). *The Use of Grammar and Translation Teaching Methods and Their Application to Develop Knowledge of English Grammar Language of Students in Mathayom 2*. Bangkok: Faculty of Education, Suan Dusit University.

Praemai Khamduang. (2019). *Teaching English Grammar Using Constructivism Theory for the First Year Students, Faculty of Engineering and Industrial Technology, Silpakorn University* (master's thesis), Bangkok: Silpakorn University.

Rittiyawannalai School 2. (2022). *Database of Quality and Learning Achievement of Learners*. Bangkok: Registration and Measurement Division, Academic Management Group.

Somnuk Phatthayathane. (2001). *Measurement of educational results*. Mahasarakham: Department of Educational Research and Development Faculty of Education Mahasarakham University.

Sophon Numthong. (1997). Finding the effectiveness of media. *Witthayawijarn*. 6(96): 25-28.

Sumitra Angwattanakul. (1992). *Methods of Teaching English as a Foreign Language*. Bangkok: Chulalongkorn University.

Suphattra Aksaranukroh. (1989). *Teaching English Skills*. Bangkok: Chulalongkorn University.

การพัฒนาเครือข่ายของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
กรณีศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค
NETWORK DEVELOPMENT OF THE OFFICE OF THE NATIONAL HUMAN RIGHTS
COMMISSION: THE STUDY ON THE REGIONAL CENTER FOR HUMAN RIGHTS
STUDY AND COORDINATION

สุนิสา จิตประไพ^{1*}, วณิดา ศิริวรสกุล² และชณะศึก วิเศษชัย³

¹นักศึกษาลัทธิรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

²รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

^{1*}Sunisa Jitpraphai, ²Wanida Siriwarasakul and ³Shanasuek Wisetchai

^{1,2,3} Faculty of Humanities & Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University

*E-mail: deeprom99@gmail.com

Received: 22/11/2022

Revised: 02/01/2023

Accepted: 28/02/2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) องค์ประกอบของเครือข่ายศูนย์ศึกษาฯ 2) การบริหารและการจัดการเครือข่ายศูนย์ศึกษาฯ และ 3) รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ศึกษาฯ ให้มีความเข้มแข็ง เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ประธานและกรรมการอำนวยการศูนย์ศึกษาฯ จำนวน 17 คน วิเคราะห์และตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาโดยวิธีการแบบสามเส้า และสอบถามกลุ่มตัวอย่างคือ สมาชิกของศูนย์ศึกษาฯ จำนวน 194 คน วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1. ผลการวิจัยพบว่า 1) ศูนย์ศึกษาฯ มีองค์ประกอบของเครือข่าย สามอันดับแรก คือ การสื่อสาร ร้อยละ 90.72, สมาชิก ร้อยละ 88.97 และโครงสร้าง ร้อยละ 87.54 และไม่มีย่อยองค์ประกอบของเครือข่าย สามอันดับแรก คือ กระบวนการปฏิบัติงาน ร้อยละ 15.06, เป้าหมาย ร้อยละ 17.43 และกิจกรรม ร้อยละ 14.72 2) การบริหารและการจัดการเครือข่าย สามอันดับแรก คือ การประสานงานและกลยุทธ์ ($\bar{X} = 3.92$) การจัดการบุคลากรและการสร้างการมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 3.82$) และการรายงานผล ($\bar{X} = 3.79$) และ 3) รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ศึกษาฯ ให้มีความเข้มแข็ง ประกอบด้วย 5 ด้านคือ การวางแผนและกำหนด

¹ นักศึกษาลัทธิรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

² รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

กลยุทธ์ การบริหารและการจัดการเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วม การกำกับและควบคุมการปฏิบัติงาน การประเมินผล และการรายงานผล

คำสำคัญ : การพัฒนาเครือข่าย, องค์ประกอบของเครือข่าย, การบริหารและการจัดการเครือข่าย

Abstract

This research employed a mixed qualitative and quantitative method aims to study:
1) Components of The Network 2) Administration and management of The Network
3) Model for strengthening and building the Network. Interviews were conducted with 17 key informants, namely the chairpersons and managing committees of the Office of the National Human Rights Commission. Triangulation method was used with content analysis and content consistency checking. And the questionnaires were distributed to a population of 194 people. Descriptive statistics were used to analyze the data, including frequency distributions, numbers, percentages, mean and standard deviation.

The results shows that: 1) the Network has consists the component: communication 90.72%, Members 88.97% and Structure 87.54%. The Network has not consists of the components: Operation Process 15.06%, Goals 17.43% and Activities 14.72% 2) The administration and management of the Network consists of: Coordination and Strategy ($\bar{x} = 3.92$), Resource Management and Participation Building ($\bar{x} = 3.82$), Reporting ($\bar{x} = 3.79$). 3) Model for strengthening and building the network of 5 components, namely 1) Planning the network's goals and structure 2) Participation in Network Administration and Management 3) Operation Supervision and Control 4) Evaluation and 5) Reporting.

Keywords: Network Development, Network Components, Network Administration and Management

บทนำ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จัดตั้งขึ้นจากการเรียกร้องและผลักดันของประชาชน ที่หวังให้เมืองศรีนครราชสีมาทำหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของทุกคน โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีสถานะเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ มีภารกิจในการส่งเสริม คุ้มครอง และเฝ้าระวังการกระทำหรือการละเลย การกระทำที่จะนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้จัดตั้ง ศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค จำนวน 12 ศูนย์ ณ สถาบันการศึกษาที่ได้จัดทำ บันทึกข้อตกลงความร่วมมือกัน เพื่อเป็นกลไกสนับสนุนการดำเนินงานและเสริมสร้างความเข้มแข็ง ด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค และแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่ออำนวยความสะดวกและสนับสนุนการดำเนินงาน ของศูนย์ศึกษาฯ ทั้งนี้ จากรายงานผลการดำเนินงาน พบว่า ศูนย์ศึกษาฯ ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถดำเนินการ ตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างเข้มแข็ง เกิดจากปัจจัยหลายประการ เช่น ไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ ขาดความต่อเนื่องของนโยบาย (office of the national human rights commission of thailand, 2022)

เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคทั้ง 12 ศูนย์ สามารถ สนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ จึงศึกษาวิจัย เพื่อทราบถึงองค์ประกอบ การบริหารและการจัดการ รวมถึงรูปแบบการดำเนินงานที่จะส่งผลให้เครือข่ายศูนย์ ศึกษาฯ สามารถดำเนินงานได้อย่างเข้มแข็งยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของเครือข่ายศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค
2. เพื่อศึกษาการบริหารและการจัดการเครือข่ายศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค
3. เพื่อได้รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคให้มีความเข้มแข็ง

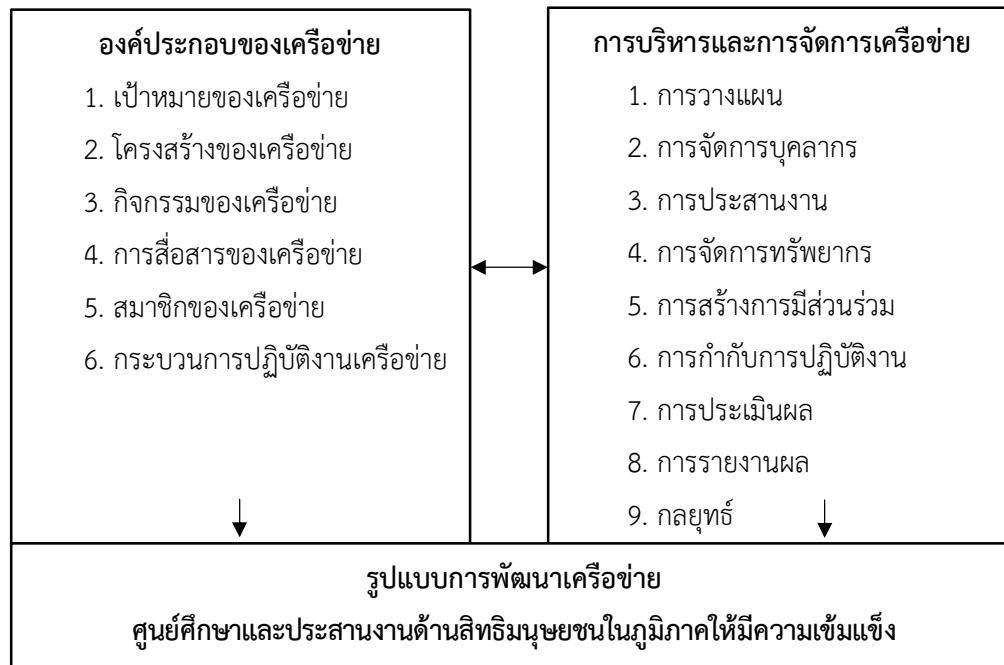
วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรณี ศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัย เชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่ได้มาจากกรอบแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน ได้แก่ ประธานและกรรมการ อำนวยการศูนย์ศึกษาฯ เป็นการสัมภาษณ์ด้วยตัวเองแบบตัวต่อตัวและเป็นแบบเชิงลึก และใช้แบบสอบถามที่ สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทาง และคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน รวมถึง การทดสอบแบบสอบถามกับประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกลุ่ม ตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยแบบสอบถามของงานวิจัยนี้ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.99 และเก็บข้อมูลจากกลุ่ม

ตัวอย่าง จำนวน 194 คน ระหว่างเดือนมีนาคม – เดือนพฤษภาคม 2565 พื้นที่การศึกษา คือ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค

กรอบแนวความคิด

จากการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สรุปเป็นกรอบแนวความคิดได้ ดังนี้

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มีแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย อธิบายถึงรูปแบบทางด้านความสัมพันธ์ของบุคคลหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารหรือทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หรือความสนใจในเรื่องเดียวกัน มีการกำหนดกฎเกณฑ์ร่วมกัน มีการสื่อสาร การปฏิสัมพันธ์ โดยการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกันหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ซึ่งสมาชิกเครือข่ายยังสามารถบริหารจัดการกิจกรรมของตนเองได้โดยอิสระ

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารเครือข่าย อธิบายถึงการบริหารและการจัดการเครือข่ายว่าเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีวัตถุประสงค์การรวมเป็นเครือข่ายที่แตกต่างกัน การที่เครือข่ายสามารถดำรงอยู่อย่างยั่งยืนได้ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น การสนับสนุนการดำเนินงานต่อกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ซึ่งสมาชิกของเครือข่ายอาจมีความแตกต่างกัน จึงต้องอาศัยการ

บริหารและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เช่น การจัดโครงสร้างเครือข่าย การกำหนดกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย เพื่อให้เครือข่ายสามารถดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายและมีความเข้มแข็ง

3. ตัวอย่างการบริหารเครือข่ายขององค์กรในต่างประเทศ การประชุมสมัชชาใหญ่ขององค์การสหประชาชาติได้กำหนดกติกาข้อตกลง อนุสัญญา และปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนหลายฉบับ โดยสถาบันสิทธิมนุษยชนในแต่ละประเทศสามารถเลือกที่จะเข้าร่วมภาคีเครือข่าย และนำไปสู่การจัดตั้งเครือข่ายการทำงานระหว่างประเทศที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมความร่วมมือเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในหลายระดับ ได้แก่ กรอบเครือข่ายพันธมิตรระดับโลกว่าด้วยสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (Global Alliance of National Human Rights Institutions: GANHRI) กรอบสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก (Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions - APF) กรอบความร่วมมือระหว่างสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asia National Human Rights Institutions Forum: SEANF)

4. ข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ศึกษา สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 2 เพื่อส่งเสริม ค้ำครองและเฝ้าระวังสถานการณ์สิทธิมนุษยชน โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีสถานะเป็นองค์กรอิสระ ทั้งนี้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 เป็นต้นมาได้มีการตั้งศูนย์ศึกษาและประสานงานสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาค จำนวน 12 ศูนย์ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และทันต่อสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในพื้นที่

สรุปผลการวิจัย

1. องค์ประกอบของเครือข่ายศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค

1.1 เป้าหมายของเครือข่าย สามอันดับแรก คือ ศูนย์ศึกษาฯ มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริการประชาชน (ร้อยละ 95.88) เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมให้ดำเนินการตามนโยบายและข้อตกลง (ร้อยละ 94.85) และเพื่อเพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ให้แก่สมาชิก (ร้อยละ 93.30)

1.2 โครงสร้างของเครือข่าย สามอันดับแรก คือ ศูนย์ศึกษาฯ มีโครงสร้างเครือข่ายแบบเป็นทางการ เช่น การประกาศคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน การจัดทำบันทึกความร่วมมือ (ร้อยละ 94.33) มีโครงสร้างแบบที่สร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการกำหนดกิจกรรม (ร้อยละ 93.81) และมีโครงสร้างที่สนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารภายในเครือข่าย (ร้อยละ 91.23)

1.3 กิจกรรมของเครือข่าย สามอันดับแรก คือ มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายหรือนโยบายของเครือข่าย (ร้อยละ 91.24) มีกิจกรรมที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความสนใจของสมาชิก (ร้อยละ 90.21) และมีกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย (ร้อยละ 89.18)

1.4 การสื่อสารของเครือข่าย สามอันดับแรก คือ มีระบบการสื่อสารที่ช่วยให้สมาชิกสามารถประสานงานระหว่างกันได้และมีการสื่อสารหลายช่องทาง เช่น โทรศัพท์ อีเมล ไลน์ เฟสบุ๊ก เป็นต้น (ร้อยละ

94.85) มีการเปิดเผยข้อมูลและการสื่อสารข้อมูลให้กับสมาชิกด้วยความโปร่งใส ถูกต้อง (ร้อยละ 94.33) และมีการสื่อสารหลายระดับ ทั้งจากระดับบนลงล่าง ระดับล่างขึ้นบน และแนวนอน (ร้อยละ 93.81)

1.5 สมาชิกของเครือข่าย สามอันดับแรก คือ มีสมาชิกเครือข่ายที่มีความสนใจหรือเป้าหมายเหมือนกัน (ร้อยละ 94.85) มีสมาชิกที่เข้มแข็ง สามารถดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ร้อยละ 92.27) และมีรูปแบบความสัมพันธ์ของสมาชิกในแบบแนวนอน (ร้อยละ 90.73)

1.6 กระบวนการปฏิบัติงานของเครือข่าย สามอันดับแรก คือ มีกระบวนการปฏิบัติงานที่ทำให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ทรัพยากรซึ่งกันและกัน และมีแนวทางการปฏิบัติงานที่ให้สมาชิกสามารถมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา (ร้อยละ 92.27) มีกระบวนการปฏิบัติงานที่ยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม และมีกระบวนการปฏิบัติงานที่สมาชิกมีอำนาจในการตัดสินใจที่เป็นประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ (ร้อยละ 87.63) และมีแนวทางการปฏิบัติงานที่เอื้อให้สมาชิกสามารถกำหนดรูปแบบและกำหนดกิจกรรมได้เอง (ร้อยละ 87.12)

องค์ประกอบของเครือข่าย ประกอบด้วย เป้าหมายของเครือข่ายเพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการบริการประชาชน โครงสร้างเครือข่ายแบบเป็นทางการ มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายหรือนโยบายของเครือข่าย ระบบการสื่อสารที่ช่วยให้สมาชิกสามารถประสานงานระหว่างกัน การสื่อสารหลายช่องทาง กระบวนการปฏิบัติงานที่ให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ทรัพยากรซึ่งกันและกัน และแนวทางการปฏิบัติงานที่ให้สมาชิกสามารถมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา

2. การบริหารและการจัดการของเครือข่ายศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค

2.1 การวางแผน สามอันดับแรก คือ มีแผนยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานตามเป้าหมายร่วมกัน ($\bar{X} = 3.79$) มีการวางแผนที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ($\bar{X} = 3.75$) และมีแผนปฏิบัติการเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายอย่างเป็นระบบ ($\bar{X} = 3.71$)

2.2 การจัดการบุคลากร สามอันดับแรก คือ มีการทำงานเป็นทีมที่เข้มแข็ง ($\bar{X} = 3.91$) มีการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 3.87$) มีการกำกับดูแลและประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 3.83$)

2.3 การประสานงาน สามอันดับแรก คือ มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานหรือเครือข่ายอื่นที่เกี่ยวข้อง ($\bar{X} = 3.99$) มีการอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก เช่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเจรจาต่อรอง การพึ่งพาอาศัยกัน ($\bar{X} = 3.98$) และสามารถประสานความร่วมมือของสมาชิกในการดำเนินงานให้เป็นไปตามข้อตกลงอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 3.92$)

2.4 การจัดการทรัพยากร สามอันดับแรก คือ มีระเบียบในการบริหารจัดการ ติดตามควบคุมและกำกับดูแลทรัพยากรที่ชัดเจนและมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์

สูงสุด ($\bar{X} = 3.77$) มีการรายงานผลการใช้งบประมาณให้สมาชิกได้รับทราบเป็นระยะ เช่น ทุกไตรมาส ทุกสองไตรมาส ($\bar{X} = 3.75$) และมีการวางแผนการใช้ทรัพยากร เช่น งบประมาณ เครื่องมืออุปกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.74$)

2.5 การสร้างการมีส่วนร่วม สามอันดับแรก คือ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ($\bar{X} = 3.92$) เปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถกำหนดบทบาทและแนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกันได้ ($\bar{X} = 3.88$) และเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน ($\bar{X} = 3.82$)

2.6 การกำกับและควบคุมการปฏิบัติงาน สามอันดับแรก คือ กำหนดให้มีการรายงานผลการปฏิบัติงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.85$) มีการจัดระบบการให้คำปรึกษาแก่สมาชิก ($\bar{X} = 3.80$) และมีการวางแผนกิจกรรมและระยะเวลาดำเนินการที่ชัดเจน และศูนย์ศึกษา มีการติดตามการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้เป็นระยะ ($\bar{X} = 3.72$)

2.7 การประเมินผล สามอันดับแรก คือ มีการสร้างรูปแบบการประเมินผลที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ($\bar{X} = 3.76$) มีการกำหนดตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับเป้าหมายของเครือข่าย ($\bar{X} = 3.66$) เปิดโอกาสให้สมาชิกและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการประเมินผล และมีการกำหนดระยะเวลาในการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.65$)

2.8 การรายงานผล สามอันดับแรก คือ มีการรับฟังความเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมและจัดทำเนื้อหาของรายงาน และรายงานผลการดำเนินงานต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ ทั้งหัวหน้าหน่วยงาน สมาชิก และองค์กรที่เกี่ยวข้องทุกระดับ ($\bar{X} = 3.83$) มีการรายงานผลการดำเนินกิจกรรมผ่านช่องทางที่เข้าถึงง่ายและทั่วถึง เช่น เว็บไซต์ และเอกสาร ($\bar{X} = 3.82$) และมีการรายงานผลการดำเนินกิจกรรมเป็นระยะตามความเหมาะสม เช่น ทั้งรายเดือน รายไตรมาส รายหกเดือน รายปี เป็นต้น ($\bar{X} = 3.65$)

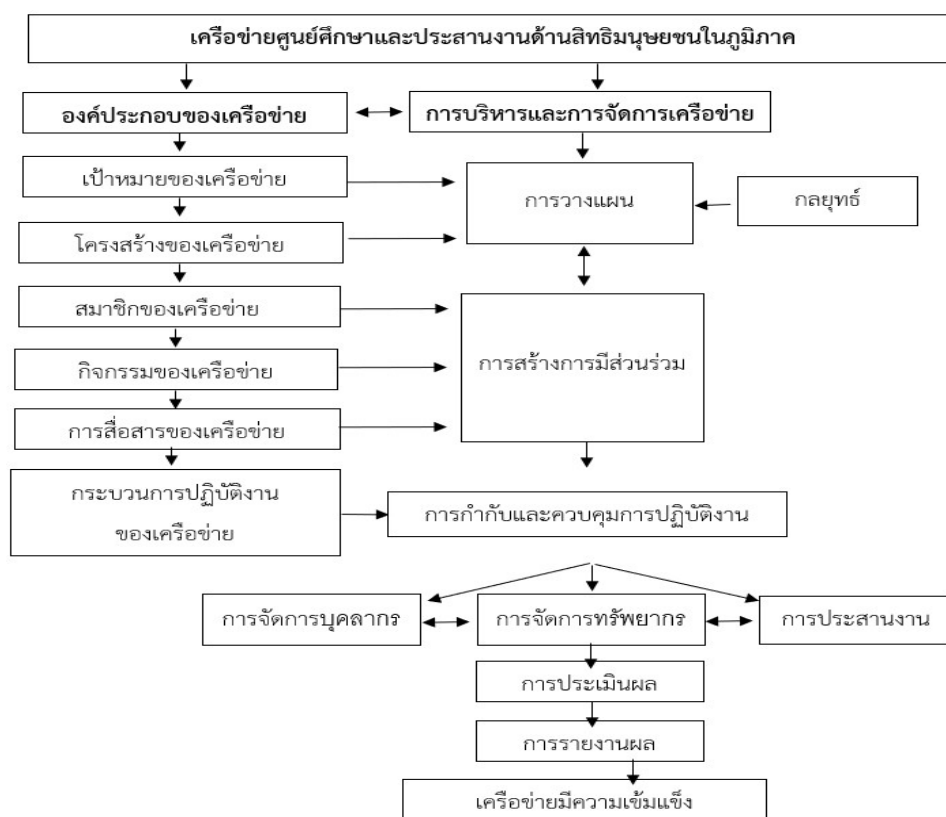
2.9 กลยุทธ์ สามอันดับแรก คือ มีการเชื่อมโยงการทำงานกับเครือข่ายอื่น เช่น การจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือร่วมกัน ($\bar{X} = 4.08$) มีกิจกรรมในการรับฟังความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายจากสมาชิก เช่น การจัดเวที การจัดประชุม ($\bar{X} = 4.02$) และมีการทบทวนการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับสมาชิกเป็นระยะ เช่น ทุกสามปี ($\bar{X} = 3.92$)

การบริหารและการจัดการของเครือข่าย ได้แก่ มีแผนยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานตามเป้าหมายร่วมกัน การจัดการบุคลากร มีการทำงานเป็นทีมที่เข้มแข็ง มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานหรือเครือข่ายอื่นที่มีระเบียบในการบริหารจัดการ ติดตาม ควบคุมและกำกับดูแลทรัพยากรที่ชัดเจน มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน กำหนดให้มีการรายงานผลการปฏิบัติงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างรูปแบบการประเมินผลที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการรับฟังความเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

เพื่อรวบรวมและจัดทำเนื้อหาของรายงาน และศูนย์ศึกษาฯ รายงานผลการดำเนินงานต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง
 ทุกระดับ มีการเชื่อมโยงการทำงานกับเครือข่ายอื่น

3. รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค ให้มีความเข้มแข็ง

จากการศึกษาข้อมูลที่ได้จากเอกสาร แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สามารถกำหนด
 รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคให้มีความเข้มแข็ง
 ประกอบด้วย 5 ด้าน ซึ่งมีความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบของเครือข่ายกับการบริหารและการจัดการ
 เครือข่ายที่ได้จากแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยแต่ละด้านจะเชื่อมโยงการบริหารจัดการ
 องค์ประกอบของเครือข่ายอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 และประสิทธิผล จนนำไปสู่ความเข้มแข็งของเครือข่าย สรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคให้มีความเข้มแข็ง

จากภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชน
 ในภูมิภาคให้มีความเข้มแข็ง โดยสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

3.1 ด้านการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและเป็นนโยบายระยะยาวเพื่อให้สามารถวางแผนกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องและบรรลุเป้าหมายที่ยั่งยืน รวมทั้งการจัดโครงสร้างและระบบงานอย่างเป็นระบบ แต่มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์และบริบทของสมาชิก โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับความต้องการหรือปัญหาอย่างแท้จริง ขณะเดียวกัน อำนวยความสะดวกให้สมาชิกเจริญเติบโตไปพร้อมกัน โดยอาจจะใช้เครื่องมือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ทราบว่าเครือข่าย มีข้อได้เปรียบ ความท้าทาย และโอกาสในเชิงยุทธศาสตร์อย่างไรบ้าง และตัดสินใจกำหนดว่าเครือข่ายจะมุ่งเป้าหมายไปในทิศทางใด

3.2 ด้านการบริหารและการจัดการเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วม การกำหนดแผนกลยุทธ์ทั้งระยะสั้นและระยะยาวเพื่อบริหารจัดการในส่วนต่าง ๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ เทคโนโลยี ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จัดระบบสายการทำงานให้มีความคล่องตัว ลดขั้นตอน โดยอาศัยประสานความร่วมมือจากสมาชิกให้ดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ จัดอุปสรรคในการติดต่อสื่อสาร รวมทั้งการอำนวยความสะดวกให้สมาชิกมีอิสระในการจัดรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายแต่สามารถบรรลุเป้าหมายเดียวกัน และดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง

3.3 ด้านการกำกับและควบคุมการปฏิบัติงาน การอำนวยความสะดวกให้สมาชิกสามารถดำเนินงานได้ด้วยความสะดวก รวดเร็ว สนับสนุนให้สมาชิก ร่วมแรงร่วมใจกันขับเคลื่อนภารกิจด้วยความเต็มใจ ให้สมาชิกรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน จัดระบบการให้คำปรึกษาซึ่งเป็นการกำกับดูแลที่อาศัยการให้คำแนะนำมากกว่าการสั่งการ มีการติดตามประเมินผลด้วยความระมัดระวังรอบคอบ เป็นขั้นตอน

3.4 ด้านการประเมินผล การประเมินผลการปฏิบัติงานด้วยการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่จะแสดงความคิดเห็นและร่วมรับผิดชอบในการแก้ปัญหา โดยกำหนดตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับเป้าหมายของเครือข่าย มีการประเมินผลเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อทราบข้อมูลในการแก้ไขปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานได้ทันเวลาที่ และมีข้อมูลประกอบการจัดทำแผนการดำเนินงานของเครือข่ายและพัฒนาประสิทธิภาพของเครือข่าย

3.5 ด้านการรายงานผล การกำหนดให้สมาชิกเครือข่ายจัดทำรายงานผลการปฏิบัติของเครือข่ายเป็นระยะตามความเหมาะสม โดยจะต้องมีการรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านและเผยแพร่รายงานให้รับทราบด้วยรูปแบบและช่องทางที่เข้าถึงได้ง่าย การรายงานผลที่ถูกต้อง โปร่งใส จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นต่อสมาชิกและเครือข่ายอื่นได้

ทั้งนี้ จากรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชน ในภูมิภาคให้มีความเข้มแข็ง ข้างต้นนั้น แม้จะเป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษาเครือข่ายศูนย์ศึกษาฯ แต่สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการเครือข่ายอื่น ๆ โดยต้องประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทของเครือข่ายนั้น ๆ เพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายได้อย่างยั่งยืน

การอภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลของการวิจัยครั้งนี้เป็นการนำผลการวิจัยที่ค้นพบข้อเท็จจริงแล้วนำมาอภิปรายผลที่สนับสนุนด้วยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

การศึกษาองค์ประกอบของเครือข่ายศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคปรากฏผล ดังนี้ 1) เป้าหมายของเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการบริการประชาชน ขับเคลื่อนกิจกรรมให้ดำเนินการตามนโยบายและข้อตกลงและเพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ให้แก่สมาชิก สอดคล้องกับ Burke (1999) กล่าวว่า การดำเนินงานแบบเครือข่ายมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพอำนาจและเพิ่มช่องทางให้บริการแก่ประชาชน 2) โครงสร้างของเครือข่าย มีโครงสร้างเป็นทางการ สนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารภายในเครือข่าย สอดคล้องกับ สนธยา พลศรี (2550) กล่าวว่า โครงสร้างเครือข่ายอาจเป็นแบบทางการ ซึ่งสมาชิกรวมกันภายใต้พันธสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร และสอดคล้องกับ Agranoff (2006) กล่าวว่า การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเนื่องจากมีความต้องการร่วม มีการประสานการปฏิบัติเพื่อปรับปรุงการให้บริการ ควบคู่ไปกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและขยายสมรรถนะด้านต่าง ๆ แต่ศูนย์ศึกษาฯ มีโครงสร้างเป็นแนวดิ่งและสมาชิกไม่มีอิสระในการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการ ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ Piore & Sabel (1984) กล่าวว่า การสร้างความยืดหยุ่นมีความจำเป็นอย่างมากสำหรับการพัฒนาเครือข่าย โดยเฉพาะการกำหนดโครงสร้างที่อำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร การเข้าถึงทักษะและเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว 3) กิจกรรมของเครือข่าย สามารถสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน และแสดงอัตลักษณ์ของเครือข่าย มีกิจกรรมสอดคล้องกับเป้าหมายหรือนโยบายที่ตอบสนองต่อปัญหาและความสนใจของสมาชิก แต่ศูนย์ศึกษาฯ ไม่มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ไม่สอดคล้องกับสนธยา พลศรี (2550) กล่าวว่า เครือข่ายควรจัดระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อบรรลุจุดหมาย ซึ่งเครือข่ายที่ไม่มีกิจกรรม เรียกว่าเป็นเครือข่ายเทียม 4) การสื่อสารของเครือข่าย มีระบบและช่องทางการสื่อสารที่ช่วยให้สมาชิกสามารถประสานงานระหว่างกันได้ มีการสื่อสารข้อมูลหลายระดับด้วยความโปร่งใส ถูกต้อง สอดคล้องกับ Woodcock (1989) กล่าวว่า การติดต่อสื่อสารที่ดี ถูกต้อง เหมาะสม ช่วยให้สมาชิกมีการสื่อสารระหว่างกันและการดำเนินงานที่ราบรื่นยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับแนวคิดของ Ouden (2015) กล่าวว่า การสื่อสารข้อมูลให้สมาชิกได้รับทราบอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความโปร่งใส ทำให้มั่นใจได้ว่าสมาชิกจะรับผิดชอบและมีความโปร่งใสในการดำเนินงาน 5) สมาชิกของเครือข่าย สมควรใจเข้าร่วมเป็นเครือข่าย มีความสนใจหรือเป้าหมายเหมือนกัน มีความเข้มแข็ง สามารถดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีรูปแบบความสัมพันธ์ในแนวนอน สอดคล้องกับ Woodcock (1989) กล่าวว่า สมาชิกที่เข้มแข็งสามารถสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม มีการสนับสนุนและการไว้วางใจ และพร้อมที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในแบบแนวนอน 6) กระบวนการปฏิบัติงานของเครือข่าย สมาชิกมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทรัพยากรระหว่างสมาชิก สอดคล้องกับ Streak (2005) กล่าวว่า กระบวนการปฏิบัติงานในรูปแบบเครือข่ายนั้น จะส่งเสริมประสิทธิผลขององค์กร แต่ศูนย์ศึกษาฯ มีกระบวนการปฏิบัติงานที่ตายตัว ไม่ยืดหยุ่น สมาชิกไม่มีอิสระในการกำหนดรูปแบบและกำหนดกิจกรรมได้เอง

ไม่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละศูนย์ศึกษา ไม่สอดคล้องกับ Sengenberger & Pyke (1992) กล่าวว่า เครือข่ายจะพัฒนาก้าวหน้าต้องมีกระบวนการปฏิบัติงานที่ยืดหยุ่น สามารถปรับตัวและสร้างสรรค์นวัตกรรมที่จะช่วยให้เครือข่ายสามารถพัฒนาต่อไปได้ และไม่สอดคล้องกับ Woodcock (1989) กล่าวว่า เครือข่ายที่จะประสบความสำเร็จนั้น เกิดจากความร่วมมือ ความพร้อมและความแตกต่างของประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างให้เครือข่ายเกิดประสิทธิภาพ โดยผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและลงมติตัดสินใจตามหลักการประชาธิปไตย

การศึกษาด้านการบริหารและการจัดการของเครือข่ายศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค ปรากฏผล ดังนี้ 1) การวางแผน มีแผนยุทธศาสตร์ แผนกิจกรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม มุ่งสู่เป้าหมายอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ Harrington (1996) กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของเครือข่ายคือการกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน เพื่อสร้างการรับรู้ที่ตรงกัน แต่ศูนย์ศึกษา ไม่สามารถปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ไม่มีการประเมินและทบทวนแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับสตาร์คีย์ Starkey (1997) กล่าวว่า หากการติดตามและประเมินผลของเครือข่ายมีน้อย ในขณะที่สมาชิกเครือข่ายมีความหลากหลาย ปัญหาของเครือข่ายจะไม่ได้รับการแก้ไขและอาจจะส่งผลกระทบมากขึ้น 2) การจัดการบุคลากร มีบุคลากรที่มีศักยภาพสามารถทำงานเป็นทีมที่เข้มแข็ง สามารถดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาสมาชิก กำกับดูแลและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ แต่ไม่มีบุคลากรที่เป็นเจ้าหน้าที่ประจำ สอดคล้องกับ Ouden (2015) กล่าวว่า การประเมินผลการปฏิบัติงานทำให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะเป็นเจ้าของผลงานและทำให้สามารถชี้ให้เห็นจุดด้อยได้ รวมถึงช่วยให้สมาชิกมีความรับผิดชอบ 3) การประสานงาน มีการประสานความร่วมมือระหว่างสมาชิกและหน่วยงานอื่นแบบหลวม ๆ สอดคล้องกับพระดาเหณี บุตรสีทา (2557) กล่าวว่า การประสานความร่วมมือและเชื่อมโยงกับกลุ่มหรือองค์การอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างพลังการแก้ปัญหาและเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ 4) การจัดการทรัพยากร มีระเบียบการบริหารจัดการ ติดตามควบคุมและกำกับดูแลทรัพยากรที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด มีการรายงานผลให้สมาชิกได้รับทราบ และบูรณาการด้านทรัพยากรระหว่างสมาชิกและภายนอกเครือข่าย สอดคล้องกับ Starkey (1997) กล่าวว่า วิธีการจัดหาและบริหารจัดการทรัพยากรของเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้เครือข่ายสามารถพึ่งพาตนเองได้ 5) การสร้างการมีส่วนร่วม สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดบทบาทและแนวทางในการปฏิบัติงาน รวมถึงประเมินผลการดำเนินงานร่วมกันได้ สอดคล้องกับ Klijn & Koppenjan (2016) กล่าวว่า การอำนวยความสะดวกให้สมาชิกได้ แสดงความคิดเห็น หรือความต้องการและนำมาสู่การพัฒนาเป็นเป้าหมายของเครือข่าย 6) การกำกับและควบคุมการปฏิบัติงาน การจัดระบบการให้คำปรึกษา วางแผนกิจกรรมและระยะเวลาดำเนินการที่ชัดเจน มีการติดตามการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้เป็นระยะ รายงานผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Levina & Vaast (2005) และ Williams (2012) กล่าวว่า การเชื่อมโยงสมาชิกและผลักดันให้เกิดการดำเนินการตามกลยุทธ์ที่สมาชิกได้รับผิดชอบ เช่น การกำหนดให้มีการรายงานผลการปฏิบัติงาน 7) การประเมินผล สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับเป้าหมาย ประเมินผลด้วยความโปร่งใสและตรวจสอบได้ สอดคล้องกับ Starkey (1997) กล่าวว่า สมาชิกมี

ส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลเป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อดูความสอดคล้องของแผนการดำเนินงานกับวัตถุประสงค์ ความก้าวหน้าและความสำเร็จของกิจกรรมในแต่ละระยะ แต่ศูนย์ศึกษามีการประเมินผลไม่เป็นระบบชัดเจน และไม่กำหนดระยะเวลาการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ Fischer (2003) กล่าวว่า หน่วยกลางต้องมีกลวิธีในการติดตามและตรวจสอบเพื่อรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ 8) การรายงานผล มีการรับฟังความเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อมูลและรายงานผลการดำเนินงานต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับเป็นระยะผ่านช่องทางที่เข้าถึงง่าย ทั้งยังมีการนำข้อมูลไปประกอบการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงาน สอดคล้องกับ McGuire & Agranoff (2011) และ Klijn & Koppenjan (2016) กล่าวว่า การรวบรวมข้อมูลของเครือข่ายอย่างและประมวลผลอย่างต่อเนื่องจะนำไปสู่การบริหารจัดการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมขององค์กร โดยจะต้องให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการรวบรวมข้อมูลที่มีความหลากหลาย 9) กลยุทธ์มีการเชื่อมโยงการทำงานกับเครือข่ายอื่นและทบทวนการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเป็นระยะ และมีกิจกรรมในการรับฟังความเห็นจากสมาชิก แต่การขับเคลื่อนนโยบายไม่ต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Starkey (1997) กล่าวว่า กลยุทธ์การพัฒนาเครือข่ายประการหนึ่งคือ การรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่ต้องการแก้ไข ผลประโยชน์ร่วม หรือการหาข้อตกลงร่วมในการบริหารเครือข่ายที่จะเป็นประโยชน์ร่วมกัน

การศึกษารูปแบบการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ศึกษาและประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคให้มีความเข้มแข็ง ปรากฏผลดังนี้ 1) การวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ เพื่อกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและกำหนดเป้าหมายระยะยาว โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและเครื่องมือในการรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลที่จะใช้ประกอบการวางแผน สอดคล้องกับ Klijn & Teisman (1997) กล่าวว่า การแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อสร้างแรงจูงใจ ความร่วมมือ โดยการพัฒนากฎและขั้นตอน ปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์และบทบาทของสมาชิก รวมทั้งลดความซับซ้อนและความไม่แน่นอนของเป้าหมาย 2) การบริหารและการจัดการอย่างมีส่วนร่วม การจัดกระบวนการบริหารและการจัดการเครือข่ายในส่วนต่าง ๆ เช่น การจัดการบุคลากร การประสานงาน การจัดการทรัพยากร ให้เป็นระบบ สะดวกและเป็นอิสระ สอดคล้องกับ Klijn & Teisman (1997) กล่าวว่า การสร้างสภาพแวดล้อมและเพิ่มเงื่อนไขสำหรับการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี โดยต้องหาวิธีที่จะผสมผสานสมาชิกที่หลากหลายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของเครือข่าย และสอดคล้องกับ ธนพล วียาสังห์ (2565) กล่าวว่า ความร่วมมือของสมาชิกที่มีความคิดเห็นพ้องต้องกัน พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปกิจกรรมในทิศทางเดียวกัน 3) การกำกับและควบคุมการปฏิบัติงาน การอำนวยความสะดวกให้สมาชิกดำเนินงานได้บรรลุตามเป้าหมาย โดยจัดระบบการให้คำปรึกษา การติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนเป็นระยะ และการรายงานผลการปฏิบัติงานให้สมาชิกเครือข่ายและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ สอดคล้องกับ Bevier (2010) กล่าวว่า การอำนวยความสะดวก ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จโดยการกระจายอำนาจ ความรับผิดชอบและความเป็นอิสระในการตัดสินใจบริหารจัดการ เพื่อให้สมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 4) การประเมินผล สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผล การปฏิบัติงานอย่างมีอิสระ มีตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับเป้าหมายและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อ

ทราบข้อมูลในการแก้ไขปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานกิจกรรมได้ทันทั่วทั้งที่ และมีข้อมูลประกอบการจัดทำแผนการดำเนินงาน สอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสุทิตย์ อาภากร (2548) กล่าวว่า การเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและระบบการตรวจสอบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์ของเครือข่ายที่ยั่งยืน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลผลการดำเนินงาน ตรวจสอบเพื่อให้เกิดความชัดเจนและโปร่งใส 5) การรายงานผล มีการรวบรวมข้อมูลอย่างรอบด้าน ถูกต้อง โปร่งใส เพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อสมาชิกและเครือข่ายอื่น ๆ และเผยแพร่รายงานให้รับทราบด้วยรูปแบบและช่องทางที่เข้าถึงได้ง่ายและทั่วถึง สอดคล้องกับ Fischer (2003) กล่าวว่า กลวิธีในการติดตามและตรวจสอบเครือข่ายเพื่อรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์และประมวลผลข้อมูล โดยจะต้องสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลและรายงานให้สมาชิกทราบอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1.1 ควรทบทวนบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติกับสถาบันการศึกษาหรือสมาชิกเครือข่ายให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรม
- 1.2 ควรทบทวนการกำหนดโครงสร้างของศูนย์ศึกษาฯ ให้เป็นแนวนอนและมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้เกิดความสมดุลของอำนาจการบริหารจัดการ
- 1.3 ควรกำหนดนโยบายที่สนับสนุนให้สมาชิกดำเนินงานในรูปแบบที่หลากหลายสอดคล้องกับปัญหา ความสนใจของสมาชิกในพื้นที่และสอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละศูนย์ศึกษาฯ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- 2.1 ควรมีการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว และกำหนดผู้รับผิดชอบในการนำแผนไปปฏิบัติให้ชัดเจน และสื่อสารให้สมาชิกได้รับทราบอย่างทั่วถึง เพื่อสร้างการรับรู้ที่ตรงกัน ลดความคลุมเครือและความไม่แน่นอนต่าง ๆ
- 2.2 ควรกำหนดกระบวนการปฏิบัติงานที่มีความยืดหยุ่น ให้สมาชิกสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามเหมาะสมได้อย่างมีอิสระ
- 2.3 ควรกำหนดบทบาทหน้าที่ของศูนย์ศึกษาฯ ให้เป็นหน่วยกลางในการอำนวยความสะดวก ให้สถาบันการศึกษามีบทบาทหน้าที่ในการกำกับและควบคุมการปฏิบัติงาน
- 2.4 ควรประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาฯ เป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ โดยการรับฟังความเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด และต้องนำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรม

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาการวิจัยครั้งต่อไป

- 3.1 ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบการจัดการเครือข่ายขององค์กรอิสระอื่นที่มีการดำเนินการในรูปแบบเครือข่ายในภูมิภาคคล้าย ๆ กัน

3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยศูนย์ศึกษาฯ ที่ได้นำรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งไป
ดำเนินการเพื่อยืนยันรูปแบบและสรุปเป็นองค์กรต้นแบบ

เอกสารอ้างอิง

- Adam Burke. (1999). **Communications & Development : a practical guide**. London Social.
- Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). **Collaborative public management: New strategies for local governments**. Georgetown University Press.
- Bevir, M. (2010). **Democratic Governance**. Princeton University Press: United Kingdom.
- Charlotte Streck, (2005). **Governments and Policy Networks: Chances, Risks, and a Missing Strategy**, A Handbook of Globalization and Environmental Policy.
- Fischer, F. (2003). **Reframing public policy: Discursive politics and deliberative practices**. Oxford University Press. 266.
- Harrington, H. James & James S. Harrington. (1996). **High Performance Benchmarking - 20 Steps to Success**. New York: McGraw-Hill.
- Klijn E. H. & J. F. M. Koppenjan. (2016). **Governance networks in the public sector**. New York. Routledge.
- Klijn, E. H. & Teisman, G. R. (1997). **Strategies and games in networks**. In W. J. M. Kickert, E.-H. Klijn, & J. F. M. Koppenjan (Eds.), *Managing complex networks: Strategies for the public sector*. London: Sage Publication. 50-54.
- Levina, N. & Vaast, E. (2005). **The emergence of boundary spanning competence in practice: Implications for implementation and the use of information systems**. *MIS Quarterly*, 29(2). 335–363.
- McGuire, M. & Agranoff, R. (2011). **The limitations of public management networks**. *Public Administration*, 89 (2), 265–284.
- Paul Starkey. (1997). **Networking for Development**. International Forum for Rural Transport and Development. Cornell University.
- Phra Dao North Butsitha. (2014). **Network construction and propagation network management. Buddhism of Ban Phop Tham Nam Suk Community Thung Saliam District Sukhothai Province** Master of Arts (Social Development Administration), Faculty of Social and Environmental Development, Graduate Institute Administrative Development.
- Phramahasuthit Apakaro. (2005). **Network : Nature, Knowledge and Management (2nd edition)**. Bangkok: Learning Project for Happy Community.
- Piore, Michael J. & Charles F. Sabel (1984). **The Second Industrial Divide**. New York: Basic books, 354 pp., hc

- Robert Agranoff. (2006). **Inside Collaborative Networks : Ten Lessons for Public Managers.** Public Administration review Volume 66, Issue s1. 56-65.
- Sengenberger W. & Pyke F. (1992). **Industrial Districts and Local Economic Regeneration.** International Institute for Labour Studies Geneva.
- Sonthaya Polsri. (2007). **Learning Network for Community Development.** Bangkok: O.S. Printing House Office of the National Human Rights Commission. (2021). **Background of the Office of the Commission. National Human Rights.** Retrieved on September 7, 2021. from <https://www.nhrc.or.th/AboutUs/The-Office/History.aspx>.
- Thanapol Wiyasingh. (2022). **Guidelines for people's participation in driving the village to keep the precepts 5 case studies: Ban Wan people, Nam Kham sub-district, Mueang Si Sa Ket district. Sisaket Province** academic journal Faculty of Humanities and Social Sciences Phranakhon Rajabhat University Pages 163 – 176. Year 6, Issue 2 (2022).
- Tim den Ouden. (2015). **Contribution to the understanding and strengthening of network governance, A theoretical and empirical exploration of governance capabilities,** A thesis submitted In partial fulfillment of the degree of Master of Science at Wageningen University and Research Centre. June, 2015 Wageningen, The Netherlands.
- Williams, P. (2012). **Collaboration in public policy and practice: Perspectives on boundary Spanners.** The Policy Press. University of Bristol.
- Woodcock, M. (1989). **Team Development Manual.** 2nd ed. Great Britain: Billing and Son.

พัฒนาการการเล่นสวดคฤหัสถ์ คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์
THE DEVELOPMENT AND ADJUSTMENT OF THE SECULAR FUNERAL
INCANTATION PERFORMANCE (SUARD KARUHAT) MAHATHEP
BUNTHERNGSILPA TROUPE

ไวยเรศ งามแฉล้ม^{1*}

นักศึกษาศาสาศิลป์การแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Iyaresh Ngamchalam¹

Student of Faculty of Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University

*E-mail: iyaresh.ngamchalam@gmail.com

Received: 20/09/2022

Revised: 25/10/2022

Accepted: 02/11/2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการ การผลิตซ้ำ และการปรับตัวทางวัฒนธรรมของการการเล่นสวดคฤหัสถ์ คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสารตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและการสังเกต

ผลการวิจัยพบว่าการเล่นสวดคฤหัสถ์ เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งที่เป็นมรดกสืบทอด มีพัฒนาการมาจากการสวดพระอภิธรรมของพระสงฆ์ในอดีต เล่นเฉพาะในงานอวมงคล มีวัตถุประสงค์เพื่ออยู่เป็นเพื่อนและสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้ร่วมงานและเจ้าภาพ ให้คลายจากความโศกเศร้าด้วยการสอดแทรกการแสดงและมุขตลกขบขันประกอบกับการสวด ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะในการแสดง ที่กำลังสูญหายไปตามกาลเวลา จึงทำให้นักสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ ร่วมกันสืบค้นกระบวนการ และวิธีการเล่นสวดคฤหัสถ์โบราณให้กลับขึ้นมาใหม่ โดยการผลิตซ้ำและปรับวิธีการเล่นให้เหมาะสมกับองค์ประกอบ และรูปแบบของงานแสดง โดยพยายามรักษารูปแบบวิธีการเล่นสวดคฤหัสถ์โบราณให้คงอยู่ จนเกิดรูปแบบการแสดงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีองค์ประกอบการแสดง 7 ด้าน คือ 1.ผู้แสดง 2.บทสวด 3.วิธีการแสดง 4.ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง 5.การแต่งกาย 6.อุปกรณ์การแสดง 7.โอกาสและสถานที่ในการแสดง

ลักษณะการเล่นสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ เป็นการแสดงสวดคฤหัสถ์ที่ยึดแนวทางในการการเล่นสวดคฤหัสถ์โบราณโดยใช้นักสวด 4 ตำแหน่ง ประกอบด้วย ตัวต้อย แม่คู่ คอสอง และตัวภาษา มีการรวบรวมบทสวด และบทร้องลำนอกทั้งของเก่าและคิดขึ้นใหม่ นำมาปรับปรุงและดัดแปลง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับการแสดงความสามารถของนักสวด และจุดประสงค์ตามลักษณะของงานแสดงต่าง ๆ จนเกิด

¹ นักศึกษาศาสาศิลป์การแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

วิธีการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเริ่มจากการสวดพื้นพระธรรม ร้องลำนำออก จากนั้นจึงออกชุดการแสดงเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ 12 ภาษา มีการปรับตัวให้สามารถแสดงได้ทั้งในงานอวมงคล การสาธิต และมีการเผยแพร่ผ่านสื่อบันทึก และสื่อออนไลน์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวทางการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของสื่อการแสดงพื้นบ้านในยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ : สวดคฤหัสถ์ การผลิตซ้ำ การปรับตัวทางวัฒนธรรม

Abstract

This research aimed to study development, re-production and cultural adaption of Layman- chanting performance of Mahathep Bantherngsilpa group. The researcher implemented qualitative research methodology and collected data from documentary reviews, interviews, and observation.

The research found that Layman-chanting performance is one of an ancient theater performance, originated from Buddhist monk chanting with comic addition in order to entertain hosts and guests in funeral. This unique performance is rarely performed nowadays and is going to disappear through time. Mahathep Bantherngsilpa groupe has collected knowledge of Layman-chanting performance and recreated them for contemporary audience while maintained original form and elements. The group now has developed their own style of performance. The fundamental elements of their performance consisted of actors, scripts, format, music, costume, props, and venue.

The performance styles of Mahathep Bantherngsilpa group has followed the ancient styles. The performer consisted of 4 chanters namely Tua-tui, Mae-koo, Kor-song and Tua-pasa. The group has collected old chanting scripts to adapt and perform alongside the newly written ones. The scripts could be adapted to allow performers to show their skills and to be suitable for the performance occasion. The performance of the group has been developed to have their own styles and has produced new 12 miscellaneous shows. Their Layman-chanting show can be performed in various occasions and can be performed on live stage and online.

Keywords: Layman-chanting, re-production, culture adaptation

บทนำ

การละเล่นเป็นคำที่มีความหมายกว้าง หมายถึง การเล่นเพลง เล่นดนตรี หรือการทำกิจกรรมตั้งแต่สองคนขึ้นไป อาจเรียกว่า การแสดง หรือการมหรสพก็ได้ มีจุดประสงค์ส่วนใหญ่มุ่งเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน รื่นเริง การละเล่นของไทยหลายประเภทมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ทั้งดนตรี นาฏศิลป์ ศิลปกรรม วรรณกรรม ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม มีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน ทั้งยังมีส่วนเสริมสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มคนในสังคมเดียวกัน ศิลปะเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์แห่งจิตใจที่วิวัฒนาการต่อเนื่องกันมาตามยุคสมัย

การละเล่นต่าง ๆ ในยุคแรก มักมีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ตามระบบความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนหรือสังคม โดยส่วนรวม ต่อมาภายหลังเมื่อสภาพแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรม เกิดการเปลี่ยนแปลง มีความคลี่คลาย ลดลักษณะพิธีกรรมลง รูปแบบการละเล่นจึงค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนเป็นการแสดง เพื่อความสนุกสนานบันเทิงเริงรมย์ รูปแบบพิธีกรรมจึงถูกลดความสำคัญ ของความเข้มแข็งศักดิ์สิทธิ์ลง การละเล่นบางอย่างจึงกลายเป็นมหรสพเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง แต่บางประเภทก็ยังคงลักษณะการแสดงอยู่ในรูปแบบของพิธีกรรม หนึ่งในการเล่นดังกล่าวคือ การละเล่นสวดศุภสัท

การละเล่นสวดศุภสัทมีที่มาจากการสวดพระอภิธรรมของพระสงฆ์ในพิธีศพ เป็นการสวดที่มีมาแต่โบราณ โดยพระภิกษุ 4 รูป ด้วยเชื่อว่าเป็นการสนองพระคุณ และเกิดบุญกุศลแก่ผู้ตาย ช่วยให้ผู้ตายไปสู่สุคติภพ ทำให้พระพุทธรูปที่นิยมนิมนต์พระมาสวดพระอภิธรรมหน้าศพและอยู่เป็นเพื่อนศพ แต่เดิมคงสวดบทพระอภิธรรมตามปกติ มาภายหลังได้มีพระภิกษุได้คิดทำนองสวดที่โลดโผน เพิ่มลูกเล่น วิธีการแปลก ๆ และมุขตลก ที่ใช้ในการสวดเพื่อเรียกความสนใจแก่ญาติโยม จนกลายเป็นที่นิยมและได้เกิดการตั้งเป็นคณะรับงานสวดกันอย่างแพร่หลาย วิธีสวดแบบนี้ เรียกว่า “สวดพระ” ดังที่ (Semani, 1996 p.89) ได้อธิบายถึง ความนิยมในการละเล่นสวดศุภสัทจนทำให้เกิดการตั้งคณะสวดทั้งของพระและฆราวาส ความว่า “สวดที่เป็นการเล่นสงเคราะห์เข้าในพวกจำเริญ ฆราวาสได้เห็นในปลายรัชสมัย รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมามีทั้ง “พระ” และ “กระหัด” เรียกคณะว่าสำหรับ สำหรับหนึ่งสื่อน้อยอย่างพระสวดอภิธรรมหน้าศพ นั่งในที่เช่นพระนั่ง เรียกผู้สวดว่านักสวด ถือตาลปัตรอย่างพระที่สวดพระอภิธรรม สวดพระสำหรับนั้นไปจากวัดดาวคะนอง จังหวัดธนบุรี ว่าเป็นสำหรับมีชื่อ ว่าเยี่ยม จนเจ้าภาพงานนั้นเสาะแสวงเลือกเฟ้นหาไป”

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นได้ว่า การละเล่นสวดศุภสัทมีกลุ่มผู้เล่นทั้งสองกลุ่ม คือกลุ่มที่เป็นพระภิกษุ เรียกว่า “สวดพระ” และกลุ่มผู้เล่นที่เป็นฆราวาส เรียกว่า “สวดศุภสัท” และได้มีการตั้งเป็นคณะรับงานสวด จนเป็นอาชีพ เนื่องจากความนิยมของผู้ชมในสมัยนั้น ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการสั่งห้ามมิให้สวด เนื่องจากพระสงฆ์ที่สวดประพฤติดูไม่เหมาะสมแก่สมณวิสัย กระทรวงธรรมการ ซึ่งมีหน้าที่ดูแลระเบียบวินัยของคณะสงฆ์ทั่วประเทศ ได้ออกประกาศห้ามภิกษุ สามเณร นำการขับร้อง และการละเล่นต่าง ๆ มาแทรกกับการสวดอันเป็นการขัดต่อ

พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ การสวดพระจึงเลิกไป คงเหลือแต่การสวดพระอภิธรรมแบบธรรมดา (Melanont, 1998 p.32)

การละเล่นสวดคฤหัสถ์แต่เดิมมี 2 แนวทางในการสวด ซึ่งเรียกตามคำเรียกของผู้สวด คือ สวดแบบ “พระธรรมใหม่” และการสวดแบบ “พระธรรมเก่า” การสวดแบบ “พระธรรมใหม่” ผู้สวดมี 4 คน เรียกว่า 1 สำหรับ เช่นเดียวกับสวดแบบพระธรรมเก่า มีอุปกรณ์คือ หีบพระธรรม หนังสือธรรม ใช้ตาลปัตรบังหน้าเวลาสวด ต่างกันที่ว่า การสวดพระธรรมใหม่ใช้บทสวดเป็นพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ อย่างที่พระสวดแล้ว มาแยกออกเล่นตลกคณอง เล่นเป็นเรื่องราวสั้น ๆ หรือตัดตอนพระมาลัยมาผสมเข้าตอนบ้าง ส่วนการสวดแบบ “พระธรรมเก่า” บทที่ใช้สวด ใช้หนังสือพระมาลัยกลอนสวดเป็นบทสวด พระมาลัยนั้นเป็นเรื่องราวของ พระอรหันต์ในพระพุทธศาสนา ที่เสด็จไปโปรดสัตว์ในนรก และขึ้นไปบนสวรรค์ เป็นหนังสือที่สวดสอนให้คน ละความชั่วประพฤติความดีในโลกนี้ (Wongsiri, 1982 p.1)

การละเล่นสวดคฤหัสถ์แต่ละคณะ แต่ละท้องถิ่น อาจใช้บทสวดแตกต่างกัน แต่ยังคงนำบทสวดพื้นพระธรรมเก่า คือบทสวดพระมาลัยและบทพื้นพระธรรมใหม่ คือพื้นพระอภิธรรม มาเป็นทำนองหลักในการสวด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความนิยมของผู้ชม และความสามารถพิเศษในการสวดของนักสวดที่ได้รับการถ่ายทอดซึ่งจะใช้ บทไหนเป็นหลักก็ได้ โดยแต่เดิมทำนองขึ้นใหม่ให้ต่างจากทำนองสวดของพระสงฆ์ มีการสอดแทรกมุกตลก เรื่องราววรรณกรรม เพลงไทยประเภทต่าง ๆ บางครั้งใช้เพลงพื้นบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ มาประกอบ มีการออกท่าทางแต่งหน้าแต่งตัวให้เข้ากับเนื้อเรื่องที่แสดง ภาษาที่ใช้มักมีความหมายสองแง่สองง่าม นอกจากนี้ในการแสดงชุดต่าง ๆ ยังมีความหลากหลาย โดยได้นำการเล่นหลายอย่าง เช่น การเล่นออกภาษามาเป็นชุดเป็นตอน ในการแสดง เช่นชุดภาษาญวน มอญ แยก ลาว พม่า เขมร ฝรั่งเศส เพลงฉ่อยและละคร เป็นต้น ซึ่งแต่ละชุดก็มีวิธีการที่จะนำความขบขันมาสู่ผู้ชมต่าง ๆ กัน และชุดหนึ่งก็กินเวลาไม่ใช่น้อย (Tramote, 1997 p.116) ส่วนใหญ่แล้วนักสวดในท้องถิ่นต่าง ๆ มักจะได้รับอิทธิพลจากคณะสวดในกรุงเทพมหานครแล้วปรับให้เข้ากับท้องถิ่น สภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ความรู้และความสามารถของนักสวดเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความนิยมในการละเล่นชนิดนี้เป็นอย่างมาก

รูปแบบของการละเล่นสวดคฤหัสถ์เป็นศิลปะการแสดงแบบผสม เนื่องจากการแสดงประกอบด้วยศิลปะหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านดนตรี นาฏศิลป์ การแสดงพื้นบ้าน วรรณกรรม และวรรณคดีเรื่องราวต่าง ๆ มาใช้เป็นชุดในการแสดง เป็นต้น โดยเฉพาะการนำบทสวดมนต์มาคิดเรียบเรียงทำนองในการสวดใหม่ให้เกิดความไพเราะสนุกสนาน คำในบทสวดมนต์เป็นตัวบังคับให้นักสวดต้องคิดเรียบเรียงทำนองให้สอดคล้องกันได้ไพเราะน่าฟัง เพราะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงคำในบทสวดได้ ต่างจากเพลงที่มีการใช้ทำนองและคำร้องได้อย่างอิสระ สามารถปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดความไพเราะได้โดยไม่มีข้อบังคับในเรื่องคำ (Arunrat, 1983 p.22) จึงทำให้ผู้ชมได้รับชมการแสดงที่หลากหลายและสร้างสีสันในการแสดงมาก จนพัฒนามาเป็นมหรสพประเภทหนึ่งและเป็นมหรสพประเภทเดียวที่อยู่คู่กับงานศพมาโดยตลอดตั้งแต่อดีต

ต่อมาการเล่นสวดคฤหัสถ์ได้เสื่อมความนิยมลงเนื่องจากเหตุปัจจัยหลายประการทั้งทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี เกิดการแสดงชนิดใหม่ขึ้นหลายประเภทตามยุคสมัย เช่น ลิเก ละครร้อง ละครพูด และภาพยนตร์ การเล่นสวดคฤหัสถ์จึงต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โดยปรับองค์ประกอบและวิธีการแสดงใหม่ เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและความนิยมของผู้ชมในแต่ละสมัย เกิดเป็นการแสดงใหม่ เรียกว่า จำวอดและละครย่อย นอกจากการพัฒนาการเป็นการแสดงชนิดใหม่แล้ว กระบวนวิธีการแสดงสวดคฤหัสถ์อาจเป็นต้นกำเนิดของตลกโขน และจำวอดละคร หรือตลกโขน จำวอดละครอาจสืบเนื่องมาจากการสวดคฤหัสถ์ หรือมีการยืมศิลปะแห่งการเล่นของกันและกันมาใช้บ้างก็ได้

การพัฒนาการของการเล่นสวดคฤหัสถ์ ได้ปรับตัวเป็นรูปแบบการแสดงประเภทอื่นจนแทบมองไม่เห็นเค้าโครงเดิม และเลือนหายไปจากความทรงจำของสังคม และวัฒนธรรมไทยไประยะหนึ่ง ซึ่งนับว่านานพอสมควรที่จะทำให้การเล่นนี้สาบสูญไปจากวัฒนธรรมไทย ด้วยเหตุเพราะสภาพทางสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ที่มีการปรับเปลี่ยนหรือลดทอนความสำคัญของรูปแบบ พิธีกรรม และวิธีการต่าง ๆ ในการจัดงานศพ โดยเฉพาะประเพณีการอยู่เฝ้าศพก็ไม่มี ความจำเป็นต้องมีในปัจจุบัน เนื่องจากไม่นิยมจัดงานศพที่บ้านดังเช่นในอดีต แต่เป็นการจัดงานศพที่วัดแทนเพื่อความสะดวกสบาย จึงทำให้วิถีจัดงานศพเกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดธุรกิจการจัดงานศพแบบครบวงจร ระบบการศึกษาที่เจริญมากขึ้นทำให้คนมีวิถีคิดแตกต่างไปจากเดิม คติความเชื่อและประเพณีในการเฝ้าศพก็เลือนรางหายไป ประกอบกับสถานที่ไม่อำนวยให้สามารถอยู่เฝ้าศพได้ โดยเฉพาะวัดในกรุงเทพมหานครมักจะเปิดปิดศาลาที่ใช้บำเพ็ญกุศลเป็นเวลา การจะหามหรสพเพื่อประโคมให้เกิดความครึกครื้น ผ่อนคลายจากความเศร้าโศก ความหวังและหวาดกลัวจึงมีข้อจำกัด สภาพความเป็นอยู่ การดิ้นรนทำมาหากินของคนในปัจจุบันก็เป็นปัจจัยประการหนึ่งเช่นกัน เพราะต้องทำงานเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ในยุคสมัยที่มีแต่ความเร่งรีบ ยื้อแย่งแข่งขัน การจะมาอยู่เฝ้าศพเป็นเพื่อนเจ้าภาพเพื่อแสดงน้ำใจไมตรีต่อกันและชมมหรสพดังเช่นในอดีตจึงไม่สามารถทำได้ จึงทำให้การเล่นสวดคฤหัสถ์เสื่อมความนิยมลงเพราะไม่สามารถสร้างรายได้ให้กับนักสวดได้ดังก่อน ทำให้ไม่มีผู้สืบทอด ที่เหลืออยู่ก็เป็นส่วนน้อยที่จะสวดได้ ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ หรือไม่ก็ล้มหายตายจาก การฝึกหัดกระทำไต่ยากเนื่องจากผู้สวดจะต้องมีความรู้ความสามารถในศาสตร์และศิลป์แขนงต่าง ๆ เป็นอย่างดี ทั้งยังต้องมีปฏิภาณไหวพริบ มีความสนใจ ใส่ใจและมีใจรักจึงจะสามารถแสดงการเล่นประเภทนี้ได้

ปัจจุบันการเล่นสวดคฤหัสถ์แม้อยู่หลงเหลืออยู่บ้างในบางพื้นที่ แต่ก็มีคล้อยคลายในเรื่ององค์ประกอบ กระบวนการและรูปแบบวิธีการแสดงไปมาก โดยนำอุปกรณ์ที่สำคัญในการแสดงสวดคฤหัสถ์ อย่างเช่น ตาลปัตรออกไป และไม่แสดงชุดการแสดงออกภาษา ซึ่งเป็นรูปแบบของการแสดงที่สำคัญในการเล่นสวดคฤหัสถ์ เป็นแต่เพียงล้อมวงนั่งสวดกันธรรมดา ผู้แสดงก็มีมากกว่า 4 คน ซึ่งเป็นลักษณะของการสวดคฤหัสถ์แบบสมัครเล่น เป็นผลให้การเล่นสวดคฤหัสถ์แบบดั้งเดิมเริ่มมีการสูญหายจนไม่สามารถหาผู้แสดงแบบดั้งเดิมได้

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาพัฒนาการของการละเล่นสวดคฤหัสถ์ในสถานภาพปัจจุบัน โดยได้สำรวจพบว่า มีคณะสวดที่ยังคงรูปแบบการแสดงไว้อย่างครบถ้วน คือ คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ ซึ่งเป็นคณะสวดคฤหัสถ์ที่มีระยะเวลาก่อตั้งคณะและได้รับการสืบทอดมาอย่างยาวนาน คณะสวดคฤหัสถ์คณะนี้ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2546 จากการรวมตัวในการทำศิลปนิพนธ์เรื่อง “สวดคฤหัสถ์ : กรณีศึกษาคณะนายหอม ภูมรา ตำบลหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี” เมื่อสำเร็จการศึกษาจึงได้ต่อยอดองค์ความรู้เพื่อฟื้นฟูและสืบทอด พร้อมทั้งได้มีการเผยแพร่ทางสื่อต่าง ๆ คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ได้ดำเนินแนวในการแสดงสวดคฤหัสถ์ตามองค์ประกอบและวิธีการแสดงอย่างโบราณ ทั้งในด้านบทสวดและกลวิธีในการเล่นต่าง ๆ มีการเพิ่มเติมมุขตลกเพื่อสร้างความสนุกสนานที่นอกเหนือจากมุขเก่าโบราณ โดยนำเหตุการณ์และข่าวสารต่าง ๆ ในปัจจุบันที่ทันยุคทันสมัย มาเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้ผู้ชมเกิดความสนใจในการรับชมมากขึ้น เนื่องจากเข้าถึงได้ง่ายเป็นที่รู้จักกันดี ในการแสดงแต่ละครั้งคณะมหาเทพบันเทิงศิลป์จะมีการปรับรูปแบบการแสดงตามองค์ประกอบต่าง ๆ มีการตัดทอนบทที่ใช้ในการแสดงให้กระชับขึ้น มีการปรับรูปแบบในการเล่นให้เหมาะสมกับความสามารถพิเศษของผู้แสดงในคณะ และมีการนำรูปแบบการแสดงทางนาฏศิลป์ต่าง ๆ ทั้งของไทยและของต่างชาติเข้ามาปรับใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่แสดง การแต่งกายและอุปกรณ์การแสดงมีการนำชุดและเครื่องแต่งกายแลอุปกรณ์ต่าง ๆ ตามเนื้อเรื่องของแต่ละเชื้อชาติมาแสดง เช่น ชุดจีน ชุดญวน ชุดมอญ ชุดพม่า ชุดแขก ชุดลาว มีการนำเครื่องดนตรีเข้ามาประกอบตามโอกาสและเนื้อเรื่องที่ใช้แสดง ซึ่งแต่ก่อนใช้ดนตรีปาทอง โอกาสที่ใช้แสดงมีการปรับให้สามารถเล่นได้ทั้งในงานอวมงคล คือ งานศพ งานสาธิตวิชาการ งานสาธิตผ่านสื่อบันเทิงและสื่อออนไลน์ ซึ่งแตกต่างจากการแสดงในสมัยโบราณที่จะแสดงเฉพาะในงานศพอย่างเดียวเท่านั้น ถือได้ว่าการละเล่นสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ เป็นการพัฒนาการของสื่อพื้นบ้านเปลี่ยนผ่านสื่อสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี และเชื่อว่าเป็นคณะเดียวที่ยังคงรูปแบบการแสดง การละเล่นสวดคฤหัสถ์แบบดั้งเดิมในด้านองค์ประกอบของการแสดงไว้ได้อย่างสมบูรณ์ เพื่อการสืบทอดและเผยแพร่

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาในเรื่องการละเล่นสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ เพื่อรวบรวมความรู้เกี่ยวกับการละเล่นสวดคฤหัสถ์และได้นำองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตซ้ำและการปรับตัวทางวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการสืบสานศิลปะการแสดงการละเล่นสวดคฤหัสถ์ไว้เป็นแนวทางและทุนทางวัฒนธรรม ถ่ายทอดและสร้างพื้นฐานทางองค์ความรู้ให้กับผู้ที่มีความสนใจ ซึ่งจะช่วยให้การอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่การแสดงชนิดอื่น ๆ ที่กำลังใกล้จะสูญจากสังคมไทยให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งศิลปิน นักวิชาการด้านการแสดง ก็สามารถนำไปใช้วิเคราะห์ สังเคราะห์ ความรู้ที่เกิดประโยชน์ บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ใช้เป็นฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ด้านการแสดง การอนุรักษ์เผยแพร่ และส่งเสริมภูมิปัญญาให้คงอยู่กับสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการการเล่นสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์
2. เพื่อศึกษาการผลิตซ้ำและการปรับตัวทางวัฒนธรรมของการเล่นสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาพัฒนาการการผลิตซ้ำและการปรับตัวทางวัฒนธรรมการเล่นสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์โดยศึกษาจากนักสวดคฤหัสถ์ที่มีประสบการณ์การแสดงไม่น้อยกว่า 10 ปี

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาความเป็นมา พัฒนาการและการปรับตัววิเคราะห์โครงสร้างการเล่นสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารตำรา ได้แก่ เอกสารเย็บเล่ม ตำรา ภาพถ่าย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดสถาบันอุดมศึกษาและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์
2. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิและศิลปินนักสวดคฤหัสถ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างกำหนดประเด็นข้อคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและตรวจสอบหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยและภาษาไทยประเมินข้อคำถาม หาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence : IOC) จากนั้นนำเครื่องมือไปดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิและศิลปินนักสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์
3. ศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการติดตามชมการเล่นสวดคฤหัสถ์พร้อมจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและบันทึกภาพการเล่นสวดคฤหัสถ์
4. ดำเนินการเรียบเรียงข้อมูลนำเสนอเค้าโครงวิทยานิพนธ์ต่อคณะกรรมการสอบ
5. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผลการดำเนินการวิจัยและเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัย
6. นำเสนอผลเป็นรายงานการวิจัยต่อคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

สรุปผลการวิจัย

การเล่นสวดคฤหัสถ์ เป็นมหรสพชนิดหนึ่งที่ นิยมเล่นเฉพาะในงานศพ มีรูปแบบการแสดงหลากหลายซึ่งมีการนำศาสตร์และศิลป์ทางการแสดงของไทยประเภทต่าง ๆ มาผสมผสานจนเกิดเป็นรูปแบบการแสดงที่แปลกใหม่ มีพัฒนาการมาจากประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาพุทธโดยพระภิกษุสงฆ์เรียกว่า “การสวดพระ” ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งศิลปะการแสดงสร้างความตลกขบขันและนักสวดคฤหัสถ์ได้รับช่วงต่อมาเรียกว่า “สวดคฤหัสถ์ ลำสวด หรือ จำอวดสวดศพ” โดยมีการนำทสวดพระธรรมต่าง ๆ จากที่พระสงฆ์สวดมาเป็น “แม่บท” ในการสวดเรียกว่า “พื้น” ซึ่งมีทั้งหมด 4 พื้น คือ 1.พื้นพระมาลัย 2.พื้นพระอิทธิธรรม

3.พื้นโพชนงค์มอญ หรือ หับเผย 4.พื้นมหาชัย รวมเรียกว่า “พื้นพระธรรม” เป็นบทที่ใช้สำหรับสวดเพื่อเริ่มแสดง จากนั้นจึงร้องลำนำเป็นทำนอง ที่นำบทมาจากรวณกรรม หรือ วรรณคดีไทยเรื่องต่าง ๆ เรียกว่า “การร้องลำนอก” จากนั้นจึงแสดงเป็นชุดเป็นตอนสั้น ๆ สร้างความขบขันเรียกว่า “การออกชุดแสดง” “นักแสดง” มีจำนวน 4 คน เรียกว่า “สารับ” มีตำแหน่งในการนั่งและหน้าที่ในการแสดงที่ต่างกันไป โดยเริ่มจาก ตัวตุ้ย แม่คู่ คอสอง และตัวภาษา อุปกรณ์ที่ขาดไม่ได้ของนักแสดงคือ ตาลปัตร เนื่องจากเปรียบเสมือนฉากกั้น สำหรับบังไม่ให้ผู้ชมเห็นขณะที่นักแสดงแต่งตัว แต่งหน้าและยังใช้แทนอุปกรณ์การแสดงอื่น ๆ เพื่อความขบขันได้อีกด้วย

การละเล่นสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์

การละเล่นสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ จัดอยู่ในประเภทนักแสดงคฤหัสถ์อาชีพ โดยนักแสดงจะรับงานแสดงสวดคฤหัสถ์เป็นอาชีพเสริมจากอาชีพหลัก เริ่มก่อตั้งคณะเมื่อพ.ศ.2546 จากการรวมตัวกันของนักแสดงในการทำศิลปนิพนธ์ เรื่อง “สวดคฤหัสถ์ กรณีศึกษาคณะนายหอมภุมรา ตำบลหนองโสน อำเภอเมืองจังหวัดเพชรบุรี” (Onsa-ad, personal communication, 2018) เมื่อสำเร็จการศึกษาจึงได้นำองค์ความรู้มาต่อยอดเพื่อฟื้นฟูและสืบสานการแสดง และเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ จนเริ่มมีหน่วยงานทางการศึกษาและกลุ่มผู้ชมที่มีความสนใจมาติดต่อว่าจ้างและเชิญไปแสดงในงานต่าง ๆ ทั้งในงานสาธิตและงานสวดพระอภิธรรม ในช่วงแรกที่เริ่มก่อตั้งคณะเมื่อ พ.ศ.2546 ได้ใช้ชื่อคณะว่า “ศิษย์นาฏศิลป์กรมศิลปากร” เพื่อบันทึกเทปในรายการ “บันทึกไว้ในแผ่นดิน ชุดการละเล่นพื้นบ้าน ของไทย สวดคฤหัสถ์” จนเมื่อ พ.ศ. 2553 จึงได้เปลี่ยนชื่อคณะใหม่ว่า “คณะสี่สัราญ” เพื่อบันทึกเทปเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ และรายการโทรทัศน์ และได้ใช้ชื่อคณะสี่สัราญเรื่อยมา จนถึง พ.ศ. 2561 จึงได้เปลี่ยนชื่อคณะใหม่เป็น “คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์” เพื่อใช้รับงานแสดงสวดคฤหัสถ์ และงานแสดงเพลงพื้นบ้าน (Dampeng, personal communication, 2019)

คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์เป็นสำหรับนักแสดงคฤหัสถ์ที่ได้นำองค์ความรู้เรื่องการแสดงสวดคฤหัสถ์จากแหล่งต่าง ๆ นำมาผสมผสานกันจนเกิดเป็นรูปแบบการแสดงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและเป็นลักษณะเช่นเดียวกับการละเล่นสวดคฤหัสถ์โบราณ โดยนักแสดงได้ทำการศึกษาค้นคว้า องค์ความรู้จากนักแสดงรุ่นเก่า 3 คณะ คือ คณะครูหอมภุมรา จังหวัดเพชรบุรี คณะนักแสดงบ้านไผ่จำศีล จังหวัดอ่างทอง และคณะนักแสดงวัดหนามแดง จังหวัดสมุทรปราการ แล้วนำเอาลักษณะวิธีการแสดงที่โดดเด่นของทั้งสามคณะมาผสมผสานปรับใช้ให้เกิดการผสมผสานเป็นรูปแบบวิธีการแสดงสวดคฤหัสถ์โบราณมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ คือ 1.ผู้แสดง 2.บทสวด 3.วิธีแสดง 4.ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง 5.การแต่งกาย 6.อุปกรณ์การแสดง 7.โอกาสและสถานที่ในการแสดง

สรุปอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์พัฒนาการการเล่นสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ พบว่านักสวดคณะนี้จัดอยู่ในประเภทนักสวดคฤหัสถ์อาชีวะ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของนักสวดในการทำศิลปะนิพนธ์แล้วนำองค์ความรู้มาพัฒนาต่อยอดเพื่อฟื้นฟูสืบสาน จนสามารถก่อตั้งเป็นคณะและเผยแพร่ความรู้เรื่องการเล่นสวดคฤหัสถ์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำและการปรับตัวทางวัฒนธรรมในเรื่องกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในชุมชนและสังคมในเรื่องของคติธรรม ความเชื่อ ที่แฝงในรูปแบบของความบันเทิงโดยใช้ประเพณี การเลือกสรรจากวัฒนธรรมที่ยังมีชีวิตอยู่(Lived Culture) และวัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (Recorded Culture) ในส่วนขององค์ประกอบและวิธีแสดงสวดคฤหัสถ์จากของคณะต่าง ๆ ที่ยังหลงเหลืออยู่ในช่วงปี พ.ศ.2545-2546 แล้วนำมาปรับให้เกิดการผสมผสานรูปแบบวิธีการแสดงด้วยการนำมาผลิตซ้ำและเผยแพร่ใหม่อีกครั้งหนึ่งเพื่อตอบสนองผู้ชมหรือผู้บริโภคที่ยังเห็นคุณค่าจนทำให้วัฒนธรรมการเล่นสวดคฤหัสถ์ได้รับการสืบทอดต่อมา ซึ่งแนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำและการปรับตัวทางวัฒนธรรมโดยใช้ประเพณีการเลือกสรรจากวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ (Lived Culture) และวัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (Recorded culture) ของการเล่นสวดคฤหัสถ์ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่(Lived Culture) ของการเล่นสวดคฤหัสถ์

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มนักสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ได้ทำการศึกษาการเล่นสวดคฤหัสถ์ จากกลุ่มนักสวดคฤหัสถ์ที่ยังหลงเหลืออยู่ในช่วง พ.ศ.2545-2546 โดยได้ทำการศึกษาขององค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ ผู้แสดงบทและทำนองในการเล่นสวดคฤหัสถ์จากครูที่เป็นนักสวดคฤหัสถ์โดยตรงจากคณะครูหอม ภูมรา จังหวัดเพชรบุรี และนักสวดคฤหัสถ์สำหรับวัดหนามแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งนักสวดทั้งสองคณะมีการใช้บทพื้นพระธรรมที่เหมือนกัน คือบทพื้นพระมาลัยโดยได้คัดลอกมาจากคัมภีร์พระมาลัยกลอนสวดจะแตกต่างกันบ้างเฉพาะทำนองสวดบางบทหรือ ถูกลดทอนบทสวดบางตอนออกไปบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การสืบทอดของนักสวดในท้องถิ่นแต่ละคณะจะได้รับถ่ายทอดสืบทอดกันมา เมื่อนักสวดคณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ได้เก็บรวบรวมข้อมูลบทและศึกษาทำนองสวดของนักสวดทั้งสองคณะแล้ว จึงนำมาเรียบเรียงบทสวดใหม่ด้วยการตัดทอนบทสวดให้มีความกระชับและเพิ่มเติมบทสวดในส่วนที่ยังขาดหายไปให้สามารถนำมาใช้เป็นบท “พื้นพระธรรม” เพื่อนำมาเป็นบทสวดเริ่มต้นก่อนออกชุดการแสดง และยังได้นำบทร้องที่เรียกว่าบท “ลำนอก” จากทั้งสองคณะมาใช้เป็นบทร้อง “จำหน้า” โดยร้องต่อกับบทสวดพื้นพระธรรมเพื่อบอกให้ผู้ชมและนักสวดในคณะทราบว่าลำดับต่อไปจะออกชุดการแสดงในชุดการแสดงสำเนียงภาษาใด ซึ่งมีรายละเอียดขององค์ประกอบด้านต่าง ๆ ในส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ดังนี้

1.1 ผู้แสดงสวดคฤหัสถ์

ผู้แสดงสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์นักสวดยึดหลักของการแสดงสวดคฤหัสถ์โบราณเป็นแบบแผนโดยเรียกผู้แสดงว่า “นักสวด” และเรียกนักสวดทั้งคณะว่า “สำหรับ” ซึ่งประกอบด้วยนักสวด

4 คน เท่ากับจำนวนพระสงฆ์สวดพระอภิธรรมมีการแบ่งบทบาทและหน้าที่ในการแสดงเป็นแบบแผนและมีตำแหน่งในการแสดงแตกต่างกัน โดยนั่งเรียงลำดับจากซ้ายมาขวามือของผู้ชม คือเริ่มจากตัวตุ้ย แม่คู่ คอสอง และตัวภาษา หน้าที่ในการแสดงของนักแสดงมีดังนี้

1) ตัวตุ้ย มีตำแหน่งเป็นลูกคู่และรับบทบาทเป็นตัวตลกมีหน้าที่สร้างความขบขันและความสนุกสนานด้วยความโลดโผน ความขัดแย้งตรงกันข้าม ทั้งในการสวด การร้องและการแสดง

2) แม่คู่ หรือคอหนึ่ง มีตำแหน่งเป็นผู้นำขึ้นต้นบทสวดพื้นพระธรรมและบทร้องล้านนอกหรือที่เรียกอีกอย่างว่า “ต้นบท” และยังเป็นผู้นำในการแสดงที่จะแยกออกไปเล่นเป็นชุดการแสดงต่าง ๆ มีบทบาทคล้ายกับคนให้เรื่องหรือปูทางให้นักสวดในสำหรับโดยเฉพาะตัวตุ้ยและตัวภาษาได้มีโอกาสออกมุกตลก

3) คอสอง มีหน้าที่เช่นเดียวกับแม่คู่ คือเป็นตัวย่นหลักอีกคนหนึ่งในการสวดและขับร้องโดยจะรับหน้าที่เป็นผู้ช่วยแม่คู่หรือคอหนึ่งคอยสวดและร้องรับให้สอดคล้องประสานไม่ให้ขาดเสียงขณะสวด บางครั้งต้องทำหน้าที่แทนแม่คู่เพื่อผลัดเปลี่ยนให้แม่คู่ได้พักเสียงและยังมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยแม่คู่ปูแนวทางในการแสดงให้นักสวดตำแหน่งอื่น ๆ

จากการศึกษาพบว่านักแสดงคณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ได้มีการนำนักแสดงที่จะฝึกหัดใหม่เข้ามาร่วมคณะโดยการให้มาร่วมแสดงกับนักแสดงรุ่นเก่าในตำแหน่งคอสองเพื่อเป็นการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญและเข้าใจรูปแบบวิธีการแสดง โดยมีการเรียกชื่อตำแหน่งนักแสดงที่นำมาเพิ่มเติมในตำแหน่งคอสองว่า “ลูกคู่คอสอง” มีหน้าที่คอยเป็นผู้ช่วยคอสองในการสวดและร้องล้านนอกต่าง ๆ

4) ตัวภาษา มีตำแหน่งเป็นลูกคู่ คอยช่วยแม่คู่และคอสองในการสวดและร้องไม่ให้ขาดเสียง ทั้งยังมีหน้าที่รับบทบาททางความสวยงามโดยเฉพาะบทบาทตัวนางตามท้องเรื่องทีออกชุดแสดงถือเป็นตัวหลักในการแสดงสวดคฤหัสถ์ตัวหนึ่งที่ช่วยปูทางให้ตัวตุ้ยได้ออกมุกตลก

1.2 บทสวดคฤหัสถ์

บทที่ใช้ในการสวดคฤหัสถ์ของคณะมหาเทพบันเทิงศิลป์เป็นบทที่ได้สืบทอดมาจากนักแสดงในอดีตจาก 3 แหล่งที่มา ประกอบด้วย บทจากคณะครุฑอมฤตราช จังหวัดเพชรบุรี บทจากสำนักสวดบ้านไผ่จำศีล จังหวัดอ่างทอง และบทจากนักแสดงสำรับวัดหนามแดง จังหวัดสมุทรปราการ นักสวดได้นำบทสวดและบทร้องจากนักแสดงทั้ง 3 คณะ มาปรับใช้ให้เกิดความผสมผสานสอดคล้องกับวิธีการแสดงของการสวดคฤหัสถ์โบราณ โดยปรับบทด้วยวิธีการตัดทอน ดัดแปลงและแต่งบทเพิ่มเติมกับบทของเก่าที่บางบทมีการขาดตอนไปให้สมบูรณ์ จนสามารถนำไปใช้ออกชุดการแสดงได้ ซึ่งสามารถแบ่งบทที่ใช้ประกอบการแสดงได้ 3 ลักษณะคือ

1) บทสวดที่นำมาเป็นโครงหลัก เรียกว่า “พื้นพระธรรม” (มี3พื้น คือ พื้นพระมาลัย พื้นพระอภิธรรม และพื้นโพชฌงค์มอญ)

2) บทล้านนอกหรือบทลำสวด

3) บทออกชุดการแสดง

บทสวดที่นำมาเป็นโครงหลักพื้นพระธรรมทั้ง 3 พื้น นักสวดจะปรับใช้ตามความเหมาะสมในโอกาสต่าง ๆ โดยยึดบทพื้นพระมาลัยเป็นหลักเวลาแสดงและใช้พื้นพระอภิธรรมกับพื้นโพชฌงค์มอญ เป็นการสาธิตในโอกาสที่นักสวดต้องไปแสดงในงานเสวนาวิชาการหรืองานสาธิตต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ชมได้เห็นข้อแตกต่างระหว่างการใช้พื้นพระธรรมเป็นโครงหลักในการแสดงสวดคฤหัสถ์ ส่วนบทล้านนอกและบทออกชุดการแสดงมีทั้งบทที่ได้รับสืบทอดมาจากนักสวดรุ่นเก่าและที่นักสวดจดจำมาจากการแสดงมหรสพประเภทอื่น ๆ เช่น โขน ละคร ลิเก และเพลงพื้นบ้าน โดยใช้วิธีการศึกษาแบบครูพักลักจำแล้วทำการเลือกสรรบทที่เหมาะสมมาปรับให้เกิดชุดการแสดงที่สมบูรณ์ ซึ่งอาจมีการแต่งบทเพิ่มเติมจากบทของเก่าในหน้าที่ขาดหายไปหรือแต่งเพื่อร้อยเรียงบทจากของคณะต่าง ๆ ที่ได้รับสืบทอดมาให้รวมเป็นบทที่สามารถแสดงเป็นชุดเป็นตอนประกอบการแสดงได้ และมีการใช้วิธีการค้นสดประกอบการแสดงในบางโอกาสเรียกว่า “การเล่นลอยดอก” เพื่อเพิ่มความสนุกสนานและสร้างความขบขันให้กับผู้ชม

2. วัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (Recorded culture) ของการละเล่นสวดคฤหัสถ์

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มนักสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทียงศิลป์ได้ทำการศึกษาค้นคว้ารูปแบบและวิธีการละเล่นสวดคฤหัสถ์จากนักสวดคฤหัสถ์สำหรับบ้านไผ่จำศีล จังหวัดอ่างทอง ซึ่งเป็นการแสดงสวดคฤหัสถ์โบราณและมีรูปแบบวิธีการแสดงเป็นนักสวดอาชีพที่หลงเหลืออยู่เพียงคณะเดียวที่มีการบันทึกวิธีทัศน์ไว้ที่ศูนย์สังคีตศิลป์เมื่อประมาณ พ.ศ. 2527 แล้วนำองค์ประกอบและวิธีการแสดงต่าง ๆ ที่ได้มีการบันทึกไว้นี้มาปรับประสานระหว่างวัฒนธรรมเก่าที่มีการบันทึกไว้จากของนักสวดสำหรับบ้านไผ่จำศีลจังหวัดอ่างทองและวัฒนธรรมใหม่ที่ยังมีชีวิตอยู่จากกลุ่มนักสวดคณะครูหอม ภูมรา จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มนักสวดสำหรับวัดหนามแดง จังหวัดสมุทรปราการ มาสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ จนเกิดรูปแบบวิธีการแสดงสวดคฤหัสถ์ที่มีลักษณะเป็นแบบฉบับของตนเอง และสอดคล้องกับการละเล่นสวดคฤหัสถ์โบราณ ซึ่งมีรายละเอียดขององค์ประกอบด้านต่าง ๆ ในส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ดังนี้

2.1 วิธีแสดงสวดคฤหัสถ์

วิธีแสดงสวดคฤหัสถ์ของนักสวดคณะมหาเทพบันเทียงศิลป์ นักสวดได้ยึดแนวทางและวิธีการแสดงของนักสวดสำหรับบ้านไผ่จำศีล จังหวัดอ่างทองเป็นต้นแบบ ซึ่งมีลักษณะลำดับขั้นตอนและรูปแบบในการแสดงเป็นการละเล่นสวดคฤหัสถ์โบราณ เริ่มต้นด้วยการสวดพื้นพระธรรม แล้วร้องล้านนอก จากนั้นจึงออกชุดการแสดง ในการแสดงนักสวดสามารถปรับบทและการออกชุดแสดงให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้แสดง ระยะเวลาและประเภทของงานได้โดยการตัดทอนหรือดเว้นขั้นตอนการแสดงบางส่วนเพื่อให้เหมาะสมกับระยะเวลาและจุดประสงค์ของผู้ว่าจ้าง เช่น การตัดบทสวดพื้นพระธรรมในกรณีที่ต้องแสดงเพื่อประกอบฉากในละครหรือรายการโทรทัศน์ เป็นต้น

2.2 คนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงสวดคฤหัสถ์

ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงสวดคฤหัสถ์ของนักสวดคณะมหาเทพบันเทงศิลป์นักสวดมีวิธีการใช้ดนตรีประกอบการแสดง 2 ลักษณะด้วยกันคือ

1) การใช้ดนตรีปาท คือการใช้ปาทร้องรับไล่ทำนองเพลงเลียนเสียงเครื่องดนตรี ซึ่งมีการผูกไว้เป็นทำนองประกอบบทสวดและบทร้องลั่นอก ซึ่งนักสวดจะต้องได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากครูนักสวดรุ่นเก่าแล้วฝึกฝนจนเกิดความชำนาญจึงจะสามารถร้องได้ โดยมีการใช้เครื่องดนตรีประเภทเครื่องประกอบจังหวะ เครื่องเป่าและเครื่องหนัง เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ ปี่ โทณ และกลองตุ๊ก มาบรรเลงประกอบในช่วงออกชุดการแสดงเพื่อเพิ่มความสุขสนุกสนานและเป็นการผ่อนคลายให้กับนักสวด การนำเครื่องดนตรีประกอบจังหวะมาบรรเลงเสริมจากการใช้ดนตรีปาทจะพิจารณาจากความสามารถพิเศษทางดนตรีของนักสวดที่มาร่วมแสดง ว่านักสวดสามารถเล่นเครื่องดนตรีชนิดใดได้บ้างก็จะนำไปช่วยกันเล่นประกอบการแสดง ซึ่งในบางโอกาสนักสวดอาจใช้เพียงแค่ดนตรีปาทประกอบการแสดงเพียงอย่างเดียวก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและโอกาสในการแสดงที่นักสวดต้องการสาธิตให้เห็นถึงวิธีการเล่นสวดคฤหัสถ์โบราณ

2) การใช้วงดนตรีบรรเลงรับ คือการใช้วงดนตรีบรรเลงประกอบการสวด การร้องและแสดงโดยบรรเลงรับคำร้องเรียกว่าการรับร้อง ซึ่งวิธีการที่นักสวดร้องแล้วส่งให้นักดนตรีบรรเลงรับเช่นนี้นักสวดเรียกว่า “การสวดคฤหัสถ์ส่งเครื่อง” ซึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อนักสวดได้มีโอกาสไปแสดงในงานที่เจ้าภาพหา วงดนตรีไปบรรเลงประกอบศพและนักดนตรีมีความสนิทสนมกับนักสวดเป็นการส่วนตัวก็จะมาช่วยกันบรรเลงประกอบการแสดงให้

2.3 การแต่งกายของนักสวดคฤหัสถ์

การแต่งกายของนักสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทงศิลป์แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ การแต่งกายสำหรับสวดและการแต่งกายสำหรับแสดง การแต่งกายสำหรับสวด จะมีลักษณะเรียบง่ายเช่นเดียวกับการแสดงเพลงพื้นบ้านทั่วไป คือ นุ่งโจงกระเบนผ้าพื้นใส่เสื้อคอพวงมาลัยลายดอกหรือเสื้อกุยเฮงสีขาวมีผ้าขาวม้าเคียนเอว ส่วนการแต่งกายสำหรับแสดง นักสวดจะใช้เครื่องแต่งกาย เครื่องประกอบศีรษะและเครื่องประดับนำมาแต่งตัวเพิ่มเติมในช่วงที่ออกชุดแสดงเรียกว่า “ชุดออกภาษา” เพื่อสื่อสารกับผู้ชมให้ทราบถึงลักษณะของตัวละครตามท้องเรื่องที่นักสวดนำมาแสดงประกอบการสวดคฤหัสถ์ เครื่องแต่งกายเสริมเหล่านี้ นักสวดเฉพาะตัวตุ้ยและตัวภาษาจะเป็นคนแต่งโดยนำใส่หีบเครื่องแต่งกายแล้ววางไว้ด้านหลังของตนเองเพื่อสะดวกแก่การใช้สอยในระหว่างแสดงที่ต้องมีการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายตามการออกชุดการแสดงสลับกับการสวดตลอดเวลา

2.4 อุปกรณ์การแสดงสวดคฤหัสถ์

อุปกรณ์การแสดงสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทงศิลป์แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ อุปกรณ์หลักและอุปกรณ์เสริม อุปกรณ์ทั้ง 2 ประเภท มีทั้งที่เจ้าภาพหรือผู้ว่าจ้างจัดเตรียมไว้ให้พระสงฆ์ใช้สวดพระอภิธรรมอยู่แล้ว โดยเฉพาะหีบพระธรรมและคัมภีร์พระมาลัยกลอนสวด นักสวดจึงเตรียมไปเพียงอุปกรณ์

หลักบางอย่างที่ใช้ส่วนตัวเท่านั้น เช่น ตาลปัตรและหีบเครื่องแต่งตัว ในกรณีที่เป็งานเสวนาหรืองานสาธิตต่าง ๆ นักสวดอาจต้องเตรียมอุปกรณ์หลักไปเองทั้งหมด เนื่องจากเจ้าภาพหรือผู้ว่าจ้างไม่สะดวกที่จะจัดเตรียมหาให้ ส่วนอุปกรณ์เสริมที่ใช้ประกอบการแสดงเช่น เครื่องดนตรี ไม้ฉิ่ง และอุปกรณ์ที่ใช้สร้างความขบขัน นักสวดจะนำติดตัวไปเองเพราะเป็นอุปกรณ์ที่มีขนาดไม่ใหญ่มากและเป็นสมบัติส่วนตัวที่สามารถพกพาติดตัวไปได้ง่าย อุปกรณ์เหล่านี้ นักสวดจะสรรหาและสร้างขึ้นมามาเพื่อใช้ให้สอดคล้องกับการแสดงซึ่งเป็นวิธีการแสดงของการละเล่นสวดคฤหัสถ์โบราณ

2.5 โอกาสและสถานที่ในการแสดงสวดคฤหัสถ์

โอกาสและสถานที่ในการแสดงสวดคฤหัสถ์ของคณะมหาเทพบันเทิงศิลป์สามารถแสดงได้ทั้งงานอวมงคล คืองานสวดพระอภิธรรมและงานสาธิตซึ่งถือเป็นการแสดงในรูปแบบใหม่ที่แตกต่างจากการสวดคฤหัสถ์ในอดีตที่มักนิยมแสดงในงานอวมงคลเท่านั้น สถานที่ใช้แสดงจะขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ หรือผู้ว่าจ้างจะจัดหาให้ อาจอยู่ภายในตัวอาคารของบ้านเจ้าภาพหรือศาลาวัดที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศลศพ ถ้าเป็นงานสาธิตจะใช้อาคารหอประชุม หรือโรงละครที่มีความเหมาะสมกับการจัดการแสดงโดยเจ้าภาพหรือผู้ว่าจ้างจะนำเตียงหรือตั้งและอุปกรณ์เครื่องตั้งบูชาพระธรรมมาจัดตั้งเป็นเวที สำหรับให้นักสวดนั่งแสดงหรืออาจจะใช้ปรมพิธีต่อจากที่พระสงฆ์ใช้สวดพระอภิธรรมก็ได้

จากแนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำของการละเล่นสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์แสดงให้เห็นถึงการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมซึ่งนักสวดกลุ่มนี้ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงสวดคฤหัสถ์ที่กำลังสูญหายไปจากวัฒนธรรมไทย ให้กลับมาอยู่คู่สังคมได้อีกครั้งหนึ่ง โดยใช้ประเพณีการเลือกสรรจากวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ (Lived Culture) และวัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (Recorded Culture) ของการละเล่นสวดคฤหัสถ์โดยนำมาปรับประสานระหว่างวัฒนธรรมใหม่คือการละเล่นสวดคฤหัสถ์จากคณะครูหอมภูมรา จังหวัดเพชรบุรี คณะนักสวดสาริวัตดินามแดง จังหวัดสมุทรปราการและ วัฒนธรรมเก่าคือการละเล่นสวดคฤหัสถ์สำหรับบ้านไผ่จำศีล จังหวัดอ่างทอง ด้วยการนำบทการแสดงที่ได้รับสืบทอดต่อมาจากนักสวดคณะต่างๆ นำมาเรียบเรียงขึ้นใหม่ให้เป็นระบบเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการวิธีการแสดงสวดคฤหัสถ์โบราณแล้วปรับองค์ประกอบการแสดงต่างๆให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้ชม ประเภทของงาน ความเหมาะสมตามโอกาสและสถานที่ เพื่อให้สามารถแสดงได้ทั้งงานอวมงคลและงานสาธิต โดยยังคงรักษาแก่นแท้ขององค์ความรู้เกี่ยวกับการละเล่นสวดคฤหัสถ์ไว้ให้คงอยู่และสามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ได้ในสังคมปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการเก็บองค์ความรู้เฉพาะพัฒนาการและการปรับตัวของการละเล่นสวดคฤหัสถ์คณะมหาเทพบันเทิงศิลป์ ซึ่งอาจเป็นแนวทางเพื่อการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการและการปรับตัวของการแสดงพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ และยังมีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทในการแสดงของนักสวด ทำนองในการสวดและร้อง การออกชุดแสดง การสวดคฤหัสถ์สังเริง การสวดคฤหัสถ์ปี การสวดคฤหัสถ์แดร การนำการละเล่น

สวดคฤหัสถ์ประกอบการแสดงละครร้อง ละครโทรทัศน์และภาพยนตร์ จารีตและพิธีกรรมในการเล่นสวดคฤหัสถ์ ซึ่งมีองค์ความรู้ที่น่าสนใจสำหรับศึกษาและวิจัยเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ไว้เป็นแหล่งข้อมูลให้กับผู้ที่สนใจเกี่ยวกับศาสตร์ของการเล่นสวดคฤหัสถ์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Montree Tramot. (1997) Kanlalen Khong Tha. Bangkok. Phrachan.
- Nisa Malanont, (1998). Kanlalen Lae Kanlalen Chum-Auad Peunban Book (Entertainment and Folk Comedy Entertainment Book). Bangkok. Audience Store
- Paisan Wongsiri. (1982). Suad Karuhat, Phra Nakhon Sri Ayutthaya. Cultural Center, Phra Nakorn Sri Ayutthaya.
- Sathit Semanil. (1996) Wisasa. Bangkok: Ton-aor Grammy.
- Udom Arunrat. (1983). Duriyang Dontri Chak Bhuthasasana. (Musical Instruments from Buddhism) . Bangkok: Faculty of Arts, Silpakorn University, Sanam Chandra Palace, Nakhon Prathom

การนำนโยบายการคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่นไปสู่การปฏิบัติ
ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดระนอง
IMPLEMENTATION OF THE NATIONALITY RETURN POLICY FOR THAI DIASPORA IN
PRACHUAP KHIRI KHAN PROVINCE AND RANONG PROVINCE

ธวัช พุ่มดารา^{1*}

นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยรังสิต

Tawat Phumdara¹

Ph.D. Student in Public Administration, Institute of Public Administration and Public Policy, Rangsit University

*Email: tawat.ph@ssru.ac.th

Received: 19/01/2023

Revised: 21/04/2023

Accepted: 02/06/2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทการเกิดขึ้นของคนไทยพลัดถิ่น และสภาพปัญหาของคนไทยพลัดถิ่นในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดระนอง 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายการคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่นไปสู่ปฏิบัติ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง 3) ศึกษาผลกระทบของดำเนินการตามนโยบายต่อหลักสิทธิมนุษยชนในการคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่น และ 4) เสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินนโยบายภาครัฐในการคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่นไปสู่ปฏิบัติ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 42 คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งสองขั้นตอนโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า (1) บริบท และสภาพปัญหาของคนไทยพลัดถิ่นในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดระนอง ได้เปลี่ยนแปลงไปตามช่วงระยะเวลา ซึ่งหลังจากพม่าได้รับเอกราชมาจนถึงช่วงการจัดทำ พ.ร.บ. สัญชาติ (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2555 รัฐไทยเริ่มให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาคนไทยพลัดถิ่นมากขึ้น (2) ปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายการคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่นไปสู่การปฏิบัติได้แก่ 1) รัฐมีนโยบายและกฎหมายมาบังคับใช้โดยชัดเจน 2) ทรัพยากรด้านบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านสัญชาติขาดแคลน เจ้าหน้าที่ยังขาดความเข้าใจในกฎหมายระเบียบปฏิบัติ และงบประมาณมีจำนวนจำกัด 3) การสื่อสารในหน่วยปฏิบัติกับผู้อยู่อาศัยยังไม่ทั่วถึง 4) หน่วยงานในภูมิภาคต้องรอการตัดสินใจเชิงนโยบายจากส่วนกลางเป็นหลัก 5) โครงสร้างรายได้ไม่แน่นอน

¹ นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยรังสิต

นโยบายการเมืองเปลี่ยนแปลงบ่อย และการเข้าถึงสวัสดิการด้านสังคม 6) เจ้าหน้าที่เน้นดำเนินการตามหลักกฎหมายมากกว่าการคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน (3) ผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนที่คนไทยพลัดถิ่นไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานได้แก่ การรักษาพยาบาล การศึกษา การประกอบอาชีพ การเดินทาง เป็นต้น

คำสำคัญ : นโยบาย, สัญชาติ, คนไทยพลัดถิ่น, สิทธิมนุษยชน

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the context of the emergence of the Thai diaspora and the problem conditions of the Thai diaspora in Prachuap Khiri Khan Province and Ranong Province, 2) to analyze the factors affecting the implementation of the policy on the reinstatement of Thai diaspora, 3) to study the impact of policy implementation on human rights principles on the reinstatement of the Thai diaspora, and 4) to suggest the guidelines for driving the implementation of government policies on the reinstatement of the nationality of Thai diaspora.

The results of the research showed that (1) the context and condition of the problem of displaced Thais in Prachuap Khiri Khan Province and Ranong Province changed over a period of time after Burma gained independence until the preparation of the Nationality Act (No. 5) B.E. 2555; (2) Factors affecting the implementation of the policy on the reinstatement of the nationality of displaced Thais are: 1) the state has clear policies and laws to enforce; 2) personnel resources for naturalization work are scarce, the authorities also lack an understanding of the law, and Regulations and budgets are limited; 3) communication in the practice unit with citizenship applicants is not thorough; 4) regional agencies are mainly waiting for central policy decisions; 5) there were unstable revenue structure, political policies change frequently, and social welfare is not accessible; and 6) officials focus on legal action rather than human rights. (3) Human rights impacts that Thai diaspora do not enjoy basic rights, such as medical care. education, occupation, travel, etc.

Keywords: Policy, Nationality, Thai Diaspora, Human Rights

บทนำ

ประเทศไทยมีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งทางบกและทางน้ำเป็นระยะทางหลายพัน กิโลเมตร มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าหลายประเทศ จึงเกิดสถานการณ์ของการเคลื่อนย้ายประชากรข้ามชาติในลักษณะต่างๆได้ง่าย ทั้งการหลบหนีเข้าเมืองทั่วไปและการอพยพหนีภัยอันตรายจากการสู้รบ เช่น จากการสู้รบเมื่อครั้งสงครามอินโดจีนเมื่อปี พ.ศ.2518 การอพยพหนีความอดอยากยากจนจากประเทศต้นทางเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยในหลายๆระลอก บางกลุ่มชาติพันธุ์ได้เข้ามาอยู่อาศัยเป็นเวลานานหลายสิบปี เช่น เวียดนามอพยพ ลาวอพยพ เขมรอพยพ อดีตทหารจีนคณะชาติ จีนฮ่ออพยพ ไทยลื้อ ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า ตลอดจนคนไทยพลัดถิ่น เป็นต้น บางกลุ่มเป็นคนเชื้อสายเดียวกันหรือเป็นญาติพี่น้องกับคนที่อยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะตามแนวชายแดนมีการเดินทางไปมาหาสู่กันและตั้งถิ่นฐานภายหลังมีการกำหนดอาณาเขตของประเทศ เช่น ชาวเขา บุคคลบนพื้นที่สูงเชื้อสายมอญ หรือไทยใหญ่ รวมไปถึงคนไทยพลัดถิ่น เป็นต้น กลุ่มคนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเหล่านี้จำนวนมากอยู่ในสถานะของคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย และเมื่อไม่อาจกลับประเทศต้นทางได้ หรือประเทศไทยยังไม่รับรองสัญชาติให้พวกเขาเหล่านี้จึงตกเป็นคนที่ไร้รัฐไร้สัญชาติ Thakumsorn, 2016 จึงเห็นได้ว่าคนไทยพลัดถิ่นในประเทศไทยนับวันจะประสบปัญหามากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะเมื่อปี พ.ศ. 2545 ที่รัฐบาลมีนโยบายช่วยเหลือคนจนด้วยเงินซีฟ (SIF) โดยกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาทำงานตั้งกลุ่มออมทรัพย์ที่จังหวัดระนอง คนไทยพลัดถิ่นส่วนหนึ่งประสงค์สมัครเข้าร่วมในกลุ่มดังกล่าว แต่เมื่อถามถึงหลักฐานที่ต้องใช้ในการสมัครเข้าเป็นสมาชิก เช่น บัตรประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน คนไทยพลัดถิ่นเหล่านั้นก็ไม่มีหลักฐานดังกล่าว จึงได้เกิดการถกถึงปัญหาของพวกเขาคขึ้น ทำให้ได้ทราบถึงจำนวนคนไทยพลัดถิ่นว่ามีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่จังหวัดระนอง ประจวบคีรีขันธ์ อันเป็นที่มาของการตั้งกลุ่มแก้ปัญหาการคืนสัญชาติไทยให้แก่คนไทยพลัดถิ่นเหล่านั้นในเวลาต่อมา (Senakham, 2007)

เกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่ารัฐบาลไทยที่ผ่านมาได้กำหนดนโยบายในการจัดการแก้ไขปัญหาคืนไรรัฐไร้สัญชาติให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมาโดยตลอด โดยมอบหมายให้สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) และกระทรวงมหาดไทย (มท.) สืบค้นและจัดทำทะเบียนประวัติกลุ่มผู้อพยพหรือผู้หลบหนีเข้าเมืองทุกกลุ่มที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย รวมถึงการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร เพื่อรองรับการจัดทำทะเบียนราษฎรและกำหนดเลขประจำตัวสำหรับคนต่างด้าว และการนำระบบเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ในการบันทึก จัดเก็บและประมวลผลข้อมูลตามเงื่อนไขที่กำหนดได้อย่างรวดเร็ว โดยข้อมูลจากฐานข้อมูลการทะเบียนราษฎรของสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีคนต่างด้าวที่ได้รับการจัดทำทะเบียนราษฎร มีเลขประจำตัว 13 หลัก ซึ่งจะทำให้สามารถพิสูจน์ตัวบุคคลได้ชัดเจน โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายของคนไทยพลัดถิ่น กรมการปกครองมีการสำรวจกลุ่มชาติพันธุ์ 2 ครั้ง ครั้งแรกสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2527 – 2542 ซึ่งการสำรวจครั้งนี้มีการจัดแบ่งกลุ่มที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งกลุ่มที่มีเชื้อสายไทยและไม่มีเชื้อสายไทย ทั้งนี้โดยการสำรวจในครั้งนี้

ทั้งนี้จากการตรวจสอบข้อมูลเฉพาะกลุ่มคนไทยพลัดถิ่นที่ยื่นคำขอพิสูจน์และรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่นในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 – 2566 จะพบว่ามีจำนวนที่ค่อนข้างสูงพอสมควร ดังรายละเอียดตามตารางที่ 1

ข้อมูลการยื่นคำขอพิสูจน์และการรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น																		
ข้อมูล ณ วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2566																		
ที่	จังหวัด	อำเภอ	กลุ่มเป้าหมาย			อยู่ระหว่าง	อยู่ระหว่าง	อยู่ระหว่างการดำเนินการของ ปค.								จำหน่ายกลุ่มเป้าหมาย		คงเหลือ *
			กลุ่มเป้าหมาย ณ เริ่มต้น ปี พ.ศ.2555 (1)	เพิ่มกลุ่ม/ เบี่ยงเบน ผู้ตั้งชื่อชาวไทย (2)	รวมทั้งสิ้น (1) + (2)	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคใต้	อยู่ระหว่าง ดำเนินการ	ได้รับการ รับรอง	ได้รับการ รับรองตาม คำสั่งศาล	ได้รับการ รับรองตาม ความตกลง ว่าด้วยการทนาย	ไม่ให้	กกก. มีมติ ให้ตรวจสอบ เพิ่มเติม	จำหน่าย	รวมรับ คำขอแล้ว	ได้ไทย กรณีอื่นแล้ว	เสียชีวิต	
						ของอำเภอ	ของจังหวัด	ดำเนินการ	รับรอง	รับรองตาม คำสั่งศาล	รับรองตาม ความตกลง ว่าด้วยการทนาย	การรับรอง	คำขอยื่น					
1	จ.ประจวบคีรีขันธ์	อ.เมือง ประจวบฯ	148	285	433	-	2	-	370	-	-	-	18	12	402	20	2	9
		อ.ทับสะแก	776	12	788	2	18	12	203	-	-	-	6	12	253	30	11	494
		อ.บางสะพาน	836	8	844	-	17	-	325	-	-	-	-	5	347	31	29	437
		อ.บางสะพานน้อย	1,037	4	1,041	-	1	-	372	-	-	-	-	1	374	20	14	633
		รวม	2,797	309	3,106	2	38	12	1,270	-	-	-	24	30	1,376	101	56	1,573
2	จ.ระนอง	อ.เมืองระนอง	2,393	34	2,427	48	13	62	992	-	-	-	6	77	1,198	211	68	950
		อ.ละอุ่น	156	-	156	-	18	-	70	-	-	-	30	1	119	11	-	26
		อ.กะเปอร์	457	1	458	2	7	-	152	-	-	-	1	115	298	47	10	103
		อ.กระบุรี	1,379	40	1,419	-	1	1	1,274	-	-	-	-	68	1,344	54	21	-
		อ.สุขสำราญ	836	17	853	1	8	31	481	-	-	-	91	38	650	86	10	107
		รวม	5,221	92	5,313	51	47	94	2,969	-	-	1	242	205	3,609	409	109	1,186
		รวมทั้งสิ้น	8,018	401	8,419	53	85	106	4,239	-	-	1	266	235	4,985	510	165	2,759
									รวมการได้สัญชาติไทย						675			
									รวมการดำเนินการของ ปค.				4,847					

95

จากข้อมูลของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ชำต้นแสดงให้เห็นว่ามีคนไทยพลัดถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของนโยบายที่ยื่นคำขอพิสูจน์และรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 2,797 ราย รวมกับกลุ่มเป้าหมายที่เพิ่มกลุ่มหรือเปลี่ยนกลุ่มเป็นผู้มีเชื้อสายไทยอีกจำนวน 309 ราย และในจังหวัดระนอง จำนวน 5,221 ราย รวมกับกลุ่มเป้าหมายที่เพิ่มกลุ่มหรือเปลี่ยนกลุ่มเป็นผู้มีเชื้อสายไทยอีก จำนวน 92 ราย รวมกลุ่มเป้าหมายที่ยื่นคำขอพิสูจน์และรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น ในทั้ง 2 จังหวัด เป็นจำนวน 8,419 ราย โดยจะเห็นได้ว่ายังมีกลุ่มเป้าหมายคือคนไทยพลัดถิ่นที่อยู่ในกระบวนการรอการรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่นจากหน่วยงานของรัฐในระดับอำเภอ จำนวน 71 ราย ในระดับจังหวัด 76 ราย อยู่ระหว่างการดำเนินการของกรมการปกครองที่รอเข้าที่ประชุม จำนวน 104 ราย ทั้งนี้บุคคลที่ได้รับการรับรองแล้วมีจำนวน 4,239 ราย แต่ยังคงมีกลุ่มเป้าหมายอีกจำนวนหนึ่งที่คณะกรรมการมีมติให้ตรวจสอบคำร้องเพิ่มเติม รวมไปถึงจำหน่ายคำขอ และ ยังมีอีกหนึ่งกลุ่มที่ได้สัญชาติด้วยกรณีอื่นแล้ว รวมไปถึงเสียชีวิตไปแล้วระหว่างอยู่ในกระบวนการขอสัญชาติ อีก 657 ราย สรุปการดำเนินการของกรมการปกครองที่รับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่นไปแล้ว จำนวน 4,834 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 57.48 ซึ่งยังคงเหลือผู้ที่อยู่ในกระบวนการขอพิสูจน์และรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่นอีก จำนวน 3,580 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 42.52 ซึ่งในระหว่างนี้ก็จะมีการดำเนินการรับคำร้องของคนไทยพลัดถิ่นในทั้ง 2 จังหวัดเข้ามาโดยตลอด ซึ่งจะทำให้ตัวเลขนี้กลายเป็นศูนย์นั้นค่อนข้างเป็นไปได้ยาก โดยคนเหล่านี้จะยังคงขาดสิทธิและโอกาสต่างๆในการดำรงชีวิตหลายอย่าง ซึ่งก่อนหน้านี้รัฐบาลไทยได้มีนโยบายแก้ไขปัญหาสถานะและสิทธิบุคคลของไทยพลัดถิ่นคืบคลานแล้ว ใน 3 กรณี ได้แก่

(1) กรณีกลุ่มผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยจนถึงวันที่ 9 มีนาคม 2519 โดยได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2540 เห็นชอบให้แปลงสัญชาติเป็นไทย

(2) กรณีที่อพยพเข้ามาหลังวันที่ 9 มีนาคม 2519 สำหรับกลุ่มผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ได้จัดทำทะเบียนประวัติไว้แล้ว ได้รับการผ่อนผันให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว เพื่รอการดำเนินการกำหนดสถานะตามกฎหมายยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิบุคคล โดยให้แปลงสัญชาติเป็นไทยและให้สัญชาติไทยกับบุตรที่เกิดในราชอาณาจักรไทย

(3) สำหรับกลุ่มไทยพลัดถิ่นที่ตกสำรวจหรือที่อพยพเข้ามาภายหลังซึ่งเข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยนานกว่า 10 ปี จะดำเนินการสำรวจและกำหนดสถานะตามกฎหมายยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิบุคคล โดยจะให้แปลงสัญชาติเป็นไทยและให้สัญชาติไทยกับบุตรที่เกิดในราชอาณาจักรไทย Ratnui, 2009

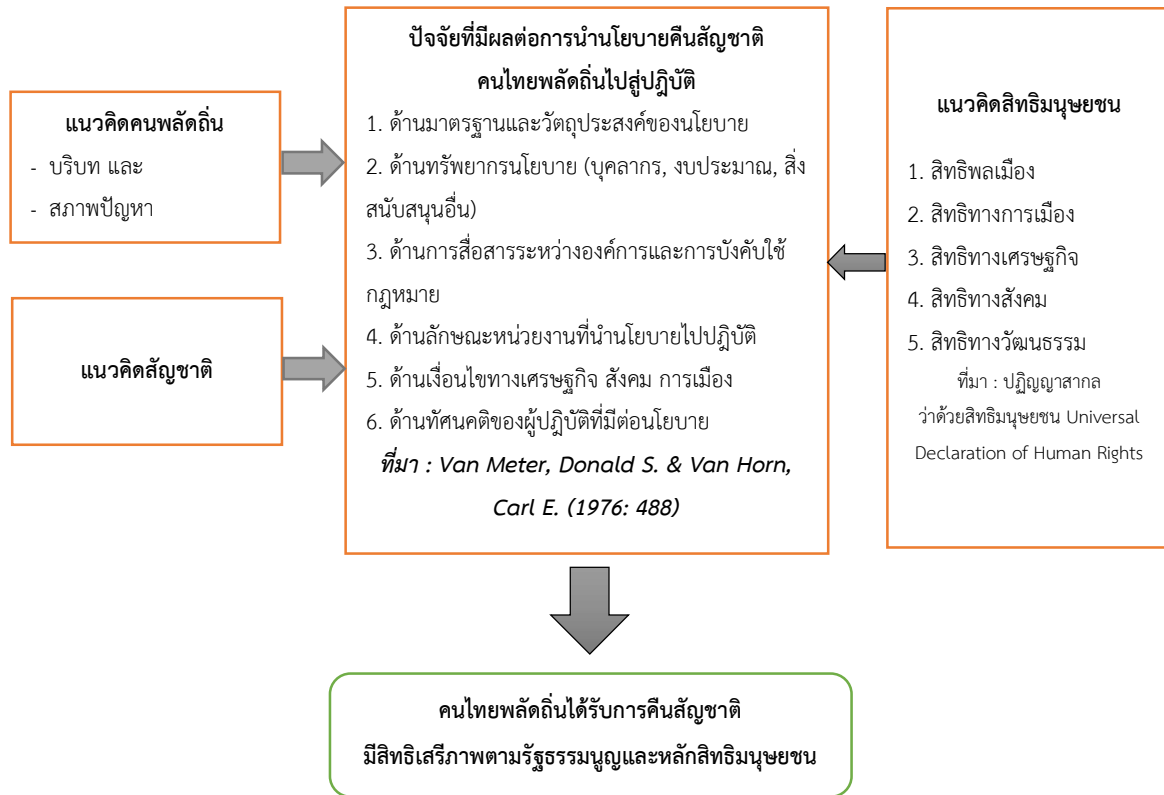
จึงเห็นได้ว่า จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนองเป็นพื้นที่หนึ่งของประเทศที่มีคนไทยพลัดถิ่นอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งหมายถึงผู้พลัดถิ่นที่มีสัญชาติพม่าและเชื้อชาติไทย ที่เคยอาศัยและทำมาหากินในพื้นที่เมือง มะริด ตะนาวศรี และทวาย ที่แต่เดิมเป็นของไทย เมื่อวันเวลา และสถานการณ์เปลี่ยนไป พื้นที่ทั้งสาม

เมื่อดังกล่าวตกเป็นของพม่าในปัจจุบัน คนไทยเชื้อชาติไทยและเชื้อชาติพม่า กลายเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศพม่าในปัจจุบันที่พม่าบอกว่าไม่ใช่พม่า และได้กระทำการบีบคั้นขับไล่ ผลักดัน หวานล้อมด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การทารุณกรรม กลั่นแกล้ง ทำลายทรัพย์สิน เป็นต้น จนคนไทยเหล่านี้อยู่ในพื้นที่ดังกล่าวไม่ได้จึงอพยพข้ามมาตามหาเครือญาติฝั่งไทยทั้งในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง รวมไปถึงจังหวัดชุมพรบางส่วน แต่เขาเหล่านั้นก็ถูกรัฐบาลไทยบอกว่า พวกนี้ไม่ใช่ไทย Srimahawaro, 2013 และเขาเหล่านั้นยังคงรอการกลับคืนสัญชาติไทย ซึ่งปัจจุบันพวกเขาเสียสิทธิหรือไม่สิทธิในการรับการบริการขั้นพื้นฐานจากรัฐ และไม่เป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน กล่าวคือ ไม่ได้รับสิทธิในการแจ้งเกิด การทำงาน การเดินทาง การสมรส การตั้งครอบครัว การเป็นเจ้าของสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ ตลอดจนถึงการแจ้งตาย ซึ่งการที่คนไทยพลัดถิ่นไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานจากการบริการของภาครัฐนั้น เป็นผลอันเนื่องมาจากความล่าช้าในการรับรองสัญชาติหรือคืนสัญชาติความเป็นคนไทยพลัดถิ่น ทำให้สถานภาพของพวกเขาเหล่านั้นไม่ต่างไปจากคนเร่ร่อน ฉะนั้นสิ่งที่จำเป็นที่สุดสำหรับกลุ่มดังกล่าวคือ “การได้มาซึ่งสัญชาติ” เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า การไม่มีสัญชาติของคนไทยพลัดถิ่นนั้น ได้ส่งผลให้เขาเหล่านั้นถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นสิทธิในฐานะความเป็นมนุษย์ และในฐานะความเป็นพลเมืองที่เป็นแผ่นดินเกิดหรือการเป็นคนไทยโดยเชื้อชาติของประเทศไทยที่มีรัฐธรรมนูญรองรับในฐานะพลเมืองไทยตามมารวมทั้งยังมีผลกระทบถึงการดำรงชีวิตประจำวันโดยขาดสิทธิต่างๆ อันได้แก่ สิทธิของความเป็นพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง การขาดสิทธิมนุษยชนนั่นเอง (ฐิรุฒิ เสนาคำ, 2550) จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษานโยบาย กฎหมาย แนวปฏิบัติของภาครัฐที่ผ่านมา รวมไปถึงการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องตลอดจนการลงพื้นที่พูดคุยกับคนไทยพลัดถิ่นบางส่วน จึงเห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าวและมีความสนใจที่จะศึกษาเพื่อให้ทราบว่า การดำเนินนโยบายการคืนสัญชาติให้กับคนไทยพลัดถิ่น ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง ที่เกิดความล่าช้ามาจากปัจจัยใดในการนำนโยบายไปปฏิบัติ และกรณีดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชน หรือไม่อย่างไร จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยนี้ขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทการเกิดขึ้นของคนไทยพลัดถิ่น และสภาพปัญหาของคนไทยพลัดถิ่นในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดระนอง
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลทำให้การนำนโยบายการคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่นไปปฏิบัติ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนองดำเนินการล่าช้า
3. เพื่อศึกษาผลกระทบของการดำเนินการตามนโยบายต่อหลักสิทธิมนุษยชนในการคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่น

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัย, 2565

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการวิเคราะห์จากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม และได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติใน 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวัตถุประสงค์และมาตรฐานนโยบาย 2) ด้านทรัพยากรนโยบาย 3) ด้านการสื่อสารระหว่างองค์กร 4) ด้านหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ 5) ด้านเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ 6) ด้านทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน เครื่องมือที่ใช้ประยุกต์มาจากตัวแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติของแวน มีเตอร์ และ แวน ฮอร์น รวมไปถึงแนวคิดคนพลัดถิ่น แนวคิดสัญชาติ และ แนวคิดสิทธิมนุษยชน รวมในการศึกษาในครั้งนี้ด้วย

โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายการคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่นไปปฏิบัติ ในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง ประกอบด้วย

1. ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐในระดับนโยบาย ผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงานที่นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ได้แก่ ผู้แทนอธิบดีกรมการปกครอง, ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักบริหารการทะเบียน, ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและระดับจังหวัด รวมไปถึง คณะกรรมการพิจารณาสัญชาติคนไทยพลัดถิ่น ในกระทรวงมหาดไทย รวม 5 คน

2. ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐในระดับปฏิบัติการ ที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ได้แก่ ผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดระนอง, เจ้าพนักงานปกครอง ปลัดอำเภอ นายอำเภอ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง จำนวน 10 คน

3. นักวิชาการด้านมานุษยวิทยา, ด้านสังคมวิทยา, ด้านนิติศาสตร์ และด้านสิทธิมนุษยชน จำนวน 4 คน

4. แกนนำเครือข่ายกลุ่มคนไทยพลัดถิ่น จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง จำนวน 4 คน

5. อาสาสมัครคนไทยพลัดถิ่นใน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง จำนวน 20 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

1) ศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารทางราชการ รายงานผลการปฏิบัติงาน คำสั่ง แผนงานโครงการที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และการรวบรวมเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ รายงานการศึกษา ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับคนไทยพลัดถิ่น

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ข้าราชการ กลุ่มผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงาน และกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ใช้แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงโครงสร้าง

3) การสนทนากลุ่ม (Focus group) อาสาสมัครคนไทยพลัดถิ่นที่อยู่ในขั้นตอนการขอคืนสัญชาติไทย จำนวน 2 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) กลุ่มตัวแทนคนไทยพลัดถิ่นที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 10 คน และ (2) กลุ่มตัวแทนคนไทยพลัดถิ่นที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดระนอง จำนวน 10 คน เพื่อรับฟังแนวคิด ทศนคติในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ โดยจะมีการจัดบันทึกการสนทนาตลอดการสนทนา โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใช้แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงโครงสร้าง ระยะเวลาเก็บข้อมูล พฤษภาคม 2564 – พฤษภาคม 2565

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และสรุปประเด็นตามกรอบแนวคิดการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. บริบทและสภาพปัญหาของคนไทยพลัดถิ่นในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง

บริบทและสภาพปัญหาของคนไทยพลัดถิ่นได้เปลี่ยนแปลงไปตามช่วงระยะเวลา สรุปได้เป็น 3 ช่วงเวลา ซึ่งมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้อย่างชัดเจนคือ ปี พ.ศ. 2366 – พ.ศ.2491 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่อังกฤษเข้ายึดครองพม่าจนกระทั่งพม่าได้รับเอกราช ซึ่งเป็นช่วงแรกของการเกิดคนไทยพลัดถิ่นจากการปักปันเขต

แดนระหว่างรัฐไทยกับรัฐพม่าโดยอังกฤษ ตลอดจนการจัดทำแผนที่และการจัดทำอนุสัญญาซึ่งเป็นสาเหตุทำให้คนไทยที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษและพม่าไปโดยปริยาย จนกระทั่งพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งต่อคนไทยพลัดถิ่นที่อาศัยอยู่ในตะนาวศรี ประเทศพม่า ส่วนในช่วงปี พ.ศ.2491 – พ.ศ.2555 หลังจากพม่าได้รับเอกราชมาจนถึงการจัดทำ พ.ร.บ.สัญชาติ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2555 ของประเทศไทย ในช่วงดังกล่าวถือเป็นช่วงของการอพยพย้ายถิ่นฐานครั้งใหญ่ของคนไทยพลัดถิ่นในประเทศพม่าอันเนื่องมาจากปัญหาความไม่สงบในประเทศพม่าและการใช้กำลังของรัฐบาลทหารพม่าในการปราบปรามชนกลุ่มน้อยบริเวณตะเข็บชายแดน ภายหลังจาก พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 4) มีผลบังคับใช้ ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการใดๆ จากภาครัฐในการเร่งดำเนินการคืนสัญชาติให้กับคนไทยพลัดถิ่น ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือกระทรวงมหาดไทยที่จะหยิบยกประเด็นการแก้ไขปัญหาสัญชาติของคนไทยพลัดถิ่นมาแก้ปัญหาอย่างจริงจัง จึงทำให้คนไทยพลัดถิ่นต้องรวมตัวกันในการจัดตั้งเครือข่ายแก้ไขปัญหาคืนสัญชาติคนไทย โดยมีการรณรงค์ต่อสู้ เรียกร้อง และผลักดันเพื่อยกระดับการแก้ไขปัญหาคืนสัญชาติของคนไทยพลัดถิ่นอย่างจริงจังและช่วงปี พ.ศ.2555 จนถึงปัจจุบัน ปี พ.ศ.2564 ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐไทยเริ่มให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่น โดยได้มีการจัดทำนโยบายและกฎหมายเพื่อรับรองสัญชาติหรือคืนสัญชาติให้กับคนไทยพลัดถิ่นเป็นการเฉพาะ โดยได้ตราพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 5) เพื่อแก้ไขปัญหาคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่นอย่างจริงจัง

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายในการคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่นไปสู่การปฏิบัติในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง

1) ด้านมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย นโยบายในการรับรองหรือคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่นของรัฐบาลโดยเฉพาะในพระราชบัญญัติสัญชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2555) ภาครัฐโดยกระทรวงมหาดไทยมีนโยบาย และกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรที่ออกมาบังคับใช้โดยชัดเจนแล้ว แต่การนำนโยบายไปปฏิบัติยังไม่สอดคล้องกับแนวทางและวัตถุประสงค์ที่กำหนด ทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่น ยังขาดความเข้าใจในตัวนโยบายและกฎหมาย ควรมีขั้นตอน กระบวนการ และวิธีปฏิบัติที่ชัดเจน โปร่งใส และตรวจสอบได้ เพื่อเป็นแนวทางในการรับรองหรือคืนสัญชาติให้กับคนไทยพลัดถิ่น

2) ด้านทรัพยากรของนโยบาย ทรัพยากรนโยบายสำหรับภาครัฐที่กำหนดขึ้นมาเพื่อคืนสัญชาติให้กับคนไทยพลัดถิ่น ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดระนอง มี 2 ประเด็นใหญ่ คือ (1) บุคลากรของภาครัฐที่ให้บริการรับคำร้องขอคืนสัญชาติของคนไทยพลัดถิ่นนั้นมีไม่เพียงพอในการบริการ เพราะในบางช่วงเวลากว่าบุคลากรในพื้นที่จำเป็นต้องปฏิบัติงานตามภารกิจหลักที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงาน จึงไม่มีเวลารับผิดชอบงานด้านการคืนสัญชาติให้กับคนไทยพลัดถิ่น (2) งบประมาณที่หน่วยงานภาครัฐจัดสรรมาให้ไม่เพียงพอสำหรับภารกิจในการแก้ไขปัญหาสัญชาติในพื้นที่ เนื่องจากมีความจำเป็นต้องจ้างบุคลากรหรือลูกจ้างชั่วคราวเข้ามาดำเนินการ

สนับสนุนภารกิจดังกล่าว เพราะความต้องการที่จะได้รับคืนสัญชาติของคนไทยพลัดถิ่นในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนองนั้นมีจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสัญชาติและกฎระเบียบต่างๆเป็นจำนวนมาก แต่ภาครัฐไม่มีงบประมาณจัดจ้างบุคลากร หรือไม่ต่อสัญญาจ้างชั่วคราวเพื่อมาทำหน้าที่ดังกล่าว

3) ด้านการสื่อสารระหว่างองค์กร และการบังคับใช้กฎหมาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่นในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง มีหลายหน่วยงานทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ เช่น กระทรวงมหาดไทย สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรมการปกครอง จังหวัด อำเภอบางส่วน และคณะกรรมการพิจารณาและให้การรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวยึดตามหลักกฎหมายภายใต้กฎข้อบังคับของ พรบ.สัญชาติ เช่น กฎหมายสัญชาติ กฎหมายคนเข้าเมือง และกฎหมายทะเบียนราษฎรทั้ง 3 ฉบับ เป็นแนวทางหลักที่เจ้าหน้าที่รัฐของแต่ละหน่วยงานที่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายจะต้องปฏิบัติตามแนวทาง ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานดำเนินการอย่างรอบคอบและรัดกุมมาก ต่างคนต่างทำและใช้ดุลยพินิจต่างกัน ขาดความเชื่อมโยงในการใช้ข้อมูลร่วมกัน และในการปฏิบัติงานในพื้นที่จริงก็ไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่กฎหมายกำหนด เพราะในพื้นที่ปฏิบัติงานจริงจะมีความซับซ้อนและมีข้อจำกัดของคนไทยพลัดถิ่นหรือผู้ขอคืนสัญชาติที่กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ ทำให้ไม่สามารถดำเนินการต่อได้ หากกฎหมายยืดหยุ่นให้เจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการตามดุลยพินิจได้ ก็จะทำให้การขอคืนสัญชาติของคนไทยพลัดถิ่นปฏิบัติได้เร็วขึ้น แต่อาจเป็นช่องโหว่ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่มีการเรียกรับผลประโยชน์และเกิดการทุจริตขึ้น

4) ด้านลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ หน่วยงานระดับปฏิบัติการในอำเภอ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง มีภาระงานประจำด้านการให้บริการทางทะเบียนราษฎร ซึ่งเป็นงานที่มีประชาชนเข้ามารับบริการเป็นจำนวนมาก และมีเจ้าหน้าที่อยู่อย่างจำกัด อีกทั้งยังต้องรับภาระงานด้านการแก้ไขปัญหาสัญชาติคนไทยพลัดถิ่นที่ต้องรับผิดชอบเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นข้อจำกัดของหน่วยงานส่วนแยกในระดับปฏิบัติการที่ขาดความพร้อมทั้ง งบประมาณ อุปกรณ์ และเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ด้านกฎหมาย จึงเป็นข้อจำกัดที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานภาครัฐในส่วนภูมิภาค และลักษณะของหน่วยงานที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการดำเนินงานที่คล่องตัวและรวดเร็ว ทำให้การปฏิบัติงานการขอคืนสัญชาติให้กับคนไทยพลัดถิ่นทั้ง 2 จังหวัดเกิดความล่าช้า

5) ด้านเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง **ด้านเศรษฐกิจ** คนไทยพลัดถิ่นในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง ที่ยังไม่ได้รับการรับรองสัญชาตินั้นไม่สามารถประกอบอาชีพได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย อาจส่งผลกระทบต่อโครงสร้างด้านรายได้ของประเทศ เนื่องจากคนไทยพลัดถิ่นกลุ่มนี้ยังไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน ทำให้หน่วยงานของรัฐไม่สามารถตรวจสอบรายรับหรือรายจ่ายเพื่อนำไปคำนวณภาษีอากรได้ ทำให้รัฐอาจสูญเสียรายได้ในส่วนนี้ไป หรือหากกรณีคนไทยพลัดถิ่นได้สัญชาติไทยหรือได้รับสิทธิความเป็นพลเมือง

ของประเทศไทยในภายหลังก็อาจเกิดข้อจำกัดในการประกอบอาชีพ เพราะคนไทยพลัดถิ่นที่เติบโตในฝั่งพม่าแม้จะมีอัตลักษณ์ความเป็นไทย แต่ก็มีกรอบอาชีพที่แตกต่างจากคนไทย หรือคนไทยในฝั่งไทย เนื่องจากระบบเศรษฐกิจและบริบททางสังคมของทั้งสองประเทศแตกต่างกัน ทำให้ประสบปัญหาทางด้านข้อจำกัดในการประกอบอาชีพเมื่อย้ายมาอยู่ในฝั่งไทย เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงทำให้สถานะทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของคนไทยพลัดถิ่นไม่ได้อยู่ในเกณฑ์ที่ดี และมองว่ารัฐไทยจะไม่ได้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากกรณีคนไทยพลัดถิ่นได้รับสัญชาติไทย **ด้านการเมือง** หน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติยังคงต้องรอความชัดเจนของนโยบายด้านสัญชาติจากฝ่ายการเมืองหรือรัฐบาลก่อนที่จะเข้ามาบริหารบ้านเมืองว่ามีนโยบายเกี่ยวกับการคืนสัญชาติให้กับคนไทยพลัดถิ่นอย่างไร เพราะเกรงว่าหากมีการดำเนินการต่อไปโดยที่ยังไม่มีนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน อาจทำให้การปฏิบัติงานผิดแนวทางเจ้าหน้าที่จึงไม่กล้าปฏิบัติงานจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความล่าช้าในการขอคืนสัญชาติให้กับคนไทยพลัดถิ่น **ด้านสังคม** การจัดสรรงบประมาณลงไปในระบบการศึกษาและระบบสาธารณสุขไม่ทั่วถึง หากรัฐต้องการแก้ไขประเด็นปัญหาคนไทยพลัดถิ่นอย่างถาวร รัฐควรเริ่มจากการให้การศึกษาที่ดีเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยพลัดถิ่น นอกจากนี้คนไทยพลัดถิ่นจำนวนมากเข้าไม่ถึงระบบสาธารณสุขและระบบประกันสุขภาพ เนื่องจากไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน แต่ทั้งสองประเด็นนั้นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญที่รัฐต้องดูแลคนในชาติทั่วไป

6) ด้านทัศนคติของผู้ปฏิบัติที่มีต่อนโยบาย การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในแต่ละระดับมีความแตกต่างกัน ในกรณีเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่ทำหน้าที่ในการกำกับและติดตามการนำนโยบายไปปฏิบัติ และคณะกรรมการพิจารณาและรับรองสัญชาติ จะใช้ดุลพินิจในขั้นตอนสุดท้ายที่มาจากกรณการกลั่นกรองของเจ้าที่ปฏิบัติการในพื้นที่ ซึ่งจะพิจารณาตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยใช้หลักนิติศาสตร์ หลักรัฐศาสตร์ รวมถึงหลักสิทธิมนุษยชนควบคู่กันไป ในส่วนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ ไม่ว่าจะเป็นปลัดอำเภอ เจ้าพนักงานปกครองในแต่ละพื้นที่เน้นดำเนินการตามหลักกฎหมาย และในเชิงป้องกันความมั่นคงของชาติมากกว่าการคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งแต่ละพื้นที่พบเจอข้อมูลและปัญหาที่ไม่แตกต่างกันมากนัก และเจ้าหน้าที่บางคนโดยเฉพาะพนักงานจ้างชั่วคราวยังขาดทักษะ ความเข้าใจในกฎหมายรวมถึงระเบียบ ปฏิบัติ และมาตรฐานในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง และยังพบการเรียกรับผลประโยชน์ตอบแทนในกระบวนการที่เกี่ยวกับสถานะบุคคลอีกด้วย

3. ผลกระทบของคนไทยพลัดถิ่นตามหลักสิทธิมนุษยชน

การที่คนไทยพลัดถิ่นเหล่านี้ไม่ได้รับการแก้ไขสัญชาติหรือกลับคืนสัญชาติไทยทำให้เขาเหล่านั้นสูญเสียสิทธิต่าง ๆ อันชอบธรรมซึ่งขัดต่อหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่มีลักษณะสากล โดยสิทธิมนุษยชนนั้นอาจขัดแย้งหรือสอดคล้องกับสิทธิตามกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่โดยหลักการที่ต้องแล้วกฎหมายใดๆ ที่บัญญัติขึ้นไม่ควรขัดต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เพราะฉะนั้นการที่คนไทยพลัดถิ่นไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน จึงส่งผลอย่างมากต่อการได้รับการบริการตามสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ

ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ที่น่าเป็นห่วงที่สุดในกลุ่มคนไทยพลัดถิ่น คือ กลุ่มคนไทยที่มีสถานะตกหล่นทางทะเบียนราษฎร ซึ่งกลุ่มคนดังกล่าวส่วนใหญ่จะไม่มีเอกสารพิสูจน์ตัวตนที่ออกโดยหน่วยงานของรัฐไทย หรือแม้จะมีเอกสารแสดงตนก็เป็นเพียงบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนซึ่งหน่วยงานของรัฐจะออกให้เมื่อได้ทำการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติไว้แล้วเท่านั้น ซึ่งจะส่งผลให้คนไทยพลัดถิ่นไม่ได้รับการรับรองให้มีสิทธิขั้นพื้นฐานตามสมควร เช่น สิทธิการทำงาน สิทธิด้านการสาธารณสุข สิทธิทางการศึกษา สิทธิอยู่ชั่วคราวและการเดินทางออกนอกพื้นที่ และ สิทธิการก่อตั้งครอบครัว ทั้งที่คนไทยพลัดถิ่นดังกล่าวเป็นกลุ่มผู้ที่เกิดในประเทศไทยและสืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลาานาน

อภิปรายผล

1. บริบทและสภาพปัญหาของคนไทยพลัดถิ่น ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง

คนไทยพลัดถิ่นในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนองมีลักษณะการดำรงชีพ การใช้ภาษา วัฒนธรรม ที่เป็นแบบเดียวกัน เพราะฉะนั้น บริบทหรือสภาพปัญหาที่เกิดกับกลุ่มคนไทยพลัดถิ่นของทั้งสองจังหวัด รวมไปถึงคนไทยพลัดถิ่นในพื้นที่ ทวาย มะริด ตะนาวศรี ของประเทศพม่าในปัจจุบัน จึงมีลักษณะใกล้เคียงกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Srimahawaro, 2013 ที่กล่าวว่า “ไทยพลัดถิ่น” เป็นคนไทยที่มีถิ่นกำเนิดบริเวณจังหวัดมะริด ทวาย ตะนาวศรี ฯลฯ ซึ่งเดิมเป็นดินแดนของไทย จนกระทั่งมีการเจรจาเรื่องพรมแดนใหม่ระหว่างไทยกับอังกฤษ ซึ่งปกครองพม่าอยู่ในขณะนั้น และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ จิรวุฒิ เสนาคำ (2550) ที่พบว่าในเขตมะริด-ตะนาวศรีมีร่องรอยของคนสยามตั้งถิ่นฐานมานาน เอกสารบางฉบับระบุว่า ตะนาวศรีก่อตั้งโดยกลุ่มคนสยาม ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตะนาวศรีขึ้นต่ออาณาจักรอยุธยา และมีประชากรสยาม 5-6 พันครัวเรือน เช่นเดียวกับการศึกษาของ Phongsiri, & Thongyou, 2013 ที่ทำการศึกษาเรื่อง คนเข้าเมืองทั่วไปหรือคนพลัดถิ่น?: การตอรองนิยาม ตัวตนของไทยพลัดถิ่นในสังคมไทย พบว่า การปักปันเขตแดนระหว่างอาณานิคมอังกฤษในพม่า (British-Burma) กับราชอาณาจักรสยามในปี พ.ศ. 2411 ทำให้คนไทยกว่า 40,000 คน ที่อาศัยอยู่ในดินแดนมะริด ทวาย ตะนาวศรี ได้กลายเป็นประชากรของรัฐ-ชาติพม่าแทนที่จะเป็นของไทย แต่คนไทยกลุ่มนี้ถือว่าตนอยู่ในแผ่นดินเดิมของไทยและถือตนเป็นไทย ซึ่งต่อมาในช่วงพุทธทศวรรษที่ 2520 รัฐบาลทหารพม่าเข้ามาคุกคามและควบคุมหมู่บ้านคนไทยในพม่า ทำให้ประมาณ 3 ใน 4 ของคนไทยกลุ่มนี้อพยพเข้ามาอาศัยในฝั่งไทย พวกเขาจึงตกอยู่ในภาวะเป็น “ไทยพลัดถิ่นในสังคมไทย” เนื่องจาก ไม่ได้รับสิทธิการเป็นพลเมืองไทย

2. ปัจจัยการนำนโยบายในการคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่นไปสู่การปฏิบัติ

1) ความชัดเจนของมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย ภาครัฐโดยกระทรวงมหาดไทย มีนโยบาย และกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรที่ออกมาบังคับใช้โดยชัดเจนแล้ว แต่ในส่วนของการขั้นตอน กระบวนการ และวิธีปฏิบัติยังคงดำเนินการค่อนข้างล่าช้า ยังขาดความชัดเจนเพื่อความโปร่งใสและเพื่อเป็นแนวทางในการรับรองหรือคืนสัญชาติให้กับคนไทยพลัดถิ่นในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง ซึ่งเห็นสอดคล้องกับ

Hnuthong, 2017 ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการนำนโยบายคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่น ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2555 ไปปฏิบัติในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดระนอง โดยผลการศึกษาพบว่า การนำไปปฏิบัติในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับมากในเรื่องนโยบายการขอคืนสัญชาติซึ่งเป็นประโยชน์ต่อคนไทยพลัดถิ่นทุกคน รองลงมาคือวัตถุประสงค์ ของนโยบายการขอคืนสัญชาติมีความชัดเจน นโยบายการขอคืนสัญชาตินำไปกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติในทุกระดับของกระบวนการขอคืนสัญชาติ และมีการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางในเรื่องมีการชี้แจงนโยบายให้คนไทยพลัดถิ่นรับทราบ และนโยบายง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ

2) **ทรัพยากรนโยบาย** ที่เห็นได้เด่นชัดมี 2 ประเด็นใหญ่ คือ (1) ด้านบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ของภาครัฐมีไม่เพียงพอ ในการให้บริการรับคำร้องขอคืนสัญชาติของคนไทยพลัดถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของ Yakron, 2019 ที่ทำการศึกษารื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน และสวัสดิการแห่งรัฐของคนไร้สัญชาติ ที่กล่าวว่าปัญหาและสาเหตุการไร้รัฐไร้สัญชาติ ส่วนหนึ่งเกิดมาจากบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้เกิดปัญหาความล่าช้าในกระบวนการพิจารณาการให้สถานะบุคคลที่ขอด้วยกฎหมาย ซึ่งได้แก่ ความล่าช้าในกรณีการพิจารณาอนุมัติให้สถานะคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยขอด้วยกฎหมายแก่คนต่างด้าวที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย หรือการพิจารณาอนุมัติให้สัญชาติไทย กับบุตรที่เกิดจากบิดาและมารดาต่างด้าวที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย เช่นเดียวกับ Witchupraphakon & Saisombut, 2018 ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำนโยบายการลงรายการสัญชาติไทยไปปฏิบัติ กรณีศึกษา อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านทรัพยากร คือ ทรัพยากรด้านบุคลากรและทรัพยากรด้านความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัตินโยบาย พบว่าสำนักทะเบียนอำเภอโขงเจียมขาดทรัพยากรด้านบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจและความเชี่ยวชาญในการปฏิบัตินโยบาย มาตรา 23 จากการเก็บข้อมูลพบว่านายทะเบียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัตินโยบายในระดับปานกลางทั้งข้อกฎหมาย และแนวปฏิบัติ เนื่องจากไม่เคยปฏิบัตินโยบายนี้มาก่อน และประเด็นที่ (2) ด้านงบประมาณที่หน่วยงานภาครัฐมีไม่เพียงพอต่อการจ้างงานหรือจ้างลูกจ้างหน่วยงานของรัฐ ให้เข้ามาดำเนินการ และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Seedum, 2010 ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ไปปฏิบัติ : ศึกษากรณีผู้นำนโยบายไปปฏิบัติในจังหวัดปัตตานี พบว่าด้านความพอเพียงของทรัพยากร ในส่วนของงบประมาณ นั้น ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติมีความเห็นว่าหน่วยงานของตนมีทรัพยากรไม่เพียงพอซึ่งส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ กล่าวคืองบประมาณที่ไม่เพียงพอส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างแน่นอนเพราะงบประมาณเป็นปัจจัยพื้นฐานถ้าหากงบประมาณขาดแคลนก็ส่งผลกระทบไปสู่กลไกอื่นๆต่อไป

3) **การสื่อสารระหว่างองค์กร และการบังคับใช้กฎหมาย** จากการศึกษาพบว่า การบังคับใช้กฎหมาย ยังเป็นอุปสรรคของการปฏิบัติงานการขอคืนสัญชาติให้กับคนไทยพลัดถิ่น ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

และจังหวัดระนอง สอดคล้องกับการศึกษาของ Witchupraphakon & Saisombut, 2018 ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำนโยบายการลงรายการสัญชาติไทยไปปฏิบัติ กรณีศึกษา อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร พบว่าการติดต่อสื่อสารนโยบายระหว่างสำนักทะเบียนอำเภอโขงเจียมกับผู้นำในชุมชนต่างๆ ไม่มีความต่อเนื่องเพราะ (1) เมื่อมีการโยกย้ายเจ้าหน้าที่รัฐมารับตำแหน่งนายทะเบียนในแต่ละครั้ง นายทะเบียนไม่ได้มีการติดตามนโยบายดังกล่าว คือไม่ได้มีการประสานกับกำนันผู้ใหญ่บ้านเพื่อตรวจสอบว่ายังเหลือพื้นที่ตำบลหรือหมู่บ้านใดบ้างที่บุคคลตามมาตรา 23 ยังไม่ได้รับการลงรายการสัญชาติไทย (2) กำนันผู้ใหญ่บ้านไม่พยายามกำชับติดตามราษฎรในชุมชนของตนเองเพื่อให้เข้าถึงสิทธิในนโยบายแห่งรัฐ และไม่ติดตามเรื่องของราษฎรกับนายทะเบียน เช่นเดียวกับที่ Ngamurulentand & Srisomwong, 2018 ได้ศึกษา เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขปัญหาการแปลงสัญชาติเป็นไทย: ศึกษากรณีคนไร้สัญชาติ ที่พบว่าแม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายว่าด้วยสัญชาติโดยเฉพาะในส่วนของการแปลงสัญชาติเป็นไทยที่มีมาตรฐานตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศรวมถึงมีประสิทธิภาพที่จะจัดการปัญหาความไร้สัญชาติให้แก่คนไร้สัญชาติที่ปรากฏตัวขึ้นในประเทศไทยได้ แต่ในทางข้อเท็จจริงกลับปรากฏว่ามีคนไร้สัญชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาอย่างยาวนานจนมีความผสมกลมกลืนกับสังคมไทยแล้วอีกเป็นจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงความมีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติได้

4) หน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ การยื่นคำร้องขอคืนสัญชาติ ต้องคำนึงถึงกฎหมายกระบวนการ ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบเอกสารค่อนข้างมาก รวมไปถึงต้องมีบุคคลที่นำเชื่อถือมารับรองความเป็นไทย ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Hnuthong, 2017 ได้ทำการศึกษา ประสิทธิผลการนำนโยบายคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่น ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2555 ไปปฏิบัติในพื้นที่อำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง พบว่าในภาพรวมมีการนำนโยบายไปปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย ในส่วนการศึกษาของ Witchupraphakon & Saisombut, 2018 ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำนโยบายการลงรายการสัญชาติไทยไปปฏิบัติ กรณีศึกษา อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาปัจจัยด้านโครงสร้างระบบราชการ พบว่าสำนักทะเบียนอำเภอโขงเจียม มีการแบ่งส่วนนโยบายมาตรา 23 หมายถึงมอบหมายให้ 2 หน่วยงานภายในองค์กรร่วมกันปฏิบัตินโยบาย ส่งผลให้นโยบายไม่ได้รับการขับเคลื่อนในช่วงเวลาดังกล่าว เพราะมีการสื่อสารนโยบายที่ไม่ชัดเจนภายในองค์กรด้วยตนเอง และจากผลการศึกษาของ Pannasil, Phosing, & Kenaphoom, 2016 ที่ศึกษาเรื่อง การคอร์รัปชันในระบบราชการไทย : แนวทางการป้องกันและแก้ไข พบว่า ปัญหาของการเกิดคอร์รัปชันขึ้นจากปัจจัยหลักๆ 3 ประการ คือ 1. ทักษะคติของคนไทยกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่มีต่อการคอร์รัปชันนั้น ที่มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง ฉะนั้นพฤติกรรม การปฏิบัติของข้าราชการที่ไม่สอดคล้องกับแนวความคิดของการเป็น “บุคคลสาธารณะ” หรือ “ข้าราชการสมัยใหม่” จึงปรากฏให้เห็นอยู่โดยทั่วไป การฉ้อราษฎร์บังหลวง ของข้าราชการด้วยความไม่รู้ หรือด้วยความบริสุทธิ์ใจจึงยังคงดำรงอยู่ค่อนข้างมาก 2. ความเป็นระบบราชการมากกว่าอยู่ที่ตัวข้าราชการในฐานะปัจเจก

บุคคล และ 3. ประสิทธิภาพของตัวระบบราชการ หรือการบริหารราชการแผ่นดิน เป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการเกิดการคอร์รัปชันในวงราชการอันนำไปสู่การสูญเสียเงินรายได้ของรัฐบาล

5) เจื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ยังเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานการขอคืนสัญชาติของคนไทยพลัดถิ่นในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง สอดคล้องกับการศึกษาของ Kaewjanlao & Wannachot, 2019 ที่ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยพลัดถิ่นชุมชนบ้านคลองมะขามและชุมชนบ้านคลองสน ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด ผลการศึกษาพบว่า คนไทยพลัดถิ่นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง ทำงานในลักษณะของลูกจ้าง คนในพื้นที่อำเภอกลองใหญ่กับคนไทยพลัดถิ่นจากจังหวัดเกาะกงเป็นญาติพี่น้องร่วมสายโลหิตกัน จึงมีความสนิทสนมกัน การรวมกลุ่มเครือข่ายของคนไทยพลัดถิ่น มีการจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายแกนนำคนไทยพลัดถิ่น เพื่อเรียกร้องขอคืนสัญชาติกับหน่วยงานรัฐ และช่วยเหลือคนไทยพลัดถิ่นที่มีผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การเมืองการปกครองที่อยู่อาศัย และด้านสังคม แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยพลัดถิ่น มีทั้งด้านการศึกษาและการส่งเสริมด้านอาชีพ ทั้งนี้ อุปสรรคในการพัฒนาตนเองของคนไทยพลัดถิ่นนั้น มีอุปสรรคในการพัฒนาตนเองเนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา เพราะผู้ให้ข้อมูลมีอาชีพที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาตนเองพร้อมทั้งไม่มีสัญชาติไทยจึงส่งผลให้ไม่สามารถประกอบธุรกิจส่วนตัวได้ โดยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องควรมียุทธศาสตร์เร่งด่วนในการคืนสภาพความเป็นพลเมืองไทย และการทำงานร่วมกันกับคนไทยพลัดถิ่นเราควรสร้างความเข้าใจและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ไม่เลือกปฏิบัติ มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสาร ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ขึ้น

6) ทศนคติของผู้ปฏิบัติ ที่มีต่อนโยบายดังกล่าวส่งผลให้เกิดอุปสรรคต่อความสำเร็จหรือเกิดความล้มเหลวของการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ภาครัฐยังไม่มีความชัดเจนในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อคืนสัญชาติให้คนไทยพลัดถิ่น เนื่องจากคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนของแต่ละหน่วยงานมีความรัดกุมมาก ทำให้เกิดความยุ่งยากเพราะเกรงว่าจะถูกฟ้องหากทำผิดกระบวนการทางกฎหมาย และการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ในแต่ละระดับก็มีความแตกต่างกันไป ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Hnuthong, 2017 ได้ทำการศึกษาประสิทธิผลการนำนโยบายคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่น ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2555 ไปปฏิบัติในพื้นที่อำเภอมืองระนอง จังหวัดระนอง พบว่าในมิติด้านทัศนคติของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการคืนสัญชาติภาพรวมมีการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย และการศึกษาของ Witchupraphakon & Saisombut, 2018 ที่ศึกษาวิจัยเรื่องการนำนโยบายการลงรายการสัญชาติไทยไปปฏิบัติ กรณีศึกษา อำเภอยางเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาถึงปัจจัยด้านทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน พบว่านายทะเบียนอำเภอยางเจียม มีทัศนคติแบบ Bottom-Up ต่อเจตนารมณ์ของนโยบายเป็นไปในทิศทางที่เป็นบวก คือเห็นดีด้วยกับเจตนารมณ์ของนโยบายมาตรา 23 ที่มุ่งหวังแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้กับราษฎรที่ได้รับผลกระทบจาก ปว.337 แต่มีทัศนคติแบบ Top-Down ที่เป็นลบกับการที่ตนเองจะต้องมาปฏิบัตินโยบายมาตรา 23 เพราะมองว่าเป็นการเพิ่มภาระงานให้กับตนเอง ด้วยทัศนคติ

แบบนี้จึงกลายเป็นอุปสรรคต่อการให้บริการแก่ราษฎรกลุ่มเป้าหมายของนโยบาย และส่งผลต่อการปฏิบัติราชการในหน้าที่ตามกฎหมาย

3. ผลกระทบตามหลักสิทธิมนุษยชน

การขาดสิทธิต่างๆ ตามหลักสิทธิมนุษยชน และหลักความเป็นพลเมืองของรัฐ ของคนไทยพลัดถิ่นนั้นทำให้เขาเหล่านั้นสูญเสียโอกาสในหลายเรื่องๆ เช่น มีข้อจำกัดในเรื่องที่อยู่อาศัย การติดต่อสื่อสาร และกระบวนการขอสัญชาติข้อจำกัดในเรื่องที่อยู่อาศัย ซึ่งขัดกับหลักปฏิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพโดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนชาติใดอาทิ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของ Srimahawaro, 2013 ที่กล่าวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนนั้นมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ไม่สามารถทำนิติกรรมและติดต่อราชการในฐานะพลเมืองไทยได้ ไม่มีสิทธิรับการศึกษาที่รับรองคุณวุฒิและการสมัครงาน สิทธิการรักษาพยาบาลและการประกันสังคม การรับบริการพื้นฐานสาธารณสุขจากรัฐ การเป็นเจ้าของที่ดินทรัพย์สินและสิทธิอื่นๆ ที่พลเมืองไทยควรจะมี คงมีแต่สิทธิทางวัฒนธรรม และสอดคล้องกับการศึกษาของ Thakumsorn, 2016 ที่ศึกษาเรื่อง สิทธิพลเมืองของคนไทยพลัดถิ่นซึ่งกล่าวไว้ว่า ปัญหาของคนไทยพลัดถิ่นนั้นมีมาเป็นเวลานานหลายสิบปี อยู่ในสภาพคนไร้สัญชาติ ไร้รัฐ ไม่ได้รับสิทธิพลเมืองจากประเทศเจ้าของเชื้อชาติ ซึ่งขัดต่อหลักกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) รัฐควรมีการทบทวนนโยบาย กฎหมายในเรื่องระเบียบและแนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ภาคปฏิบัติในการลดดุลพินิจ เนื่องจากการยื่นคำขอพิสูจน์และรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่นและการอนุมัติรับรองโดยคณะกรรมการพิสูจน์และรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น ซึ่งในแต่ละระดับแต่ละขั้นตอนมีคำร้องคงค้าง/ปี อยู่เป็นจำนวนมาก

(2) รัฐควรออกระเบียบหรือคำสั่งเพื่อกำหนดแนวทางหรือกรอบวิธีการจำแนกตัวบุคคลซึ่งได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติซ้ำซ้อน หรือ ผิดหลงสำหรับกลุ่มบุคคลที่มีเชื้อสายไทยขึ้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนและมีแนวทางปฏิบัติเป็นอย่างเดียวกันในทุกๆ สำนักทะเบียน

(3) กรมการปกครองควรตั้งคณะทำงานเชิงรุกร่วมกับองค์กรเครือข่ายคนไทยพลัดถิ่น และเร่งสำรวจแบบรับคำขอเอกสารคนไทยพลัดถิ่นในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดระนอง และควรกำหนดกิจกรรมในแผนปฏิบัติการที่มีระยะเวลาสิ้นสุดอย่างชัดเจน หรือการทบทวน บันทึกข้อตกลง หรือ บันทึกความเข้าใจ (MOU) เพื่อพัฒนาความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(4) ข้าราชการของหน่วยงานระดับจังหวัด หรืออำเภอ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการคืนสัญชาติ และกฎหมายสัญชาติควรสร้างความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างการรับรู้ เกี่ยวกับการขอคืนสัญชาติของคนไทยพลัดถิ่น ส่งเสริมในวงกว้างภายใต้หลักสิทธิมนุษยชน

(5) ศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรหรือจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะในระดับกรม ขึ้นในกระทรวงมหาดไทย เพื่อมาควบคุมดูแลหรือปฏิบัติงานการพัฒนางานด้านสถานะบุคคลเพื่อให้สอดคล้องกับ บริบทการย้ายถิ่นฐานของประชากรโลก

(6) เสนอของบประมาณจากภาครัฐเป็นกรณีพิเศษ และเร่งด่วน เพื่อดำเนินการแก้ปัญหาความไร้ สัญชาติ ให้สอดคล้องกับที่รัฐบาลได้กำหนดประเด็นดังกล่าวนี้เป็นวาระสำคัญของชาติ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

(1) เร่งรัดการพิจารณาการคืนสัญชาติให้กับกลุ่มคนไทยพลัดถิ่นอย่างเป็นธรรม โดยมีองค์กรที่ไม่ แสวงหาผลกำไร หรือ NGO ที่มีประสบการณ์ เป็นที่น่าเชื่อถือเข้ามาช่วย และการพิจารณาในระดับต่าง ๆ

(2) เสริมสร้างประสิทธิภาพและเร่งกลไกการพิจารณาคำร้องและคำขอพัฒนาสิทธิในสถานะ โดยเฉพาะในส่วนของคณะกรรมการระดับจังหวัด และคณะกรรมการส่วนกลางระดับกรมการปกครอง (รวมไปถึง กรณีของกลุ่มคนไทยพลัดถิ่น) เช่น สนับสนุนงบประมาณในการจัดจ้างบุคลากร การจัดประชุมเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ และกำหนดกรอบระยะเวลาในการจัดการประชุมให้เกิดความสม่ำเสมอ

(3) ปรับเปลี่ยนจำนวนและองค์ประกอบของคณะกรรมการพิจารณาคำร้องในแต่ละระดับ บน พื้นฐานแนวคิดเพื่อให้เกิดความคล่องตัวและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม เพื่อให้เกิดความรวดเร็ว และประหยัดงบประมาณในการจัดการประชุมพิจารณาคำร้อง

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบแนวทางแก้ไขปัญหาคืนสัญชาติจากประสบการณ์ของประเทศไทย และต่างประเทศในระดับสากลเพื่อนำมาเป็นบรรทัดฐานทางกฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่และประกอบ การพิจารณาตัดสินใจเพื่อกำหนดแนวทางนโยบายของรัฐบาลไทย

(2) ควรศึกษาการประเมินผลนโยบายการการคืนสัญชาติ และการแก้ไขปัญหาคืนสัญชาติคนไทยพลัดถิ่น ในทุกพื้นที่ของประเทศไทยเพื่อนำมาปรับปรุงการกำหนดแนวนโยบายของรัฐต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Chanon Hnuthong. (2017). An effectiveness of implementation of the Nationality Act (No.5), B.E. 2555 with special emphasis on granting Thai citizenship to Thai diaspora in Mueang Ranong, Ranong Province. Journal of the Faculty of Humanities and Social Sciences, vol. 8, no. 1, (January - June 2017).
- Chuti Ngamurultand, & Rung Srisomwong. (2018) Legal Measures to Solve Problems of Naturalization as a Thai: The Case of Stateless Persons. MFU Connexion:Journal of Humanities and Social Sciences Vol. 8 No. 1 (2019): (January – June 2019) Page 345 – 369
- Itthichai Seedum. (2010). Factors Affecting the Implementation of the Peace Building Process in the four Southernmost Provinces of Thailand Policy: A Case of Study of Pattani Province. (Thesis). Bangkok. Mahidol University.
- Monchai Phongsirir, & Maniemai Thongyou. (2013). Generic Immigrant or Diaspora?: Negotiation on Self-defining of Thai Diaspora in Thai Society. Journal of Mekong Societies: Vol.9 No.2 (May-August 2013)
- Niyom Yakron. (2019). Problems and Development Accessing Basic Rights and State welfare of Stateless People. Udon Thani Rajabhat University Academic Journal. Vol. 7 No.2 (July – December 2019).
- Office of Registration Management Department of Administrative Affairs Ministry of Home Affairs. (2023).
- Phra Rewat Witchupraphakon, & Petcharat Saisombut. (2018). Implementation of Policy on Registration of Thai Nationality: Case Study of Khong Chiam District, Ubon Rachathani Province. The 8th STOU National Research Conference. The 8th edition was held on November 23, 2018.
- Pitnitha Pannasil, Pakdee Phosing, and Sanya Kenaphoom.(2016).Corruption in the Thai Bureaucracy: The Guidelines on Prevention and Solution. Journal of MCU Peace studies. Vol. 4 No.2 (July – December 2016)
- Suwanai Thakumsorn.(2016).Civil Right of Thai Diasporas.Journal of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University. Volume 35 Issue 1 (January – February 2016).

- Thirawuth Senakham. (2007). Thai diaspora and limitations of nation-state knowledge in Thai society. Bangkok. Thammasat University.
- Udomkhet Ratnui. (2009). Treatment of statelessness with Thai government policy (... Lemogans and Thai diaspora). Project to expand knowledge from Mae Ai to Andaman for addressing the issue of individual rights of stateless people.
- Wararat Kaewjanlao, & Washiraporn Wannachot.(2019). Ways Forward to Develop Thai Displaced People's Quality of Life: Communities of Klong Makarm Village and Klong Son Village, Hart Lek sub-district, Klongyai district, Trat province. Journal of Man and Society Faculty of Humanities and Social Sciences. Vol. 5 No.1 (July – December 2019)
- Wisani Srimahawaro. (2013). The Strategy of Security and National Power Involved in Human Rights: A Case Study of Thai Diaspora Chumporn Province. Journal of Humanities and Social Sciences, Vol.5 No.2 (July – December 2013)

การศึกษาการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างที่มีพื้นที่ดำเนินการขนาดใหญ่

: กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์

อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

A STUDY ON THE MANAGEMENT OF WASTE MATERIALS FROM A LARGE OPERATING AREA CONSTRUCTION: A CASE STUDY OF THE CONSTRUCTION ELECTRONIC PARTS MANUFACTURING FACTORY PROJECT BANGPAKONG DISTRICT, CHACHOENGSAO PROVINCE

วีระพงษ์ นวลแก้ว¹, วินัย วีระวัฒนานนท์², บุญเลิศ วงศ์โพธิ์³ และ ธัชชนพัฒน์ ปานพรหม⁴

¹นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยปทุมธานี

^{2,3,4}อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยปทุมธานี E-mail: drdanwp@gmail.com

Wirapong Naulkaew¹, Vinai Veeravatanond², Bunlert Wongpho³ and Thasanapat Panprom⁴

¹Student of Ph.D. (Environmental Education Program), Pathumthani University, Thailand.

^{2,3,4} Lecturer, Environmental Education Program, Pathumthani University, Thailand.

*E-mail: wirapong@hotmail.com

Received: 15/10/2022

Revised: 20/11/2022

Accepted: 29/05/2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการวัสดุเหลือใช้จากโครงการก่อสร้างที่มีพื้นที่ดำเนินการขนาดใหญ่ 2) การวางแผนการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้จากโครงการก่อสร้าง โดยทำการศึกษาพื้นที่ของโครงการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ดำเนินการโดยบริษัทประกอบธุรกิจก่อสร้างที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ บุคลากรที่มีประสบการณ์ในการบริหารงานก่อสร้างระดับผู้บริหาร จำนวน 5 คน วิศวกร จำนวน 2 คน ผู้ควบคุมงาน จำนวน 1 คน ช่างเทคนิค จำนวน 1 คน ผู้รับเหมา จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับสภาพการจัดการวัสดุเหลือใช้จากโครงการก่อสร้าง และการวางแผนการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้จากโครงการก่อสร้างที่มีพื้นที่ดำเนินการขนาดใหญ่ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและจำแนกการจัดระบบของข้อมูล

¹ นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยปทุมธานี

² อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยปทุมธานี

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยปทุมธานี

⁴ อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ผลการวิจัย พบว่า วัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างประเภทเหล็ก เกิดการสูญเสียจากการดำเนินงานมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 10 โดยเมื่อคิดเป็นมูลค่ารวมของวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างทุกประเภทแล้ว มีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 15,900,000 บาท และในส่วนของการวางแผนการบริหารจัดการวัสดุก่อสร้าง พบว่า บริษัทได้กำหนดการวางแผนการบริหารจัดการวัสดุก่อสร้าง ออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ก่อนการดำเนินงาน มีการจัดทำแผนการดำเนินงาน โดยเริ่มจากการศึกษารายละเอียดของแบบ และทำการถอดแบบโดยวิศวกร เพื่อแจกแจงรายละเอียดของประเภทวัสดุประเมินราคาและความสูญเสียจากการดำเนินงาน 2) ระหว่างการดำเนินงาน มีการมอบหมายความรับผิดชอบให้บุคลากร ทำการจัดซื้อวัสดุ ตรวจสอบ จัดเก็บ ควบคุมดูแลรักษา และเบิกจ่ายวัสดุ 3) หลังการดำเนินงาน มอบหมายบุคลากรตรวจคลังพัสดุคงเหลือ ประมาณร้อยละ 10 ซึ่งมีทั้งวัสดุที่สามารถนำไปใช้ต่อได้ และที่เสื่อมสภาพการใช้งาน

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ; วัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้าง; พื้นที่ดำเนินการขนาดใหญ่

Abstract

The aims of this study were to investigate 1) the state of waste management from a construction project with a broad operational area, and 2) waste management planning from a construction project. The study area is the construction site of an electronic component manufacturing factory. Bang Pakong District, Chachoengsao Province, is run by a legally authorized building business. The In-depth Interview group comprised of 5 executives with experience in construction management, 2 engineers, 1 supervisor, 1 technician, and 3 contractors, for a total of 12 participants. Semi-structured in-depth interviews and open-ended questionnaires on the state of handling waste materials from construction projects are the study methods. and waste management strategy for large building projects with broad operating areas. Analyze the data using content analysis and classify the data's arrangement.

According to the findings of the study, building waste materials Steel had the highest operational losses (10%), The total value of waste materials generated by all types of construction is 15.9 million baht. In terms of construction material management planning, it was discovered that the Company has divided construction material management planning into three steps: 1) before the operation; the action plan starts from the construction project plan to study the details and is replicated by engineers to provide detailed breakdowns of material types and to assess operating losses; 2) during the operation; assign responsibility to personnel for purchasing materials, the procuring of materials; and 3) following the operation, approximately 10% of the waste material left in the warehouse is recyclable. as well as degraded.

Keywords: Management; Waste Materials; Large Operating Area Construction

บทนำ

การเติบโตของอุตสาหกรรมก่อสร้างในปัจจุบันได้กระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศอย่างรวดเร็ว นวัตกรรมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยมีความสะดวกและเหมาะสมกับการก่อสร้างได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดการนำทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ไม้ ถ่านหิน เหล็ก หิน ดิน ปูน และแร่อื่นๆ มาใช้ในงานอุตสาหกรรมก่อสร้างที่อยู่อาศัย ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐาน และเครื่องอุปโภค บริโภคต่างๆ ได้อย่างมากมาย เพื่อตอบสนองความต้องการที่ในยุคของโลกาภิวัตน์ จึงทำให้ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา เกิดการลงทุนในอุตสาหกรรมก่อสร้างกระจายครอบคลุมทั่วภูมิภาคอาเซียนและโลก โดยเฉพาะประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2552 – 2561 มีมูลค่าการลงทุนในอุตสาหกรรมก่อสร้างสูงถึง 8.1% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ส่งผลต่อการจ้างงานและเกิดการเชื่อมโยงการลงทุนทางธุรกิจก่อสร้างและธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ทำให้อุตสาหกรรมก่อสร้างในปี 2561 เติบโตและมีมูลค่าสูงถึง 1,264.4 พันล้านบาท เกิดธุรกิจรับเหมาก่อสร้างกว่า 80,000 ราย โดยในจำนวนนี้มีผู้ประกอบการรายใหญ่จำนวน 55 ราย ที่มีส่วนแบ่งทางการตลาดกว่าร้อยละ 50 (Pitchayapanya, 2018 p. 36)

การพัฒนาดังกล่าว ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดเริ่มร่อยหรอและเข้าสู่ภาวะวิกฤติ ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศทั้งทางตรงและอ้อม โดยพบประเด็นปัญหาจากการก่อสร้างที่เกิดขึ้นทั้งจากการเริ่มต้นก่อสร้าง ระหว่างการก่อสร้างและหลังจากการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เช่น เกิดฝุ่นละออง เสียงและความสั่นสะเทือน เศษวัสดุและขยะและสารพิษจากกระบวนการ ก่อสร้าง ซึ่งหากไม่สามารถควบคุมหรือมีวิธีการจัดการให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จนเกิดปัญหาต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและระบบนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการก่อสร้าง จำเป็นต้องคำนึงถึงประโยชน์และความคุ้มค่าสูงสุด มิฉะนั้นแล้วจะก่อให้เกิดเศษวัสดุและขยะจากการก่อสร้างจำนวนมากในแต่ละปี (Montkaew & Pholprasert, 2020 p.2)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการบริหารจัดการเศษวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างที่มีพื้นที่ดำเนินการขนาดใหญ่: กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์อำเภอบางประกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อต้องการให้อุตสาหกรรมก่อสร้างได้มีแผนการบริหารจัดการวัสดุก่อสร้างตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ให้มีประสิทธิภาพได้ดียิ่งขึ้น และลดการสูญเสียทรัพยากร รวมทั้งช่วยลดปัญหาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เกินความจำเป็นและส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืนได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้จากโครงการก่อสร้างที่มีพื้นที่ดำเนินการขนาดใหญ่: กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์อำเภอบางประกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อศึกษาการวางแผนการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้จากโครงการก่อสร้างที่มีพื้นที่ดำเนินการขนาดใหญ่

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัสดุก่อสร้าง เพื่อทราบความหมาย ประเภท คุณภาพ ของวัสดุ การวิเคราะห์การสูญเสียวัสดุก่อสร้าง และแนวคิดการบริหารจัดการการก่อสร้าง ที่ส่งผลกระทบต่อ ต้นทุนการก่อสร้างในภาพรวม ผลกระทบด้านเวลา และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Pollution Control Department, 2011 p. 64)

แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการองค์กรของ (Prinyaratanachai, 2001 p. 11) กล่าวถึง ปัจจัยพื้นฐานอันเป็นทรัพยากรในการบริหาร องค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารงานให้สำเร็จ ทฤษฎี 4 M's

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ของ Bloom (อ้างใน Sawasdee 1999, p.26-28) ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ (cognitive domain) ประกอบด้วย ความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension) การนำไปปรับใช้ (Application) การวิเคราะห์ (Analysis) การสังเคราะห์ (Synthesis) การประเมินผล (Evaluation)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความตระหนักที่ Bloom, 1971 อ้างถึงใน (Wassana Uthaisang, 2016 p. 8) กล่าวว่า การตระหนักมักเกิดจากสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการรับรู้ ความรู้สึก ซึ่งมีลักษณะเกือบคล้ายๆ ความรู้ ซึ่งการตระหนักไม่จำเพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มักเกิดขึ้นตอนที่มีสิ่งเร้าเข้ามากระตุ้นทำให้เกิดความตระหนัก ซึ่งทั้งความรู้และความตระหนักมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำมาปรับใช้ในการก่อสร้างเพื่อให้บุคลากรผู้ปฏิบัติงานได้คำนึงถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในเชิงเศรษฐกิจและเชิงอนุรักษ์ ซึ่งถูกนำมาใช้ในอุตสาหกรรมก่อสร้างและเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตของคน และระบบนิเวศ

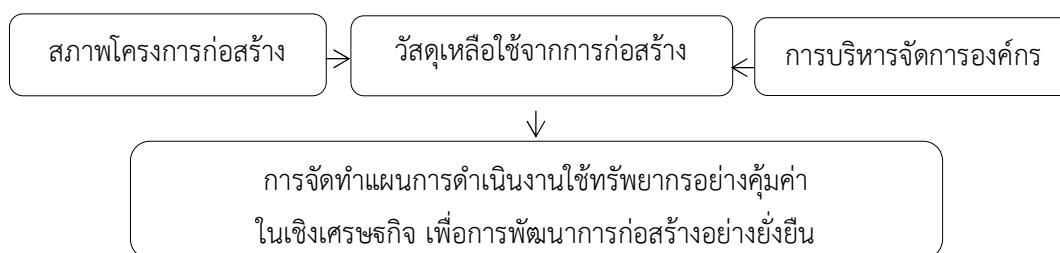
แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาการสร้างระเบียบและกฎเกณฑ์ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมเพื่อไม่ให้เสียความสมดุลทางสิ่งแวดล้อม การใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงมาใช้เพื่อลดปัญหาการสิ้นเปลืองของทรัพยากรธรรมชาติ และลดปัญหามลพิษที่จะเกิดขึ้น การสร้างระเบียบวินัยเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการส่งเสริมให้คนในสังคมมีระเบียบวินัยในการบริโภคทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องให้การศึกษาให้คนได้เกิดความรู้ความเข้าใจเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อมได้อีกด้วย (Songsunthornwong, 2003 p. 281-282)

นอกจากนี้แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา นโยบาย มาตรการ หลักการดำเนินงานตามแนวทาง ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา ความหมาย เป้าหมาย ความสำคัญ กระบวนการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา

ซึ่งเป็นกระบวนการการศึกษาที่เน้นความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก และจิตสำนึกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ปัจจัยทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อมนุษย์ เพื่อสร้างเจตคติ พฤติกรรม และค่านิยมในอันที่จะรักษาหรือพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตของตนเอง และของมนุษย์โดยรวม (วินัย วีระพัฒนานนท์. 2546 : 201)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างที่มีพื้นที่ดำเนินการขนาดใหญ่ จากการศึกษาเอกสารและแนวคิดการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้ การบริหารจัดการองค์กร กระบวนการสร้างความรู้ ความตระหนัก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ ไว้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยออกแบบในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อเก็บข้อมูลกับบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในโครงการก่อสร้าง โดยระบุขอบเขตด้านพื้นที่โครงการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ดำเนินการโดยบริษัทประกอบธุรกิจก่อสร้างที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ซึ่งเป็นโครงการที่มีพื้นที่ดำเนินการขนาดใหญ่ โดยมีพื้นที่การดำเนินการก่อสร้างมากกว่า 10,000 ตารางเมตร ขึ้นไป โดยกำหนดระยะเวลาในการวิจัย ระหว่างเดือนกรกฎาคม 2563 ถึง เดือนพฤษภาคม 2564 ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาที่นำมาจัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับศึกษาสภาพการจัดการวัสดุเหลือใช้จากโครงการก่อสร้าง ประกอบด้วย ลักษณะพื้นที่การดำเนินการก่อสร้าง ประเภทของวัสดุก่อสร้าง สาเหตุของการสูญเสียวัสดุก่อสร้าง และการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้ในโครงการฯ ส่วนเนื้อหาที่นำมาจัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับศึกษาการวางแผนการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้จากโครงการก่อสร้าง

ประกอบด้วย การวางแผนการบริหารจัดการวัสดุก่อสร้าง ระบบจัดการ ควบคุม และตรวจสอบการจัดการวัสดุ เหลือใช้จากการก่อสร้าง

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เป็นบุคลากรของบริษัทประกอบธุรกิจก่อสร้างที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ประกอบด้วย ผู้บริหาร วิศวกร ผู้ควบคุมงาน ช่างเทคนิค และผู้รับเหมา

กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant persons) ที่ทำการเจาะจงเลือก (Purposive Sampling) จากบุคลากรระดับผู้บริหาร จำนวน 5 คน วิศวกร จำนวน 2 คน ผู้ควบคุมงาน จำนวน 1 คน ช่างเทคนิค จำนวน 1 คน และผู้รับเหมา จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้จัดทำเครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับศึกษาสภาพพื้นที่และการวางแผนการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้จากโครงการก่อสร้าง ครอบคลุมประเด็นเนื้อหา ขนาดของพื้นที่ดำเนินการก่อสร้าง วัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้าง สาเหตุการเกิดวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้าง และการวางแผนการบริหารจัดการ จากนั้นนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนด้านภาษา ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและโครงสร้างและพิจารณาความเหมาะสม โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 0.91

4. การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ ทำการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด จนแล้วเสร็จ จากนั้นทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์ ทำการปรับปรุงแก้ไขและสัมภาษณ์เพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่ครบตามประเด็น จนครบถ้วนสมบูรณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหาและแยกตามประเด็นที่ปรากฏจากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ และนำเสนอข้อมูลเชิงเชิงข้อความพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัย สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การศึกษาสภาพการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้จากโครงการก่อสร้างที่มีพื้นที่ดำเนินการขนาดใหญ่: กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า โครงการก่อสร้างฯ ดำเนินการโดยบริษัทที่ประกอบธุรกิจก่อสร้างที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล บริษัท มีทุนจดทะเบียน 50 ล้านบาท ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2544 โดยระบุงการก่อสร้างประเภทอาคารพาณิชย์ โกดังเก็บสินค้า ที่พักอาศัย อาคารห้องพัก โรงแรม ฯลฯ โครงสร้างของบริษัทฯ ประกอบด้วย ฝ่ายบริหาร ฝ่ายก่อสร้าง ฝ่ายประมาณราคา ฝ่ายจัดซื้อ ฝ่ายบัญชีและการเงิน ฝ่ายคลังวัสดุ มีบุคลากรจำนวนทั้งสิ้น 20 คน โครงการที่ทำการศึกษา มีพื้นที่ดำเนินการทั้งหมด 83,675 ตารางเมตร มีระยะเวลาในการก่อสร้าง 1 ปี (มิถุนายน 2563 – พฤษภาคม 2564) มูลค่าการก่อสร้าง 620 ล้านบาท เมื่อสิ้นสุดโครงการมีวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้าง ประกอบด้วย

1.1 ประเภทไม้ ได้แก่ เศษไม้แบบ ไม้ค้ำยัน ไม้นั่งร้าน ที่ถูกตัดทอน ไม่ได้ขนาด เสียหายหรือหมดสภาพการใช้งาน คิดเป็นร้อยละ 5 หรือคิดเป็นจำนวนเงินเท่ากับ 1,500,000 บาท จากจำนวนยอดสั่งซื้อ 30,000,000 ล้านบาท

1.2 ประเภทหิน ทราวย มีเศษหิน ทราวย ที่ไม่ได้ขนาด ตกหล่นและมีวัสดุอินทรีย์เจือปน ไม่สามารถใช้ในการก่อสร้างได้ คิดเป็นร้อยละ 8 หรือคิดเป็นจำนวนเงินเท่ากับ 2,400,000 บาท จากจำนวนยอดสั่งซื้อ 19,200,000 ล้านบาท

1.3 ประเภทเหล็ก ได้แก่ เศษเหล็กเส้นขนาดต่างๆ ที่ใช้ทำโครงสร้างพื้นฐาน คาน เสา พื้น และโครงหลังคา ที่เกิดจากการตัดเพื่อให้ได้ขนาดตามแบบ เกิดสนิม ไม่สามารถใช้ในการก่อสร้างได้ คิดเป็นร้อยละ 10 หรือคิดเป็นจำนวนเงินเท่ากับ 3,000,000 บาท จากจำนวนยอดสั่งซื้อ 30,000,000 ล้านบาท

1.4 ประเภทคอนกรีต มีเศษคอนกรีต ที่เกิดจากการเทคาน เสา พื้น การทุบ สกัด การก่อและฉาบผนัง คิดเป็นร้อยละ 4 หรือคิดเป็นจำนวนเงินเท่ากับ 1,200,000 บาท จากจำนวนยอดสั่งซื้อ 30,000,000 บาท

1.5 ประเภทแผ่นคอนกรีตสำเร็จรูป มีเศษแผ่นคอนกรีตสำเร็จรูป ที่เกิดจากการตัดแต่งให้ได้ขนาดตามแบบ คิดเป็นร้อยละ 5 หรือคิดเป็นจำนวนเงินเท่ากับ 1,500,000 บาท จากจำนวนยอดสั่งซื้อ 30,000,000

1.6 ประเภทกระเบื้องปูพื้น/บุผนัง มีเศษกระเบื้องที่เกิดจากการตัดแต่ง คิดเป็นร้อยละ 5 หรือคิดเป็นจำนวนเงินเท่ากับ 1,500,000 บาท จากจำนวนยอดสั่งซื้อ 30,000,000 บาท

1.7 ประเภทเมทัลชีตมุงหลังคา มีเศษเมทัลชีตที่เกิดจากการตัดแต่งให้ได้ขนาดตามแบบ คิดเป็นร้อยละ 3 หรือคิดเป็นจำนวนเงินเท่ากับ 900,000 บาท จากจำนวนยอดสั่งซื้อ 30,000,000 บาท

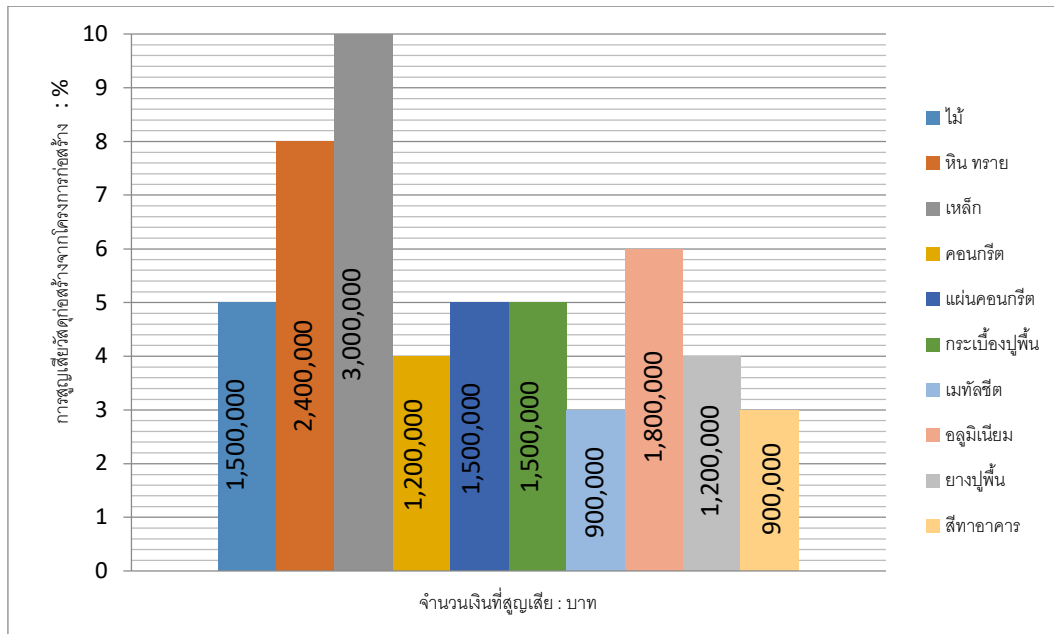
1.8 ประเภทลูมียูนิฟอร์ม มีเศษลูมียูนิฟอร์มที่เกิดจากการตัดแต่งให้ได้ขนาดตามแบบ คิดเป็นร้อยละ 6 หรือคิดเป็นจำนวนเงินเท่ากับ 1,800,000 บาท จากจำนวนยอดสั่งซื้อ 30,000,000

1.9 ประเภทยางปูพื้น มีเศษยางปูพื้น ที่เกิดจากการตัดแต่งให้ได้ขนาดตามแบบ คิดเป็นร้อยละ 4 หรือคิดเป็นจำนวนเงินเท่ากับ 1,200,000 บาท จากจำนวนยอดสั่งซื้อ 31,100,000

1.10 ประเภทสีทาอาคาร มีเศษสี ที่เกิดจากการทาผนังอาคาร มีขนาดและรูปลักษณะที่ไม่สามารถนำมาใช้งานได้ คิดเป็นร้อยละ 3 หรือคิดเป็นจำนวนเงินเท่ากับ 900,000 บาท จากจำนวนยอดสั่งซื้อ 30,000,000 บาท

เมื่อนำประเภทวัสดุการก่อสร้างมาทำการวิเคราะห์ความสูญเสียด้านเศรษฐกิจ พบว่า วัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างประเภทเหล็ก เกิดการสูญเสียจากการดำเนินงานมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 10 รองลงมาได้แก่ ประเภทหิน ทราวย คิดเป็นร้อยละ 8 ประเภทลูมียูนิฟอร์ม คิดเป็นร้อยละ 6 ประเภทไม้ แผ่นคอนกรีตสำเร็จรูป กระเบื้องปูพื้น/บุผนัง คิดเป็นร้อยละ 5 ประเภทคอนกรีต ยางปูพื้น คิดเป็นร้อยละ 4 และประเภทเมทัลชีตมุง

หลังคา สีทาอาคาร คิดเป็นร้อยละ 3 ตามลำดับ เมื่อคิดเป็นมูลค่ารวมของวัสดุเหลือใช้ จากการก่อสร้างทุกประเภท มีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 15,900,000 บาท

ภาพประกอบ 2 แผนภูมิแสดงมูลค่ารวมของวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้าง

ในส่วนของสาเหตุที่ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรในโครงการก่อสร้างจนเกิดเป็นวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างนั้น มีสาเหตุมาจากการดำเนินการก่อสร้างมีการตัดแต่งวัสดุให้เข้ารูปตามแบบแปลนการก่อสร้าง การแก้ไขแบบแปลนจากการใช้วัสดุไม่ตรงตามแบบ ความผิดพลาดจากทักษะและประสบการณ์ของช่าง ขาดการวางแผนการการใช้วัสดุก่อนการเริ่มงาน การรีบเร่งการดำเนินงาน การดูแลรักษาวัสดุก่อสร้างไม่ดีเพียงพอ บรรจุภัณฑ์ที่มากับสินค้าก่อสร้างแต่ละประเภท และทางบริษัทฯ มีวิธีการจัดการวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างโดยทำการคัดแยกวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างแต่ละประเภท วางไว้ในบริเวณรอบๆ พื้นที่โครงการฯ เมื่อสิ้นสุดโครงการฯ บริษัทได้ทำการติดต่อร้านรับซื้อของเก่ามาทำการซื้อเหมาไปตามสภาพของประเภทวัสดุ สอดคล้องกับ (Kulatunga, Amaratunga & Haigh, 2006) ที่ได้ทำการวิจัยทัศนคติและการรับรู้ของผู้ปฏิบัติงานกับขยะจากการก่อสร้างในประเทศศรีลังกา พบว่า สาเหตุส่วนใหญ่ของการเกิดขยะจากการก่อสร้างขึ้นในไซต์ คือ พฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งสามารถป้องกันได้ โดยการเปลี่ยนทัศนคติของคนงานก่อสร้าง ดังนั้นทัศนคติและการรับรู้ของผู้ปฏิบัติงานจึงมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการขยะหรือวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างได้

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวางแผนการบริหารจัดการวัสดุก่อสร้าง พบว่า บริษัทได้กำหนดการวางแผนการบริหารจัดการวัสดุก่อสร้าง ออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ก่อนการดำเนินงาน บริษัทฯ มีการจัดทำแผนการดำเนินงาน โดยเริ่มจากการนำแบบแปลนโครงการก่อสร้างมาศึกษารายละเอียด และทำการถอดแบบโดยวิศวกร เพื่อแจกแจงรายละเอียดของประเภทวัสดุและประเมินความสูญเสียจากการดำเนินงานไว้ร้อยละ 10 จากนั้นนำรายละเอียดประเภทวัสดุก่อสร้างเสนอต่อเจ้าหน้าที่พัสดุทำการจัดซื้อตามบัญชีแสดงรายการก่อสร้างหรือใบแจ้งปริมาณงานและราคา (BOQ : Bill of Quantities) และจัดเก็บเข้าคลังพัสดุเพื่อตรวจสอบและควบคุมดูแลในระบบบัญชีวัสดุ

ระยะที่ 2 ระหว่างการดำเนินงาน บริษัทฯ ได้มอบหมายความรับผิดชอบให้กับบุคลากร ประจำคลังพัสดุ ทำการตรวจรับวัสดุ จัดเก็บ ควบคุม และการดูแลรักษา โดยยึดถือข้อกำหนดการบริหารจัดการวัสดุก่อสร้างของบริษัทอย่างรัดกุม ซึ่งการเบิกจ่ายวัสดุ เจ้าหน้าที่คลังพัสดุ จะทำการเบิกจ่ายวัสดุตามที่ขุบเปอร์ไวเซอร์หรือหัวหน้าควบคุมการก่อสร้าง ยื่นขอเบิกวัสดุตามรายการที่จำเป็นต้องใช้ตามขั้นตอนการก่อสร้าง ในขณะเดียวกันก็มีวัสดุก่อสร้างที่ทำการจัดซื้อตาม BOQ ส่งเข้ามาทำการเก็บเพิ่มเติมในคลังพัสดุ และมีวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างในแต่ละวัน ซึ่งมีการเก็บรวบรวมเป็นประเภทไว้ในจุดที่กำหนด จนกระทั่งการดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จ

ระยะที่ 3 หลังการดำเนินงาน มีวัสดุเหลือใช้ที่ตกค้างอยู่ในคลังพัสดุ ประมาณร้อยละ 10 ซึ่งมีทั้งวัสดุที่เสื่อมสภาพการใช้งาน และวัสดุที่สามารถนำไปใช้ต่อได้ ส่วนวัสดุประเภทที่ถูกนำไปใช้ในการก่อสร้างและเหลือเป็นเศษวัสดุในแต่ละวัน ซึ่งมีทั้งที่นำไปแปรรูปใช้ต่อ เช่น เศษเหล็กกลมมียูนิม มีการจัดการโดยการขายเหมาให้กับร้านรับซื้อของเก่าไปตามสภาพ และในส่วนของวัสดุที่เสื่อมสภาพไม่สามารถใช้งานต่อได้ เช่น เศษไม้แบบ เศษปูนซีเมนต์ เศษหิน ทราฟ ฯลฯ บริษัทฯ ไม่มีแผนในการนำวัสดุเหลือใช้เหล่านี้ไปแปรรูปในลักษณะอื่น จะทำการเผาหรือนำไปทิ้งในพื้นที่รับทิ้งขยะและดำเนินการปรับพื้นที่ก่อนส่งมอบงาน สอดคล้องกับการวิจัยของ (M. Zbašnik-Senegačnik & Ljudmila Koprivec, 2020) เรื่องขยะจากการก่อสร้างเป็นทรัพยากรในสิ่งแวดล้อมที่ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน ที่พบว่า ขยะที่เกิดขึ้นตลอดห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมก่อสร้าง ซึ่งในระยะแรกเรียกว่าขยะจากอุตสาหกรรม ในระหว่างดำเนินการก่อสร้าง และการปรับปรุงหรือถอนการก่อสร้าง เรียกว่าขยะจากการก่อสร้าง ซึ่งมีจำนวนมากมายมหาศาล เมื่อคิดในทางกลับกันกลับเป็นสิ่งที่ดีในระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน ที่มุ่งเป้าไปที่กระบวนการนำวัสดุก่อสร้างเหล่านั้น กลับมาใช้เป็นทรัพยากรได้อีก โดยคำนึงถึงหลักการสร้างความยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยกลยุทธ์สำคัญ 4 ประการ คือ 1) การหลีกเลี่ยงการเกิดของเสีย 2) การนำวัสดุก่อสร้างกลับมาใช้ซ้ำ 3) การแปรรูปใช้งานต่อเนื่อง และ 4) การนำไปรีไซเคิล ความเป็นไปได้ในการจัดการขยะจากการก่อสร้างขึ้นอยู่กับประเภทของวัสดุนั้น ว่าอยู่ในส่วนไหนของโครงสร้างอาคาร ตลอดจนความสามารถในการคัดแยก ซึ่งสถาปนิกต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการออกแบบเพื่อลดปริมาณขยะจากการก่อสร้างด้วย การจัดการขยะจากการก่อสร้างอย่างยั่งยืน แสดงถึงศักยภาพในการวางแผนการก่อสร้างตั้งแต่เริ่มดำเนินการก่อสร้าง จนถึงสิ้นสุดการดำเนินงาน การคำนึงถึงปัจจัย

ต่าง ๆ เช่น การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำ การออกแบบวัสดุและโครงสร้างคอมโพสิต ที่สามารถถอดออกได้ รวมถึงการออกแบบโครงสร้างที่ลดปริมาณของเสียจากการก่อสร้างและการกู้คืนวัสดุก่อสร้างที่อาจเกิดขึ้น ให้กลับมาเป็นทรัพยากรในการก่อสร้างใหม่ได้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบจากโครงการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา แยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ ดังนี้

1. วัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้าง ได้แก่ เศษไม้แบบและไม้ค้ำยัน นั่งร้าน ที่มีปริมาณมากกว่าประเภทอื่น และมีประเภทเศษเหล็ก เศษคอนกรีต หิน หวาย โดยรวมแล้วมีไม่เกินร้อยละ 10 ซึ่งสาเหตุการเกิดวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้าง มีสาเหตุมาจากการตัดแต่งให้เข้ารูปตามแบบก่อสร้าง การทุบพื้นที่ก่อสร้างที่ทำผิดแบบหรือใช้วัสดุไม่ตรงตามแบบ ขาดการวางแผนการใช้วัสดุก่อนการเริ่มงานในแต่ละวัน การวัดขนาดหรือระยะของพื้นที่งานผิดพลาด การเก็บวัสดุก่อสร้างที่ขาดการคำนึงถึงคุณภาพและการใช้งาน เช่นการปล่อยตากแดดตากฝน จนเสื่อมคุณภาพการใช้งาน วัสดุผิดรูปและใช้งานไม่ได้ และการเกิดความเสียหายในระหว่างการขนส่งวัสดุ สอดคล้องกับ (Chanjorn, 2002) ที่ได้ศึกษาแนวทางการจัดการเศษสิ่งก่อสร้างในประเทศไทย โดยศึกษาจากโครงการก่อสร้างอาคารที่มีมูลค่า 5 ล้านบาทขึ้นไป เฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 32 โครงการ พบว่าองค์ประกอบของเศษวัสดุก่อสร้างที่มีปริมาณมากที่สุดคือ ไม้ คอนกรีต กรวด หิน หวาย เหล็ก วัสดุก่อและกระดาช ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่มาจากการขาดการวางแผนการใช้วัสดุก่อสร้าง สถานที่เก็บวัสดุไม่มีมาตรฐานการขนย้าย นอกจากนี้ผู้ที่มีส่วนให้เกิดเศษวัสดุก่อสร้างได้แก่ คนงานก่อสร้าง ผู้ควบคุมงาน ผู้รับเหมา ฯลฯ

2. การบริหารจัดการจัดการวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้าง มีการคัดแยกเศษวัสดุก่อสร้างรวบรวมไว้ในบริเวณพื้นที่โครงการ จากนั้นทำการขนย้ายไปกำจัดหรือขายให้กับร้านรับซื้อของเก่า ขาดการวางแผนการจัดการนำทรัพยากรหรือวัสดุเหลือใช้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์หรือเกิดความคุ้มค่าจากการใช้ทรัพยากรทำให้เกิดความสูญเสียในด้านเศรษฐกิจ สอดคล้องกับ (Montkaew & Pholprasert, 2020) ได้ทำการศึกษาการจัดการเศษวัสดุในโครงการก่อสร้างอาคารสูง: กรณีศึกษาโครงการแอตคัตแอมบัสซีสเตอร์ ซึ่งได้เสนอแนวทางการจัดการเศษวัสดุและลดผลกระทบที่เกิดจากการก่อสร้าง โดยให้มีการจัดเก็บเศษวัสดุก่อสร้างกองรวมภายในโครงการในพื้นที่ที่เหมาะสมทุกวัน ทำการคัดแยกเศษวัสดุก่อสร้างเพื่อนำกลับไปใช้ซ้ำ การนำไปขายเพื่อแปรรูปใหม่

3. แผนการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้จากโครงการก่อสร้าง ในขั้นตอนก่อนดำเนินการก่อสร้าง มีการจัดทำแผนการดำเนินงาน โดยเริ่มจากการนำแบบโครงการก่อสร้างมาศึกษารายละเอียด และทำการออกแบบโดยวิศวกร เพื่อแจกแจงรายละเอียดของประเภทวัสดุและประเมินความสูญเสียจากการดำเนินงานไว้ การนำรายละเอียดประเภทวัสดุก่อสร้างเสนอต่อเจ้าหน้าที่พัสดุทำการจัดซื้อ การตรวจรับวัสดุ การจัดเก็บ การควบคุม และการดูแลรักษา โดยยึดถือข้อกำหนดการบริหารจัดการวัสดุก่อสร้างของบริษัทอย่างรัดกุม ในระหว่างการดำเนินงาน การเบิกจ่ายวัสดุ เบิกจ่ายตามที่ซูเปอร์ไวเซอร์หรือหัวหน้าคุมงานยื่นขอเบิกวัสดุตามรายการที่จำเป็นต้องใช้ตามขั้นตอนการก่อสร้าง วัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างในแต่ละวัน มีการเก็บ

รวบรวมเป็นประเภทไว้ในจุดที่กำหนด และในขั้นตอนภายหลังเสร็จสิ้นการดำเนินงาน มีวัสดุที่เสื่อมสภาพการใช้งาน และวัสดุที่สามารถนำไปใช้ต่อได้ ประมาณร้อยละ 10 ซึ่งทางบริษัทฯ ไม่มีแผนในการนำวัสดุเหลือใช้เหล่านี้ไปแปรรูปในลักษณะอื่นให้เกิดความคุ้มค่าทั้งในเชิงเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ โดยทางบริษัทจะทำการขายให้กับร้านรับซื้อของเก่า การเผาทิ้งในบริเวณพื้นที่ก่อสร้าง หรือนำไปทิ้งในพื้นที่รับทิ้งขยะ จากนั้นทำการปรับพื้นที่ให้เรียบร้อย เพื่อเตรียมส่งมอบงานให้กับผู้ว่าจ้าง ต่อไป

ข้อค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า

1) การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นวัสดุก่อสร้าง เช่น เหล็ก หิน ปูน ทราย ไม้ และวัสดุอื่น ๆ คิดเป็นความเสียหายโดยรวมประมาณ 15,900,000 บาท นับว่าเป็นการสูญเสียทรัพยากรที่มีมูลค่าสูง ถึงแม้ว่าบริษัทที่ทำการก่อสร้างจะประเมินความสูญเสียยอมรับได้ ไร่ไม่เกินร้อยละ 10 ก็ตาม แต่การสูญเสียนั้นย่อมเกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ไม่สามารถสร้างขึ้นมาทดแทนใหม่ได้

2) การลดการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ ทางบริษัทที่ทำการก่อสร้าง สามารถนำวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างเหล่านั้น กลับไปใช้ใหม่ (Reuse) ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ เช่น การนำเศษเหล็ก ไม้ ไปใช้เสริมเป็นโครงสร้างพื้นฐานในโครงการที่เริ่มต้นในพื้นที่แห่งใหม่ การนำมาทำเป็นโครงสร้างโต๊ะ เก้าอี้ เฟอร์นิเจอร์อื่น ๆ เป็นการลดปริมาณขยะจากการก่อสร้างได้ และเป็นผลดีในภาพรวมต่ออุตสาหกรรมก่อสร้าง ที่ปัจจุบันนับว่าเป็นอุตสาหกรรมประเภทที่ใช้ทรัพยากรมากที่สุดและก่อผลกระทบต่อภาวะโลกร้อนมากที่สุดด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

บริษัทที่ประกอบธุรกิจก่อสร้าง ควรจัดทำแผนการดำเนินงานโครงการก่อสร้างอย่างยั่งยืน โดยอาจกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ขององค์กรในการดำเนินงานก่อสร้างที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อบริหารจัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดความคุ้มค่า เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยต่อยอดเกี่ยวกับ การพัฒนาเกณฑ์การก่อสร้างอย่างยั่งยืน เพื่อจัดทำตัวบ่งชี้การดำเนินการก่อสร้างที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.2 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับ รูปแบบการฝึกอบรมการให้ความรู้และเสริมสร้างความตระหนักแก่บุคลากรในบริษัทที่ประกอบธุรกิจก่อสร้าง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่นำมาใช้ในอุตสาหกรรมก่อสร้าง การสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบต่อสังคม การรู้คุณค่าของทรัพยากร การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เอกสารอ้างอิง

- Aksorn Sawasdee. (1999). *Cognition and Awareness of Environmental Conservation of High School Students: Case Study in Bangkapi District Bangkok*. Master's Degree Thesis, (Social Development) Bangkok: National Institute of Development Administration. Photocopy.
- Chatchaphon Songsunthornwong. (2003). *Man and the environment*. Bangkok: Dan Suttha Printing Co., Ltd.
- Chiranuwat Chanjorn. (2002). *Study of construction waste management guidelines in the country*. (Master's thesis). Department of Civil Engineering Faculty of Engineering, King Mongkut's University of Technology North Bangkok.
- M. Zbašnik-Senegačnik & Ljudmila Koprivec. (2020). *Construction Waste as a Resource in a Sustainable Built Environment*. Gradbenil Odpadki Kot Surovina V Tra jnostnem Grajenem Okolju : 28 –36.
- Nirada Pitchayapanya. (2018). *A Study of Waste Management from Construction Scraps in a Project: A Case Study Miyaki Seki Factory*. journal of Public Administration Suan Sunandha Rajabhat University. No 1, Issue 3 (September-December 2018). Bangkok.
- Pollution Control Department. (2011). *Regulations and practices for controlling dust from various types of construction*. Air Quality and Noise Management Bureau Pollution Control Department, Ministry of Natural Resources and Environment : Bangkok.
- Surasak Prinyaratanaichai. (2001). *Management concepts*. Retrieved on June 1, 2013, from: http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Rec_Man/Teerin_P.pdf.
- Thepparit Montkaew & Jongrak Pholprasert. (2020). *Scrap management in high-rise building construction projects: a case study of the Ascott Ambassador Sathorn project*. Academic Conference Documents., The 25th National Civil Engineering Program, Date 25-17 July 2020, Chonburi.
- Udayangani Kulatunga, Dilanthi Amaratunga and Richard Haigh. (2006). *Attitudes and perceptions of construction workforce on construction waste in Sri Lanka*. Management of Environmental Quality: An International Journal, Vol. 17 No. 1, pp. 57-72

Vinai Veeravatnanond. (1996). *Environmental Education for Sustainable Development*.

Bangkok: Song Siam Co., Ltd.

Wassana Uthaisang. (2016). *Awareness Risk Management and Risk Management Implementation of Mahasarakham University personnel*. Planning Division, Office of the President. 2016.

การพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์วิชาคณิตศาสตร์ผ่านกระบวนการการแก้โจทย์ปัญหา THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING SKILL IN MATHEMATICS THROUGH PROBLEM-BASED LEARNING IN YOUNG LEARNERS

Tay Ee Ren and^{1*} Nipaporn Sakulwongs²

Student, Master of Education in Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Rangsit University

Lecturer, Master of Education in Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Rangsit University

*E-mail eerentay@gmail.com

Received: 22/09/2022

Revised: 23/02/2023

Accepted: 28/02/2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ก่อนเรียนและหลังเรียนในวิชาคณิตศาสตร์โดยผ่านการเรียนรู้จากการแก้โจทย์ปัญหา และศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการใช้รูปแบบการคิดเชิงวิพากษ์ในวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนโรงเรียนนานาชาติแองโกลสิงคโปร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 30 คน ประจำปีการศึกษา 2564-2565 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยให้นักเรียนทดสอบก่อนการเรียน หลังจากนั้นใช้กระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ในวิชาคณิตศาสตร์ ระหว่างเรียนและทำการทดสอบหลังเรียนอีกครั้ง นำผลคะแนนการทดสอบก่อนและหลังเรียนมาเปรียบเทียบ ผลลัพธ์คือคะแนนเฉลี่ยหลังการเรียนมีค่าเท่ากับ 7.26 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.11 และการทดสอบก่อนเรียนได้ผลเฉลี่ยคือ 4.26 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.11 ผลสัมฤทธิ์ของการทดสอบ ก่อน-หลัง เป็นที่น่าพอใจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จากผลลัพธ์แสดงให้เห็นว่าการใช้กระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ในวิชาคณิตศาสตร์ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้น และด้านความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้รูปแบบการคิดเชิงวิพากษ์ซึ่งผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลรวมทั้งใช้การประเมินจากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน ผลวิจัยพบว่านักเรียนมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อการเรียนโดยการใช้วิธีคิดเชิงวิพากษ์ในวิชาคณิตศาสตร์ ดังนั้นแนวทางการเรียนรู้โดยใช้การคิดเชิงวิพากษ์ในวิชาคณิตศาสตร์จึงถือได้ว่าเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้คณิตศาสตร์และพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของผู้เรียน

คำสำคัญ : คิดเชิงวิพากษ์, การแก้โจทย์ปัญหา, วิธีการสอน, รวมงานกลุ่ม

¹ นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยรังสิต

² หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยรังสิต

Abstract

This research aimed to compare critical thinking skill in Mathematics through problem-based learning (PBL) in young learners before and after the treatment and examine young learners' opinion towards the use of problem-based learning to develop critical thinking skill in Mathematics. The sample group size consisted of 30 grade 4 students who enrolled in Anglo Singapore International School of campus 31 in the academic year 2021-2022. The students were given a pre-test to check for their mathematical problem-solving skills, and thereafter, underwent a treatment of PBL teaching approach. This was then followed by a post-test to compare the results of pre and post treatment. Mixed method research was used consisting of quantitative and qualitative data analysis. The result of each student was analyzed using a paired sample T-test. The mean score of the post-test ($\bar{x}=7.26$, $SD=1.11$) reflected a significant increase compared to that of the pre-test ($\bar{x}=4.26$, $SD=1.11$). The p-value of both pre and post test is 0.01 which indicated that the test was statistically significant. This suggested that the treatment using PBL learning approach yielded a positive the students' learning outcome. The students' responses on their opinion towards PBL were also collected using individual interview and 5-point Likert scale questionnaire. The findings revealed that the students displayed a positive opinion towards the usage of PBL. Thus, PBL learning approach may be considered fruitful in learning mathematics and developing critical thinking skills.

Keywords: Critical thinking, problem-based learning, group collaboration, student centered, model drawing, teaching strategies.

Introduction

Critical thinking is deemed as one of the most sought of qualities in this new age knowledge economy. Our modern-day market is driven by rapid changing technology and knowledge. Individuals has to constantly keep up to these changes to stay ahead of their competitors. Our economy has an increasing demand for people with diversity in knowledge, and good analytical assessment skills to integrate into solving problems efficiently in workplaces. Developing professionals with critical thinking skills to identify and question planning is highly essential to move countries forward (Richmond, 2007). Countries that are equipped with a better education system to promote critical thinking as part of their curriculum is usually more developed in terms of infrastructures and economy, compared to countries with a more inferior education system.

Professionals in work organizations have to navigate their way around multiple streams of information and solve problems on the jobs using critical thinking. This phenomenon is described as human work is equal to knowledge work which requires the worker to ‘gathering, organizing, analyzing and synthesizing of information’ (Mack et al., 2001).

In Singapore, Mathematics is one of the core subjects to help students develop critical thinking skills. They do this by introducing problem-based learning (PBL) into the mathematics curriculum for students as early as grade one. Learning problem solving skills through PBLs is comparable to real life applied learning or situated learning scenarios (Cass et al., 2003). In these classrooms, the teacher acts as a cognitive guidance to coach students towards their goal. Problem-based learning as an instructional approach can help develop mathematical thinking skills, which in turn increases critical thinking and problem analysis skills. Educators have deemed that critical thinking is the most valuable skill leading to future academic success (Anderson, 2018).

Mathematics is taught with the objective of developing mental and cognitive processes that enhances logical thinking alongside with problem solving skills (Department of Basic Education, 2011). Under the vision in Thailand 4.0, critical thinking and problem-solving skills have become one of the most important and sort out skills in the new knowledge-based economy (Jones & Pimdee, 2017). In order for students to develop critical thinking skills, teachers should try to teach in a problem-solving environment that challenges students to think and reason with various context using their experiences (Banes, 2013).

In today's classrooms, majority of the teachers are teaching mathematics using the traditional teacher-centered method. This means that the delivery of lesson content is mainly from teacher to students, with minimum students' participation. Students are taught to use memorization and repeating techniques to master mathematics. Whereas compared to this, learning mathematics using PBL approach is considered a more modern way of teaching mathematics. However, most elementary teachers lack the experiences of where mathematics is learnt through problem solving activities. In addition, Thailand did not have the budget or enough incentive for research in this field to be carried out. Changes made to the mathematics curriculum in Thailand was based on research done in other countries. Therefore, the recommendations made by those researches might be unsuitable for it to be applied in Thailand. In addition, most Thai mathematics teachers lack the educational background preparation to adopt the programs that were recommended by the research. As a result, many mathematics teachers are facing problems as they feel that they are not adequately prepared to handle contemporary mathematics programs which are unfamiliar to Thai application.

Due to the circumstances mentioned above, the researcher carried out this research to investigate if the usage of problem-based learning teaching strategies will have a positive effect on young learners learning mathematics in Thailand. Problem-based learning (PBL) is an instructional method whereby students learn using facilitated problem solving (Hmelo-Silver, 2004, p. 235). The problem-based learning consists of posing a scenario, consisting of daily possible events that requires the students to analyze and evaluate the information given to them in able to solve it. It is the learner's responsibility to what is the problem posed, using the information provided and determine the steps to the solution. In this process, teachers act as facilitators to assist and prompt students in their critical thinking towards the solution (Banes, 2013).

In addition, teachers can allow learners to work in collaborative groups that allow discussion and the free flow of ideas on how to identify the critical information in a scenario, promoting active learning. Students can communicate reasoning and justification of their solutions amongst one another and see that there could be more than one way to solve a problem. By looking at the perspective of their peers, learners can also try to review different solution paths concept to see which ones are correct. Through this instructional method, learners are able to develop critical thinking skills and construct the knowledge of mathematics at a deeper and longer lasting level.

Research Framework

For this research, the independent variables are the problem-based questions and activities to be given to the students, and the dependent variables are improving the student's logical and analytical skills towards solving a problem using mathematical skills. Another dependent is the perception towards the use of problem-based questions to help students grasp the concept of the mathematical at a deeper level.

Research objectives

- 1) To compare critical thinking skill in Mathematics through problem-based learning in young learners before and after the treatment.
- 2) To examine young learners' opinion towards the use of problem-based learning to develop critical thinking skill in Mathematics.

Scope of the study

- 1) Location of the study

The study was carried out in the campus in Bangkok city, around the area of Asoke-Sukhumvit consisting of students from nursery to grade 6.

- 2) Participants

The researcher was using a clustered random sampling method to select the students (30 students) out of the total of 50 grade four students, consisting of the students with mixed mathematics ability as well as genders. In this school, students were usually divided into three groups of proficiency; mainly high, medium and low ability students. Ten students were randomly picked out from each of the three groups to achieve the 30 students stated. Selection was heterogeneous and contained the same number of male and female students.

- 3) Timeframe

The study was carried out for four weeks from January 2022 to February 2022. Each week, the researcher taught daily lessons from Monday to Friday, and for a duration of 50 minutes to 1 hour 40 minutes depending on the daily teaching schedule.

Literature review

A critical thinker must possess the following elements; reasoning, questioning of purpose, assumptions, concepts, reasoning to conclusions and implications of consequences.

Critical thinking is not the acquisition of knowledge, but the analyzing and processing of information through the habit of intellectual commitment on using those skills to make and informed decision or reasonable conclusion (Scriven & Paul, 1987). All learners have the ability to think, but thinking alone can be prejudiced and biased, therefore higher level of thinking must be cultivated through nurturing (Duron et al., 2006). The child requires instruction on how to process information, and to apply knowledge in order to arrive at an outcome, be it a choice, or a solution to a problem scenario. In teaching of Mathematics, there are different approaches to impart problem solving skills. This is where an approach that utilizes activity-based learning can be used to promote critical thinking in young learners.

Thailand school students' critical thinking skills in mathematics

Mathematics is not a subject using memorization, but primarily requires understanding and application of concepts learnt, as well as reasoning skills in solving a mathematical problem. The competency to think critically in the process of solving mathematical problems is much needed. Mathematics and critical thinking are two inseparable components mainly as, mathematical problems can be solved by thinking critically and critical thinking can be nurtured by mathematics (Dewi, 2020). Therefore, it can be said that critical thinking skills have a crucial role in solving mathematical problems in elementary school.

Singapore's global reign in mathematics

There were many factors contributing to Singapore's global reign in mathematics (Leinwand & Ginsburg, 2007). Singapore's mathematics curriculum which involves problem-based learning is perceived as one of the most successful method of teaching mathematics and developing critical thinking. Drawing bar models is unique towards these word problems and students find it enjoyable as they are able to visualize the problem given to them and solve it.

How mathematics curriculum is related to critical thinking

Some of the skills needed to excel in mathematics are as given (Staff Development for Educators, 2009):

- 1) Classifying
- 2) Comparing
- 3) Sequencing
- 4) Analyzing of parts and wholes
- 5) Identifying relationships

6) Induction and deduction

7) Visualization

These qualities mentioned above are actually very similar qualities of that to a critical thinker. In developing critical thinking and the skills to think, teachers should focus on the flow of thoughts, rather than the final answer towards the problem. Teachers and students have to accept that there is more than one way to determine an answer. This helps students decrease the anxiety towards mathematics, and increase the confidence in the ability to solve mathematical problems. Typically, students are only taught the concepts and mechanics of solving mathematics equations and questions. In contrast, problem-based learning goes beyond just practicing techniques and procedural conceptual skills required to be proficient in mathematics. Problem based learning nurtures development of successful collaboration, critical thinking/problem solving and self-management skills (Larmer, 2015). PBLs presented in class requires students to make use of prior knowledge and conceptual skillsets.

Importance of critical thinking

Critical thinking is the mental process that takes place in the decision-making process, by regulating and organizing of known information to resolve a problem (Fisher, 2011). The objective of critical thinking requires an individual to analyze and issue to make an informed judgment. Thailand 4.0 is an economic model that aims to free the country from several economic challenges that the country has been facing for the past few years. In the past, Thailand has placed emphasis on agriculture (Thailand 1.0), light industry (Thailand 2.0) followed by advanced industry (Thailand 3.0). Under the vision laid out for Thailand 4.0, critical thinking skills is one of the skillsets that is much sought for in this new knowledge-based economy. However, a recent study that evaluates logical thinking and analytical skills showed that out of 6,235 students from ten Thai provinces, the average final score was just 36.5% with only 2.09% passing the test (Rujivanarom, 2016). This poses as one of the obstacles for Thailand to transform into a knowledge-based economy. Plato, in his discussions of logic, has indicated that critical thinking is the mechanism that helps individuals find answers to their confusion and problems (Thayer-Bacon, 1998). It is believed that critical thinking with knowledge is located in the mind of the individual, rather than by teachers transmitting the information to students (Ornstein & Levine, 2006). In contrast to this theory, most Thai classroom teaching strategies are teacher-centered based, revolving around the teacher

transferring information to the students without much questions or discussions amongst the students.

Components and steps of critical thinking

The ability to think critically has been described as a fundamental life skill (Galinsky, 2010) with plenty of literatures describing in details the instructions, practices, and strategies in a classroom to help students improve academically. As students progress into higher levels, critical thinking skills, decision making skills, and information gathering has to be taught. Critical thinkers are able to evaluate situations and problems, and come up with a best solution that produces the most positive consequence. They should also be able to come up with alternative solutions and analyzing the impact of their decision before making it. The National Association for Media Literacy Education (2010) strongly advocates teaching of critical inquiry, and encourage learners to actively ask critical questions about the information they receive. The University of Leeds outlined several key factors in thinking critically. These are as listed:

- 1) Describing - defining clearly the subject of interest, what is the involved and where it took place.
- 2) Reflecting - consider other perspectives and any new information by these alternate perspectives.
- 3) Analyzing - explaining how something is, and how something is by comparing and contrasting.
- 4) Critiquing - isolating the weaknesses in argument and acknowledging its strength. Positioning of self should be neutral.
- 5) Reasoning - using cause and effect to display logical thinking. Presenting evidence that refutes or proves an argument.
- 6) Evaluating - comment on the scale of success or failure and the value of something at face.

The capability to analyze and adapt accordingly to new situations is the main essence of critical thinking. Critical thinking in the sense of reflective thinking is the questioning of status quo and that is both an emotional and intellectual component (Dewey, 1910). Students should thus be taught how to examine and reflect on what they have learnt. Dewey (1910) deemed skepticism, questioning and reflection essential for a learner to develop critical thinking.

Problem based learning to develop critical thinking skills

Critical thinking skill is known to be imperative in preparing learners for their education in the higher years, as well as also their career in the future workforce (Bellanca, 2011). It is the cognitive process that functions in the decision-making process, organization of information, to be able to efficiently solve problems (Fisher, 2011). Allen and Cowdery (2014) stated that it is important to give students a chance to use their minds and apply the knowledge they have learnt through various ways of thinking. Developing critical thinking in a classroom calls for a shift from the traditional drilling and content practicing approach, to problem-based learning where learners can apply the learnt content, from isolating a single subject content to the integration of various subject contents across disciplines; focusing on the understanding of the process as a whole (Savery, 2009). This research is based on the foundation that critical thinking and problem-solving skills cannot be uncoupled, and that these life skills can be taught, practiced and nurtured through the guidance of the curriculum instructions and the teacher (Marina & Halpern, 2011).

Progressing learners towards critical thinking

Learning objectives

Objectives should be communicated clearly such that students are aware of what is expected of them. The activities conducted within the class, combined with the communicated objectives and assessment will lead to critical thinking amongst the learners (Duron et al., 2006). These objectives chosen should be relative to the thinking level in Bloom's taxonomy. Bloom's taxonomy is a model that is designed for educators to plan their lesson strategies and objectives.

Teaching learners through questioning

In order to foster understanding and stimulate cognitive development amongst students, educators must present argument and ask questions instead of reciting facts towards students. By focusing on activities and experiences which are linked to the lesson objectives, learners get to be more involve in the lesson, facilitating critical thoughts and perspectives all through the lesson (Smart & Csapo, 2007). These activities directly or indirectly enable students to relate to the lesson objectives, allowing them to engage in interactive questioning and discussion which lead to growth of critical thinking.

Reviewing and refining

Reviewing practices done by the students, and going through mistakes together reinforces the content learnt and uproot any misunderstanding of the concepts taught. Mistakes should always be reviewed so that the learner is aware what and why their assessment is wrong and how to do it correctly. Teachers should always be constructive and purposeful in their feedback towards students. Comments given should be informational, encouraging and quantitative. Student assessment also serves as feedback to a teacher's lesson, to check if the teacher had been effective in delivering the objectives of the curriculum.

Research methodology

In this research, the independent variable was the application of using PBL to teach mathematics including the problem-based questions and activities that were given to the students, and the dependent variables included the students' critical thinking skill and their opinion towards the use of PBL in learning Mathematics. The dependent variable was related to improving the student's logical and analytical skills towards solving a problem using mathematical skills. Another dependent variable was the students' opinion towards the use of problem-based questions to help them grasp the concept of the mathematical at a deeper level. The researcher issued a pre-test and a post-test, both consisting of similar questions of the same nature and level of difficulty but in a different order. This was to ensure that the test was being carried out in a fair and constant manner. Pre-test was administered before the 4 weeks of problem-based learning treatment and then a post-test was carried out after the treatment. Test results and student's opinions were then collected and analyzed.

As mentioned earlier, this research was conducted in one of the international schools in Asoke-Sukhumvit district of Bangkok, Thailand. The research school consisted of 3 classes of grade four with a total of 50 students in the academic year 2021-2022. The target group comprised of 30 grade four students comprising of mixed race and ability selected for the study.

The researcher adopted a mixed method design for this research. By "mixing" the qualitative and quantitative components together in one study, data elements are interlinked to yield a fuller account of the problem (Simons & Lathlean, 2010).

Validity

Validity test is the measurement of how well a test measures what it is intended for. It refers to the degree in which the collected evidence and theory supports the interpretation of the test scores (Golafshani, 2003). In this research, the researcher utilized the index of Item Objective Congruence (IOC) which was developed by Rovinelli and Hambleton (1977) to measure the validity of the test. The range for IOC will be from -1 to +1.

All research instruments of this study were validated by 3 experts in education and all of them had long experience in Mathematics teaching. As a result, these instruments were validated with the score ranging from 0.67 to 1. This suggested that all of these instruments were accepted to be used for further data collection process and subsequently to achieve the research objectives.

Reliability

Reliability is the measurement of degree to conclude how consistent and stable the test is for the collected data. This is to check if the test carried out by the researcher was consistent over time and whether it could be replicable (Golafshani, 2003). For this research, the researcher was carrying out a KR-20 test; developed by Kuder-Richardson; to measure the reliability of the achievement test. A KR-20 test usually has a score of 0 to 1, given that 0 indicates no reliability and 1 indicating perfect reliability. A KR-20 score with a reading of 0.7 is generally considered to be reasonably consistent. The higher the score is; the higher reliability the item is. Any item that has a reliability lower than 0.7 would be automatically be adjusted or deleted and considered unreliable. In this study, all test items were reliable for the further study with the scores which were higher than 0.7.

Ethical consideration

To conduct this research in the school, the researcher was required to seek and obtained the approval from the principal of Anglo Singapore International Sukhumvit 31 and Ethics Human Research Board Committee. As the research was carried out with grade 4 students, individual teachers and department heads were also notified accordingly. Parents of the students involved were informed and notified as well. To comply with the ethics in human research, the researcher kept all personal information and bio data of the concerned students confidential throughout the study. All data was removed once the study was finished. As the researcher was both the primary investigator conducting the feedback interview with the participants as well as the teacher who taught in class, the research informed the participants

that there would not be any negative consequences or adverse effect for participants to express their thoughts freely.

Analysis and Discussion

The paired sample t-test is the pairing of the pre-test and post-test scores of the same student. This is to compare at different times, the before and after treatment effect on the same individual. The mean of the pre-test was 4.26 with a standard deviation of 1.11, and the mean of the post-test was 7.26 coincidentally generated the same sample deviation of 1.11. This means that the data from pre-test and post-test were distributed the same way around the means. The significant value (P value) obtained was 0.01 which is lower than 0.05. The T-score was 14.8, which indicates an increase of post-test scores from the pre-test scores. The difference in mean for the post-test and pre-test scores was a +3. This means that in general, participant's scores increased by an average of 3 points out of the full 10 points.

One Samples T-Test

	Mean	Sample size	Std. Deviation	Sig. level (P-value)
PRE-TEST	4.26	30	1.11	0.01
POST-TEST	7.26	30	1.11	0.01

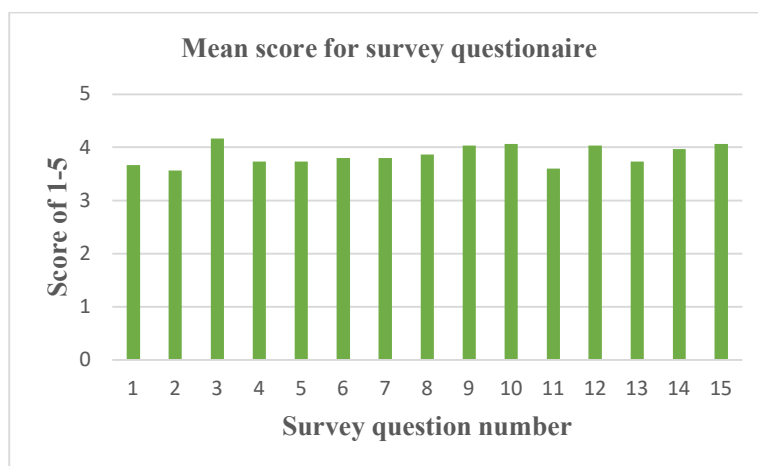
Individual interview analysis

The interview was carried out with a total of 6 questions. Gathering information from individualized interviews enabled the researcher to obtain more detailed information and feedback from the participants compared to the survey questionnaire. Majority of the feedback was that participants enjoyed the PBL approach as they felt more involved during the lesson whilst taking part in group discussion within their groups. The participants also felt a sense of ownership towards their solutions as they were the one that came up with it through their group exploration. From the data gathered from the individual interview, the researcher was able to conclude that participants enjoyed the PBL teaching approach and some of the students even went on to do more math practices outside of class time.

Survey questionnaire analysis

The Likert scale was used consisting of a scale rating from 1 to 5, with 1 being “strongly disagree”, 5 being “strongly agree” and score of 3 will be “neutral”. From the questionnaire

data collected, the researcher concluded the positive feedback towards PBL teaching method and that the majority of the participants were bending more towards “agree” for the Likert scale survey questionnaire. From all findings, this would be possible to conclude that almost all the participants agree that PBL had a positive effect on them.

Discussion

As mentioned, this research had two major findings. The first finding was that PBL improved grade 4 students’ mathematical learning and critical thinking skills. The second finding was that the participants had positive opinion towards the use of PBL in classrooms.

Students’ achievement

Based on the result analysis, it was evident to conclude that PBL had a positive effect on the participants academically. All findings from the pre-test and post-test were reliable answers to the first research question. The results were similar to the research of Baner and Miller (2012) where they stated that the problem-solving ability of the experimental group that underwent PBL is significantly higher than the control group using traditional teacher centered learning.

Students’ opinion

Data from both the individual interview and survey analysis supports that the students enjoyed PBL learning and have positive perception towards it. PBL helped increased the students’ interests towards mathematics and helped them understood abstract contents with the aid of model drawings.

In conclusion, PBL had proved to be a fruitful tool to aid in the development of critical thinking in mathematics as well as nurture young minds to think and analyze problems critically. The research findings had proved that PBL learning provided a number of advantages over the traditional teaching and it was effective in promoting critical thinking skills. From all mentioned in this paper, it would be recommended that PBL should be utilized in mathematics teaching and learning for more effective students' learning outcomes as well as positive opinion towards mathematics learning.

References

- Allen, E. K., & Cowdery, G. E. (2014). *The exceptional child: Inclusion in early childhood education*. Nelson Education.
- Anderson, C. (2018, July 3). Connecting Universal Design for Learning With Culturally Responsive Teaching. *Education and Urban Society*, 51(9), 1202–1216.
<https://doi.org/10.1177/0013124518785012>
- Banes, B. C. (2013). *A study of preservice elementary teachers learning mathematics through problem-based learning and problem solving*. UMI Dissertation Publishing.
- Banes, B. & Miller, L. D. (2012). Teaching preservice elementary teachers mathematics through problem-based learning experiences and problem solving (pp. 5532-5539). In *Proceedings of the International Congress on Mathematical Education*. Seoul, Korea.
- Bellanca, J. A. (2011). *21st century skills: Rethinking how students learn*. Solution Tree Press.
- Cass, M., Cates, D., Smith, M., & Jackson, C. (2003, May). Effects of Manipulative Instruction on Solving Area and Perimeter Problems by Students with Learning Disabilities. *Learning Disabilities Research and Practice*, 18(2), 112–120.
<https://doi.org/10.1111/1540-5826.00067>
- Dewey, J. (1910). *How we think*. Boston, MA: D. C. Heath & Co. Retrieved from <http://tinyurl.com/l6q46mq>
- Dewi, A. K., Slamet, S. Y., Surya, A., & Syawaludin, A. (2020). Thailand elementary school students' critical thinking skills in mathematics education. *Journal of Physics: Conference Series*, 1511, 012047.
- Duron, R., Limbach, B., & Waugh, W. (2006). Critical thinking framework for any discipline. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 17(2), 160-166.
- Fisher, A. (2011). *Critical thinking: An introduction*. Cambridge University Press.
- Galinsky, E. (2010). *Mind in the making: The seven essential life skills every child needs*. New York: Harper Collins Publishing.
- Golafshani, N. (2003). Understanding reliability and validity in qualitative research. *The Qualitative Report*, 8(4), 597-600.
- Hambleton, R. K., & Cook, L. L. (1977). Latent Trait Models and Their Use in the Analysis of Educational Test Data. *Journal of Educational Measurement*, 14(2), 75–96.

- Hmelo-Silver, C. E. (2004). Problem-based learning: What and how do students learn? *Educational Psychology Review*, 16, 235-266.
- Jones, C., & Pimdee, P. (2017). Innovative ideas: Thailand 4.0 and the fourth industrial revolution. *Asian International Journal of Social Sciences*, 17(1), 4-35.
- Larmer, J., Mergendoller, J., & Boss, S. (2015). *Setting the standard for project based learning*. ASCD.
- Leinwand, S., & Ginsburg, A. L. (2007). Learning from Singapore math. *Educational Leadership*, 65(3), 32-36.
- Mack, R., Ravin, Y., & Byrd, R. J. (2001). Knowledge portals and the emerging digital knowledge workplace. *IBM Systems Journal*, 40(4), 925-955.
- Marina, L. M., & Halpern, D. F. (2011). Pedagogy for developing critical thinking in adolescents: Explicit instruction produces greatest gains. *Thinking Skills and Creativity*, 6(1), 1-13.
- National Association for Media Literacy Education. (2010). *The core principles of media literacy education*. Retrieved from <https://tinyurl.com/ydyavdcj>
- Ornstein, A. C., & Levine, D. U. (2006). *Foundations of Education* (8th eds.). Boston, MA: Houghton Mifflin.
- Richmond, J. E. D. (2007, April). Bringing Critical Thinking to the Education of Developing Country Professionals. *International Education Journal*, 8, 1–29.
- Rujivanarom, P. (2016). *School system's failure to teach logical thinking linked to low PISA scores*. The Nation. Retrieved from <http://tinyurl.com/l68ugux>
- Savery, J. R. (2009). *Problem based approach to instruction* (pp. 143 - 165). In Reigeluth, C. M., & Carr-Chellman, A. A. (Eds.) *Instructional-Design theories and models*. New York: Routledge.
- Scriven, M., & Paul, R. (1987, March). Critical thinking. In *The 8th Annual International Conference on Critical Thinking and Education Reform, CA* (Vol. 7, No. 9).
- Simons, L., & Lathlean, J. (2010) Mixed methods. In Gerrish, K., & Lacey, A. (Eds.). *The Research Process in Nursing*. 6th ed. London, Wiley-Blackwell.
- Smart, K., & Csapo, N. (2007). Learning by doing: Engaging students through learner-centred activities. *Business Communication Quarterly*, 70(4), 451-457.

Staff Development for Educators. (2009). *Math with meaning success the Singapore way: Model drawing; resource book*. Peterborough, NH. Staff Development for Educators. (2009). *Math with meaning success the Singapore way: Model drawing; resource book*. Peterborough, NH.

Thayer-Bacon, B. J. (1998). Transforming and redescribing critical thinking: Constructive thinking. *Studies in Philosophy and Education*, 17(2), 123-148.

University of Leeds. (n/d). *Understanding critical thinking*. Retrieved from <https://tinyurl.com/y7xqvgf4>

ภูมิวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก CULTURAL LANDSCAPE AND CHANGING OF FLOATING MARKETS IN THE WEATERN BANGKOK AREA

พัทธนันท์ รัตนวรเศวต¹ และศ.ดร.พรรณี บัวเล็ก²

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

²ศาสตราจารย์สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Pattanan Rattanasawasat¹ and Pannee bualek²

Interdisciplinary PhD Student for Development Chandrakasem Rajabhat University

*E-mail Pattanan.r@chandra.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของตลาดน้ำในบริเวณพื้นที่รูปเกือกม้า ซึ่งประกอบด้วยสภาพของตลาด ที่ตั้ง และวิถีชีวิตของคนที่อยู่ในพื้นที่ โดยแบ่งตามช่วงเวลานับตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการรื้อฟื้น 2) เพื่อศึกษาปัจจัยทางสภาพภูมิวัฒนธรรมของพื้นที่ กรุงเทพฯ ผังตะวันตกซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของตลาดน้ำ การวิจัยนี้ใช้การบูรณาการแบบสหวิทยาการ โดยใช้ความรู้ทางภูมิศาสตร์ร่วมกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและมานุษยวิทยา การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สืบค้นเก็บข้อมูลภาคสนามและศึกษาเอกสารเป็นส่วนประกอบ การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา

ผลการศึกษาพบว่า 1) ช่วงเวลาที่มีการเกิดขึ้นสมัยต้นรัตนโกสินทร์และรุ่งเรืองของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก (ทศวรรษ 2410-2490) มาจากภูมิวัฒนธรรมของความเป็นพื้นที่เมืองแห่งคูคลอง เครือข่ายการสัญจรทางน้ำที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อกันภายในพื้นที่ ร่วมกับการการสัญจรระบบรางหรือเส้นทางรถไฟที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจการค้าภายในกับการค้าภายนอกพื้นที่ 2) ช่วงเวลาการเสื่อมของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก (ทศวรรษ 2500-2520) เป็นผลมาจากการตัดถนนทำให้บทบาทของเส้นทางการสัญจรทางน้ำลดลง การล่มลงและการเลิกทำสวนในพื้นที่จากภาวะข้าซากของอุทกภัย รวมถึงคุณภาพของระบบนิเวศที่เคยเหมาะสมต่อการทำสวนเกิดการเปลี่ยนแปลงจากหมู่บ้านจัดสรรที่โอบล้อมเข้ามา ปัจจัยทางภูมิวัฒนธรรมเหล่านี้ส่งผลให้ตลาดน้ำซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของสังคมชาวสวนในอดีตซบเซาลง 3) การดำรงอยู่ของตลาดน้ำในช่วงเวลาที่มีการรื้อฟื้น/สร้างใหม่ ในพื้นที่ กรุงเทพฯ ผังตะวันตก (ทศวรรษ 2530-2560) มาจากภูมิวัฒนธรรมของพื้นที่ในตำแหน่งที่ตั้งที่สัมพันธ์กับพื้นที่ริมน้ำ ทำให้สามารถสัญจรเข้าถึงได้ทั้งทางบกและทางน้ำ ความแตกต่างของตลาดน้ำในอดีตกับใน

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

² ที่ปรึกษา

ปัจจุบันเห็นได้จากความจำเป็นของการเดินทางไปตลาด ในอดีตผู้คนในชุมชนเดินทางไปตลาดน้ำเพื่อไปซื้อหรือแลกเปลี่ยนสินค้าตามวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นในทุกวัน แต่ในปัจจุบันตลาดน้ำกลายเป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว

คำสำคัญ : ภูมิวัฒนธรรม ตลาดน้ำ กรุงเทพฯ ผังตะวันตก การเปลี่ยนแปลง

Abstract

This thesis aims to: 1) study the cultural landscape and changes in the floating market, both geographical characteristics and way of life of people in the western Bangkok area. The area, known as the horseshoe, is divided according to the time period from the beginning to the revival, and 2) study the factors affecting the Cultural Landscape and dynamics of the floating market. This research uses interdisciplinary integration, by combining knowledge of geography with local history and anthropology, used in-depth interviews with key informants, the field surveys and documentation studies as components. The analysis of the data can be divided into 3 periods.

The results of the study revealed that 1) The emergence early Rattanakosin and the prosperous era of the floating market in the Western Bangkok Area (1867-1947) were derived from the cultural landscape of the urban canals comprising of inland waterway networks that connected with railway lines system both internal and external economy and trading areas. 2) The deterioration of the floating market in western Bangkok (1957-1977) was a result of road cutting affected the decrease in the use of waterways. The collapse and the cessation of fruit orchards in the area due to repeated floods, as well as the change in the lower quality of ecosystems from the construction of housing estates that moved closer to floating market areas. These factors of cultural landscape caused gardeners to change their ways of life and resulted in the decrease of the popularity of the floating market. 3) The existence of the floating market during the revival period of the floating market in the Western Bangkok Area (1987-2017) was derived from cultural landscape of the area in the location in relation to the waterfront area allowing accesses for both land and water transportation. The difference of the floating market in the past and the present can be seen from the necessity of going to the market. In the past, people in the community went to the floating market to buy or trade goods according to their daily lifestyle. But at present, the floating market has become an area for tourism.

Keywords: cultural landscape, floating market, western Bangkok, changes

บทนำ

ภูมิวัฒนธรรมเป็นสภาพแวดล้อมที่เกิดจากปัจจัยทางธรรมชาติและปัจจัยทางวัฒนธรรมอันประกอบด้วยภูมิลักษณะที่เป็น ป่า เขา ที่ราบ ที่ราบลุ่ม ท้องทุ่ง หนองคลอง บึง แม่น้ำหรือปากอ่าวทะเล เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่แสดงถึงการรวมกลุ่มของชุมชนในอดีต เช่นเดียวกับพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตกหรือบริเวณที่มีภูมิลักษณะแบบรูปเกือกม้า คือพื้นที่เมืองธนบุรีที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นดินแดนที่เกิดจากการทับถมของโคลนตะกอนของแม่น้ำเจ้าพระยา ท่าจีน แม่น้ำกลอง และบางปะกง บริเวณนี้จึงเป็นเขตทะเลตมที่อุดมสมบูรณ์ด้วยตะกอนน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม มีลำคลองต่างๆ กระจายอยู่ทั่วบริเวณ จึงเป็นพื้นที่ที่มีหลักฐานการตั้งชุมชนเก่าแก่ตั้งแต่สมัยธนบุรี ด้วยพื้นที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่มดินดอนสามเหลี่ยมปากน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำเจ้าพระยาที่คดโค้งไหลหล่อเลี้ยงสองฟากฝั่งลำน้ำ มีการตั้งบ้านเรือน มีการทำนาและทำเรือสวน มีการขุดคลองซอยและลำกระโดงจำนวนมากเพื่อชักน้ำเข้าสู่พื้นที่เพาะปลูก ตลอดจนขุดเพื่อเชื่อมเส้นทางการคมนาคมทางน้ำในย่านชุมชนต่างๆ (Suchachaya, 2020 p.24) ตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่ใช้กรอบพื้นฐานการดำรงชีวิต คือปัจจัย 4 พื้นที่ที่เลือกในการตั้งถิ่นฐานมักเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ในการแสวงหาในการประกอบอาชีพและพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหล่านี้ในอดีตที่เลือกตั้งชุมชนมักเป็นพื้นที่ริมน้ำ บริเวณที่ราบลุ่มซึ่งสะดวกทั้งเรื่องของการทำมาหากิน การอุปโภคบริโภค รวมถึงการคมนาคม (Pholdee & Jesamae, 2017 p.52-53)

เมื่อเวลาผ่านไปชุมชนต่าง ๆ มีการขยายตัวมากขึ้น มีระบบสังคมที่ซับซ้อนขึ้นเป็นเงาตามตัวระบบเศรษฐกิจแบบการเพาะปลูกเพื่อยังชีพแบบเดิมได้ก้าวเข้าสู่ระบบการผลิตสินค้าเฉพาะอย่าง และก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันเกิดขึ้น (Kerdsiri, 2008) ส่งผลให้เกิดกิจกรรมทางสังคม หรือ “ตลาด” ซึ่งเป็นพื้นที่ซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าตามมา ตลาดเป็นพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนที่ดำรงอยู่คู่กับสังคมมาตั้งแต่อดีต และมีวิวัฒนาการมายาวนาน (Kiat Kitwakul et al., 1982) เช่นเดียวกับ ตลาดน้ำ ถือเป็นวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำ และเปรียบเสมือนสายใยให้ผู้คนในพื้นที่และที่อยู่ห่างไกล ได้มาแลกเปลี่ยนผลผลิตการเกษตรตามฤดูกาล โดยใช้เรือเป็นพาหนะนำผลผลิตในเรือสวนไร่นาไปขาย จึงเกิดสถานที่นัดพบแลกเปลี่ยนซื้อขายกันที่จุดจุดหนึ่ง ในวันและเวลาที่กำหนด เมื่อผู้ใดทราบแหล่งแลกเปลี่ยนซื้อขาย ก็จะนำสิ่งของจากสวนของตนมาขายบ้าง ซึ่งเรียกกันว่า “นัด” และเมื่อสถานที่นัดพบนั้นกลายเป็นชุมชนซื้อขายชนิดที่มีเป็นประจำทุกวัน นัดดังกล่าวจะกลายเป็นตลาดน้ำไป (Topengphat, 2000 p.2-3)

ปัจจุบัน ตลาดน้ำที่เคยเป็นศูนย์กลางการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าทางน้ำของชุมชนริมน้ำขบเซา ลงไปจากอดีต เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และการลดบทบาทของการคมนาคมทางน้ำ ตลาดน้ำซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมและชุมชนลุ่มแม่น้ำที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวสวนในพื้นที่กรุงเทพฝั่งตะวันตกมาอย่างยาวนาน เมื่อภูมิวัฒนธรรมเปลี่ยนตลาดน้ำก็เปลี่ยน ตลาดน้ำจึงเป็นพื้นที่ที่มี

ความเคลื่อนไหวหรือเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลาตามเงื่อนไขต่าง ๆ ของภูมิวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น การนำแนวคิดเรื่องภูมิวัฒนธรรม เข้ามาใช้ในการศึกษาเพื่อให้เห็นวิถีชีวิตของคนและความสัมพันธ์ของคนทั้งในและนอกพื้นที่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานและสำคัญที่สุดของตลาดน้ำ การวิจัยเรื่องภูมิวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก ครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาสภาพของตลาด ที่ตั้งและวิถีชีวิตของคนที่มีสัมพันธ์กับตลาดนับตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการรื้อฟื้นตลาดน้ำ เพื่อทำความเข้าใจถึงภูมิวัฒนธรรมของตลาดน้ำทั้งลักษณะทางภูมิศาสตร์ และนิเวศวัฒนธรรมว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ดังนั้น ถ้าการรื้อฟื้นพื้นที่ตลาดน้ำขึ้นใหม่พิจารณาและให้ความสำคัญกับภูมิวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน น่าจะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวตลาดน้ำในพื้นที่ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของตลาดน้ำในบริเวณพื้นที่รูปเกือกม้าซึ่งประกอบด้วยสภาพของตลาด ที่ตั้ง และวิถีชีวิตของคนที่อยู่ในพื้นที่ โดยแบ่งตามช่วงเวลานับตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการรื้อฟื้น
2. เพื่อศึกษาปัจจัยทางสภาพภูมิวัฒนธรรมของพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตกซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของตลาดน้ำ

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาประกอบด้วย ตลาดและตลาดน้ำ ภูมิวัฒนธรรม นิเวศวัฒนธรรม และการเปลี่ยนเป็นเมือง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับตลาดและตลาดน้ำ

ความเข้าใจเกี่ยวกับตลาดจากแนวคิดเกี่ยวกับตลาดและตลาดน้ำ จากทฤษฎีของนักวิชาการหลายท่านประกอบด้วย ตลาดตามทฤษฎีของ (Karl Polanyi, 2016 p.79-81) ที่กล่าวไว้ใน The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time (1944) ว่า จากมุมมองทางเศรษฐกิจ ตลาดภายนอกเป็นสิ่งที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากตลาดภายใน ความแตกต่างที่ไม่ใช่แค่ที่ขนาดแต่อยู่ที่สถาบันที่มีบทบาทหน้าที่และจุดกำเนิดที่กัน การค้ากับภายนอกเป็นการไปเอามา จุดสำคัญคือการไม่มีข้าวของเครื่องใช้บางอย่างในภูมิภาคนั้น ในขณะที่การค้าท้องถิ่นจำกัดอยู่เฉพาะข้าวของเครื่องใช้ในภูมิภาค ซึ่งไม่สามารถขนไปไหนมาไหนได้เพราะมันหนักเกินไป ใหญ่เกินไป หรือเน่าเสียได้ ดังนั้นการการค้ากับภายนอกและการค้าท้องถิ่นจึงสัมพันธ์กับระยะทางทางภูมิศาสตร์ การค้าอย่างหนึ่งจำกัดอยู่กับข้าวของที่ไม่สามารถขนส่งไปได้ การค้าแบบนี้จึงเป็นส่วนส่งเสริมซึ่งกันและกันในการค้าขายของท้องถิ่นระหว่างเมืองกับชนบท หลักการนี้รวมถึงการค้ากับต่างประเทศระหว่างซีกโลกที่มีสภาพภูมิอากาศแตกต่างกัน

(Topengsphot, 2000 p.1-3) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับตลาดน้ำไว้ว่า “ตลาดน้ำ” (floating market) เป็นปรากฏการณ์ของสังคมไทยภาคกลาง ซึ่งแต่เดิม ผู้คนนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ริมท้องน้ำ เพราะลำน้ำคือเส้นทางสัญจรที่สำคัญ ทั้งยังเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสายน้ำในวิถีชีวิตของคนไทยที่ดำเนินชีวิตและหาเลี้ยงชีพด้วยการเป็น เกษตรกร เมื่อเกษตรกรได้ผลผลิตออกมาแล้วก็จะนำผลผลิตเหล่านั้นมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกันในตลาดน้ำจึงเป็นชื่อเรียกแหล่งค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในท้องน้ำ โดยอาศัยเรือเป็นพาหนะ แต่เดิมนอกจากจะเรียกนัดแล้วยังมีชื่อเรียกกันว่า “ตลาดเรือ” หรือ “ตลาดท้องน้ำ” ในปัจจุบันเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ตลาดน้ำ”

(Wangkaewhiran, 2019) ให้แนวคิดเกี่ยวกับ ตลาดน้ำ (Floating Market) ว่าเป็นพื้นที่ที่พ่อค้าแม่ขายพายเรือบรรทุกสินค้ามาขายในย่านที่มีชุมชนริมน้ำ โดยมักนำข้าวของที่ตนมีอยู่ในละแวกที่อยู่อาศัยมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากการตั้งถิ่นฐานของคนไทยในอดีตที่อาศัยเส้นทางน้ำเป็นเส้นทางหลักในการคมนาคม เนื่องจากภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มอุดมไปด้วยแม่น้ำลำคลองหลายสาย ทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและที่ขุดขึ้นเพื่อการเกษตรกรรมหรือการสัญจร ตลาดน้ำจึงเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับคนไทยมาร่วมศตวรรษ

การใช้แนวคิดเกี่ยวกับตลาดและตลาดน้ำ ก็เพื่ออธิบายถึงตลาดน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการทำกิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ทั้งในท้องน้ำ และริมฝั่งน้ำ รวมถึงบนบก ที่จะสะท้อนให้เห็นภาพทางภูมิศาสตร์โดยแสดงผ่านพื้นที่ที่ถูกเรียกว่าตลาดน้ำซึ่งมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคน สังคม วัฒนธรรม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนซื้อขายในพื้นที่กรุงเทพฝั่งตะวันตก

2. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิวัฒนธรรม

สำหรับแนวคิดที่เกี่ยวกับภูมิวัฒนธรรมนั้น (Walliphotdm, 2014) ได้ให้ความหมาย Cultural landscape ไว้ว่าเป็นการศึกษาจากภายในและสำนึกของท้องถิ่น โดยให้ความหมายในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ว่าหมายถึง ลักษณะภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographical landscape) ในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่งเช่น บริเวณป่าเขาลำน้ำไพร ท้องทุ่ง หนองบึง แม่น้ำ ลำคลอง หรือปากอ่าว ชายทะเล อันสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของผู้คนในท้องถิ่น จนเป็นที่รู้จักร่วมกันและมีการกำหนดนามชื่อเป็นสถานที่ต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักร่วมกันในลักษณะที่เป็นแผนภูมิหรือแผนที่เพื่อสื่อสารถึงกัน ภูมิวัฒนธรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบในการศึกษาที่สำคัญ คือ 1) ภูมิศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ (Cultural Landscape) ลักษณะของภูมิประเทศที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของมนุษย์ เช่น หุบ แอ่งที่ราบ ลุ่มน้ำ ภูเขา ดอย บึง ทาม ฯลฯ ซึ่งจะปรากฏเป็นชื่อสถานที่หรือชื่อบ้านนามเมือง เช่น สันทราย สันป่าตอง ชับจำปา ขอนสารเดช มาบตาพุด ภูกระดัง พุเตย ฯลฯ เป็นจุดเด่นที่สำคัญของชาวบ้านในท้องถิ่นหรือนักเดินทางที่เข้ามาในพื้นที่ 2) นิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) หมายถึงพื้นที่เฉพาะซึ่งมนุษย์สร้างบ้านสร้างเมืองขึ้นมาเป็นท้องถิ่นต่างๆ แต่ละแห่งย่อมไม่เหมือนกัน นิเวศวัฒนธรรมในแต่ละแห่งนั้นมักเป็นการมองจากคนภายในที่มีต่อสภาพแวดล้อมอย่างละเอียด เห็นความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์หลายชุมชนในพื้นที่เดียวกัน จากนั้นมีการกำหนดหรือสร้างเป็น

องค์ความรู้ในการดำเนินชีวิต สร้างกติกาการอยู่ร่วมกัน สร้างประเพณี ความเชื่อในพื้นที่เดียวกัน 3) ชีวิตวัฒนธรรม (Way of Life) หรือโครงสร้างที่อยู่ในชีวิตประจำวันอันเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนเดียวกัน ซึ่งประกอบไปด้วยโครงสร้างสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น การเป็นเครือญาติ การเป็นกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ

ดังนั้น การทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทาง “ภูมิวัฒนธรรม” จึงต้องศึกษาสภาพแวดล้อมในอดีต และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันจากปัจจัยต่างๆ ในวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ ที่เชื่อมโยงกับชีวิตวัฒนธรรมของมนุษย์ในมิติต่าง ๆ เป็นการมองบริบทของพื้นที่ในมิติของคุณค่าที่มีอยู่ แนวคิดเกี่ยวกับนิเวศวัฒนธรรม

(Piampongsant, 2018) ได้มีข้อสรุป จากหนังสือ “Theory of Culture Change” (1955) ของ Julian Steward ว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมถูกกระตุ้นโดยการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ล้อมรอบตัว วัฒนธรรมเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ ไม่ได้ถูกกำหนดโดยธรรมชาติ หากได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติและถูกกระตุ้นโดยธรรมชาติ มีความสำคัญอยู่ 3 เรื่อง คือ 1) การให้ความสำคัญแก่เรื่องของวิถีชีวิตในการมองปรากฏการณ์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ 2) การมองความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับธรรมชาติต้องเริ่มต้นโดยการวิเคราะห์ Cultural Core และ 3) เส้นทางการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมมีหลายเส้นทาง ความหลากหลาย แต่ละวัฒนธรรมมีอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง และมีวิถีแห่งการปรับตัวไม่เหมือนใคร ขึ้นอยู่กับบริบทของระบบภูมินิเวศและความรู้พื้นบ้าน

ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดนิเวศวัฒนธรรมซึ่งมีความสำคัญต่อการศึกษาภูมิวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นกรอบแนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานของการทำความเข้าใจพื้นที่กรุงเทพมหานครทั้งมิติทางภูมิลักษณะทางภูมิศาสตร์ และมิติทางวัฒนธรรมผู้คนที่เรียนรู้และใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมความเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำในการดำรงวิถีชีวิต

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนเป็นเมืองของพื้นที่ชานเมือง

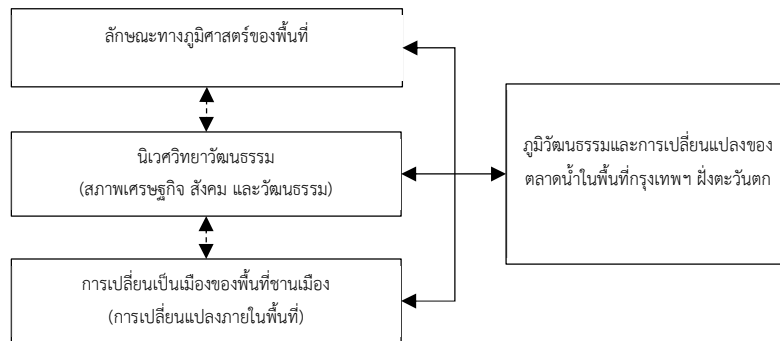
(Manuel Castells, 1986) นักสังคมวิทยาชาวสเปน ได้ให้ความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเป็นเมืองไว้ว่า เมืองเกิดขึ้นจากความเข้มแข็งของหน้าที่ในการควบคุม ประสานงาน การแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการของชีวิตทางสังคมที่หลากหลายในความเป็นเมืองเริ่มตั้งแต่มีระบบการสื่อสารทำให้เพิ่มโอกาสในการสื่อสารผ่านทางกายภาพ คาสส์เรียกพื้นที่แบบนี้ว่า พื้นที่ของความต่อเนื่องกัน การสื่อสารยังเกิดขึ้นในระยะไกลผ่านการขนส่ง แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยเทคโนโลยีกับวิวัฒนาการของรูปแบบเชิงพื้นที่ ลักษณะที่สำคัญที่สุดของกระบวนการขยายตัวของความเป็นเมืองไปทั่วโลกนี้ คือการการเกิดขึ้นของรูปแบบเชิงพื้นที่แบบใหม่ ที่คาสส์เรียกว่า การเป็นเมืองของเขตปริมณฑล เป็นกระบวนการกระจายจากเมืองใหญ่ไปยังพื้นที่ใกล้เคียงและมีการเชื่อมต่อโครงข่ายการคมนาคมของเมือง การกระจุกตัวของประชากรและกิจกรรมต่างๆ เป็นรูปแบบใหม่เนื่องจากรวมอยู่ใน

หน่วยพื้นที่เดียวกันทั้งพื้นที่ในเมืองและพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่เปิดโล่ง โดยพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นสูงมีการกระจายอย่างกว้างขวางไปตามเส้นทางคมนาคม

การเปลี่ยนแปลงเป็นเมืองเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างมีวิวัฒนาการและเป็นกระบวนการแบบพลวัตที่ไม่หยุดนิ่ง ทั้งนี้เพราะประชากรในพื้นที่นั้นได้มีการประกอบกิจกรรมอยู่ตลอด และกิจกรรมของประชากรก็เป็นส่วนสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ เช่นเดียวกับพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตกที่ในอดีตเคยเป็นพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองที่เข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นเมือง ดังเช่น (Changren, 1973) ที่ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองให้กลายเป็นเมือง โดยการเปลี่ยนแปลงจากสภาพพื้นที่ทุ่งนา สวนผัก สวนผลไม้ และพื้นที่รกร้างว่างเปล่า ให้แปรสภาพไปเป็นพื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่กิจกรรมด้านอุตสาหกรรม ที่ยังคงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาจนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มว่าจะมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอีกในอนาคตนั้น มีสาเหตุสำคัญ คือ 1) การเพิ่มขึ้นของประชากรกรุงเทพมหานครทั้งประชากรในพื้นที่ และประชากรแฝงซึ่งมีการอพยพย้ายเข้ามาจากพื้นที่อื่น 2) การปรับปรุงและขยายโครงข่ายระบบการคมนาคม โดยเฉพาะทางด้านกายภาพเชื่อมต่อระหว่างเขตกรุงเทพฯ ขึ้นกับเขตชานเมือง และจังหวัดรอบๆ ทั้งทางถนน และระบบราง 3) การขยายการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ หรือที่อยู่อาศัย ที่มีมากขึ้นตามแนวเส้นทางคมนาคมโดยเฉพาะระบบราง (รถไฟฟ้า) และถนน 4) การจำกัดการขยายตัวของอุตสาหกรรมในเขตเมือง ทำให้มีการขยายตัวของอุตสาหกรรมออกไปสู่บริเวณพื้นที่ชานเมืองเพิ่มมากขึ้น 5) การขยายหรือการย้ายสถานที่ราชการออกมาสู่บริเวณชานเมือง

การเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยเป็นสิ่งที่ชุมชนหรือสังคมมีอาจหลีกเลี่ยงได้ อันเป็นผลมาจากการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ รวมถึงความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ซึ่งการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยการพัฒนาประเทศให้มีความเปลี่ยนแปลงที่เต็มไปด้วยอุตสาหกรรม การปรับโครงสร้างพื้นฐานและระบบโทรคมนาคม เช่น ไฟฟ้า เชื้อเพลิง ถนน ระบบการสื่อสารพลังงานอื่นๆ จึงเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางด้านธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม อันส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สู่ความเมือง ดังนั้นการใช้แนวคิดการเปลี่ยนเป็นเมือง เป็นแนวคิดที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษาที่นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงตลาดน้ำซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวสวนในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการบูรณาการแบบสหวิทยา โดยใช้ความรู้ทางภูมิศาสตร์และเทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์ บูรณาการร่วมกับประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นและแนวคิดทางมานุษยวิทยา เป็นเครื่องมือทำความเข้าใจ “ภูมิวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก” วิธีการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ การสำรวจข้อมูลทางด้านเอกสาร และการทำงานภาคสนามทางภูมิศาสตร์ในการเข้าถึงและเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง หรือข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีผู้เก็บรวบรวมและได้จัดระบบข้อมูลจากการเผยแพร่แล้วในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยเลือกค้นคว้าเฉพาะเอกสารที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ วรรณกรรม เอกสารประวัติความเป็นมาของพื้นที่ รายงานการวิจัย บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานการศึกษา รายงานการสำรวจของนักวิชาการจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงการศึกษาจากหลักฐานรูปถ่ายเก่า แผนที่โบราณ ภาพถ่ายทางอากาศในอดีต และปัจจุบัน

2. เก็บข้อมูลภาคสนาม 2 ส่วน คือ 1) ข้อมูลการสำรวจ (Surveying) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ เพื่อนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับเรื่องราวและเหตุการณ์สำคัญของตลาดน้ำในอดีตและปัจจุบัน 2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 16 คน โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ที่มีความยืดหยุ่นมากกว่าการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

3. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการกำหนดกรอบและเป้าหมายในการสังเกตการณ์ไว้ก่อนว่า มีข้อมูลอะไรบ้างที่ต้องการ ประกอบด้วย 1) ลักษณะสภาพทางภูมิศาสตร์พื้นที่ที่ตั้งตลาดน้ำ ลำคลอง สภาพน้ำ การสัญจรของพื้นที่ 2) ลักษณะสภาพของตลาด เวลาติดตลาด ชนิดและประเภทของสินค้า และการบริการในตลาด การใช้พื้นที่ริมฝั่งของตลาด กิจกรรมที่เกี่ยวข้องภายในตลาด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยและกรอบแนวคิดที่ตั้งไว้ เพื่อค้นหาข้อสรุปถึง สภาพของตลาด ที่ตั้ง และวิถีชีวิตของคนที่มีสัมพันธ์กับตลาด

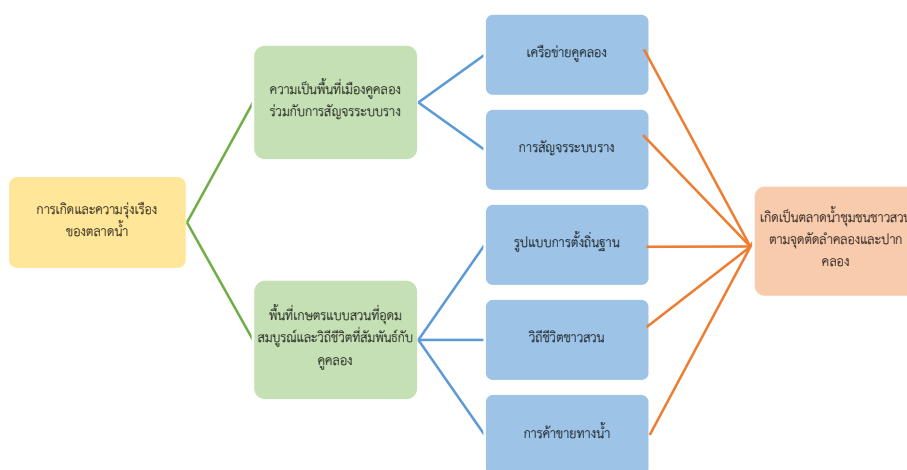
นับตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการรื้อฟื้นตลาดน้ำ เพื่อทำความเข้าใจถึงภูมิวัฒนธรรมของตลาดน้ำทั้งลักษณะทางภูมิศาสตร์ และนิเวศวัฒนธรรมว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

5. การนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า การเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก มีความเป็นพลวัตและสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงเวลา คือ 1) การเกิดขึ้นสมัยต้นรัตนโกสินทร์และรุ่งเรืองของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก 2) การเสื่อมของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก 3) การรื้อฟื้นและการสร้างตลาดน้ำขึ้นใหม่ในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก และแต่ละช่วงเวลามีความสัมพันธ์กับภูมิวัฒนธรรมของพื้นที่ซึ่งประกอบด้วย สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาของพื้นที่ ดังนี้

1. การเกิดขึ้นสมัยต้นรัตนโกสินทร์และรุ่งเรืองของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก (ทศวรรษ 2410-2490)

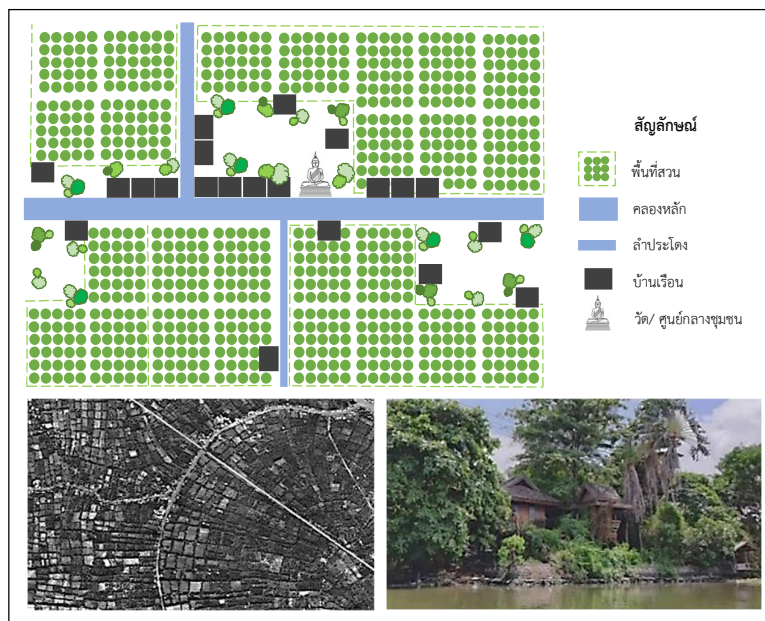

ภาพแสดงปัจจัยทางภูมิวัฒนธรรมของการเกิดตลาดน้ำและความรุ่งเรือง (ผู้วิจัย, 2565)

การเกิดขึ้นและรุ่งเรืองของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตกในอดีตนั้น มาจากปัจจัยความเป็นพื้นที่การเกษตรที่มีความอุดมสมบูรณ์ ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นที่ราบลุ่มดินตะกอนน้ำพาที่บางช่วงเวลาได้รับอิทธิพลจากน้ำเค็มทำให้ดินมีลักษณะลึกลับลึกเค็มเหมาะต่อการเกษตร โดยเฉพาะการทำสวนซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่นี้มาตั้งแต่อดีต และส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้แบบผสมผสานที่สื่อชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตผลไม้รสชาดอร่อยในพื้นที่ทางตะวันตกของริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา อันเป็นวิถีชีวิตของชาวสวนและผู้คนในพื้นที่เขตบางกอกนี้มาอย่างยาวนาน วิถีชีวิตของผู้คนที่มีความผูกพันอยู่กับสายน้ำ ทั้งการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การเดินทางสัญจร แม้แต่การทำการค้าขายล้วนพึ่งพาแม่น้ำ

ลำคลอง จนเกิดเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรขึ้นในพื้นที่ตามคลองและท้องน้ำที่เรียกว่า “ตลาดน้ำ” ตลาดน้ำไม่เพียงแต่เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนสินค้าเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ที่ผู้คนได้มาติดต่อพบปะเชื่อมโยงกันทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนด้วยเครือข่ายการสัญจรทางน้ำซึ่งเป็นการสัญจรหลักของพื้นที่ ตลาดน้ำจึงมีความสำคัญและเป็นพื้นที่ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่แห่งนี้ได้อย่างชัดเจน

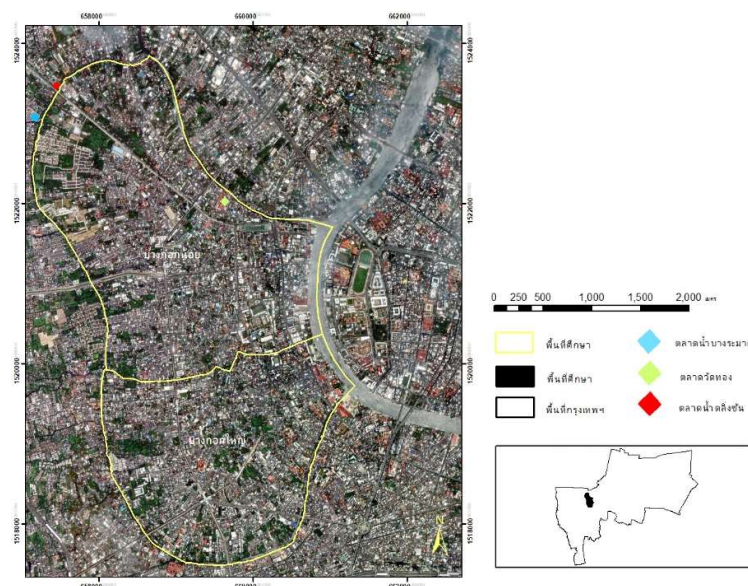
บริบทของความเป็นพื้นที่สวนและวิถีชีวิตชาวสวนอันเป็นผลมาจากภูมิวัฒนธรรมที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ราบลุ่มฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาหรือพื้นที่กรุงเทพฯ ฝั่งตะวันตกนี้ ทำให้มีการเคลื่อนย้ายของผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานและใช้ประโยชน์พื้นที่ริมน้ำในการทำการเกษตรตามแนวคลองบางกอกน้อย คลองชักพระ คลองบางกอกใหญ่ ซึ่งเป็นแนวของแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า โดยมีลักษณะของการตั้งถิ่นฐานติดกับโครงข่ายคมนาคมทางน้ำ เนื่องจากเป็นเส้นทางสัญจรหลักที่สามารถเชื่อมโยงผู้คนเข้าหากัน ซึ่งการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่อยู่ริมน้ำในคลองบางกอกน้อยเริ่มจาก บริเวณปากคลองบางกอกน้อย บริเวณฝั่งธนบุรีตรงข้ามกับพระนคร ถึงปากคลองบางกอกใหญ่ โดยมีแนวการขยายตัวและกระจายไปตามแนวลำคลองบางกอกน้อย สำหรับอาชีพของผู้คนในพื้นที่กรุงเทพฯ ฝั่งตะวันตกในอดีตสันนิษฐานว่าน่าจะมีการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก เพราะจัดเป็นส่วนหนึ่งของเขตเพาะปลูกสวนผลไม้ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันในชื่อ “สวนในบางกอก” ที่เป็นแหล่งผลิตผลไม้ชั้นดี ไม่ว่าจะเป็นทุเรียน มังคุด หรือละมุด ด้วยลักษณะอาชีพของผู้คนในพื้นที่ที่เป็นชาวสวนโดยสวนใหญ่ ทำให้บ้านที่ปลูกโดยทั่วไปจึงมักปลูกอยู่ติดริมน้ำและบุกเบิกที่ดินหลังบ้านเป็นเขตเพาะปลูกพืชสวน เพื่อให้สามารถดูแลสวนได้โดยสะดวก มีการขุดคลองซอยหรือลำประโดงเพื่อช่วยในการชักน้ำเข้าสวน และช่วยให้สามารถเดินทางสัญจรเข้าสู่พื้นที่สวนซึ่งอยู่ลึกเข้าไปจากคลองหลักได้โดยสะดวก

ภาพแสดงรูปแบบลักษณะภูมิวัฒนธรรมของพื้นที่สวนและชนัดสวน

ย่านคลองชักพระและคลองบางระมาด (ผู้วิจัย, 2565)

ตลาดน้ำในพื้นที่เขตบางกอกน้อยสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตชาวสวนที่เป็นผลจากปัจจัยทางทางภูมิวัฒนธรรมของความเป็นพื้นที่แห่งเมืองคูคลองและพื้นที่ราบลุ่มอันเหมาะสมต่อการทำการเกษตร ที่ส่งผลให้อาชีพส่วนใหญ่ของผู้คนในพื้นที่เป็นเกษตรกรที่ทำสวนผลไม้เป็นหลัก ผลผลิตที่ได้จากการทำสวนชาวสวนจะนำมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกันตามบริเวณจุดตัดของคลองหลักและคลองซอย เนื่องจากในอดีต การติดต่อค้าขายหรือแม้แต่การสัญจรไปมาจะใช้สายน้ำเป็นหลัก ทำให้เกิดเป็นแหล่งพบปะซื้อขายสินค้าของชุมชน หรือ ตลาดน้ำขึ้นในพื้นที่ อย่างเช่น ตลาดน้ำบางระมาด (ตลาดน้ำหน้าวัดช่างเหล็ก) และตลาดวัดทอง (ตลาดสุวรรณาราม) ที่ไม่เพียงแต่เป็นตลาดที่เป็นสถานที่ซื้อขายสินค้าทางการเกษตรเฉพาะผู้คนภายในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่เชื่อมโยงกับผู้คนภายนอกพื้นที่ด้วย เครือข่ายการสัญจรทางน้ำที่สามารถเชื่อมโยงออกสู่ภายนอกพื้นที่ด้วย คลอง จึงนับได้ว่าเป็นปัจจัยทางภูมิวัฒนธรรมที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดเป็นตลาดน้ำในเขตบางกอกน้อย ทั้ง 1) คูคลองที่มีมาตั้งแต่อดีต ที่มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นเส้นทางการสัญจรหลัก และ 2) คูคลองที่มีการขุดเพิ่มในเวลาต่อมา ที่เป็นการขยายโครงข่ายการสัญจรทางน้ำ ส่งผลให้พื้นที่นี้มีสภาพเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยคูคลอง ช่วยให้เกิดการติดต่อของผู้คนและการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้านี้ระหว่างภายในพื้นที่ระดับท้องถิ่นและภายนอกพื้นที่ในระดับภูมิภาค นอกจากนี้เส้นทางรถไฟหรือระบบรางที่พัฒนาขึ้นในพื้นที่ ทั้ง 2 เส้นทาง คือ 1) เส้นทางรถไฟสายปากคลองสาน – ท่าจีน และ 2) เส้นทางรถไฟสายบางกอกน้อย โดยเส้นทางรถไฟหรือระบบรางนับว่ามีผลต่อการค้าขายของตลาดน้ำในเขตบางกอกน้อย ส่งผลต่อการค้าของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตกหรือผังธนบุรีอย่างเห็นได้ชัด เพราะเป็นเส้นทางรถไฟที่ตัดผ่านชุมชนในย่านที่มีการทำการค้าขายอยู่แต่เดิมคือบริเวณปากคลองบางกอกน้อย ตรงบริเวณตลาดสุวรรณารามซึ่งเป็นตลาดน้ำย่านปากคลองบางกอกน้อย รวมถึงตลาดบางระมาด เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายทางการค้าของตลาดน้ำในเขตบางกอกน้อยในระดับภูมิภาค กับตลาดภายนอกพื้นที่อย่าง สมุทรสาคร เพชรบุรี นครปฐม นับเป็นชุมทางการขนส่งสินค้าของพ่อค้าและแม่ค้าชาวสวนที่ขนส่งสินค้ามาทางเรือและกระจายสินค้าจากภายในพื้นที่ออกสู่พื้นที่โดยเส้นทางรถไฟ ซึ่งช่วยให้ขนส่งและลำเลียงสินค้าได้ปริมาณมากและสะดวกรวดเร็วกว่านอกเหนือจากการขนส่งสินค้าทางน้ำเพียงรูปแบบเดียว

ภาพแสดงตำแหน่งที่ตั้งของตลาดน้ำและพื้นที่ศึกษา

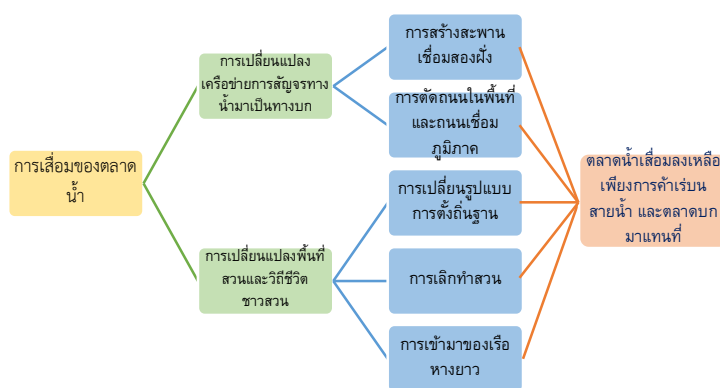
(จัดทำจากข้อมูลการสำรวจภาคสนามและภาพถ่ายดาวเทียม Google Earth, 2022)

ความรู้เรื่องของการค้าตลาดน้ำในเขตบางกอกน้อย อย่างตลาดบางระมาด และตลาดวัดทอง (ตลาดสุวรรณาราม) สะท้อนเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นผลมาจากปัจจัยทางภูมิวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ประกอบด้วยโครงข่ายการสัญจรทางน้ำที่ทำหน้าที่เหมือนเส้นเลือดฝอยเชื่อมต่อกันภายในพื้นที่ ร่วมกับการสัญจรระบบรางหรือเส้นทางรถไฟที่ทำหน้าที่เหมือนเส้นเลือดใหญ่เชื่อมโยงเศรษฐกิจการค้าภายในกับการค้าภายนอกพื้นที่ โดยตลาดน้ำในช่วงเวลานี้มีเครือข่ายการค้าทั้งระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค คือ (1) ระดับท้องถิ่น จะปรากฏตลาดน้ำตามปากคลองและจุดตัดของคลองสำคัญที่เชื่อมโยงกับชุมชนได้ดี มีเครือข่ายคลองในพื้นที่ครอบคลุมตามแนวคลองสำคัญ ได้แก่ คลองบางกอกน้อย คลองบางระมาด คลองบางพรหม คลองบางเชือกหนัง อันเนื่องมาจากเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ (2) ระดับภูมิภาค ที่ตั้งของตลาดวัดทอง (ตลาดสุวรรณาราม) เชื่อมโยงกับฝั่งพระนครด้วยเครือข่ายการค้าขายภายในและภายนอกพื้นที่ ด้วยการสัญจรทางน้ำ รวมถึงการสัญจรระบบรางในระดับภูมิภาค เช่น ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร และนครปฐม รวมถึงย่านการค้าที่สำคัญทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา คือ ตลาดท่าเตียนและตลาดมหานาค

ตำแหน่งที่ตั้งของตลาดน้ำ ช่วงเวลาการติดตลาด รวมถึงสินค้าและผู้คนในตลาดน้ำในเขตบางกอกน้อยมาจากภูมิวัฒนธรรมของความเป็นพื้นที่เมืองคูคลองและพื้นที่ทำสวน จากอาชีพส่วนใหญ่ของผู้คนในพื้นที่เป็นเกษตรกรที่ทำสวนผลไม้เป็นหลัก ผลผลิตที่ได้จากการทำสวนชาวสวนจะนำมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกันตามบริเวณจุดตัดของคลองหลักและคลองซอย เนื่องจากในอดีตการติดต่อค้าขายหรือแม้แต่การสัญจรไปมาจะใช้สายน้ำเป็นหลัก ทำให้เกิดเป็นแหล่งพบปะซื้อขายสินค้าของชุมชน หรือ ตลาดน้ำขึ้นในพื้นที่

เช่น ตลาดน้ำบางระมาดมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่บริเวณจุดตัดระหว่างคลองชักพระและปากคลองบางระมาด ในอดีตจะติดตลาดกันทุกวันในช่วงเวลาเช้าตรู่และจะปิดตลาดไปในช่วงเวลาสาย สินค้าที่จำหน่ายส่วนใหญ่คือผลไม้ชนิดต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลผลิตจากชาวสวนในย่านคลองบางกอกน้อย คลองชักพระ และคลองบางระมาด ในขณะที่ตลาดวัดทอง มีการติดตลาดทุกวันโดยเริ่มตั้งแต่เช้ามืด และปิดตลาดในช่วงหัวค่ำของทุกวัน สินค้าที่จำหน่ายในตลาดมีจำนวนมากหลายชนิด ทั้งพืชผัก ผลไม้ที่มีการปลูกกันในพื้นที่ และมาจากพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงเนื้อสัตว์ อาหารแห้งประเภทต่าง ๆ และอาหารทะเลที่มาจากสมุทรสาคร ผู้คนที่ทำการค้าในตลาดทั้งตลาดบางระมาด และตลาดวัดทองนั้น ส่วนใหญ่คือผู้คนที่เป็นชาวสวนในพื้นที่ รวมถึงชาวจีนที่ย้ายหนีภัยจากสงครามในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่บางส่วนได้เข้ามาทำอาชีพค้าขายทางน้ำ

2. การเสื่อมของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก (ทศวรรษ 2500-2520)

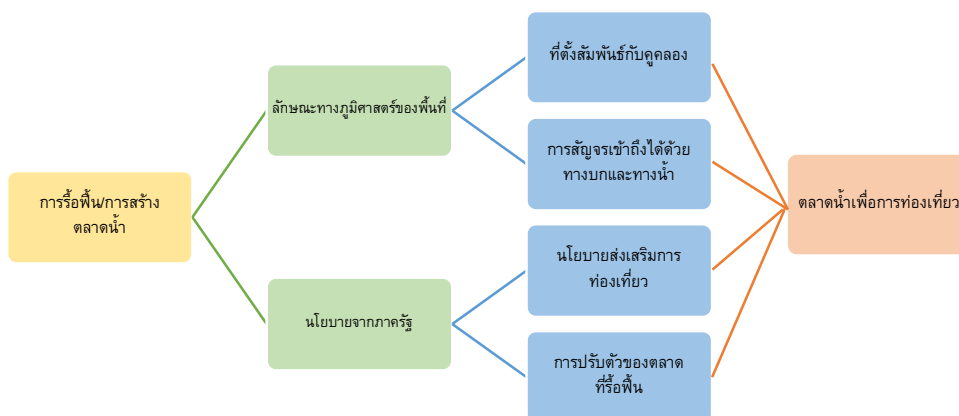

ภาพแสดงปัจจัยทางภูมิวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการเสื่อมของตลาดน้ำ (ผู้วิจัย, 2565)

การเสื่อมของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงภูมิวัฒนธรรมคือสภาพทางภูมิศาสตร์ และการเปลี่ยนเป็นเมืองที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ เมื่อภูมิวัฒนธรรมของความเป็นพื้นที่สวนเปลี่ยน ตลาดน้ำซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวสวนก็เปลี่ยน โดยมีปัจจัยสำคัญดังนี้ 1) การตัดถนนในพื้นที่ ที่ทำให้บทบาทของเส้นทางการสัญจรทางน้ำลดลง การเดินทางโดยเรือไม่สะดวกและไม่สามารถตอบสนองความต้องการในการเดินทางได้ดีเท่าถนน รวมถึงการเข้ามาของการสัญจรทางบกทั้งถนนหลักและถนนซอยที่บุกเบิกเข้ามาในพื้นที่ เพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรมด้านต่าง ๆ การพัฒนาเส้นทางการสัญจรทางบกและการขยายตัวของธุรกิจบ้านจัดสรรส่งผลให้การเพาะปลูกตามที่เคยเป็นมาแบบเมืองลุ่มน้ำเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง ส่งผลให้มีตลาดบกเกิดขึ้นใหม่ตามเส้นทางการสัญจรทางบก ทำให้ผู้คนหันไปใช้บริการตลาดบกกันมากขึ้นเพราะการเข้าถึงตลาดสามารถเดินทางได้ง่ายและสะดวกสบายกว่า 2) การเข้ามาของเรือติดเครื่องยนต์อย่างเรือหางยาว ส่งผลให้การเดินทางเข้าสู่พื้นที่ลึกเข้าไปในพื้นที่สวนตามคลองซอยขนาดเล็กกระทำได้ง่ายขึ้น ส่งผลให้แม่ค้าพ่อค้าชาวสวนสามารถขนส่งผลผลิตจากสวนออกสู่ตลาดได้ง่ายขึ้น ทำให้นิยมขนส่งผลผลิตจากสวนไปขายกันยังตลาดที่มีขนาดใหญ่กว่า

เพราะมีกำลังซื้อมากกว่าเนื่องจากเป็นแหล่งขายสินค้าพืชผลทางการเกษตรในย่านสวนในบางกอกที่มีแม่ค้าพ่อค้าคนกลางมารับซื้อเป็นปริมาณมาก 3) การล่มลงของพื้นที่สวนจากการเกิดภาวะน้ำท่วมซ้ำซากของอุทกภัยครั้งสำคัญหลายต่อหลายครั้ง รวมถึงการลดลงของคุณภาพของระบบนิเวศที่เคยเหมาะสมต่อการทำสวนที่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากโครงสร้างหิรัญพิสัยอย่างหมู่บ้านจัดสรรที่โอบล้อมเข้ามา ทำให้ชาวสวนเลิกทำสวนและไม่กู้สวนกันอีกต่อไป ส่งผลให้ตลาดน้ำในพื้นที่เขตบางกอกน้อยซึ่งเป็นตลาดที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของสังคมชาวสวนในอดีตซบเซาลงเนื่องจากการลดปริมาณการผลิตของสวนผลไม้ที่เคยมีเป็นจำนวนมากในพื้นที่ โดยจากปัจจัยทางด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิวัฒนธรรมที่กล่าวมาจึงนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของการค้าในท้องน้ำหรือตลาดน้ำในเขตบางกอกน้อยซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตแบบชาวสวนที่ผูกพันกับสายน้ำให้เสื่อมและเลือนหายไปไม่ติดตลาดกันเป็นตลาดใหญ่ตามจุดเชื่อมต่อของโครงข่ายการสัญจรทางน้ำอีกต่อไป คงเหลือเพียงการค้าขายแบบเร่ขายไปตามลำคลองที่ยังมีให้พบเห็นอยู่บ้างในปัจจุบัน

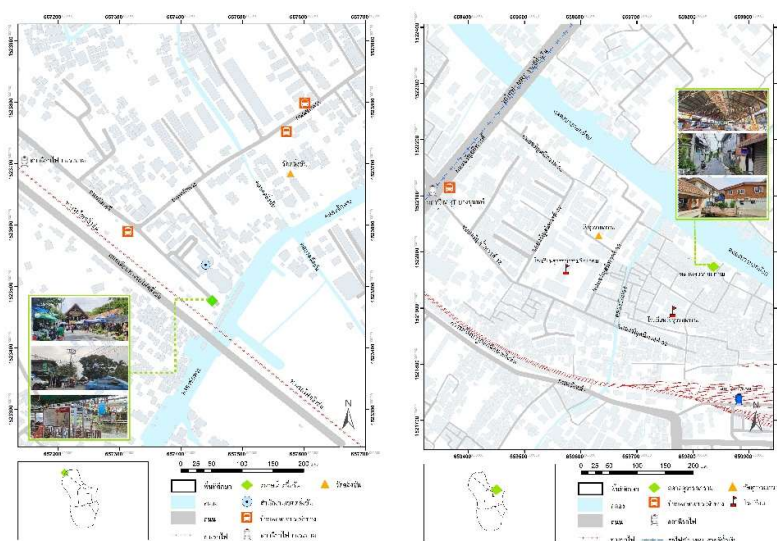
4. การรื้อฟื้น/การสร้างน้ำตลาดในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก (ทศวรรษ 2530-2560)

ภาพแสดงปัจจัยทางภูมิวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการรื้อฟื้น/สร้างตลาดน้ำ (ผู้วิจัย, 2565)

การรื้อฟื้น/การสร้างน้ำตลาดในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตกเป็นผลมาจากภูมิวัฒนธรรมของพื้นที่อันเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการรื้อฟื้นและสร้างขึ้นใหม่ในเขตบางกอกน้อยและสามารถคงอยู่ต่อไปได้ของพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตก คือ 1) ตำแหน่งที่ตั้งของตลาดน้ำที่สัมพันธ์กับพื้นที่ริมน้ำ แต่สามารถสัญจรเข้าถึงได้ทั้งทางบกและทางน้ำ จะช่วยให้ผู้ค้าในปัจจุบันและผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงได้โดยสะดวก 2) นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐ และการปรับตัวของตลาดน้ำในปัจจุบัน ที่ต้องนำเสนอจุดขาย จุดเด่น รวมทั้งช่วงเวลาที่ดำเนินการให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยตลาดในอดีตนั้น ความจำเป็นของการเดินทางไปตลาดเพื่อไปซื้อหรือแลกเปลี่ยนสินค้าของผู้คนในชุมชนนั้นมีอยู่ในทุกวัน แต่ในปัจจุบัน “ตลาดน้ำ” กลายเป็นพื้นที่เพื่อ “การท่องเที่ยว” จึงเปิดดำเนินการในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

หรือผู้มาเยือน ซึ่งผู้มาเยือนตลาดในปัจจุบันนั้นมิได้มาเพื่อหาสินค้าอุปโภคบริโภคในการดำเนินชีวิต แต่ต้องการมาใช้เวลาเพื่อพักผ่อนในช่วงวันหยุด รวมถึงช่วยเพิ่มสีสันประสบการณ์ และการเรียนรู้ที่นอกเหนือไปจากวิถีชีวิตประจำวัน จากกิจกรรมที่มีอยู่ในตลาดน้ำที่มีการรื้อฟื้นหรือสร้างขึ้นใหม่ได้

ภาพแสดงตำแหน่งที่ตั้งของตลาดน้ำที่มีการรื้อฟื้น/สร้างขึ้นใหม่สัมพันธ์กับพื้นที่ริมน้ำ และเส้นทางการเข้าถึงพื้นที่ตลาดน้ำ (จัดทำจากการสำรวจและข้อมูลจากกรุงเทพมหานคร, 2565)

ภาพแสดงกิจกรรมภายในตลาดน้ำที่มีการรื้อฟื้น/สร้างขึ้นใหม่
ที่ปรับเปลี่ยนเป็นตลาดน้ำ “เพื่อการท่องเที่ยว” (ผู้วิจัย, 2565)

อย่างไรก็ตามตลาดน้ำรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นนี้ ไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของตลาดน้ำ ที่มีต่อวิถีชีวิตของผู้นคนในสังคมไทยมาเป็นระยะเวลายาวนานได้อย่างแท้จริง เนื่องจากตลาดน้ำรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นยังขาดวิถีชีวิตจริงแท้ของผู้นคนซึ่งเป็นคนดั้งเดิมของชุมชน เพราะปัจจุบันทั้งผู้ค้าและผู้ซื้อในตลาดส่วนใหญ่เปลี่ยนจากคนในชุมชน กลายเป็นคนที่มาจากต่างพื้นที่เป็นหลัก โดยผลจากการศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชันซึ่งเป็นตลาดที่มีการรื้อฟื้นและสร้างขึ้นใหม่ยังสามารถคงอยู่ต่อมาได้จนถึงปัจจุบันเพราะการมีส่วนร่วมของผู้นคนในชุมชน ในขณะที่ตลาดวัดทอง (ตลาดสุวรรณาราม) หรือตลาดไร่คาน ที่แม้จะได้มี

ความพยายามจะรื้อฟื้นขึ้นใหม่อยู่หลายครั้งแต่ไม่ประสบผลสำเร็จและเสื่อมหายไปเนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมจากผู้คนในพื้นที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างจริงจัง

สรุปผล

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยประมวลให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตกในประเด็นต่างๆ ดังนี้ 1) ความรุ่งเรืองและเสื่อมลงของตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ผังตะวันตกพิจารณาได้จากที่ตั้งของตลาดน้ำบางระมาด ตลาดวัดทอง อยู่ตามแนวของแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า (คลองบางกอกน้อย - คลองชักพระ-คลองบางกอกใหญ่) เหมาะสมต่อการเป็นชุมทางการคมนาคมที่มีเครือข่ายการสัญจรทางน้ำร่วมกับการสัญจรระบบรางเชื่อมต่อออกไปทุกทิศทางโดยรอบทางตะวันตกของพื้นที่ ทั้งจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี และกาญจนบุรี ตลาดน้ำบางระมาด และตลาดวัดทองจึงกลายเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมที่เป็นท่าเรือแท็กซี่ และท่าจอดเรือสินค้าที่มีจากทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ โดยสินค้าส่วนใหญ่คือสินค้าทางการเกษตรที่พ่อค้าแม่ค้าชาวสวนนำออกมาขาย และพ่อค้าแม่ค้าคนกลางจะมารับซื้อเพื่อนำไปขายต่อ เมื่อความสำคัญของเส้นทางการสัญจรทางน้ำลดบทบาทของตลาดน้ำในพื้นที่อย่างบางระมาดและตลาดวัดทองก็เสื่อมและซบเซาตามไปด้วย 2) ตลาดน้ำที่มีการรื้อฟื้นหรือสร้างขึ้นใหม่ในเขตบางกอกน้อยคือกระบวนการผลิตซ้ำพื้นที่ของตลาดน้ำที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนความหมายของมนุษย์ที่มีต่อลักษณะภูมิวัฒนธรรมของพื้นที่ภายใต้สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ วิถีชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นภาพสะท้อนความรู้สึกนึกคิด และความทรงจำให้ปรากฏอยู่ในตลาดน้ำที่มีการรื้อฟื้นหรือถูกสร้างขึ้นใหม่ ให้เป็นเสมือนพื้นที่ที่เป็นภาพแสดงแทนความทรงจำและวิถีชีวิตของผู้คน เพื่อตอกย้ำถึงความมีตัวตนและการดำรงอยู่ในโลกต่อไป 3) ตลาดน้ำรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นขาดวิถีชีวิตที่แท้จริงของผู้คนดั้งเดิม และผู้คนในชุมชนไม่รู้สึกรู้สีกว่าตลาดน้ำที่มีการรื้อฟื้นหรือสร้างขึ้นใหม่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของตนเหมือนตลาดน้ำในอดีตที่หายไป โดยสะท้อนได้อย่างชัดเจนผ่านการถ่ายทอดความรู้สึกผูกพัน และความคุ้นเคยของผู้คน ทั้งพ่อค้าแม่ค้าซึ่งเป็นชาวสวนในพื้นที่ของตลาดน้ำเดิม ที่ผู้คนรู้จัก ห่วงใย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และหยิบยื่นความช่วยเหลือแก่กันและกัน ดังนั้น ในการรื้อฟื้นหรือสร้างตลาดน้ำขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นตลาดน้ำแบบดั้งเดิมที่พัฒนามาจากตลาดชาวบ้านมาเป็นตลาดน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว หรือจะเป็นตลาดน้ำที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน จึงควรให้ความสำคัญกับคนในชุมชน เพราะผู้คนเหล่านี้มีการสืบทอดภูมิปัญญาในดำรงชีวิตอยู่กับพื้นที่แห่งนี้มายาวนานหลายรุ่น และคนเหล่านี้คือผู้ที่เข้าใจและมีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับสายน้ำ ที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์จริงแท้สู่นักท่องเที่ยวให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตที่มีสายน้ำเป็นเสมือนเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต ทั้งการอยู่อาศัย การทำมาหากิน การเดินทาง ที่ล้วนต้องอาศัยแม่น้ำลำคลองทั้งสิ้นตามวิถีของสังคมเกษตรกรรม และเมื่อได้ผลผลิตออกมาก็จะนำผลผลิตเหล่านั้นมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันภายในบริเวณที่นัดกันไว้ทำให้กลายเป็นตลาดซึ่งเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันจากลักษณะของการใช้การสัญจรทางน้ำโดยอาศัยเรือเป็นพาหนะหลักจึงเรียกว่า “ตลาดน้ำ”

4) ผู้คนในชุมชนมีความรักและหวงแหนพื้นที่ของตน ที่สะท้อนผ่านการร่วมกันดูแลรักษาकुคลองและพืชพรรณดั้งเดิมที่สัมพันธ์กับความเป็นพื้นที่ชุมชนชาวสวนที่ผูกพันกับकुคลอง เพราะคนในชุมชนให้ความสำคัญกับकुคลองที่มีใช้แค่เพียงการเป็นเส้นทางสัญจร แต่कुคลองเปรียบเสมือนเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต ในการดำรงวิถีชีวิตของชาวสวน ทั้งการอยู่อาศัย การทำมาหากิน การเดินทาง และเป็นเส้นทางลำเลียงผลผลิตออกสู่ตลาดเพื่อการทำมาหากินตามวิถีชีวิตของตน 5) ผู้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาวสวนของตนเอง และพร้อมนำเสนอหรือถ่ายทอดประสบการณ์และความภาคภูมิใจเหล่านี้แก่ผู้มาเยือน สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านการลงพื้นที่ของผู้วิจัย ที่ผู้คนในชุมชนมีความยินดีและพร้อมจะถ่ายทอดความเป็นมาในอดีตของพื้นที่ตนเองอย่างภาคภูมิใจ 6) ตลาดน้ำที่รื้อฟื้นขึ้นใหม่ให้ความสำคัญกับการแข่งขันมากกว่าความร่วมมือกันระหว่างตลาดที่มีอยู่ในพื้นที่ ที่สะท้อนผ่านรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีขึ้นในตลาดที่จัดขึ้นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเฉพาะตลาดของตน ซึ่งส่งผลให้ตลาดน้ำที่มีการรื้อฟื้นหรือสร้างขึ้นใหม่บางตลาดสามารถคงอยู่ต่อไปได้ถ้ากิจกรรมมีความน่าสนใจ และบางตลาดอาจต้องหายไปเพราะกิจกรรมไม่สร้างความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยว ดังนั้นถ้าแต่ละตลาดในพื้นที่มีการร่วมมือกันในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวรวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในพื้นที่บนบริบทพื้นฐานที่มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผู้คนในอดีตของแต่ละตลาด ก็น่าจะเป็นการช่วยส่งเสริมและรักษาตลาดน้ำในพื้นที่ให้สามารถคงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืนร่วมกัน

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

การศึกษานี้ได้ผ่านการพิจารณาประเด็นทางด้านวิชาการ ด้านจริยธรรม โดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม และมีมติอนุมัติให้ดำเนินการศึกษาวิจัย ตามโครงการวิจัย เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564

เอกสารอ้างอิง

- Chin Wangkaewhiran (2019). TCDC: “Floating Market”, predecessor of shopping centers. Retrieved February 10, 2019, from <https://bit.ly/2QZnBBr>.
- Kiat Kitwakul et al. (1982). Markets in Bangkok: Expansion and Development. (Research Report). Bangkok: Chulalongkorn University.
- Kriangkrai Kerdhiri. (2008). Community and cultural landscape. Bangkok: Southeast Asia.
- Manuel Castells. (1986). *High Technology, World Development, and Structural Transformation: The Trends and the Debate*. Alternatives: Global, Local, Political, July 1.
- Pai boon Changren. (1973). Encyclopedia of Sociological Terms. Bangkok: Phrae Pittaya.
- Polanyi, Karl. (2016). When the World Turns Up: The Industrial Revolution. Origins of politics and economy in modern times. (Pakwadee Weeraviphatphong, translation). Nonthaburi: same sky. (Original reprint 1994).
- Preecha Piampongsant (2018). Green political economy and political ecology. Khon Kaen: Faculty of Humanities and Social Sciences Khon Kaen University
- Ratree Topengphat. (2000). Floating Market: The Way of Life of Farmers in the Central Region. Bangkok: Fine Arts Department.
- Samran Pholdee and Arhavi Jesamae. (2017). Puranawat Community: Landscape Culture for Local Database Development and Guidelines for Sustainable Tourism. HUSO Journal of Humanities and Social Sciences (Humanities and Social Sciences), 1(12), 52-53.
- Srisak Walliphodm. (2014). A guide to the point of view. Meaning of cultural landscape. Education from within and local consciousness. Bangkok: Lek-Prapai Foundation persistence
- Sudara Suchachaya. (2020). Photobook of Thonburi 250 years 1767-2017. Bangkok: Lek-Prapai Foundation. Persistence

การประมาณอัตราการสูญเสียดินในพื้นที่ลุ่มน้ำเพชรบุรีด้วยเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ ESTIMATION OF SOIL LOSS RATE IN PHETCHABURI WATERSHED AREA WITH GEO-INFORMATION TECHNOLOGY

อนุวัฒน์ คชวรรณ¹, ณรงค์ พลธิราช², ปริณ หล่อพิทยากร³, และอนุกุล บุรณประทีปรัตน์⁴

¹นิสิต สาขาวิชาภูมิสารสนเทศ คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

^{2,3,4}อาจารย์ สาขาวิชาภูมิสารสนเทศศาสตร์ คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

¹Anuwat Kochawan, ²Narong Pleerux, ³Prin Lorpittayakorn and ⁴Anukul Buranapratheprat

¹Student, Faculty of Geoinformatics, Burapha University

^{2,3,4} Lecturer, Faculty of Geoinformatics, Burapha University

*Email: anuwat.koc@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประมาณอัตราการสูญเสียดินในพื้นที่ลุ่มน้ำเพชรบุรีด้วยสมการสูญเสียดินสากลและเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ ครอบคลุม 2 ฤดูกาล ได้แก่ ฤดูฝน ระหว่างพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 และฤดูหนาว ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2565 โดยปัจจัยที่นำมาใช้ในการประมาณอัตราการสูญเสียดิน ประกอบด้วย การกัดกร่อนของฝน (R-Factor) ความคงทนของดิน (K-Factor) ความยาวของความลาดชัน (L-Factor) ความลาดชัน (S-Factor) การจัดการพืช (C-Factor) และมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ (P-Factor) ผลการศึกษาพบว่า ลุ่มน้ำเพชรบุรีในช่วงฤดูฝนมีอัตราการสูญเสียดิน 0 – 749.11 ตัน/เฮกตาร์ ส่วนในฤดูหนาวมีอัตราการสูญเสียดิน 0 – 93.80 ตัน/เฮกตาร์ เมื่อพิจารณาพื้นที่ที่มีการสูญเสียดินสูงพบว่าอยู่ในบริเวณที่มีความลาดชันสูง และเป็นป่าไม้แบบผลัดใบ ซึ่งจะทิ้งใบในช่วงฤดูแล้งที่ไม่มีฝนตก ดังนั้นเมื่อมีฝนตกจึงขาดเรือนพุ่มที่จะรองรับแรงกระแทกจากเม็ดฝนทำให้เกิดการสูญเสียดินในพื้นที่

คำสำคัญ : ลุ่มน้ำเพชรบุรี, สมการสูญเสียดิน, เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ, ตะกอน, อัตราการสูญเสียดิน

¹ นิสิต สาขาวิชาภูมิสารสนเทศศาสตร์ คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

² อาจารย์ สาขาวิชาภูมิสารสนเทศศาสตร์ คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

³ อาจารย์ สาขาวิชาภูมิสารสนเทศศาสตร์ คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

⁴ อาจารย์ สาขาวิชาภูมิสารสนเทศศาสตร์ คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

The purpose of this research was to estimate soil loss rates in the Phetchaburi River Basin using universal soil loss equations and geospatial technology covering 2 seasons: the rainy season from May to October 2021 and the winter season from November 2021. 2021 to January 2022. The factors used to estimate the soil loss rate are Rain erosion (R-Factor), Soil persistence (K-Factor), Slope length (L-Factor), Slope (S-Factor), Vegetation management (C-Factor), and Soil conservation measures and Water (P-Factor) The results of the study showed that The Phetchaburi River Basin during the rainy season has soil loss rates of 0 – 749.11 tones/ha, while in the winter seasons the soil loss rates are 0 – 93.80 tones/ha. When considering the area with high soil loss, it was found that it was located in the area with high slope. And is a deciduous forest which will drop the leaves during the dry season when there is no rain Therefore, when it rains, there is a lack of shrubs to support the impact of raindrops, causing soil loss in the area.

Keywords: Phetchaburi watershed, USLE, Geo-information System, Sediment, Soil loss rate

บทนำ

การชะล้างพังทลายของดินเป็นปรากฏการณ์ที่ดินถูกชะล้างพังทลายด้วยพลังที่เกิดจากน้ำ ลม หรือโดยเหตุอื่นใดที่ทำให้เกิดการเสื่อมโทรม สูญเสียเนื้อดิน หรือความอุดมสมบูรณ์ของดิน การชะล้างพังทลายเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติโดยมีกิจกรรมของมนุษย์เป็นตัวเร่ง เช่น การไม่มีสิ่งปกคลุมดิน การไถพรวนในที่ลาดเท การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การบุกรุกทำลายป่า การชะล้างพังทลายของดินเป็นปัญหาใหญ่ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อเนื่อง (FAO and ITPS, 2015) อาทิ ทำให้หน้าดินสูญเสียธาตุอาหารพืช ทำให้คุณสมบัติทั้งทางด้านเคมีและกายภาพของดินเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว (Prakairungrasamee, et al.) ตะกอนดินที่ถูกน้ำพัดพามาทับถมตามแหล่งน้ำต่างๆ ทำให้แหล่งน้ำตื้นเขิน ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการขาดแคลนน้ำสลับกับการเกิดน้ำท่วม ต่อผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่ลดลงตลอดจนส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม ในปี พ.ศ. 2563 ประเทศไทยมีพื้นที่เกิดการชะล้างพังทลายและสูญเสียดินเกินเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (>2 ตัน/ไร่/ปี) จำนวน 78,174,416 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 24.38 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ โดยภาพรวมของประเทศไทยมีปริมาณการสูญเสียดิน 60.6 ตัน/ไร่/ปี คิดเป็นมูลค่าเทียบกับพื้นที่เท่ากับ 102,201.58 ล้านบาท โดยภาคตะวันตกมีร้อยละของพื้นที่ที่มีการสูญเสียดินมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 51.66 ของพื้นที่ (Department of Land Development, 2002)

ปัจจุบันการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศร่วมกับสมการทางคณิตศาสตร์เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการและการวางแผนเพื่อการพัฒนา ทั้งในระดับท้องถิ่นและการวิเคราะห์หุ้ลเชิงพื้นที่ทำให้ผลลัพธ์ที่ได้เกิดความชัดเจนและเป็นรูปธรรม (Sombat Yu-Muang, 2015) เช่น การนำสมการสูญเสียดินสากลมาใช้ประเมินการสูญเสียดิน (Universal Soil Loss Equation: USLE) เป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย สมการสูญเสียดินสากลเกี่ยวข้องปัจจัยทางภูมิประเทศและภูมิอากาศ เช่น ความลาดชัน ลักษณะดิน และปริมาณน้ำฝน เป็นต้น โดยมีการนำไปประยุกต์ในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น การประเมินการสูญเสียดินของดินบนเขาคองส์และมูลค่าการสูญเสียทางเศรษฐศาสตร์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา (Nuanmano, 2013) การประเมินการสูญเสียดินเพื่อกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเชิงนิเวศ จังหวัดชัยภูมิ (Chakchai Chumchit, 1999) การประมาณการสูญเสียดินสำหรับการวางแผนอนุรักษ์ดินลุ่มน้ำ Medego ทางตอนเหนือของเอธิโอเปีย (Gebreyesus Brhane & Kirubel Mekonen, 2009)

ลุ่มน้ำเพชรบุรีมีพื้นที่ประมาณ 6,254.45 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตจังหวัดเพชรบุรีและบางส่วนของจังหวัดราชบุรีและสมุทรสงคราม เป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาการชะล้างพังทลายของดินโดยเฉพาะบริเวณที่พื้นที่ภูเขาและเทือกเขา มีสาเหตุสำคัญจากการบุกรุกป่าไม้ รวมถึงการทำการเกษตร ได้แก่ การปลูกพืชไร่ และผลไม้ โดยไม่มีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำที่เหมาะสม การชะล้างพังทลายของดินเริ่มรุนแรงในพื้นที่ที่มีความลาดชันตั้งแต่ 5% ขึ้นไป (Hydro – Informatics Institute (Public Organization), 2012) งานวิจัยนี้ได้ใช้สมการสูญเสียดินสากลและกระบวนการทางระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS) ประมาณอัตราการสูญเสียดินในลุ่มน้ำเพชรบุรี ผลลัพธ์ที่ได้สามารถนำไปใช้ในการจัดการและป้องกันการสูญเสียดินในพื้นที่ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินอัตราการสูญเสียดินในลุ่มน้ำเพชรบุรี ด้วยสมการสูญเสียดินสากลในฤดูฝนระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 และ ฤดูหนาวระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2565

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ระบบภูมิสารสนเทศ

ภูมิสารสนเทศประกอบด้วย ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ระบบนำร่องด้วยดาวเทียม และการสำรวจข้อมูลระยะไกล

1.ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ คือ ระบบคอมพิวเตอร์ที่บันทึก จัดเก็บ สอบถามวิเคราะห์และแสดงผลข้อมูลทางภูมิศาสตร์ประกอบไปด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ระบบโปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์และบุคลากรซึ่งมีหน้าที่จัดการสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมสารสนเทศที่ต้องการเพื่อทำการแปลงเข้าจัดเก็บในระบบ การปรับปรุง การจัดการ การวิเคราะห์และการแสดงสารสนเทศภูมิศาสตร์ในรูปแบบที่มีการอ้างอิงพิกัดทางภูมิศาสตร์ได้ (Kang-tsung Chang, 2002)

2.ระบบนำร่องด้วยดาวเทียม GNSS (Global Navigation Satellite System) ประกอบไปด้วย ระบบ GPS ของประเทศสหรัฐอเมริกา GLONASS ของรัสเซีย GALILEO ของกลุ่มประเทศยุโรปและ COMPASS ของประเทศจีน ประกอบไปด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนอวกาศ (Space Segment) ส่วนสถานีควบคุม (Control Station Segment) ส่วนผู้ใช้งาน (User Segment)

3.การสำรวจข้อมูลระยะไกล คือข้อมูลที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์เกี่ยวกับวัตถุ พื้นที่ หรือปรากฏการณ์ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้อาจได้มาโดยปราศจากการสัมผัสโดยตรงกับวัตถุพื้นที่หรือปรากฏการณ์ โดยอาศัยคุณสมบัติการดูดกลืน การสะท้อน และการแผ่รังสีของพลังงานแม่เหล็กไฟฟ้า เพื่อจำแนกประเภทและสภาพแวดล้อมต่างๆของวัตถุ โดยปราศจากการสัมผัสโดยตรง (Lillesand, Thomas M, et al., 2004).

แบบจำลองสมการสูญเสียดินสากล (Universal Soil Loss Equation: USLE)

การพังทลายของดินขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ชนิดของดิน ความลาดชัน ความยาวของความลาดชัน สิ่งปกคลุมดิน วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ ฝนและปัจจัยอื่นๆ จึงได้มีการตั้งสมการ โดยใช้หลักทางคณิตศาสตร์ในการสูญเสียเนื้อดิน ในปี 1933 Baver ได้ใช้หลักการทางคณิตศาสตร์อธิบายการพังทลายของดิน และได้มีการปรับปรุงเรื่อยมา จนถึงช่วง ค.ศ. 1954 – 1960 Wischmeier & Smith ได้ปรับปรุงสมการสูญเสียดินเดิมและได้สมการสูญเสียดินใหม่ด้วยการอาศัยข้อมูลจากแปลงทดลองต่าง ๆ ทั่วสหรัฐอเมริกามากกว่า 10,000 แปลง โดย ผลการปรับปรุงที่สำคัญได้แก่ 1) การปรับปรุงดัชนีการพังทลายของฝน 2) วิธีประเมินผลของการจัดการพืช โดยยึดเอาสภาพอากาศเป็นหลัก 3) ประเมินความยากง่ายของการเกิดการพังทลายของดินทางด้านปริมาณ 4) วิธีประเมินผลของปฏิกริยาร่วมกันต่าง ๆ จึงทำให้เกิดสมการใหม่ขึ้นมาเรียกว่าสมการการสูญเสียดินสากล (USLE) (Chutapim, et al, 2005) ดังสมการ

$$A = RKLSCP$$

โดยที่

A = ปริมาณดินที่สูญเสียที่คำนวณได้ต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่ (ตัน/เฮกเตอร์/ปี)

R = ค่าปัจจัยชะล้างพังทลายของฝน

K = ปัจจัยความคงทนต่อการถูกชะล้างพังทลายของดิน

L = ปัจจัยความยาวของความลาดเท

S = ปัจจัยความลาดเท

C = ปัจจัยการจัดการพืช

P = ปัจจัยการปฏิบัติความคุ้มครองพังทลายของดิน

(Tangtham, 2002) ได้อธิบายค่าปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ A = ปริมาณดินที่สูญเสียต่อหน่วยพื้นที่ (ตัน/แอกร/ปี)

R = ปัจจัยการกร่อนของฝน (Rainfall Erosivity Factor) ในปีที่มีระดับฝนตกกระด้าง ปกติ ซึ่งค่านี้เป็นการวัดพลังงานของฝนที่ทำให้ดินเกิดการกร่อน (เมตร-ตัน-เซนติเมตร/แอกร/ชั่วโมง)

K = ปัจจัยความคงทนต่อการกร่อนของดิน (Soil Erodibility Factor) เป็นค่าที่ประเมินได้จากการทดลอง โดยคิดจากอัตราการสูญเสียดินต่อหน่วยดัชนีการกร่อน (Erosion Index) จากแปลงทดลองมาตรฐานที่มีความยาว 22.13 เมตร บนพื้นที่ความลาดเท สม่ำเสมอ 9 เปอร์เซ็นต์ มีการไถพรวน ขึ้นลงตามแนวความลาดเทอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เพื่อไม่ให้พืชขึ้นไม่น้อยกว่า 2 ปี ในช่วงเวลาที่ทำการวัดปริมาณการสูญเสียดินในลักษณะดังกล่าวของแปลงทดลองนี้ ค่าของ L S C และ P ถูกกำหนดให้ค่าเท่ากับ 1 และค่าของ K ก็จะประเมินได้ จาก $K = A/R$

L = ปัจจัยความยาวความลาดเท (Slope Length Factor) เป็นค่าที่ได้จาก อัตราส่วนของการสูญเสียดินระหว่างการสูญเสียดินที่เกิดจากสภาพความยาว ความลาดเทใน สนามกับการสูญเสียดินที่เกิดจากความยาวความลาดเท 22.13 เมตร ซึ่งเป็นดินชนิดเดียวกัน มี ความลาดเท และมีสภาพอื่น ๆ เหมือนกัน

S = ปัจจัยความลาดเท (Slope Gradient Factor) เป็นค่าที่ได้จากอัตราส่วนของ การสูญเสียดินระหว่างการสูญเสียดินที่เกิดจากสภาพความลาดเทในสนามกับการสูญเสียดินที่ เกิดจากความลาดเท 9 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นดินชนิดเท่ากัน มีความยาวความลาดเท และสภาพ อื่น ๆ เหมือนกัน

C = ปัจจัยการจัดการพืช (Cropping Management Factor) เป็นค่าที่ประเมินได้ จากอัตราส่วนการสูญเสียดินระหว่างการสูญเสียดินที่เกิดขึ้นในสนาม โดยมีพืชและการจัดการ อย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะกับการสูญเสียดินจากแปลงที่มีการไถพรวนขึ้นลงตามความลาดเท แล้วปล่อยทิ้งไว้ให้ว่างเปล่า ซึ่งเป็นดินชนิดเดียวกัน และมีสภาพอื่น ๆ เหมือนกัน

P = ปัจจัยการปฏิบัติการควบคุมการชะล้างพังทลายของดิน (Conservation Practice Factor) เป็นค่าที่ประเมินได้จากอัตราส่วนการสูญเสียดินระหว่างการสูญเสียดินที่เกิด จากแปลงที่ทำการอนุรักษ์ดิน เช่น การไถพรวนตามแนวระดับ การปลูกพืชสลับเป็นแถบตามแนว ระดับหรือการแบบขั้นบันไดกับการสูญเสียดินที่เกิดจากการไถพรวนและปลูกพืชขนานไปกับ ทิศทางของความลาดเท และเป็นดินชนิดเดียวกันภายใต้สภาพแวดล้อมเหมือน ๆ กัน

วิธีวิจัย

การประเมินอัตราการสูญเสียดินในลุ่มน้ำเพชรบุรีใน 2 ฤดูกาล ได้แก่ ฤดูฝน (เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2564) และฤดูแล้ง (เดือนพฤศจิกายน 2564 ถึงเดือนมกราคม 2565) มีขั้นตอนการเตรียมปัจจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การเตรียมปัจจัย

ปัจจัยที่ใช้ในสมการสูญเสียดินสากล (USLE) ได้แก่ การกัดกร่อนของฝน (R) ความคงทนของดิน (K) ความยาวของความลาดชัน (L) ความลาดชัน (S) การจัดการพืช (C) และมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ (P) (Wischmeier & Smith, 1978) มีรายละเอียดการเตรียมปัจจัยดังนี้

1.1 การกัดกร่อนของฝน (R) นำค่าน้ำฝนจากสถานีตรวจวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำมาทำการประมาณค่า (Interpolation) ด้วยวิธี Inverse Distance Weighted (IDW) เพื่อประมาณค่าการกระจายของน้ำฝนในพื้นที่ลุ่มน้ำ จากนั้นนำผลจากการประมาณค่าน้ำฝนมาคำนวณโดยใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์

$$R = 0.4996X - 12.1415$$

โดยที่

R = ค่าปัจจัยการกัดกร่อนของฝน

X = ค่าปริมาณน้ำฝน (มิลลิเมตร)

1.2 ความคงทนของดิน (K) ศึกษาลักษณะของดินกลุ่มชุดดินในพื้นที่ลุ่มน้ำและเปรียบเทียบค่าความคงทนจากการประเมินความคงทนของดินโดยกรมพัฒนาที่ดิน

1.3 ความยาวของความลาดชันและความลาดชัน (LS) นำข้อมูลเส้นชั้นความสูงมาทำการจำลองความสูงของพื้นที่เชิงเลข (Digital Elevation Model, DEM) เพื่อทำการหาค่าความลาดชัน โดยใช้ Module Spatial Analyst และจำแนกความลาดชันโดยอ้างอิงการจำแนกความลาดชันของกรมพัฒนาที่ดิน เพื่อกำหนดค่าปัจจัยความยาวของความลาดชันและความลาดชัน (LS)

1.4 การจัดการพืช (C) ทำการศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำและนำมาเปรียบเทียบกับค่า C ตามประเภทการใช้ที่ดินที่จัดทำโดยกรมพัฒนาที่ดิน

1.5 มาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ (P) ทำการศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำและนำมาเปรียบเทียบกับค่า C ตามประเภทการใช้ที่ดินที่จัดทำโดยกรมพัฒนาที่ดิน

เมื่อเตรียมปัจจัยเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำเข้าและคำนวณอัตราการสูญเสียดินใน GIS และแสดงเป็นแผนที่อัตราการสูญเสียดินในฤดูฝนและฤดูหนาว โดยมีหน่วยเป็นตัน/เฮกตาร์/หน่วยเวลา

2. การประเมินอัตราการสูญเสียดิน

การประเมินอัตราการสูญเสียดินในลุ่มน้ำเพชรบุรีได้ประยุกต์สมการสูญเสียดินสากล โดยใช้สมการสูญเสียดินสากล มีรายละเอียดดังสมการที่ 1

$$A = RKLSCP$$

สมการที่ 1

โดยที่

A = ปริมาณดินที่สูญเสีย

R = ค่าปัจจัยการกัดกร่อนของฝน

K = ค่าปัจจัยความคงทนของดิน

L = ค่าปัจจัยความยาวของความลาดชัน

S = ค่าปัจจัยความลาดชัน

C = ค่าปัจจัยการจัดการพืช

P = ค่าปัจจัยมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ

ผลการวิจัย

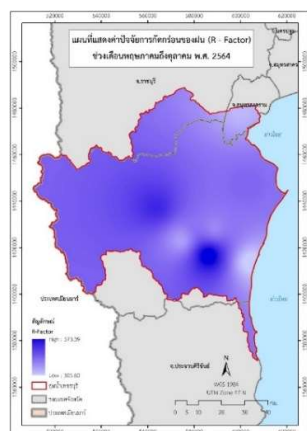
ผลการประมาณอัตราการสูญเสียดินในลุ่มน้ำเพชรบุรี ด้วยสมการสูญเสียดินสากล มีรายละเอียดดังนี้

1. ปัจจัยที่ใช้ในการประมาณอัตราการสูญเสียดิน

1.1 การกัดกร่อนของฝน (R)

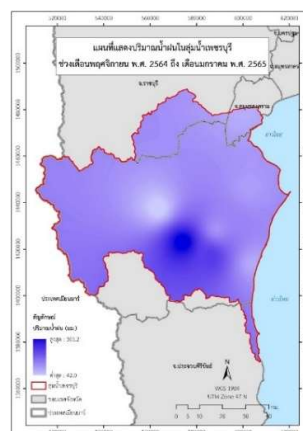
การกัดกร่อนของฝนออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงฤดูฝนระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม 2564 และช่วงฤดูหนาวระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2564 ถึงเดือนมกราคม 2565 เป็นช่วงที่ประเทศไทยได้รับลมมรสุมที่ต่างกัน กล่าวคือ คือ ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม-ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ มีลักษณะเป็นลมร้อนและชุ่มชื้น มีจุดกำเนิดบริเวณมหาสมุทรอินเดียพัดมาทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศไทยพัดเอาความชื้นมาตกเป็นฝนบริเวณประเทศไทย และช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเป็นลมเย็นและแห้ง พัดปกคลุมประเทศไทยตอนบน ส่วนประเทศไทยตอนล่างลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจะเคลื่อนที่ผ่านอ่าวไทยพัดเอาไอน้ำมาตกเป็นฝนบริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออก

การกัดกร่อนของฝนในลุ่มน้ำเพชรบุรีใช้ข้อมูลปริมาณน้ำฝนจากสถานีตรวจวัดจำนวนทั้งสิ้น 7 แห่ง ครอบคลุม 2 ฤดูกาล ได้แก่ ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 และระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2565 โดยพบว่าระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 มีปริมาณน้ำฝนสะสม 856.2 มิลลิเมตร คิดเป็นน้ำฝนเฉลี่ย 142.7 มิลลิเมตร/เดือน และระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2565 มีปริมาณน้ำฝนสะสม 134 มิลลิเมตร คิดเป็นน้ำฝนเฉลี่ย 44.7 มิลลิเมตร/เดือน โดยมีค่าการกัดกร่อนของฝน (R) ของระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2564 ถึงเดือนมกราคม 2565 มีค่าเท่ากับ 8.48 – 138.34 ตัน/เฮกตาร์ ดังภาพที่ 1 และ 2

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงค่าการกัดกร่อนของฝน (R)

ช่วงฤดูฝน

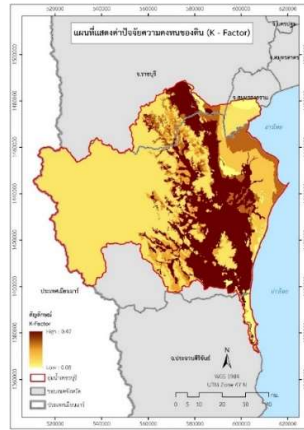
ภาพที่ 2 แผนที่แสดงการกัดกร่อนของฝน (R)

ช่วงฤดูหนาว

1.2 ความคงทนของดิน (K)

ลุ่มน้ำเพชรบุรีมีชุดดินทั้งสิ้น 43 ชุด การพังทลายของดินแต่ละชุดในแต่ละบริเวณมีความแตกต่างกัน เนื่องจากคุณสมบัติของดินที่ต่างกันส่งผลให้ความคงทนต่อการกร่อนของดิน ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้ผลการประเมินค่าความคงทนต่อการพังทลายของชุดดินและหน่วยธรณีวิทยา จัดทำโดยกรมพัฒนาที่ดิน สำหรับพื้นที่สูงชัน

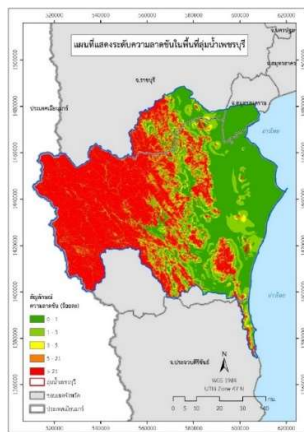
(Slop Complex) ได้เปรียบเทียบกับลักษณะทางธรณีวิทยาเพื่อจำแนกลักษณะของดิน แปลงไฟล์ให้อยู่ในรูปของราสเตอร์ (Raster) กำหนดค่ากริดขนาด 30 X 30 โดยมีค่า ความคงทนของดิน (K) ระหว่าง 0.08 – 0.47 ดังภาพที่ 3

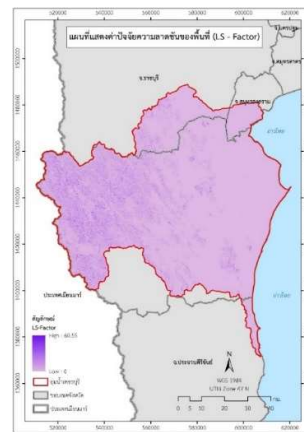
ภาพที่ 3 แผนที่แสดงค่าความคงทนของดิน (K) ของลุ่มน้ำเพชรบุรี

3. ความยาวของความลาดชันและความลาดชัน (LS)

การวิเคราะห์ความยาวของความลาดชันและความลาดชันด้วยระบบภูมิสารสนเทศ โดยใช้ข้อมูลเส้นชั้นความสูงระยะห่าง 20 เมตร เริ่มจากสร้างแบบจำลองความสูงเชิงเลข (DEM) คำนวณค่าความลาดชัน พบว่าในลุ่มน้ำเพชรบุรีมีค่าความลาดชันระหว่าง 0-151.25 % ด้านตะวันตกของพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นภูเขาสูงมีความลาดชันมากกว่า 21 % ด้านตะวันออกมีความลาดชัน 0-2 % ดังภาพที่ 4 โดยมีค่าความยาวของความลาดชันและความลาดชัน (LS) อยู่ระหว่าง 0-60.55 พื้นที่ลุ่มน้ำเพชรบุรีสามารถจำแนกความยาวของความลาดชันได้ 5 ระดับ ดังภาพที่ 5 พื้นที่ส่วนใหญ่ของลุ่มน้ำมีความยาวของความลาดชันมากกว่า 300 เมตร คิดเป็นพื้นที่ 1,513,619.36 ไร่ ส่วนใหญ่อยู่ทางด้านตะวันออกของพื้นที่ลุ่มน้ำ ส่วนความยาวของความลาดชัน 0 – 50 เมตร มีพื้นที่ 1,368,741.73 อยู่ในบริเวณที่เป็นเทือกเขาสูง

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงลักษณะความลาดชันของลุ่มน้ำเพชรบุรี

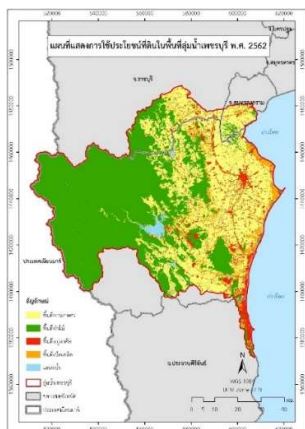

ภาพที่ 5 แผนที่ความยาวของความลาดชันและความลาดชัน (LS) ของลุ่มน้ำเพชรบุรี

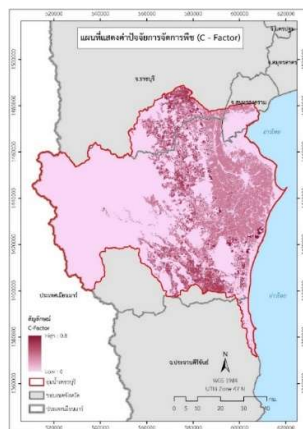
4. การจัดการพืช (C)

การจัดการพืชคำนวณจากข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินปี พ.ศ. 2562 ของกรมพัฒนาที่ดิน พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ของลุ่มน้ำเพชรบุรีเป็นป่าธรรมชาติ มีพื้นที่ 2,014,985.96 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 51. รองลงมาเป็นพื้นที่

การเกษตร 1,269,199.73 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 32.48 ที่อยู่อาศัยและสิ่งปลูกสร้าง 231,357.32 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.92 และพื้นที่อื่นๆ 391,532.63 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 10.02 ของลุ่มน้ำ ดังภาพที่ 6 จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าลุ่มน้ำเพชรบุรียังมีสิ่งปกคลุมดินอยู่มากซึ่งสัมพันธ์กับค่าการจัดการพืช กล่าวคือบริเวณที่มีป่าไม้หรือพืชพรรณต่างๆ ปกคลุมจะมีการจัดการพืชน้อย ในขณะที่บริเวณที่การปกคลุมของพืชพรรณน้อยจะมีค่าการจัดการพืชมาก โดยลุ่มน้ำเพชรบุรีมีค่าการจัดการพืช (C) ระหว่าง 0.0 – 0.8 ดังภาพที่ 7

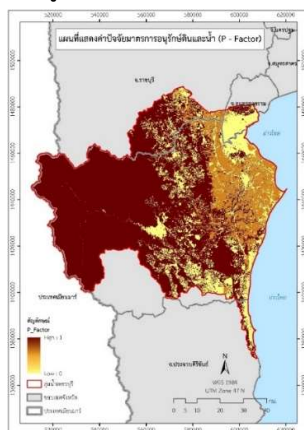
ภาพที่ 6 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในลุ่มน้ำเพชรบุรี พ.ศ. 2562

ภาพที่ 7 แผนที่แสดงค่าการจัดการพืช (C) ของลุ่มน้ำเพชรบุรี

5. มาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ (P)

Department of Land Development (2002) ได้ประเมินค่าปัจจัยมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำตามการใช้ประโยชน์ โดยมีค่า P-Factor อยู่ระหว่าง 0-1 ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 แผนที่แสดงค่ามาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ (P) ของลุ่มน้ำเพชรบุรี

6. อัตราการสูญเสียดินในลุ่มน้ำเพชรบุรี

จากการประเมินอัตราการสูญเสียดินในลุ่มน้ำเพชรบุรีด้วยสมการสูญเสียดินสากล แบ่งออกเป็น 2 ฤดูกาล มีรายละเอียด

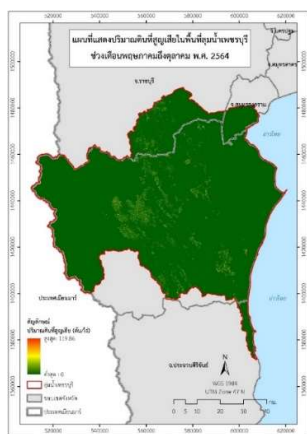
6.1 ฤดูฝน (เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม 2564)

ในช่วงฤดูฝนมีอัตราการสูญเสียดิน 0 – 749.11 ตัน/เฮกตาร์/เดือน ดังภาพที่ 9 เนื่องจากระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม 2564 เป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดปกคลุมประเทศไทยทำให้ประเทศไทยมีฝนตกโดยทั่วไป พื้นที่ลุ่มน้ำเพชรบุรีมีปริมาณน้ำฝนสะสมในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 ทั้งสิ้น 856.2 มิลลิเมตร มีน้ำฝนเฉลี่ย 142.7 มิลลิเมตร/เดือน ทำให้อัตราการกร่อนสูงขึ้นตามปริมาณของน้ำฝน

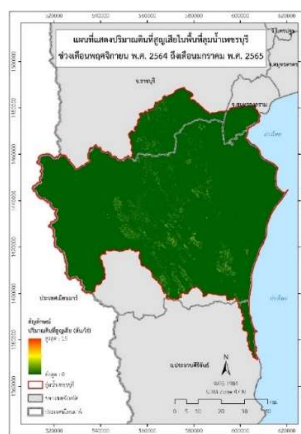
6.2 ฤดูแล้ง (เดือนพฤศจิกายน 2564 ถึงเดือนมกราคม 2565)

ในช่วงฤดูแล้งพบว่า มีอัตราการสูญเสียดินในพื้นที่อยู่ระหว่าง 0 – 93.80 ตัน/เฮกตาร์ ดังภาพที่ 10 เนื่องจากเป็นช่วงที่ประเทศไทยได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะเป็นลมเย็นและแห้ง พัดปกคลุมประเทศไทยตอนบน ส่วนประเทศไทยตอนล่างลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจะเคลื่อนที่ผ่านอ่าวไทยพัดเอาไอน้ำมาตกเป็นฝนบริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออก แต่เนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำเพชรบุรีมีปริมาณความชื้นที่พัดเข้าชายฝั่งไม่มาก

ทั้งนี้ในฤดูฝนมีอัตราการสูญเสียดินมากกว่าช่วงฤดูแล้งเนื่องจากช่วงที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดปกคลุมประเทศไทยทำให้ประเทศไทยมีฝนตกโดยทั่วไป โดยในพื้นที่ลุ่มน้ำเพชรบุรีมีปริมาณน้ำฝนสะสมฤดูฝน ทั้งสิ้น 856.2 มิลลิเมตร มีน้ำฝนเฉลี่ย 142.7 มิลลิเมตร/เดือน ทำให้อัตราการกร่อนสูงขึ้นตามปริมาณของน้ำฝน ฤดูแล้ง ลุ่มน้ำเพชรบุรีมีน้ำฝนสะสมไม่มาก โดยมีปริมาณน้ำฝนสะสม 134 มิลลิเมตร มีน้ำฝนเฉลี่ย 44.7 มิลลิเมตร/เดือน บริเวณที่พบอัตราการสูญเสียดินมากอยู่บริเวณตอนกลางของลุ่มน้ำเป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันเกิน 21 มีความเสี่ยงต่อการกร่อนของดินสูง ประกอบกับเป็นป่าผลัดใบเมื่อฝนตกจะทำให้ขาดสิ่งปกคลุมหน้าดิน นอกจากนี้ยังพบในพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งในช่วงเตรียมปลูกมีการไถพรวนอันเป็นสาเหตุของการกร่อนของดินประกอบกับปลูกพืชไร่เป็นหลักทำให้ดินขาดเรือนยอดของพืชสำหรับรองรับแรงปะทะจากเม็ดฝน

ภาพที่ 9 แผนที่แสดงอัตราการสูญเสียดินในฤดูฝนของลุ่มน้ำเพชรบุรี

ภาพที่ 10 แผนที่แสดงอัตราการสูญเสียดินในฤดูแล้งของลุ่มน้ำเพชรบุรี

สรุปผล

การศึกษาอัตราการสูญเสียดินในลุ่มน้ำเพชรบุรีด้วยสมการสูญเสียดินสากลและเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ พบว่าในพื้นที่ลุ่มน้ำเพชรบุรีมีอัตราการสูญเสียดินในฤดูฝนอยู่ระหว่าง 0 – 749.11 ตัน/เฮกตาร์ อยู่ในระดับรุนแรงมาก คือมากกว่า 125 ตัน/เฮกตาร์/ปี และฤดูหนาว มีอัตราการสูญเสียดินในพื้นที่อยู่ระหว่าง 0 – 93.80 ตัน/เฮกตาร์ อยู่ในระดับรุนแรง คืออยู่ระหว่าง 31 – 94 125 ตัน/เฮกตาร์/ปี เนื่องในฤดูฝนลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดปกคลุมประเทศไทยทำให้ประเทศไทยมีฝนตกโดยทั่วไป ลุ่มน้ำเพชรบุรีมีปริมาณน้ำฝนสะสมในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 ทั้งสิ้น 856.2 มิลลิเมตร มีน้ำฝนเฉลี่ย 142.7 มิลลิเมตร/เดือน ทำให้มีอัตราการกร่อนสูงขึ้นตามปริมาณของน้ำฝน และระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2565 เป็นช่วงที่ประเทศไทยได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะเป็นลมเย็นและแห้ง พัดปกคลุมประเทศไทยตอนบน ส่วนประเทศไทยตอนล่างลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจะเคลื่อนที่ผ่านอ่าวไทยหอบเอาไอน้ำมาตกเป็นฝนบริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออก แต่เนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำเพชรบุรีมีปริมาณความชื้นที่พัดเข้าชายฝั่งไม่มากนักอันเป็นผลมาจากพื้นที่ทะเลที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือเคลื่อนที่ผ่านมีพื้นที่น้อยจึงทำให้มีปริมาณน้ำฝนสะสมไม่มาก โดยมีปริมาณน้ำฝนสะสม 134 มิลลิเมตร มีน้ำฝนเฉลี่ย 44.7 มิลลิเมตร/เดือน และเมื่อพิจารณาพื้นที่ที่มีการสูญเสียดินสูงพบว่าอยู่พื้นที่ที่มีความลาดชันสูง คล้ายคลึงกับการศึกษาของ (Chumchit, 1999) และ (Sathongthian, 2016) โดยพบว่า การชะล้างพังทลายของดินในระดับรุนแรงมากพบบริเวณที่มีความลาดชันสูง มีความยาวของความลาดมาก รวมถึงหน้าดินที่มีพืชปกคลุมน้อย กอปรกับพื้นที่เป็นป่าประเภทผลัดใบ ซึ่งจะมีการทิ้งใบในช่วงฤดูแล้งที่ไม่มีฝนตก ดังนั้นเมื่อมีฝนตกจึงขาดเรือนพุ่มที่จะรองรับแรงกระแทกจากเม็ดฝนทำให้เกิดการสูญเสียดินในพื้นที่ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ (Pholkloed & Khunrattanasiri ,2012) ได้ประเมินการกร่อนของดิน ในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยน้ำริด พบว่า ป่าเบญจพรรณมีปริมาณการกร่อนมากที่สุดเนื่องจากมีสภาพเป็นป่าโปร่ง ทำให้ง่ายต่อการได้รับแรงปะทะจากเม็ดฝน กอปรกับมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงและมีปริมาณน้ำฝนมาก จากผลการศึกษาสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการจัดการและป้องกันการพังทลายของดินในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ป่าผลัดใบบนภูเขาสูง หรือพื้นที่การเกษตรได้

เอกสารอ้างอิง

- Busaraporn Chutaptim, Somjate Thinnakorn, Chavalee Cherkit . (2005) Soil Erosion Assessment in Bang Saphan Watershed. Prachuap Khiri Khan Province (Research report). Royal Irrigation Department:Bangkok.
- Chakchai Chumchit. (1999) Application of Geographic Information System and the International Soil Loss Equation to Determine Chuan Watershed Quality Classification. Mahidol University/Bangkok.
- Department of Land Development. (2000). Soil erosion in Thailand. Bangkok: Land Development Department
- Department of Land Development. (2002). Evaluation of soil loss in Thailand. Bangkok: Land Development Department
- Department of Land Development. (2020). Status of soil erosion in Thailand. Bangkok: Land Development Department
- FAO and ITPS. (2015). *Status of the world's soil resources (SWSR) – Technical Summary*. Food and Agriculture Organization of the United Nations and Intergovernmental Technical Panel on Soils, Rome, Italy.
- Gebreyesus Brhane and Kirubel Mekonen. (2009). Estimating Soil Loss Using Universal Soil Loss Equation (USLE) for Soil Conservation planning at Medego Watershed, Northern Ethiopia. The Journal of American Science, Volume 5 - Number 1 (Cumulated No. 16), January 1, 2009, 85-69
- Hydro – Informatics Institute (Public Organization) (2012). Required Bangkok: Apply for Asde Construction Corporation Co., Ltd.
- Kang-tsung Chang. (2002) Introduction to Geographic Information Systems. Singapore: McGraw-Hill,
- Lillesand, Thomas M.; Kiefer, Ralph W.; & Chipman, Jonathan W. (2004). Remote Sensing and Image Interpretation. 5th ed. New York: Wiley.
- Niphon Tangtham. (2002). A mathematical model of soil erosion. and sediment pollution in watershed areas. Kasetsart University Bangkokhen Campus, Faculty of Forestry, Department of Conservation.
- Nitiphat Nuanmano. (2013). Erosion of soil on Kho Hong Mountain and economic loss value, Hat Yai District, Songkhla Province. (Master's thesis). Songkhla: Prince of Songkhla University.

- Wischmeier, W.H.and Smith,D..Z (1978). Predicting Rainfall Erosion Losses a Guide to Conservation Planning, Agriculture Handbook No.282, USDA, Washington, DC.
- Prakkha Kodsub. (1995). Application of geographic information system and universal soil loss equation in soil erosion assessment for soil and water conservation planning. Mueang Nan District and Wiangsa District, Nan Province (Master's thesis). Bangkok: Mahidol University. Retrieved from <https://tdc.thailis.or.th/tdc/>
- Rachadapan Pholkoed & Weeraphart Khunrattanasiri. (2012). Application of remote sensing and geographic information system for soil erosion assessment in Huai Nam Rit watershed, Uttaradit province. Journal of Forest Management (Thailand), 6(12), 83-84.
- Saowaluk Sathongthian. (2016). Application of Geographic Information System and International Soil Loss Equation to assess soil erosion Khwae Noi River Basin Phitsanulok Province Department of Geography. Naresuan University
- Sawet Prakairungrasamee, Wichai Pantanahiran and Charlie Nawanukroh. (2011). Soil erosion analysis. The universal soil loss equation (USLE) was used to estimate plant nutrient losses in the Huai Mae Prachan watershed. Social Science Journal Srinakharinwirot University, 14(2011), 92-103
- Sombat Yu-Muang. (2015). Geographic Information System. Geo-Informatics Research Center for Thailand, Department of Geology, Faculty of Science Chulalongkorn University Retrieved from <http://www.gisthai.org/index.html>
- Teerawat Kamolrat, Supetch Chirakajonkul. (2012). Comparative Mapping of Geo-Informatics Technology and Erosion Assessment for Land Erosion by Lamphraploeng Upper Nakhon Ratchasima Province. Technology Database, 20(2), 167-177.

การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทย บนความหลากหลายทางวัฒนธรรม DEVELOPMENT ADMINISTRATION OF THAI LOCAL COMMUNITY BASED ON CULTURAL DIVERSITY

วีระชาติ ภาคดี^{1*}

นักวิชาการอิสระ, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน

Weerachart Pakdee¹

independent academician

*E-mail vpause@hotmail.com

Received: 26/11/2021

Revised: 22/07/2022

Accepted: 25/11/2022

บทคัดย่อ

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนมีปัจจัยให้พิจารณาได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์(พื้นที่) จำนวนประชากร วิถีชีวิต ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์รวมถึงกลไกควบคุมทางสังคมอื่นๆเช่น ศาสนา ความเชื่อ เป็นต้น กระแสระบบทุนและความทันสมัยใหม่ สะท้อนให้เห็นบทเรียนการพัฒนาระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การจัดการและแย่งชิง รวมถึงผลกระทบจากโครงการของรัฐหรือนโยบายของรัฐที่เน้นแต่การพัฒนา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของผู้คนและส่งผลต่อความสัมพันธ์และการล่มสลายของความเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมในแต่ละท้องถิ่น แต่ในความเป็นวัฒนธรรมนั้นจะมีวิวัฒนาการไปอย่างช้าๆ ดังนั้นการสื่อสารทางสังคมที่ดี มีความสำคัญที่ช่วยให้วัฒนธรรมเกิดการถ่ายทอดสืบทอดดำเนินต่อไปได้ ต้องมีปัจจัยมาเกื้อหนุนเช่น โครงสร้างของสังคม ความเป็นอิสระทางความคิด นโยบายที่ดีของรัฐ ซึ่งการจะพัฒนาท้องถิ่น สังคมหรือแม้แต่ประเทศ ต้องมองทั้งแบบองค์รวมและแบบแยกส่วน(เฉพาะด้าน)จะช่วยให้เข้าใจและมองเห็นความจริงได้ชัดเจน โดยเฉพาะส่วนท้องถิ่นที่มีปัจจัยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยคนในท้องถิ่นเป็นผู้ร่วมสร้างคือ ต้องสร้างจากคนใน ไม่ใช่ถูกสร้างจากคนนอกหรือจากข้อกำหนดของรัฐหรือจากประวัติศาสตร์ของรัฐ ต้องทำให้มีความสำนึกร่วมกันสู่การสร้างประชาสังคมในท้องถิ่น จนพัฒนาไปสู่การเกิดสัญญาประชาคม นอกเหนือจากปัจจัยดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอิงเรื่องของกฎหมาย การเมืองและการบริหารบ้านเมืองที่ดี รวมถึงแนวทางการปกครองตนเองที่มุ่งเน้นในการพัฒนาคุณภาพของพลเมือง เมื่อพลเมืองมีความรู้ความเข้าใจจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการพัฒนาทั้งการจัดการตัวตนและท้องถิ่นให้ยั่งยืนได้

คำสำคัญ : ท้องถิ่น, วัฒนธรรม, การบริหาร

¹ นักวิชาการอิสระ, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน

Abstract

There are factors to consider for community settlement including geography, population, way of life, ethnic diversity and mechanisms of social control such as religious and belief, etc. The streams of capitalism and modernism reflect the lessons learnt between human and nature, the administration and competition, and the impacts of government development projects or government policies which led to social changes resulting in people and the decline and fall of the local traditional culture. As a matter of fact, culture evolves slowly and gradually, therefore effective social communication is important to protect and inherit culture. The factors for supporting effective social communication are social structure, freedom of thought, good government policies. In term of development at all levels; local, society and country, not only holistic and reduction view help us to understand and see the truth more clearly especially at local level, but also the local people as the insiders and co-creators, not the outsiders, and the regulations or the history of state. Moreover, it must set the conscious mind of people led to civil society and social contract respectively. Beside the aforementioned factors, it is essential to consider law, politic, good governance, and self-government that focus on the development of citizenships result in the effective sustainable development of personal and local management when citizens gain well of knowledge and understanding.

Keywords: Local, Culture, Administration

บทนำ

ความคิดพื้นฐานในการมองโลกที่เป็นต้นตอของความคิดหรือทัศนะอื่นๆ มักเกิดจากกระแสของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและเรื่องเกี่ยวกับศาสนาหรือทางจิตวิญญาณดังที่เรียกว่า ทัศนะแม่บทหรือกระบวนทัศน์(Paradigm)การศึกษาหรือทำความเข้าใจในสถานการณ์และวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมจำเป็นต้องใช้ทัศนะการมองที่กว้างขวาง ต้องรอบด้านเจาะลึก มองเผื่อความเป็นไปในอนาคต(คาดการณ์)ต้องมีการรับรู้ในแบบมีพลังเคลื่อนไหวเพื่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การมองเห็นวิกฤตก็คืออีกด้านหนึ่งของความเปลี่ยนแปลง อันประกอบด้วย 2 ลักษณะในตัวคือ อันตราย(เสี่ยง)และโอกาส อย่างวัฒนธรรมท้องถิ่นสะท้อนให้เห็นถึงหลายๆอย่างที่แสดงความเป็นตัวตนและเอกลักษณ์ที่เด่นชัดของแต่ละพื้นที่ มีความหลากหลายชนชั้นร่วมกัน มีคุณค่าทางศีลธรรม คุณค่าทางใจ จิตวิญญาณ ความรู้สึก นำไปสู่เอกลักษณ์และการรวมกลุ่ม ส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นประชาธิปไตยและความสำคัญของประชาชนที่มีต้นทุนเป็นของตนเอง ซึ่งการที่จะทำความเข้าใจในความเป็นรัฐหรือเข้าใจแนวความคิดเกี่ยวกับรัฐ-ชาติ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้าถึงรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ อย่างประเทศไทยก็ควรที่จะรู้ตั้งแต่ยุคก่อนหน้าการสร้างสยามประเทศ ยุคการล่าอาณานิคม และการสร้างชาติ ยุคหลังปฏิวัติสยาม พ.ศ.2475 และยุคพัฒนา(ต้นทศวรรษ 2500-ปัจจุบัน)

จากแนวคิดประชาธิปไตยของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ให้นิยามไว้ว่า ประชาธิปไตยต้องเป็นแบบการปกครองที่ล้อมติปวงชนเป็นใหญ่เพราะอำนาจสูงสุดเป็นของปวงชน ซึ่งมีสิทธิกับหน้าที่ตามธรรมชาติของมนุษย์(Wichitwong Na Pomphet, 2005) ร่วมเพื่อสร้างหรือร่วมเพื่อล้มล้าง ถือเป็นแนวคิดหมวดหนึ่งของพลังประชาชนที่เกิดจากการรวมตัว ดังนั้นการจ่ายแจกอำนาจต้องพิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ให้มากเป็นพิเศษที่นอกเหนือจากเรื่องของโครงสร้างในการปกครอง สำหรับการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยนับถึงปัจจุบันมีมาได้125ปี(พ.ศ.2440-2565) แต่ในความหมายจริงๆ ยังไม่ถือว่าเป็นการปกครองตนเองของท้องถิ่นที่แท้จริง เพราะเจ้าหน้าที่ได้รับการแต่งตั้งมาจากรัฐบาลกลาง อีกทั้งไม่ได้มุ่งหมายที่จะส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย เป้าหมายโดยรวมกลับเป็นการช่วยให้การสั่งการของรัฐบาลกลางในเรื่องเกี่ยวกับนโยบายและการบริหารให้เป็นไปในระบบเดียวกันทั่วประเทศ ทำให้ระบบราชการและการรวมศูนย์อำนาจเติบโตมากขึ้น แต่การปกครองส่วนท้องถิ่นยังถูกปล่อยปละละเลยและขาดการพัฒนา กล่าวคือเป็นเพียงการนำเรื่องการกระจายอำนาจมาเป็นเครื่องมือ ดังนั้นควรสร้างสมดุลให้เป็นไปตามมรดกทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันต้องเข้าใจในกระบวนการที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง(ตระหนักในการเปลี่ยนแปลง) สามารถวางแผนได้ ยอมรับเกี่ยวกับการเรียนรู้พื้นฐานทางสังคมและรัฐต้องมองชาวบ้านเป็นพลเมือง เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย ไม่ใช่มองเป็นแค่เครื่องมือหรือกลไกสู่การปฏิบัติเพียงอย่างเดียว

ท้องถิ่นรัฐไทยในช่วงก่อตัว

โครงสร้างการปกครองที่เป็นระบบ ระเบียบ อยู่ในดินแดนที่แน่นอนและมีความเป็นรัฐประชาชาติ คือประชาชนมีเชื้อสายเดียวกัน ภาษาและวัฒนธรรมคล้ายกัน เช่น ไทย-ลาว การส่งเสริมให้ภาษาไทยเป็นภาษา

ราชการ ในหัวเมืองต่างๆตั้งแต่เหนือ อีสาน ได้ มีการเปิดโรงเรียนอบรม การสร้างการยอมรับในกฎหมาย เป็นต้น(เป็นแนวทางแบบจักรวรรดินิยม)จะว่าไปเปรียบเสมือนเป็นการทำลายระบบท้องถิ่นของระบบข้าหลวงเพื่อยึดอำนาจถึงระบบรากหญ้า ซึ่งการรวมศูนย์อำนาจในอดีตที่ตัดสินใจด้วยคนคนเดียว(อาณานิคมแห่งสมบูรณาญาสิทธิราชย์)รัฐไทยมีการเตรียมการเพื่อปฏิรูปในส่วนภูมิภาค โดยเริ่มอย่างจริงจังมาแต่สมัยรัชกาลที่5 โดยการส่งสมุหเทศาภิบาลไปประจำเมืองต่างๆที่จัดตั้งเป็นมณฑลเทศาภิบาล ในช่วง ค.ศ.1894(พ.ศ.2437) แต่เดิมความที่มีสถานะที่เป็นหัวเมือง โดยเฉพาะเมืองท่าทางไกลหรือที่เรียกว่าเมืองประเทศราช ต่างมีพุทธศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองต่างๆ ทั้งการสร้างพันธมิตรทางการเมืองกับทางราชการหรือราชสำนักและกลุ่มชนพื้นเมืองหรือชนเผ่า ถึงแม้จะได้มีการปฏิรูปการปกครองแต่ไม่ได้ปฏิรูปทางวัฒนธรรม จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ความเป็นสากลและอารยธรรมตะวันตกมาอย่างมา โดยเฉพาะสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับนโยบายรัฐนิยม ที่เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2482 เช่น การออกประกาศสั่งห้ามใช้คำว่าลาวกับชาวอีสานให้เรียกลาวอีสานอย่างเป็นทางการว่าพี่น้องชาวไทยจากภาคอีสานหรือชาวไทยอีสาน เป็นต้น

ประเทศไทยหรือสยาม เป็นบ้านเมืองเก่าแก่ที่มีการสืบเนื่องทางวัฒนธรรมแต่โบราณกาลมาหลายยุคหลายสมัย การมีความเป็นชาติมีความเป็นรัฐก่อรวมจากหน่วยชุมชนเป็นหน่วยวัฒนธรรม ขยายความเป็นวัฒนธรรม ขยายความเป็นเมืองบ่งบอกถึงความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มและชนชาติ สิ่งที่เป็นอย่างยิ่งคือการที่จะดำรงความเป็นชาติให้ยืนนานและมั่นคง ต้องเริ่มจากให้คนของชาติรู้จักท้องถิ่น สำนึกและภูมิใจในความเป็นชาติ สร้างความรักชาติให้อยู่ในทุกภูมิภาค แต่ในอดีตการสร้างบ้านแปงเมืองเปรียบเสมือนเป็นการสร้างสถาบันเพื่อเป็นกลไกในการปกครองและขยายอำนาจทางการเมืองปกครอง ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับเมืองจะมีโครงสร้างทางกายภาพที่ซับซ้อนกว่าชุมชน มีผู้นำเป็นหลักในการสร้างสำนึกทางวัฒนธรรมและมีกลุ่มชนที่มีสำนึกร่วมทางวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น ความสัมพันธ์ของกลุ่มน้ำสาละวินถึงลุ่มน้ำโขงซึ่งมีความเชื่อมโยงในเรื่องของชาติพันธุ์ต่างๆที่อาศัยเวลายาวนานในการปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกัน มีทั้งการผสมผสาน การแตกแยกขัดแย้งและการประณีประนอม จึงกลายเป็นกลุ่มพูดภาษาไทยสองกลุ่ม คือไทลื้อนาและไทลื้อช้าง มีการรวมญาติ ดองวงศ์ อพยพสร้างบ้านเมืองขึ้นตามแนวลุ่มน้ำโขงตั้งแต่โยนกนครเชียงแสนถึงกัมพูชา ด้วยความที่มีต้นทางที่เป็นแบบอย่างเดียวกันจึงมีความคล้ายคลึงกันในหลายๆทาง เช่น มีบรรพบุรุษเชื้อสายตระกูลเดียวกัน ใช้ภาษาแบบเดียวกันโดยเฉพาะกลุ่มภาษาในตระกูลไต-กะได ซึ่งส่วนใหญ่ในปัจจุบันอยู่ในประเทศไทยและลาว รวมถึงบางส่วนของจีน เวียดนาม พม่าและมาเลเซีย การมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีแบบเดียวกันหรือแบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกันทำให้เกิดความรู้สึกในความเป็นเผ่าพันธุ์ร่วมกัน เช่น ในภาคอีสานของไทย เป็นการผสมผสานวัฒนธรรมลาวดั้งเดิมกับวัฒนธรรมสยาม ซึ่งมีเงื่อนไขทางภูมิรัฐศาสตร์ ทำให้เกิดการผนวกทางวัฒนธรรม เช่น ด้านภาษาในลักษณะการออกเสียง ความหมายและอักขรวิธี อีกทั้งมีการเคลื่อนย้ายราษฎรลาวไปสู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงเกิดเป็นหมู่บ้านเล็กบ้านน้อยในชุมชนอีสานช่วงยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อชุมชนมีขนาดใหญ่ขึ้นได้รับการยกฐานะจากบ้านขึ้นเป็นเมืองในสมัยรัชกาลที่5 จากชื่อบ้านหรือชุมชนที่เป็นชื่อแบบท้องถิ่น เมื่อได้ยกฐานะเป็นเมืองได้ถูกปรับเปลี่ยนชื่อไปจากเดิมโดยทางราชการเพื่อให้เหมาะสมตามโครงสร้าง

ภาษา โครงสร้างคำที่มีมากพยางค์และมักเป็นคำที่บอกความเป็นสากลหรือเป็นการที่ส่วนกลางพยายามจัดรูปแบบให้กับชุมชนโดยเริ่มตั้งแต่การเปลี่ยนชื่อในทุกภาคของประเทศไทย กล่าวคือการเปลี่ยนชื่อเมืองจึงเปรียบเสมือนตัวแทนทางวัฒนธรรมร่วมกันในสังคม เช่น บ้านกุ่มเป็นเมืองร้อยเอ็ด บ้านดอนมดแดงเป็นเมืองอุบลราชธานี บ้านปากแพรงเป็นเมืองกาญจนบุรี บ้านย่านอวดหรือเชือกอวดเป็นอำเภอชะอวดและบ้านด่านกบเจจะเป็นอำเภอประจันตคาม เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าทุกภูมิภาคและเกือบทุกท้องถิ่นล้วนมีอดีต ล้วนมีมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งถ้าไม่เป็นโบราณสถานหรือโบราณวัตถุที่ยังเหลือซากให้เห็นก็มักจะเป็นขนบธรรมเนียมและประเพณีที่รับมาจากการถ่ายทอดจากการบอกเล่าและการปฏิบัติมาจากการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนี้ เป็นสิ่งที่ชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นมาอย่างสม่ำเสมอตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตนเป็นปฏิสัมพันธ์ของคนที่ต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตนและทำให้คนเหล่านั้นเกิดความภูมิใจในตัวตนและความรู้สึกสืบเนื่องก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมรวมถึงการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ เช่น ภาษาถิ่น ภาษาชาติพันธุ์ วรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง การแต่งกาย พิธีกรรมทางสังคม อาหารการฟ้อนรำ เทศกาลและงานฝีมือในเชิงศาสนาที่สะท้อนในรูปแบบโบราณสถานและโบราณวัตถุเช่น พระพุทธรูป ประติมากรรมดินเผา เจดีย์ พระธาตุ เป็นต้น จนมาถึงยุคที่เราเรียกว่ายุคแห่งการพัฒนา(ต้นทศวรรษ2500-ปัจจุบัน)

ในทุกๆพื้นที่นั้น ต่างมีความเป็นมาหรือมีประวัติศาสตร์ตามพื้นที่นั้น ๆ ตั้งแต่ชาติพันธุ์ของคนพื้นที่เดิมที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเดียวกัน การอพยพ การสร้างชุมชน การมีผู้นำชุมชนตั้งแต่กลุ่มไปชุมชนเล็กๆ จนถึงชุมชนเมือง ได้ถูกกำหนดกฎเกณฑ์และรูปแบบของสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขเพราะคำว่าชุมชนถือเป็นหน่วยสังคมที่เกิดจากกลุ่มคนใช้ชีวิตโดยมีสายสัมพันธ์ระหว่างกันตามธรรมชาติ ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันตามขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณีและถือเอาท้องที่ใดท้องที่หนึ่งเป็นหลักแหล่งในการดำเนินวิถีชีวิต การตั้งถิ่นฐานของชุมชนมีปัจจัยให้พิจารณาได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ จำนวนประชากร วิถีชีวิต ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์และอีกส่วนที่เป็นกลไกควบคุมทางสังคมคือ สิ่งที่เป็นธรรมชาติ เช่น ศาสนา ความเชื่อ การทำนุบำรุงรักษารัศมีกรรม โสยศาสตร์และประเพณี เป็นต้น เพราะความเชื่อกับสิ่งที่นอกเหนือกว่าธรรมชาตินี้ ถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ที่ตกผลึกอยู่ในพื้นที่ทุกแห่ง ในบางพื้นที่อาจมีพิธีกรรมเฉพาะ อาจจะเป็นช่วงเวลาพิเศษและพฤติกรรมที่พิเศษ เพราะพิธีกรรมส่วนมากจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่แน่นอนของทุกปี ส่วนมากมักเกิดปีละหนึ่งครั้ง เช่น พิธีบุญกลางบ้านหรือตักบาตรกลางบ้านของคนไทยเชื้อสายลาว มักจัดในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคมของทุกปีแต่ละหมู่บ้านแต่ละกลุ่ม จะมีศาลบรรพบุรุษ(ศาลผีโคตร)กลางหมู่บ้าน ทุกๆปีต้องทำการครอบบ้านเจ้าโคตรตามปรัชญาคนลาวที่ว่า เมื่อเป็นโคตรเดียวกันจะไม่ฆ่ากันเองโดยจะมีการทำบุญตักบาตรเข้าร่วมกันกลางบ้าน โยงสายสิญจ์จากแต่ละบ้านมาจุดทำพิธีกลางหมู่บ้านทำอาหารคาวหวานใส่กระถางสามเหลี่ยมเช่นไหว้เจ้าโคตร บางชุมชนนำกระถางกล้วยใส่อาหารคาวหวานจุดเทียนคากิ่ง(ความยาววัดจากปลายคางถึงยอดดอก)ไปวางตามทุ่งตามป่าถือเป็นการสะเดาะเคราะห์ด้วย ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ร่วมทางพฤติกรรมของคนในชุมชนนั้นๆ อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมของท้องถิ่นสะท้อนให้เห็นถึง

หลายอย่างที่แสดงความเป็นตัวตนและเอกลักษณ์ที่เด่นชัดของแต่ละพื้นที่ มีความหลากหลายทางชนชั้นร่วมกัน มีคุณค่าทางศีลธรรม คุณค่าทางใจ จิตวิญญาณ ความรู้สึกนำไปสู่เอกลักษณ์และมีต้นทุนที่เป็นของตนเอง ในขณะเดียวกันก็ต้องเข้าใจในกระบวนการที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงหรือตระหนักในการเปลี่ยนแปลงสามารถวางแผนได้ ยอมรับเกี่ยวกับการเรียนรู้พื้นฐานทางสังคมได้และสามารถสร้างแนวทางปฏิบัติต่อการบริหารและพัฒนาบ้านเมืองที่ดีได้

แนวทางต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทย

1.ความจำเป็นของทุนนิยม

ในยุคการค้าอาณานิคมและการสร้างชาติ ลัทธิจักรวรรดินิยมใหม่(New Imperialism)ครอบครองดินแดนที่ล่าหลังกว่า ลงทุนด้านเศรษฐกิจและจัดระเบียบการปกครอง ซึ่งอยู่ในยุคต้นรัชสมัยรัชกาลที่ 5 หรือยุคปฏิวัติสยาม ซึ่งประเทศไทยเริ่มการเตรียมการเพื่อปฏิรูปประเทศ โดยแบ่งการปฏิรูปเป็น 2 ระยะ ระยะแรกเป็นการพัฒนาด้านการศึกษาและระบบสาธารณสุข โยกเลิกระบบทาส ไพร่ แต่สะดุดเพราะเกิดวิกฤตการณ์วังหน้าพ.ศ.2417 (ทำให้เสียเวลาไปเกือบ 13 ปี) ในระยะที่สอง (ตั้งแต่ พ.ศ.2431) เป็นการปฏิรูปด้านการปกครองส่วนกลางที่ใช้มาแต่สมัยพระบรมไตรโลกนาถ(กว่า 400 ปี) จากเดิมมี 6 กระทรวง มาเป็น 12 กระทรวง เพื่อให้สอดคล้องกับความเจริญของบ้านเมืองและเพื่อเป็นการทำให้มั่นคงที่เป็นเอกราชของกรุงสยาม สำหรับในส่วนของภูมิภาคในปี ค.ศ.1894 (พ.ศ.2437) มีการส่งสมุหเทศาภิบาลไปประจำตามเมืองต่างๆ ที่จัดตั้งเป็นมณฑลเทศาภิบาล เป็นการควบคุมเมืองต่างๆ ภายในพระราชอาณาจักรอย่างใกล้ชิดและเป็นการยืนยันเขตการปกครองของไทยว่าอยู่ถึงไหนและให้สอดคล้องกับ “แผนที่ราชอาณาจักรสยาม” ที่พิมพ์ขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1889 (พ.ศ.2432) ภายใต้การอำนวยการสำรวจของพระวิภาคภูวดล (เจมส์ เอฟ แมคคาร์ธี) เพื่อเป็นเกราะป้องกันการคุกคามจากชาติจักรวรรดินิยม

ยุคหลังปฏิวัติสยามและการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยหลัง พ.ศ.2475 จากระบบสมบูรณาญาสิทธิราช (Absolute monarchy) เป็นราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย (Constitution Monarchy) ซึ่งถ้าไม่มีระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจราษฎรส่วนมาก(ที่เป็นสามัญชน)ก็ไม่มีโอกาสในทางปฏิบัติที่จะใช้ประชาธิปไตยได้เพราะคนกลุ่มน้อยที่กุมอำนาจเศรษฐกิจอยู่ในมีย่อมมีโอกาสดีกว่าในการใช้สิทธิประชาธิปไตยทางการเมือง ด้วยเศรษฐกิจเป็นรากฐานของการเมืองและสังคม เมื่อเศรษฐกิจเป็นประชาธิปไตยการเมืองและสังคมก็จะเป็นประชาธิปไตยด้วย เพราะตามแนวทางการปกครองแบบประชาธิปไตยคือแบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่เพราะอำนาจสูงสุดเป็นของปวงชนซึ่งมีสิทธิกับหน้าที่ตามธรรมชาติของมนุษยชน ระบอบประชาธิปไตยจะมั่นคงอยู่ได้ต้องประกอบด้วย กฎหมาย ศีลธรรม และความซื่อสัตย์สุจริตหรือในโบราณกาลเรียกว่า การปกครองโดยสามัคคีธรรม ที่สอดคล้องกับลักษณะพิเศษของคนไทยคือมีขนัตติธรรมทางศาสนา

ผลพวงจากแนวคิดเสรีนิยมต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ทำให้คนให้ความสำคัญกับการเลือกแบบปัจเจกโดยไม่คำนึงถึงความเป็นชุมชน ส่งผลให้ขาดความเป็นปึกแผ่นในสังคมและขาดความมีสมาชิกภาพในชุมชน อีกทั้งแนวคิดชุมชนนิยมที่อ้างอิงถึงเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมที่ยังลึกในเรื่องราวของชุมชนต่างถูกละเลยและมองข้าม อันเป็นผลพวงจากการเติบโตทางการตลาดแบบสุดขั้ว ตามที่ ฌอง โบดริยาร์ด (Jean Baudrillard) มองว่าอำนาจของทุนได้ทำการครอบงำมนุษย์ด้วยระบบสัญญาณ ทำให้มองภาพออกได้ว่ารูปแบบการดำเนินชีวิตบางอย่างได้ถูกกำหนด จัดตั้งให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของระบบ เช่น การแบ่งงานกันทำตามหน้าที่ การใช้สกุลเงินสากล เป็นต้น เพราะสิ่งสำคัญสุดต่อโครงสร้างอำนาจนิยมคืออำนาจทางเศรษฐกิจ(ทุน)ที่สะท้อนให้เห็นว่าทุกอย่างสามารถตีเป็นราคาได้แม้กระทั่งเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรม ดังทฤษฎีตาบสองเล่ม อันสะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนในยุคแห่งความขัดแย้งทางศาสนาคริสต์ระหว่างคริสตจักรและอาณาจักร(อำนาจทางการเมือง-อำนาจเงิน)กุ่มอำนาจทางเศรษฐกิจก้าวสู่อำนาจทางการเมืองหรืออาจเรียกได้ว่าอำนาจทุนเปรียบเสมือนเป็นมายาคติที่อยู่เหนือการเมืองการปกครอง

2.การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต่ออำนาจทางวัฒนธรรม

การแยกตัวของชนชั้นของรัฐไทยสมัยโบราณ โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์ที่เข้มข้นมากในของระบบราชการไทยที่ยึดหลักการปกครองโดยกฎหมาย ส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างเรื่องของอำนาจกับวัฒนธรรม ซึ่งความรู้สึกเช่นนี้ยังฝังลึกในความรู้สึกมาจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านยังมองว่าคนในระบบราชการ ยังกุมอำนาจของรัฐอย่างเหนียวแน่นแม้จะเข้าสู่ระบบทุนนิยมเต็มรูปแบบแล้วก็ตาม การเกิดวัฒนธรรมในพื้นที่หรือวัฒนธรรมชุมชนโดยเฉพาะในสังคมชาวพุทธ มักมีที่มาที่ไปหรือจุดเริ่มต้นที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา เช่น การร่วมสร้างร่วมบริจาคทั้งที่เป็นเงินทองและที่ดินสำหรับการทางศาสนาหรือที่เรียกว่า กัลปนาอุทิศ ถือเป็นจุดเริ่มต้นและก่อตัวของกลุ่มคนแล้วก่อเกิดการรวมตัวเป็นหน่วยวัฒนธรรมและผลผลิตจากการขยายตัวทางวัฒนธรรมนำไปสู่การขยายตัวของเมือง

สังคมไทยเป็นสังคมแบบที่ต้องพึ่งพิงศาสนาและวัฒนธรรม เรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ทางชีวภาพ (symbiotic relationship) ดังนั้นการพัฒนาสังคมจำต้องพัฒนาทางด้านศาสนาควบคู่กันไป เพราะมิติทางชาตินิยม(ในเชิงอุดมคติ) ต้องประกอบไปด้วยมิติทางการเมือง มิติทางวัฒนธรรมและมิติทางศีลธรรม จากแนวคิดของสำนักแฟรงค์เฟิร์ต ที่เน้นทบทวนความเข้าใจในบทบาทและพลังที่เป็นจริงในมิติทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการสื่อสารที่มีต่อระบบจิตสำนึกของผู้คน ทำให้นึกถึงเหตุแห่งการเกิดวิกฤติทางวัฒนธรรม ที่มักจะเกิดจากความขัดแย้งในตัวเองหรือการเห็นประโยชน์ส่วนตน(ความไม่ละอาย) จิตสำนึกและวิถีคิด ซึ่งต้นเหตุในภาพกว้างของสังคมเป็นความขัดแย้งระหว่างกฎหมายและประเพณีท้องถิ่นที่มีความเหลื่อมล้ำกันมาก เป็นต้น แต่อย่างน้อยยังมีช่องว่างระหว่างอำนาจท้องถิ่นและอำนาจศูนย์กลาง การวางรากฐานทางสังคมที่ดีพอที่จะลดการแทรกแซงจากภายนอกได้ โดยเฉพาะโครงสร้างของท้องถิ่น(ในระดับชุมชน-ตำบล)ที่เรียกได้ว่าเป็นโครงสร้างประชาธิปไตยทางตรงหรือประชาธิปไตยแบบรากหญ้า มีอัตลักษณ์และการแสดงออกถึงความผูกพันกับถิ่นกำเนิดชัดเจน

ในยุคต้นของการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย ได้นำกระบวนการรักษาอำนาจและการใช้อำนาจ โดยผ่านวิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรม ได้แก่ กติกาภายในยุค จอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่มีการใช้อำนาจ (power authority) โดยชอบธรรม (legitimacy) ผ่านระบบสัญลักษณ์ด้วยเห็นว่าประเทศชาติจะรุ่งเรืองแข็งแรงได้ ต้องสร้างความเจริญปึกแผ่นให้แก่ชนบท เห็นได้จากการเริ่มให้มีเครื่องหมายหรือตราประจำจังหวัดเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น กล่าวคือ เป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนผ่านตราสัญลักษณ์ เป็นอำนาจที่กรองผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมอย่างละเอียดละออ แยกย่อย ยอมรับและยินยอม อาจกล่าวได้ว่า สังคมและวัฒนธรรมเป็นตัวแปรที่สร้างพลวัต บางครั้งรัฐจำเป็นต้องปรับตัวหรือแปรรูปตามสภาพสังคมนั้นๆ ซึ่งความเป็นพลเมืองเริ่มมีความชัดเจนจากอิทธิพลของลัทธิอาณานิคม ดังที่เกิดการบังคับใช้สิทธินอกอาณาเขต ทำให้ฐานะของความเป็นพลเมืองเด่นชัดขึ้น คำว่าพลเมือง(citizen) มีต้นแบบมาจากภาษาละตินที่มีความหมายว่า สมาชิกของเมือง(member of a city)เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับรัฐขึ้นอยู่กับเนื้อหาของการปฏิบัติทางการบริหารทั้งที่เป็นเชิงโครงสร้างและหน้าที่(ข้าราชการ) ต้องสร้างสมดุลให้ได้เพื่อเอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่ต้องเข้าใจในความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของประชาชนด้วย รวมถึงความเป็นเงื่อนไขของกันและกัน เช่น ความรู้ดีกับพฤติกรรมดี ดังที่เพลโต(Plato)มองว่ากลุ่มปัญญาชนจะปกครองประเทศได้ดีที่สุด แต่ไม่ใช่เสียทั้งหมดกับปัจจุบันกาล เพราะถึงแม้การเมืองมีขึ้นเพื่อบรรเทาทุกข์และแก้ไขความชั่วร้ายจากปัญหาต่างๆของมนุษย์ แต่การมีส่วนร่วมและการปกครองตนเองยังถือเป็นวิธีการสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของพลเมืองและศักยภาพของชุมชน

การมองประโยชน์ส่วนตนเพื่อเหตุผลทางการเมืองโดยมองสิ่งที่เป็นปัจจุบันมากเกินไปแก่ชาวบ้าน จนละเลยความยั่งยืนของท้องถิ่นตามวิถีชาวบ้าน เพราะประชาชนในบางท้องถิ่นยังเสพติดการเมืองแบบเน้นความเป็นส่วนตัวและส่งผลถึงระบบอุปถัมภ์จากความมีบารมีของนักการเมืองท้องถิ่น แต่ปัจจุบันไม่ใช่โลกของการแบมือรอรับเพียงอย่างเดียวเพราะวัฒนธรรมมันเปลี่ยนไป ความจำเป็นในการเลือกข้างเริ่มมีความชัดเจนตามจุดเปลี่ยนผ่านนั้นๆ ด้วยเหตุนี้จำเป็นต้องพูดถึงเรื่องของคุณค่าและวัฒนธรรมในกระบวนการของท้องถิ่น เพราะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นความมีโลกทัศน์ในพื้นที่ กล่าวคือ มีการเกิด สะสม ปรับเปลี่ยน ถ่ายทอด เรียนรู้และเชื่อมโยงสัมพันธ์ในท้องถิ่นนั่นเอง ต้องคำนึงถึงพลวัตระหว่างผู้แสดงที่ไม่ใช้รัฐด้วย รวมถึงความหลากหลายของพื้นที่สาธารณะอันมีส่วนช่วยในการช่วงชิงในเชิงยุทธศาสตร์การเมืองท้องถิ่น จะเห็นได้ว่าเปรียบเป็นตัวสะท้อนต่อกลไกที่ภาคส่วนต่างๆของการประชาสังคมใช้ต่อรองกับรัฐ ทั้งในรูปแบบของการเมืองท้องถิ่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ,การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจไปจนถึงการเมือง (ระดับมหภาคหรือนโยบายของรัฐ) ซึ่งการพัฒนาที่ก่อตัวจากบริบทต่างๆนี้ สามารถนำมาถ่ายทอดในรูปแบบความรู้ได้ เป็นความรู้ควบคู่วัฒนธรรม อีกทั้งความเป็นวัฒนธรรมสมัยนิยมหรือจะเรียกว่าเป็นวัฒนธรรมประชานิยมของไทยในยุคปัจจุบัน ทำให้การเมืองภาคประชาชนมีการขับเคลื่อนชนิดที่เรียกได้ว่า ออกตัวแรงต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ สะท้อนให้เห็นถึงความไม่มีเอกภาพเอาเสียเลยทั้งทางการเมืองและการบริหาร ที่กล่าวเช่นนี้เพราะทุนวัฒนธรรมของชนชั้นนำมีความสัมพันธ์กับทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ

การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทย

ประเทศไทยมีรูปแบบการเลือกผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คล้ายกับการเลือกรัฐบาลท้องถิ่น (Local Government) แบบอังกฤษ โดยมุ่งเพื่อให้ส่งผลต่อการเลือกตั้งสนามใหญ่ กล่าวคือเป็นการยอยสนามให้เกิดเป็นกลุ่มเล็กๆมากขึ้น เลือกหัวหน้าหรือนายกในท้องถิ่นเพื่อให้ดูแลพื้นที่เฉพาะ ต่างจากการดูแลแบบเก่าคือใช้อำนาจแบบประเพณีนิยม (Traditional local authorities) กระบวนการของการเลือกตั้งส่วนท้องถิ่นตามวิธีประชาธิปไตยที่ไม่ควรละเลยอีกอย่างคือ ในการเลือกตั้งควรจัดให้เป็นประเด็นแห่งความคิดเห็นของสาธารณะ ถือเป็นการให้ความสำคัญกับการเป็นพลเมือง ไม่ใช่แค่เอาใจแต่คนส่วนน้อยที่สนับสนุนผู้สมัครเลือกตั้ง ดังนั้น ต้องให้ทั่วถึงทุกฝ่ายทุกภาคส่วน ตัวผู้สมัครต้องมีจิตใจที่ไม่คับแคบ ยอมรับกับการวิพากษ์ให้ได้ อีกทั้งข้อบัญญัติท้องถิ่นต่างๆที่ประชาชนไม่เคยรู้ ที่จริงแล้วสำคัญมากทั้งทางสิทธิและหน้าที่ ที่ต้องพึงได้รับรู้ และการสนทนาของคนจน คนธรรมดาสามัญ ยิ่งควรจะต้องรับฟัง มากกว่าหน่วยงานใดๆเสียด้วยซ้ำ ต้องใช้เทคนิคร่วมกันนำ (accompanying/Co-existing) มาช่วยเสริมแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เพราะรูปแบบการปกครองของไทยแต่เดิมเป็นการจัดการแบบรวมศูนย์คือ อยู่ในความรับผิดชอบของคนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจตามกฎหมาย เป็นการจัดการของเจ้าหน้าที่รัฐส่วนกลาง โดยที่ชาวบ้านคนไทยทั่วไปและประชาชนในท้องถิ่นในฐานะที่เป็นเจ้าของร่วมแทบจะไม่มีบทบาทในการตัดสินใจว่าสมควรจะใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทใด เพื่อเป็นทรัพยากรในการพัฒนาหรือไม่อย่างไร กล่าวคือ ยังเป็นรูปแบบการบริหารจัดการแบบผูกขาด รวมศูนย์อำนาจและสั่งการแนวดิ่ง (monopolized top-down/directive management) ดังทัศนะของ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ กล่าวไว้ว่า “อำนาจมักอยู่กับราชการส่วนกลางโดยเฉพาะกรมต่างๆ เป็นการปกครองแบบแนวดิ่ง ไม่มีการประขามติ กรมมักกำหนดสิ่งต่างๆเอง ทำให้องค์กรท้องถิ่นขาดความต่อเนื่องกับองค์กรปกครองตนเองแบบดั้งเดิมของตำบลและหมู่บ้าน ชาวบ้านซึ่งแต่เดิมเคยช่วยเหลือการทำงานและรับผิดชอบในการดูแลหมู่บ้านต่างเล็กสนใจในกิจการของส่วนรวมปล่อยให้เป็นที่ขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ” (Laothammatas, 2014) เห็นได้ว่าการทำงานที่ทุกสิ่งอย่างต้องถูกควบคุมจากส่วนบนและส่วนกลาง ยังผลให้การขาดการปฏิสัมพันธ์กับประชาชนหรือชนชั้นระดับกลางหรือในระดับท้องถิ่น และเพื่อให้การพัฒนาให้ครอบคลุมและและสอดคล้องกับการปกครองแบบประชาธิปไตย จึงต้องปรับกระบวนการบริหารเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและร่วมจัดการท้องถิ่นของตนเองให้มากขึ้นนั่นคือ รูปแบบการจัดการในแนวระนาบที่มุ่งเน้นการประสานความร่วมมือร่วมใจ (Cooperative/flat/non- directive management) โดยสร้างโอกาสและส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เข้ามาช่วยคิด ต้องเปิดหูฟังชาวบ้านพูด ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นและตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชาวให้มากขึ้น ประการสำคัญจะต้องทำงานด้วยความโปร่งใส (transparency) และไม่มีผลประโยชน์หรือวาระซ่อนเร้น (free of hidden agenda) เปิดใจและยอมรับศักดิ์ของชาวบ้าน ต้องใช้ความจริงใจค่อยเป็นค่อยไปเชิงกระบวนการซึ่งสามารถแบ่งเบาภารกิจภาครัฐ กล่าวคือ เมื่อคนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจมีความเข้มแข็งและมีความมั่นใจในการจัดการมากขึ้น ส่งผลให้คนในชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารและจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดการสร้าง

ความรู้ร่วมกันระหว่างนักวิชาการ นักอนุรักษ์ นักวิชาการท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้านและผู้คนทั่วไปที่สนใจเรียกได้ว่ามีส่วนร่วมแบบกว้างขวางทั่วถึง

ด้วยสภาพสังคมไทยในอดีตซึ่งถูกมองว่าเป็นสังคมที่มีสภาพแบบไร้โครงสร้าง (loose structure) มาอย่างยาวนาน เป็นสังคมแบบพุทธ(สังคมคนเดียว)ดั่งสังเกตได้จากพฤติกรรมของคนไทย เช่น เรื่องของพระเดชและพระคุณ(extraordinary goodness) ความเกรง (felling involved) ผู้ใหญ่-ผู้น้อย(superior-inferior)และเรื่องความเป็นญาติพี่น้อง(age status and family like atmosphere) ที่ถูกมองว่าเป็นจุดด้อยต่อการบริหารและการพัฒนาให้เป็นสมัยใหม่ แต่ในทางกลับกันมองย้อนมาในมุมมองของท้องถิ่น มองความเป็นชุมชน น่าจะเป็นจุดแข็งในการที่จะรวมกลุ่มรวมก่อได้ง่ายยิ่งกว่าเพราะมีปัจจัยในเรื่องที่ละเอียดอ่อนด้านพฤติกรรมเป็นตัวช่วยผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมและถือว่าไม่เป็นการละเลยความเป็นคนภายในให้แสดงพลังออกมา ที่สำคัญอย่างยิ่งจะต้องเน้นและเริ่มที่ชุมชนเป็นหลัก เพราะความหมายของชุมชน (community) คือเป็นหน่วยสังคมที่เกิดจากหมู่คณะที่ดำรงอยู่โดยมีสายสัมพันธ์ระหว่างกันตามธรรมชาติและย่อมมีสภาพบุคคลคือ มีสิทธิและอำนาจหน้าที่ได้ตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งเกิดจากการที่คณะบุคคลดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันตามขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณีและถือเอาท้องที่ใดท้องที่หนึ่งเป็นหลักแหล่งในการดำเนินวิถีชีวิต (Praichanjit, 2003) ซึ่งชุมชนที่เล็กสุดก็คือหมู่บ้านกล่าวคือ ความเป็นเจ้าบ้านต้องเข้าใจในบริบทของชุมชนของตนเองอย่างรอบด้าน ทั้งการสร้างชีวิตของชุมชน(เมือง/ชนบท) เศรษฐกิจท้องถิ่นและการแยกอำนาจให้ชุมชน ในบางท้องถิ่นมีการพัฒนาในเชิงพื้นที่อย่างมากพร้อมกับการรับความทันสมัยมาใช้โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสภาพสังคมแบบดั้งเดิม ทำให้ความเป็นรากเหง้าเดิมของชุมชนสูญหาย ซึ่งการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแต่อดีตมีปัจจัยให้พิจารณาได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ (พื้นที่) จำนวนประชากร วิถีชีวิต ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์และอีกส่วนที่เป็นกลไกควบคุมทางสังคมโดยเฉพาะในกลุ่มชาติในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์คือ สิ่งที่เหนือธรรมชาติ (supernatural/spirit) เช่น ศาสนา ความเชื่อ การทำนายเคราะห์กรรมไสยศาสตร์และประเพณี เป็นต้น เพราะความเชื่อกับสิ่งที่นอกเหนือหรือเหนือกว่าธรรมชาตินี้ ถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ที่ตกผลึกอยู่ในพื้นที่ทุกแห่ง บทเรียนจากการพัฒนาระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การจัดการและแย่งชิงทรัพยากร กระแสระบบนายทุนและความเป็นสมัยใหม่ รวมถึงผลกระทบจากโครงการของรัฐหรือนโยบายของรัฐที่เน้นแต่การพัฒนาและที่ตามมาคือความก้าวหน้า ทำให้ละเลยอดีตและรากเหง้าของสังคม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การแปลกแยกทางสังคมของผู้คนและส่งผลต่อความเสื่อมและการล่มสลายของความเป็นวัฒนธรรมชุมชน ตัวอย่างเช่น การย้ายถิ่นฐานหรืออพยพไปในสถานที่ที่แตกต่างจากจุดเดิมที่เคยอยู่ สิ่งที่เกิดขึ้นไปไม่ใช่แค่ทางด้านภูมิศาสตร์ (พื้นที่) เท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงภาวะกดดันทางร่างกาย จิตใจและวัฒนธรรมรวมอยู่ด้วย เพราะสภาพสังคมไทยแต่ดั้งเดิมเป็นสังคมเกษตรกรรมแบบชาวนาวิถีชีวิตแบบชนบทพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนมีสายสัมพันธ์ความเป็นพี่น้องเครือญาติสูงและยังด้วยความเป็นสังคมแบบพุทธมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของประเทศ การถูกกล่อมเกลางานสังคม ชนบประเพณีที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงโดยมีหลักทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง ทำให้สภาพและโครงสร้างทางสังคมท้องถิ่นแบบไทยมีลักษณะ

เป็นแบบสังคมเดี่ยวสำนึกถึงเรื่องบาปบุญคุณโทษ แต่มองในอีกแง่ก็ถือว่าเป็นข้อดีที่ช่วยจรรโลงจิตใจ กลุ่มเกล่าจิตใจให้อยู่ในธรรม ให้นุชนหันหน้ามาเพื่อทำการตกลงโดยธรรม เมื่อนำผนวกกับแนวคิดการกระจายอำนาจ (Decentralization) ที่ถูกผลักดันไปพร้อมๆกับการปฏิรูปภาครัฐ รัฐถือโอกาสนำเรื่องการกระจายอำนาจมาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการชาวบ้านและเสริมบทบาทของการประชาสังคมไปพร้อมๆ กัน ช่วยทำให้ชาวบ้านได้มีส่วนเกี่ยวข้องในนโยบายและการตัดสินใจของท้องถิ่นด้วยเนื้อหาที่เข้มข้นมากขึ้น

ถึงแม้วัฒนธรรมท้องถิ่นจะสะท้อนให้เห็นหลายๆอย่างที่แสดงความเป็นตัวตนและเอกลักษณ์ที่เด่นชัดของแต่ละพื้นที่ เช่น มีความหลากหลายชนชั้นร่วมกัน มีคุณค่าทางศีลธรรม คุณค่าทางใจ จิตวิญญาณ ความรู้สึก จนนำไปสู่เอกลักษณ์และการรวมกลุ่ม ที่ส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นและความสำคัญของประชาชนที่มีต้นทุนเป็นของตนเอง แต่ด้วยรูปแบบการปกครองแบบส่วนภูมิภาคจัดการแบบรวมศูนย์อยู่ในความรับผิดชอบของกลุ่มคนที่มีอำนาจตามกฎหมายการปกครองที่ยังคงถูกผลักดันจากส่วนกลาง เป็นการจัดการของเจ้าหน้าที่รัฐส่วนกลาง ประชาชนในท้องถิ่นในฐานะที่เป็นเจ้าของร่วมแทบจะไม่มีบทบาทในการตัดสินใจว่าสมควรจะใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทใด เพื่อเป็นทรัพยากรในการพัฒนาหรือไม่อย่างไร ดังนั้นการที่จะทำให้ท้องถิ่นพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและให้สอดคล้องกับสภาพความเจริญของท้องถิ่น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้พลังของคนในท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการผลักดันให้สัมฤทธิ์ผล ต้องใช้รูปแบบการจัดการในแนวระนาบที่มุ่งเน้นการประสานความร่วมมือร่วมใจโดยสร้างโอกาสและส่งเสริมให้ชาวบ้าน ได้เข้ามาช่วยคิด รับฟังชาวบ้าน พูดและต้องยอมรับฟังความคิดเห็นพร้อมตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชาวให้มากขึ้น เมื่อคนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจมีความเข้มแข็งและมีความมั่นใจในการจัดการมากขึ้น ก็จะเข้ามาสู่กระบวนการบริหารและจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เน้นศึกษาเรื่องราวในอดีตและปัจจุบันทุกมิติของชุมชนภายใต้หลักการพื้นฐานที่ว่าทุกภาคส่วนของชุมชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ได้และต้องพร้อมยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมสอดคล้องกับกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงแต่ต้องไม่ให้ขัดกับคุณลักษณะทางภูมิสังคมและระบบความเชื่อพื้นฐาน ด้วยการให้อำนาจกระจายตัวสู่ระดับท้องถิ่นโดยที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของตนตามสมควร จะนำไปสู่การเพิ่มความมั่นคงและปลอดภัยของชีวิต อารงรักษาความหลากหลายในมิติทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม พร้อมส่งเสริมคุณค่าของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว ถือได้ว่าเป็นแนวทางของการสร้างสมดุลให้เป็นไปตามมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

อาจกล่าวได้ว่าระบอบการปกครองและการบริหารบ้านเมืองที่ดี มีส่วนสำคัญที่ส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วม (Participation) ทั้งระดับและรูปแบบของการมีส่วนร่วมจากทัศนคติและนโยบายของรัฐหรือจากเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำตามตลาดโลก ภาวะวิกฤตจากสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19 หรือกรณีพิพาทต่างๆ ซึ่งอาจส่งผลไปสู่การเพิ่มหรือลดของการเข้ามีส่วนร่วมมากกว่าที่ระดับของความ เป็นทันสมัยทางสังคมของชาติกระตุ้นให้เกิดเสียอีก นอกจากนี้ยังมีเรื่องของเผ่า เชื้อชาติและศาสนา ที่มี

อิทธิพลต่อการเพิ่มหรือลดการมีส่วนร่วม ดังนั้น ความก้าวหน้าจะเกิดขึ้นได้ต้องขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งทางความคิด กล่าวคือ ต้องมีทั้งภาวะเป็นอยู่(thesis)มีภาวะแย้ง(antithesis)และมีภาวะผสาน(synthesis) แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องพิจารณาถึงผลทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย

ในทางการบริหารรัฐกิจ (public administration) เป็นการบริหารที่เกี่ยวข้องกับระบบราชการของรัฐ ให้ความสนใจแต่ปัจจัยหรือสภาพแวดล้อมภายในหรือกล่าวได้ว่าเป็นการบริหารระบบราชการหรือมีโครงสร้างแบบระบบราชการ คือไม่เน้นความเป็นส่วนตัว ยึดหลักความมีเหตุผล เน้นหลักความสามารถ แต่การบริหารจัดการภาครัฐ (public management) มีความหมายกว้างกว่าการบริหารภายใน ที่สำคัญไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นภายในบริบทของตัวแทนรัฐบาลเท่านั้น (Nimpanich, 2005) อาจกล่าวได้ว่าการบริหารจัดการภาครัฐเกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายทั้งที่เป็นส่วนราชการ ภาคการเมือง ภาคเอกชนและประชาชน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะโครงสร้างรูปแบบอำนาจและการใช้อำนาจหน้าที่ทางการเมืองในการบริหารจัดการทั้งทรัพยากร เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงอำนาจรัฐกับการกำหนดนโยบายที่เหมาะสมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึงการสร้างสมดุลเชิงอำนาจภายในรัฐ ซึ่งแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับพลเมืองและการคืนอำนาจให้กับประชาชน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นจิตวิญญาณสาธารณะ โดยแนวคิดนี้มีรากฐานมาจาก แนวคิดความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย (Democratic Citizenship) , ตัวแบบชุมชนและประชาสังคม (Model of Community and Civil Society) , ทฤษฎีองค์การที่อาศัยหลักมนุษยนิยมและรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ (Organization Humanism and New Public Administration) และ รัฐประศาสนศาสตร์ในยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodern Public Administration) (Siriprakrob, 2017) ซึ่งในปัจจุบันให้ความสำคัญกับเรื่องของท้องถิ่นและการกระจายอำนาจ เพื่อให้อำนาจกระจายตัวสู่ระดับท้องถิ่นโดยที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนในการใช้อำนาจเหล่านี้ เพื่อประโยชน์สุขในการดำเนินชีวิตตามสมควร อันจะนำไปสู่การเพิ่มความมั่นคงและปลอดภัยของชีวิตและธำรงรักษาความหลากหลายในมิติทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม อีกอย่างคือ เป็นการส่งเสริมคุณค่าของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวให้ได้ และด้วยบริบทของพลเมืองกับเรื่องของจริยธรรมของความเป็นพลเมืองที่ดีจะสะท้อนออกมาจากตัวผู้บริหารบ้านเมืองที่ดีเช่นกัน เมื่อบ้านเมืองมีการบริหารที่ดีมีคุณธรรม เมื่อระบบขั้นพื้นฐานดีจะส่งผ่านสู่การบริการสาธารณะที่ดีหรืออาจกล่าวอีกทางหนึ่งได้ว่าเป็นการจัดการที่มาจากแนวคิดแบบจริยศาสตร์และความสัมพันธ์ของคน โดยความเป็นพลเมืองช่วยสร้างความเข้มแข็งช่วยป้องกันความเป็นพลเมืองแห่งรัฐและเข้ามามีส่วนร่วมจัดการภาครัฐได้ด้วยตนเอง (Denhardt, 2004)

การจะพัฒนาท้องถิ่นต้องใช้ชุมชนเป็นหน่วยปฏิบัติการพื้นที่ โดยเน้นศึกษาเรื่องราวในอดีตและปัจจุบันทุกมิติของชุมชนภายใต้หลักการพื้นฐานที่ว่าทุกภาคส่วนของชุมชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ได้และต้องการยอมรับความแตกต่างในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและต้องให้ความสำคัญกับคุณลักษณะทางภูมิสังคมรวมถึงระบบความเชื่อของท้องถิ่นนั้นๆด้วย เพราะในทฤษฎีวัฒนธรรมบางครั้งยัง

อ้างอิงในส่วนของสังคม ซึ่งบ่อยครั้งมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีสังคมสมัยใหม่เช่น ทฤษฎีของคาร์ลมาร์กซ์ (Karl Marx) ที่อ้างอิงเรื่องของการปัจจัยการผลิต โครงสร้างขนาดใหญ่ทางการเมืองและสังคมตระหนักรู้และอีกหนึ่งนักทฤษฎีสังคมศาสตร์คือแมกซ์ เว็บบอร์ (Max Webber) ที่กล่าวถึงเรื่องชนชั้น พรรคและสถานะซึ่งต่างมีความหลากหลายแต่สามารถแยกให้เห็นชัดเจนได้โดยมองแบบกว้างๆ ดังเมื่อพูดถึงวัฒนธรรมร่วมสมัย (Culture modernization) อันเป็นพฤติกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึคนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ในสภาพต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกลุ่มคนที่สร้างสืบต่อมาจากอดีตกาล เช่น พฤติกรรม (Behaviors) สะท้อนออกมาในรูปแบบทางวัฒนธรรม (Cultural), ศาสนา (Religious) สะท้อนความเป็นศิลปะและเรื่องรสนิยม (Artistic), การศึกษา (Education) สะท้อนให้เห็นหลักใช้เหตุและผลหรือวิทยาศาสตร์ที่เป็นระบบ (Scientific) และธรรมชาติของสังคม (Nature of socio) เป็นต้น สำหรับท้องถิ่นที่เป็นสภาพพหุภาคี (Multi-sectorial) ยิ่งต้องใช้ความเฉพาะด้าน-เฉพาะท้องถิ่น การแสดงออกถึงความหมายทางวัฒนธรรม จำเป็นต้องใช้กระบวนการ “ความนิยม” มาเป็นตัวชูโรง เพราะแต่ละท้องถิ่นต่างมีค่านิยมพื้นฐานอยู่แล้ว ซึ่งถือว่ามีความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมแต่เดิม การที่ถูกกระบวนการการเมืองเข้ามาครอบงำทำให้ค่านิยมท้องถิ่นไปเป็นค่านิยมสากล ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงค่อยๆ สูญหายไป ฉะนั้นการให้คุณค่ากับเรื่องราวแบบดั้งเดิม เช่น ภูมิปัญญา ตำนาน สุภาษิต ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คำบอกเล่าจากคนเก่าแก่ จะเป็นตัวเสริมให้ทฤษฎีแบบอนุมาน (inductive theory) มีความเข้มข้นยิ่งขึ้น หากลองคิดแบบสวนกระแส อาจได้วิถีสันติภาพอันอาจจะขัดกับการได้ประโยชน์ (ที่ตีราคาได้) แต่จะเป็นอัตลักษณ์ใหม่ในระดับชุมชนท้องถิ่นที่ก่อพันธะผูกพันทางมนัสานิกของคนในชุมชนก็อาจเป็นไปได้

แนวคิดเรื่องท้องถิ่นจำเป็นอย่างยิ่งต้องใช้คนท้องถิ่นทำ บุคลากรควรเป็นคนท้องถิ่น จะทำให้มีความต่อเนื่องในการทำงาน เพราะมีความผูกพันกับพื้นที่ ส่วนท้องถิ่นเองต้องสร้างความน่าเชื่อถือให้ได้ ให้เป็นที่ประจักษ์ว่าสามารถทำได้ด้วยตนเองตามหลักของการปกครองตนเอง (Self-Government) ดังที่ นรนิติ เศรษฐบุตร กล่าวไว้ว่า “การกระจายอำนาจต้องให้ท้องถิ่นตัดสินใจด้วยตัวเอง หัดล้ม หัดเจ็บเอง” เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ตัวเอง อีกทั้งการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการประสานความร่วมมือร่วมใจ (Cooperative/flat/non directive management) โดยสร้างโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้ามาช่วยคิด ต้องเปิดหูเพื่อฟังชาวบ้านพูด ต้องยอมรับฟังความเห็นและสนองตอบต่อความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านให้มากขึ้นและที่สำคัญจะต้องทำด้วยความโปร่งใสและไม่มีผลประโยชน์หรือวาระซ่อนเร้น (Office of the Permanent Secretary, Prime Minister Office, 2015) สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เรื่องการจัดสรรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพราะทุกพื้นที่ต้องมีทรัพยากรที่เป็นของตนเอง ถ้านำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ก็เกิดการพัฒนาในท้องถิ่น สร้างงานสร้างรายได้จากทุนทางสังคมวัฒนธรรมและทรัพยากรที่อยู่ในท้องถิ่นตนเอง สร้างท้องถิ่นที่บริหารจัดการตนเองได้ แต่การที่จะให้ท้องถิ่นและประชาชนตื่นตัวกับความรักท้องถิ่น รักชาติของตน ภาครัฐย่อมมีส่วนส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างท้องถิ่นตนเองด้วยเพราะเมื่อคนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ มีความเข้มแข็ง

และมีความมั่นใจในการจัดการมากขึ้น ดังนั้นนโยบายของรัฐที่ดีต่อส่วนท้องถิ่นต้องตั้งให้อยู่บนพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของภูมิภาค โดยการสร้างอัตลักษณ์ เอกลักษณ์และเอกภาพของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ต้องสร้างหัวใจชุมชน ร้อยเรียงเรื่องราวของชุมชน ทำให้ทุกคนอยากเสียสละเพื่อชุมชน ทำให้ลึกซึ้งและเกิดคุณค่าอย่างจริงจังและจริงใจ เพราะความเป็นตัวตนของตนเองที่เรียกว่าอัตลักษณ์หรือกล่าวว่าเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ฝังอยู่ในวิถีชีวิตและจิตใจสำนึกของคนในท้องถิ่นนั้นๆ

สรุป

รัฐและการเมืองมีส่วนสร้างท้องถิ่นเป็นอย่างมากในสังคมประเทศไทยหรือกล่าวได้ว่า รัฐสร้างหน่วยท้องถิ่น แต่ต้องมองด้วยความมุ่งหวังเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดี (optimistic view) ตามแนวอภิบาลเพื่อประชาธิปไตย ใส่ใจในความสัมพันธ์ของความเป็นรัฐและความเป็นท้องถิ่น ที่สำคัญต้องให้ความสำคัญกับความเกี่ยวข้องด้านพลเมืองและการมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะ ด้วยกระแสการมองกลับสู่ท้องถิ่น (turn to the local) โดยเฉพาะในทางการเมืองและวัฒนธรรม อันมีพื้นฐานทางศาสนา วาระทางสังคม เทคโนโลยีหรือแม้แต่ความสัมพันธ์ทางอำนาจจากกลุ่มหรือเครือข่ายต่างๆ ดังนั้นการบริหารท้องถิ่นอย่างอิสระ (อย่างแท้จริง) การได้นักการเมืองท้องถิ่นที่ทำงานเพื่อพัฒนามนุษย์มากกว่าทำงานเพื่อให้อยู่ต่อ เปลี่ยนความเข้าใจเชิงปัจเจกมาเป็นชุมชนมากขึ้น ให้รู้จักส่งต่อ ส่งเสริม ทั้งเพื่อแก้ไขและปรับปรุงอันจะเป็นประโยชน์ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ กล่าวคือ นอกเหนือการสร้างการเมืองของนักการเมืองแล้ว จำเป็นต้องร่วมกันสร้างการเมืองของพลเมืองให้เข้มแข็งและกว้างขวางยิ่งขึ้น กล่าวคือ เป็นการสร้างสาธารณนิยมที่เน้นการสร้างพลเมือง (Civic Republicanism) นั้นเอง

ถึงแม้กระแสของโลกที่เปลี่ยนไปส่งผลให้สภาพสังคมและวิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปด้วย แต่ในความเป็นวัฒนธรรมนั้นจะต้องใช้เวลาจนถึงจะเปลี่ยนไปได้ทั้งกระบวนการ เราจึงได้เห็นถึงการผสมผสานความเป็นปัจจุบันและความเป็นอดีตสะท้อนออกมาทางพฤติกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของคนทั้งที่เป็นแบบแผน การประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด เรียกได้ว่าเป็นการร่วมสมัยของวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมร่วมสมัย ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์พื้นที่และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งที่เป็นชุมชนหรือเมืองต้องไม่ละเลยความเป็นชุมชนภายใน ด้วยหัวใจของความเป็นตัวตนของวัฒนธรรมต้องออกมาจากคนภายในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ต้องไม่ขาดการปะติดปะต่อความเป็นปัจเจกแห่งท้องถิ่น จากวลีที่ว่า“ไม่มีสิ่งใดมีคุณค่าในทางปฏิบัติเทียบได้กับทฤษฎีที่ดี”แสดงให้เห็นว่าการเตรียมพร้อมรับมือในทางบริหารและพัฒนาในยุคปัจจุบัน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้คุณค่าในทางปฏิบัติโดยใช้การประเมินคุณค่าตามทฤษฎีเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การพิจารณาตามทฤษฎีการกระทำ (Action theory) ที่เน้นศึกษาทางค่านิยมและข้อเท็จจริง ใช้วิธีการและมุมมองแนวปฏิฐานนิยมเป็นเครื่องมือช่วยเพื่ออธิบายและคาดการณ์ โดยเฉพาะค่านิยมแบบปัจเจกและการแสดงความคิดเห็นแบบเห็นพ้องต้องกัน เกิดความเข้าใจร่วมตามแนวประชาธิปไตย เป็นต้น

สิ่งที่ท้องถิ่นควรมีและจำเป็นต้องมีคือความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคม (Social solidarity) เพื่อตอบโจทย์ของท้องถิ่นเองว่า ต้องตื่นตัวเพื่ออะไร ต้องทำให้เกิดผลต่อท้องถิ่นได้อย่างไร ต้องทำด้วยตนเองและต้องปรับให้เหมาะสมกับท้องถิ่นได้หรือไม่ เพราะเมื่อวัฒนธรรมเปลี่ยน คนรุ่นใหม่มีแนวคิดเปลี่ยนไปจากคนรุ่นเก่า บางสถานที่ต้องปรับตัวให้รองรับกับประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน เช่น วัด ปรับเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์ โบสถ์ (คริสต์) ผันตัวเป็นห้องสมุดชุมชนหรือมัสยิด(อิสลาม)จัดเป็นพื้นที่ทำงานของชุมชน (Co-working space) ถือได้ว่าเป็นการเห็นคุณค่าจาก“ของเก่า”ที่สามารถนำมาสร้างคุณค่าและทำให้เกิดมูลค่าได้ เพราะบางสิ่งทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไม่อาจสัมผัสได้ด้วยตาแต่สามารถรับรู้ได้ด้วยใจและจิตสำนึก โดยเฉพาะการสร้างชุมชนน่าอยู่ต้องสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งพร้อมๆกันไปด้วย จึงจะเป็นฐานที่มั่นคงต่อการพัฒนาท้องถิ่น ต้องสร้างแผน สร้างกระบวนการเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนและต้องสานต่อ ต่อยอดให้รุ่นต่อไปได้ กล่าวคือ วัฒนธรรมที่ดีต้องมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้เมื่อจำเป็น แต่ต้องไม่เป็นไปในทางที่ผิดหรือจำกัดสิทธิและเสรีภาพ

เอกสารอ้างอิง

- Anek Laothammatas.(2014). The local cause (second edition).Klangpanya Institutes
: Rangsit University.
- Jumpol Nimpanich.(2005).Principle of New Public Administration : Sukhothai
Thammathirat Open University.
- Office of the Permanent Secretary, Prime Minister Office.(2015). 15 years of
decentralization to Local. Bangkok.
- Pakorn Siriprakrob.(2017).Three Paradigms in Administration (Third edition).Bangkok:
Cholalongkorn University.
- Robert B.Denhardt. (2004).Theories of Public Organization (fourth edition). Arizona State
University: Wadsworth Group
- Sayan Praichanjit.(2003). The Community Archaeology. Bangkok.
- Wichitwong Na Pomphet.(2005). Democracy guide of The Pridi's missive. Bangkok: Pridi
Banomyong Institutes.

การเรียนการสอนออนไลน์พัฒนาสู่การเรียนการสอนแบบผสมผสาน
ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีภายใต้ผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิอุดมศึกษาแห่งชาติ
ในสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19

ONLINE TEACHING HAS EVOLVED INTO BLENDED TEACHING OF BACHELOR
DEGREE STUDENTS UNDER LEARNING OUTCOME OF THAI QUALIFICATION
FRAMEWORK FOR HIGHER EDUCATION IN THE COVID-19 PANDEMIC SITUATION

ยุทธานาท บุญยะชัย^{1*}

^{1*}ประจําหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

Yootanat Boonyachai

¹Faculty of Business Administration Program in Management, Rajapruk University

*E-mail: Yoboona@rpu.ac.th

Received: 05/08/2021

Revised: 18/11/2022

Accepted: 03/05/2023

บทคัดย่อ

ในสถานการณ์ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่รวดเร็วและการแพร่ระบาดของโควิด19 ที่มีมาอย่างต่อเนื่องผู้สอนต้องให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ 1) เนื้อหาและสื่อการสอน 2) ระบบการนำเสนอสารสนเทศและการสื่อสาร 3) ระบบการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ทางการเรียน 4) ระบบการวัดและการประเมินผล 5) ระบบการสนับสนุนการเรียน และ 6) ผู้สอนและผู้เรียน โดยผู้สอนจะต้องจัดการเรียนการสอนออนไลน์เพื่อตอบสนองผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิอุดมศึกษาแห่งชาติทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบและ 5) ด้านทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนในห้องเรียนก็ยังคงมีความสำคัญแก่ผู้เรียน ดังนั้น สถาบันการศึกษาการศึกษาจะต้องให้ความสำคัญแก่การเรียนการสอนแบบผสมผสานโดยผู้สอนจะต้องประยุกต์ใช้องค์ประกอบการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) ทั้ง 6 องค์ประกอบให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อผู้เรียนมากที่สุด โดยเน้นผลการเรียนรู้ภายใต้กรอบมาตรฐานคุณวุฒิอุดมศึกษาแห่งชาติอย่างเคร่งครัด โดยผลการเรียนรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรมและด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบผู้สอนควรเน้นวิธีการสอนเป็นสำคัญ ส่วนผลการเรียนรู้ด้านความรู้

¹ ประจําหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

ด้านทักษะทางปัญญา และด้านทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศควรเน้น
ทักษะความรู้และความสามารถในการสอนเป็นสำคัญ

คำสำคัญ: การเรียนการสอนออนไลน์, การเรียนการสอนแบบผสมผสาน, ผลการเรียนรู้

Abstract

In the current situation, rapid technological changes and the spread of COVID-19 that has continued, teachers must focus on teaching online. (e-learning), which has 6 key elements, teachers must focus on teaching online (e-learning), which has six key components consist of 1) content and teaching materials, 2) information delivery and communication system, 3) communication and learning interaction system, 4) measurement and evaluation system, 5) learning support system; and 6) teachers and learners. In which teachers must manage online teaching and learning in order to meet the learning outcomes according to the National Qualifications Framework for Higher Education for Bachelor's Degree in all 5 areas with efficiency and effectiveness, consisting of 1) moral and ethics 2) knowledge 3) intellectual skills 4) interpersonal skills and responsibilities and 5) numerical analysis skills communication and the use of information technology. However, teaching in the classroom is still important to learners. Therefore, educational organizations must focus on blended teaching and learning. In which teachers must apply elements of online teaching. (e-learning) in all 6 elements to be effective and effective for the learners as much as possible by strictly focusing on learning outcomes under the framework of the National Higher Education Qualifications Standards. In terms of learning outcomes on moral and ethics and on interpersonal skills and responsibility, teachers should focus on teaching methods. The result of learning knowledge intellectual skills and numerical, communication and information technology skills should be placed on skills, knowledge and ability to teach.

Keywords: Online Teaching, Blended Teaching, Learning Outcome

บทนำ

ในปัจจุบันความก้าวหน้า ความทันสมัยของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีความทันสมัยอย่างก้าวกระโดด ทำให้ประชาชนมีการปรับตัวให้ทันกับความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) ที่เข้ามาบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในวงการการศึกษาในประเทศไทย ในอีกมุมหนึ่ง สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคระบาดโควิด 19 ยังคงระบาดอยู่อย่างต่อเนื่องส่งผลให้สถาบันการศึกษาไม่สามารถทำการเรียนการสอนได้แบบปกติ (Wayo, Charoennukul, Kankaynat & Konyai, (2020) ดังนั้นการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) ของประเทศไทยภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 จึงมีความสอดคล้องกับสถานการณ์การศึกษาของประเทศไทย อีกทั้งเป็นการป้องกันการแพร่กระจายของโรคระบาดเชื้อไวรัสที่มีพัฒนาสายพันธุ์ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งเป็นเสมือนมาตรการหนึ่งในการควบคุมโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพจนกว่าสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสจะมีสถานการณ์ที่ดีขึ้น (Photong, Chansuvarn, Khachat & Sripho, (2016) โดยการเรียนรู้ออนไลน์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาระบบการศึกษาภายใต้สภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องพัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถของผู้เรียนในการเรียนออนไลน์ให้เสมือนการเรียนในห้องเรียนอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด (Phakharattanavanich, Laddaklom, Jittreebut, (2022)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้สอนจะต้องมีทักษะ ความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ผ่านสื่อออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยจะต้องมีการออกแบบการสอนที่สามารถชักจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจที่จะเรียนผ่านสื่อออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) อีกทั้งผู้สอนจะต้องทำการถ่ายทอดความรู้ในแต่ละรายวิชาตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Thai Qualification Framework for Higher Education, TQF: HEd) เป็นกรอบที่แสดงระบบคุณวุฒิการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศ โดยหลักการสำคัญของ TQF ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) เป็นเครื่องมือในการนำแนวนโยบายการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการวัดการศึกษาตามที่กำหนดใน พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับมาตรฐานการอุดมศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษา สู่การปฏิบัติในสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม 2) มุ่งเน้นที่ Learning Outcomes ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำเชิงคุณภาพเพื่อประกันคุณภาพบัณฑิต 3) มุ่งประมวลกฎเกณฑ์และประกาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเข้าไว้ด้วยกันและเชื่อมโยงให้เป็นเรื่องเดียวกัน 4) เป็นเครื่องมือการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเข้าใจและความมั่นใจในกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง/มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น นักศึกษา ผู้ปกครอง ผู้ประกอบการ ชุมชน สังคมและสถาบันอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศเกี่ยวกับคุณลักษณะของบัณฑิตที่คาดว่าจะพึงมี 5) มุ่งให้คุณวุฒิหรือปริญญาของสถาบันใด ๆ ของประเทศไทยเป็นที่ยอมรับและเทียบเคียงกันได้ ในสถาบันอุดมศึกษาที่ดีทั้งในและต่างประเทศ โดยเปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดหลักสูตร ตลอดจนกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลายโดยมั่นใจถึงคุณภาพของบัณฑิตซึ่งจะมีมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามที่มุ่งหวัง สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุขและภาคภูมิใจเป็นที่พึงพอใจของนายจ้าง และ 6) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (TQF, 2018: online)

การเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) เป็นการเรียนทางไกลที่ผู้สอนและผู้เรียนมีได้อยู่ในบริบทชั้นเรียน และเวลาขณะเดียวกัน มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาทดแทน งานวิจัยนี้จะทำการศึกษารองค์ประกอบที่สำคัญ 6 องค์ประกอบในการเรียนการสอนแบบออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) ได้แก่ 1) เนื้อหาและสื่อการเรียน 2) ระบบนำส่งสารสนเทศและการสื่อสาร 3) ระบบการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ทางการเรียน 4) ระบบการวัดและการประเมินผล 5) ระบบสนับสนุนการเรียน และ 6) ผู้สอนและผู้เรียน (Tammetha, (2014) การเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) มีความสำคัญต่อสถาบันการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ดังนั้น ผู้สอนจะต้องมีการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) ที่สามารถตอบสนองผลการเรียนรู้ตามกรอบตามกรอบมาตรฐานผลการเรียน (Domain of Learning) อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม (Ethics and Morals) 2) ด้านความรู้ (Knowledge) 3) ด้านทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills) 4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (Interpersonal Skills and Responsibility) และ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Numerical, Communication and Information Technology Skills) แต่ละรายวิชามีมาตรฐานผลการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้าน ที่แตกต่างกันออกไปโดยสามารถแบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ความรับผิดชอบหลัก 2) ความรับผิดชอบรอง ผู้สอนจะต้องทำการถ่ายทอดความรู้ในรายวิชาที่รับผิดชอบภายใต้มาตรฐานผลการเรียนรู้ตามหลักสูตร (Office of the Higher Education Commission, 2009: online)

แนวคิดองค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง)

ความหมายของการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง)

Cook & Steinert (2013) กล่าวว่า การเรียนการสอนออนไลน์เป็นรูปแบบเฉพาะของการเรียนทางไกลหรือทางไกล โดยเป็นกระบวนการเรียนรู้โดยใช้สื่อการสอนบางส่วนหรือทั้งหมดที่ส่งผ่านอินเทอร์เน็ต โดยครูจะอำนวยความสะดวกในกระบวนการโดยจัดโครงสร้างและจัดลำดับกิจกรรมออนไลน์

Saadé et al. (2007) กล่าวว่า การเรียนการสอนออนไลน์เสมือนเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ออนไลน์ หมายถึง เว็บไซต์ ซอฟต์แวร์หรือกิจกรรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่ตึงใจเน้นและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ผ่านอินเทอร์เน็ต

Sikkhaman, (2011) กล่าวว่า การเรียนการสอนออนไลน์ หมายถึง รูปแบบการเรียนการสอนที่มีการออกแบบ การเรียนการสอนไว้อย่างเป็นระบบ มีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายการจัดการเรียนการสอนไว้อย่างชัดเจน จัดการเรียนการสอนตามหลักทฤษฎีทางการศึกษา หลักการเรียนรู้และจิตวิทยาการศึกษา การถ่ายทอดความรู้ การนำเสนอเนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และถ่ายทอดกลยุทธ์การสอนใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือ ซึ่งในปัจจุบันเน้นไปที่การใช้ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต จึงทำให้ผู้เรียน

สามารถเข้าถึงและเรียนรู้โดยไม่จำกัดสถานที่และเวลา เนื้อหาบทเรียนของอีเลิร์นนิ่งจะอยู่ในรูปแบบสื่อผสม อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Multimedia) ซึ่งออกแบบไว้ในลักษณะซอฟต์แวร์รายวิชา (Courseware) ประกอบด้วยสื่อผสม ได้แก่ ข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียงและที่สำคัญ คือ ผู้เรียน สามารถโต้ตอบกับบทเรียนและผู้สอนได้ การบริหารจัดการอีเลิร์นนิ่งใช้ซอฟต์แวร์ประเภทบริหารจัดการการเรียนรู้ (Learning Management System : LMS) ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการอย่างอัตโนมัติเกือบทุกขั้นตอนแทนการปฏิบัติด้วยมือ ตั้งแต่ขั้นตอนการลงทะเบียนเรียนจนถึงขั้นตอนการวัด และประเมินผลการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนออนไลน์เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนทางไกลโดยมีสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยผู้สอนจะมีการออกแบบการเรียนการสอนอย่างมีระบบผู้สอนและผู้เรียนสามารถมีปฏิสัมพันธ์กันได้โดยตรงเปรียบเสมือนการเรียนในห้องเรียน

องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิ่ง)

Tammetha, (2014) แบ่งองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ออกเป็น 6 องค์ประกอบ 1) เนื้อหาและสื่อการเรียน 2) ระบบนำส่งสารสนเทศและการสื่อสาร 3) ระบบการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ทางการเรียน 4) ระบบการวัดและการประเมินผล 5) ระบบสนับสนุนการเรียน 6) ผู้สอนและผู้เรียน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) เนื้อหา (content) และสื่อการเรียน (instructional media) คือ เนื้อหาที่ผู้สอนได้จัดรวบรวมเพื่อที่ผู้เรียนสามารถใช้เวลาส่วนใหญ่ในการศึกษาและค้นคว้าด้วยตัวเอง ด้วยการคิดเชิงวิเคราะห์อย่างมีหลักการและเหตุผลตามเนื้อหาที่จัดเตรียมไว้ให้ในการเรียนอีเลิร์นนิ่งต้องใช้เนื้อหาและสื่อการเรียนเป็นแหล่งความรู้หลักแทนการเรียนในชั้นเรียน โดยจะต้องยึดหลักสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) เนื้อหาและสื่อการเรียนต้องชัดเจนสมบูรณ์จบในตัวเอง ไม่ต้องพึ่งผู้สอนมาอธิบายอีก 2) เนื้อหาและสื่อการเรียนการสอนต้องออกแบบให้ผู้เรียนสามารถวัดความรู้เข้าใจตนเองได้เป็นระยะและประเมินความเข้าใจของตนเองในภาพรวมได้ 3) เนื้อหาและสื่อการเรียนต้องออกแบบให้เหมาะสมกับผู้เรียน และทำงานได้ดีในระบบนำส่งสารสนเทศ

2) ระบบการนำส่งสารสนเทศและการสื่อสาร ผู้สอนจะต้องเลือกใช้ระบบการนำส่งสารสนเทศและการสื่อสารที่เหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ ระบบการบริหารการเรียนการสอน (Learning Management System), เครื่องมือนำส่งสารในอินเทอร์เน็ต และอุปกรณ์/เครื่องมือในการเรียนอีเลิร์นนิ่ง เป็นต้น

3) ระบบการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ทางการเรียน เป็นสิ่งที่จะช่วยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนให้มีความเข้าใจกันมากขึ้น ผู้สอนสามารถทราบความก้าวหน้าของผู้เรียน ซึ่งระบบการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนจะต้องใช้เทคโนโลยีการนำส่งสารสนเทศและการสื่อสารในระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่สามารถเชื่อมระหว่างผู้สอนและผู้เรียนได้อย่างดีแม้จะอยู่ห่างไกลกันเสมือนอยู่ในสถานที่เดียวกันได้

4) ระบบการวัดและการประเมินผล จะต้องใช้หลักการประเมินตามแนวทางการจัดการศึกษาแบบ “เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” โดยจะต้องมีการประเมินระหว่างเรียน (Formative Evaluation) และการประเมินหลังเรียน (Summative Evaluation) ซึ่งส่วนใหญ่จะประเมินด้วยผู้สอน

5) ระบบสนับสนุนการเรียน สามารถแบ่งเป็น 3 ระบบ ได้แก่ 1) ระบบสนับสนุนการเรียนด้านเทคนิค (Technical Support) ช่วยในเรื่องระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์ 2) ระบบสนับสนุนการเรียนด้านวิชาการ (Academic Support) เพื่อช่วยเหลือ และคำแนะนำด้านการเรียนการสอน และหลักสูตร และ 3) ระบบสนับสนุนด้านสังคม (Social Support) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจ ความมุ่งมั่นที่จะเรียนต่อจนจบหลักสูตร

6) ผู้สอนและผู้เรียน คือ ความพร้อมของผู้สอนและผู้เรียน ทั้งในด้านทัศนคติ ความเข้าใจในบริบทการเรียนการสอนทางไกลแบบอีเลิร์นนิ่ง รวมทั้งการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนการสอนได้อย่างดี

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แบ่งออกเป็น 6 องค์ประกอบ 1) เนื้อหาและสื่อการเรียน 2) ระบบนำส่งสารสนเทศและการสื่อสาร 3) ระบบการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ทางการเรียน 4) ระบบการวัดและการประเมินผล 5) ระบบสนับสนุนการเรียน 6) ผู้สอนและผู้เรียน

แนวคิดกรอบมาตรฐานผลการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ

กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Thai Qualifications Framework for Higher Education: TQF: HEd) หมายถึง กรอบที่แสดงระบบคุณวุฒิการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศ ซึ่งประกอบด้วย ระดับคุณวุฒิ การแบ่งสายวิชา ความเชื่อมโยงต่อเนื่องจากคุณวุฒิระดับหนึ่งไปสู่ระดับที่สูงขึ้น มาตรฐานผลการเรียนรู้ของแต่ละระดับคุณวุฒิซึ่งเพิ่มสูงขึ้นตามระดับของคุณวุฒิลักษณะของหลักสูตรในแต่ละระดับคุณวุฒิ ปริมาณการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเวลาที่ต้องใช้ การเปิดโอกาสให้เทียบโอนผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งระบบและกลไกที่ให้ความมั่นใจในประสิทธิภาพการดำเนินงานตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติของสถาบันอุดมศึกษาว่าสามารถผลิตบัณฑิตให้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานผลการเรียนรู้

หลักการสำคัญของ TQF มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (Office of the Higher Education Commission, 2009)

1. เป็นเครื่องมือในการนำแนวนโยบายการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการวัดการศึกษาตามที่กำหนดใน พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับมาตรฐานการอุดมศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษาสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

2. มุ่งเน้นที่ Learning Outcomes ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำเชิงคุณภาพเพื่อประกันคุณภาพบัณฑิต
3. มุ่งประมวลกฎเกณฑ์และประกาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
เข้าไว้ด้วยกันและเชื่อมโยงให้เป็นเรื่องเดียวกัน
4. มุ่งให้คุณภาพหรือปริญญาของสถาบันใด ๆ ของประเทศไทยเป็นที่ยอมรับและเทียบเคียงกันได้
ในสถาบันอุดมศึกษาที่ดีทั้งในและต่างประเทศ โดยเปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดหลักสูตร
ตลอดจนกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลายโดยมั่นใจถึงคุณภาพของบัณฑิตซึ่งจะมี
มาตรฐานผลการเรียนรู้ตามที่มุ่งหวัง สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุขและภาคภูมิใจเป็นที่พึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิต
5. ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วัตถุประสงค์ของการดำเนินการ TQF มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ Office of the Higher Education Commission, 2009)

1. เพื่อเป็นการประกันคุณภาพขั้นต่ำของบัณฑิตในแต่ละสาขา/สาขาวิชา หรือแต่ละคุณวุฒิ
2. เพื่อให้แต่ละสาขา/สาขาวิชา มีการกำกับดูแลคุณภาพการผลิตบัณฑิตกันเอง โดยบัณฑิตในสาขา
สาขาวิชาเดียวกันของแต่ละสถาบันฯ มีคุณภาพไม่ต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในมาตรฐานคุณวุฒิระดับการศึกษาของสาขา/
สาขาวิชานั้น ๆ
3. เพื่อนำไปสู่การลดขั้นตอน/ระเบียบ (deregulations) ในการดำเนินการให้กับ
สถาบันอุดมศึกษาที่มีความเข้มแข็งและความพร้อมในการจัดการศึกษา

โครงสร้างและองค์ประกอบของ TQF Office of the Higher Education Commission, 2009)

1. ระดับคุณวุฒิ (Levels of Qualifications)
 - ระดับที่ 1 อนุปริญญา (3 ปี)
 - ระดับที่ 2 ปริญญาตรี
 - ระดับที่ 3 ประกาศนียบัตรบัณฑิต
 - ระดับที่ 4 ปริญญาโท
 - ระดับที่ 5 ประกาศนียบัตรบัณฑิตชั้นสูง
 - ระดับที่ 6 ปริญญาเอก
2. มาตรฐานผลการเรียนรู้ (Domains of Learning) ของคุณวุฒิของประเทศไทย มีอย่างน้อย 5
ด้าน ดังนี้
 - ด้านคุณธรรม จริยธรรม (Ethics and Morals)
 - ด้านความรู้ (Knowledge)

- ด้านทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills)
- ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (Interpersonal Skills and Responsibility)
- ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Numerical, Communication and Information Technology Skills)

การเรียนรู้และมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย
(สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ, 2552)

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่นักศึกษาพัฒนาขึ้นในตนเองจากประสบการณ์ที่ได้รับระหว่างการศึกษารอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติกำหนดผลการเรียนรู้แต่ละด้านของคุณวุฒิระดับปริญญาตรีที่คาดหวังให้บัณฑิตมี อย่างน้อย 5 ด้าน ดังนี้

1) **ด้านคุณธรรม จริยธรรม** หมายถึง สามารถจัดการปัญหาทางคุณธรรม จริยธรรม และวิชาชีพ โดยใช้ดุลยพินิจ ทางค่านิยม ความรู้สึกของผู้อื่น ค่านิยมพื้นฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพ แสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม อาทิ มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ เป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจผู้อื่นและเข้าใจโลก เป็นต้น

2) **ด้านความรู้** หมายถึง มีองค์ความรู้ในสาขาวิชาอย่างกว้างขวางและเป็นระบบ ตระหนัก รู้หลักการและทฤษฎีในองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับหลักสูตรวิชาชีพ มีความเข้าใจเกี่ยวกับความก้าวหน้าของความรู้เฉพาะด้านในสาขาวิชาและตระหนักถึงงานวิจัยในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาและการต่อยอดองค์ความรู้ ส่วนหลักสูตรวิชาชีพที่เน้นการปฏิบัติจะต้องตระหนักในธรรมเนียมปฏิบัติ กฎระเบียบ ข้อบังคับที่เปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์

3) **ด้านทักษะทางปัญญา** หมายถึง สามารถค้นหาข้อเท็จจริง ทำความเข้าใจและสามารถประเมินข้อมูลแนวคิดและหลักฐานใหม่ ๆ จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายและใช้ข้อมูลที่ได้ในการแก้ไขปัญหาและงานอื่น ๆ ด้วยตนเอง สามารถศึกษาปัญหาที่ค่อนข้างซับซ้อนและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขได้อย่างสร้างสรรค์โดยคำนึงถึงความรู้ทางภาคทฤษฎี ประสบการณ์ทางภาคปฏิบัติและผลกระทบจากการตัดสินใจสามารถใช้ทักษะและความเข้าใจอันถ่องแท้ในเนื้อหาสาระทางวิชาการและวิชาชีพสำหรับหลักสูตรวิชาชีพ นักศึกษาสามารถใช้วิธีการปฏิบัติงานประจำและหาแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม

4) **ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ** หมายถึง มีส่วนช่วยและเอื้อต่อการแก้ปัญหาในกลุ่มได้อย่างสร้างสรรค์ไม่ว่าจะเป็นผู้นำหรือสมาชิกของกลุ่ม สามารถแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำใน

สถานการณ์ที่ไม่ชัดเจนและต้องใช้นวัตกรรมใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาที่มีความคิดริเริ่มในการวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของตนเองและของกลุ่มรับผิดชอบในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องรวมทั้งพัฒนาตนเองและอาชีพ

5) ด้านทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึงสามารถศึกษาและทำความเข้าใจในประเด็นปัญหาสามารถเลือกและประยุกต์ใช้เทคนิคทางสถิติหรือคณิตศาสตร์ที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมในการศึกษาค้นคว้าและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประมวลผล แปลความหมาย และนำเสนอข้อมูลสารสนเทศอย่างสม่าเสมอ สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในการพูด การเขียนสามารถเลือกใช้รูปแบบของการนำเสนอที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มบุคคลที่แตกต่างกันได้

สรุปได้ว่า ผู้สอนจะต้องมีการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ภายใต้ผลการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบและ 5) ด้านทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนออนไลน์และผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิอุดมศึกษาแห่งชาติ

จากการที่ผู้เขียนได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนออนไลน์และผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิอุดมศึกษาแห่งชาติจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นนี้เป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้เขียนเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์จากผลการวิจัยในบริบทต่างๆ เพื่อที่จะนำมาเป็นแนวทางแก่ผู้สนใจที่สามารถที่จะไปทำการศึกษาต่อยอดหรือค้นพบหาคำตอบเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกิดประโยชน์แก่สังคมการศึกษาของประเทศไทยให้มากที่สุด โดยผู้เขียนได้นำเสนองานวิจัยต่างๆ ดังนี้

Photong, Chansuvarn, Khachat, & Sripho, (2016) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษพยาบาลศาสตร์และผลการเรียนรู้ของนักศึกษาตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) ผลการวิจัยพบว่า ผลการเรียนรู้ของนักศึกษาตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พิจารณารายด้านพบว่า ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบอยู่ในอันดับที่ 1

Siritarungsri, (2020) เรื่องการจัดการเรียนการสอนออนไลน์สู่กรอบมาตรฐานวิชาชีพการสอน และสนับสนุนการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา ที่กล่าวไว้ว่า ผู้สอนจำเป็นต้องพัฒนาทักษะการสอนออนไลน์เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุด และเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามที่สถาบันกำหนด โดยผู้สอนในยุคใหม่และสถาบันการศึกษาจะต้อง

ปรับบทบาทหน้าที่ของตน ซึ่งถือเป็นความท้าทายในยุค New Normal นอกจากนี้ผลการวิจัยในด้านความรู้ พบว่า ปัจจุบันสถาบันการศึกษาควรจะมีการเรียนการสอนแบบผสมผสานในการให้ความรู้แก่ผู้เรียน

Wayo, Charoennukul, Kankaynat & Konyai, (2020). เขียนเรื่อง การเรียนการสอนแบบออนไลน์ ภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 : แนวคิดและการประยุกต์ใช้จัดการเรียนการสอน กล่าวว่า การเรียนการสอนออนไลน์มีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาและแหล่งการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ ระบบการติดต่อสื่อสาร ระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ การวัดและการประเมิน ซึ่งการเรียนการสอนออนไลน์จะทำให้ผู้เรียนและผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันได้ การพิจารณาองค์ประกอบการเรียนการสอนออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

El-Seoud et. al. (2014) ศึกษาเรื่องอีเลิร์นนิ่ง และแรงจูงใจของนักศึกษา: ผลกระทบในการเรียนแบบอีเลิร์นนิ่งในระดับอุดมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า คุณสมบัตินี้ดีของการเรียนการสอนแบบอีเลิร์นนิ่ง คือ การมีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนออนไลน์ ซึ่งเป็นการเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

Colman et. al. (2020) ศึกษาเรื่องการสอนและการเรียนรู้ออนไลน์ในระดับอุดมศึกษาในช่วงการระบาดของไวรัสโคโรนา: มุมมองนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่พบในการเรียนการสอนออนไลน์ปัญหาทางเทคนิคตามด้วยผู้สอนขาดทักษะด้านเทคนิคในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอนออนไลน์ อีกทั้งผู้เรียนขาดการปฏิสัมพันธ์ที่พอเพียงกับผู้สอน

Eze et. al. (2020) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้อีเลิร์นนิ่งของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในช่วงเศรษฐกิจที่กำลังพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านระบบส่งสารสนเทศ ได้แก่ ความสะดวกในการใช้อีเลิร์นนิ่ง ความเร็วในการเข้าถึงอีเลิร์นนิ่งและการบริการเกี่ยวกับอีเลิร์นนิ่ง ปัจจัยด้านองค์กร ได้แก่ การอบรมและการพัฒนาที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กร ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ทักษะของนักศึกษา ปัจจัยที่มีผลกระทบ ได้แก่ ประสบการณ์การเรียนรู้ การพัฒนาทักษะความสามารถ ผลการเรียนระดับความผูกพันมีอิทธิพลต่อการใช้ระบบอีเลิร์นนิ่งเพื่อการเรียนของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

Panda et. al. (2020) ศึกษาเรื่อง การศึกษาประสิทธิผลของการสอนออนไลน์ในมุมมองของครูและนักเรียนเภสัชศึกษาออนไลน์ช่วง COVID19 ผลการวิจัยพบว่า ความเร็วอินเทอร์เน็ตและปัญหาทางเทคนิคถูกเปิดเผยว่าเป็นข้อจำกัดหลักในการเรียนออนไลน์

Pham et. al. (2019) ศึกษาเรื่องคุณภาพบริการอีเลิร์นนิ่งมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจและความภักดีของนักเรียนหรือไม่? (เวียดนาม) ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้สอน ปัจจัยด้านเนื้อหาการสอน ปัจจัยด้านผู้ดูแลระบบอีเลิร์นนิ่งและปัจจัยด้านระบบสนับสนุนการเรียนมีความสำคัญต่อคุณภาพการเรียนการสอนระบบอีเลิร์นนิ่ง

Gopal et. al. (2021) ศึกษาเรื่องการศึกษาเกี่ยวกับระบบ IT ในช่วงโรคระบาด COVID19 ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยด้านคุณภาพของผู้สอนและปัจจัยด้านการออกแบบเนื้อหาการเรียน ส่งผลกระทบทางบวกกับความพึงพอใจของนักศึกษาและผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักศึกษา ปัจจัยตัวแปรอิสระเหล่านี้เป็นหัวใจสำคัญต่อระดับความพึงพอใจ และผลลัพธ์การเรียนรู้สำหรับการเรียนออนไลน์

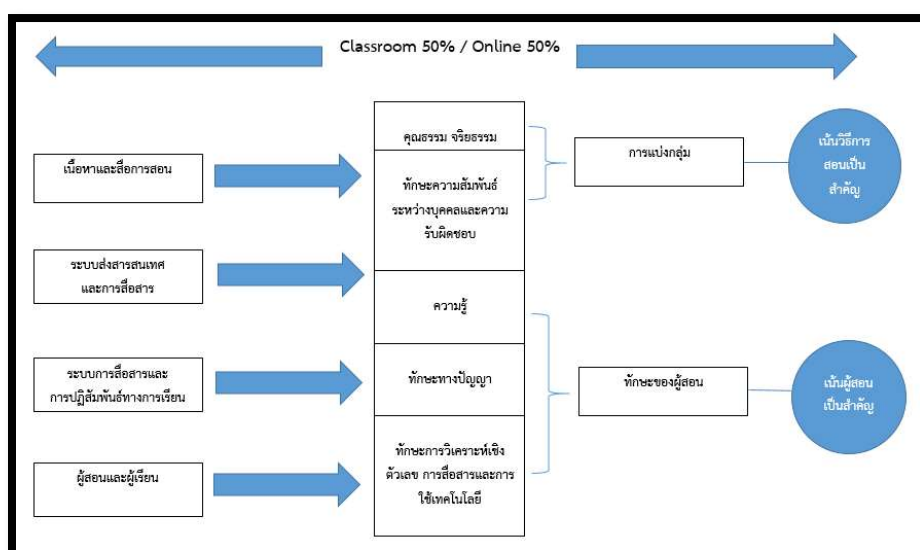
จากงานวิจัยข้างต้น สรุปได้ว่า การเรียนการสอนออนไลน์มีความสำคัญกับสังคมทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยองค์ประกอบการเรียนการสอนออนไลน์ เช่น ผู้สอน ผู้เรียน ระบบการสื่อสาร การวัดและการประเมิน เป็นต้น มีความสำคัญอย่างมากที่จะทำให้การเรียนการสอนนั้นมีความสมบูรณ์หรือเสมือนการเรียนในห้องเรียนจริงๆ อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยยังพบว่า การเรียนการสอนออนไลน์ยังมีจุดอ่อนต่างๆ ที่ค้นพบ เช่น ทักษะความรู้ ความสามารถของผู้สอนหรือระบบอินเทอร์เน็ตที่จะต้องทำการปรับปรุง/แก้ไขเพื่อให้การเรียนการสอนออนไลน์มีความสมบูรณ์เปรียบเสมือนการเรียนในห้องเรียนจริงๆ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในทุกๆ ระดับจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบการเรียนการสอนออนไลน์ทุกองค์ประกอบให้มีการทำงานอย่างสมบูรณ์แบบเปรียบเสมือนกลไกทุกกลไกมีความสำคัญเท่าเทียมกันกลไกใดกลไกหนึ่งมีความบกพร่องก็จะส่งผลเสียในภาพรวมทั้งหมด

โมเดลการสังเคราะห์ผลการวิจัยสำหรับการจัดการเรียนการสอนออนไลน์สู่การเรียนการสอนแบบผสมผสานภายใต้ผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิอุดมศึกษาแห่งชาติ

Boonyachai, (2020) ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมและองค์ประกอบการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) ที่มีอิทธิพลต่อผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติในยุคดิจิทัล กรณีศึกษา: มหาวิทยาลัยเอกชนเอกชนเครือข่ายความร่วมมือเบญจมิตติราชการในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยทำการศึกษาวิจัยจากกลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี และสัณหาชนอาจารย์ที่ทำการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) จากผลการวิจัยได้ทำการสร้างโมเดลการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน ดังภาพที่ 1 พบว่า การเรียนการสอนในปัจจุบันควรเป็นแบบผสมผสาน คือ การเรียนในห้องเรียน 50% และการเรียนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) 50% โดยองค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) ที่มีอิทธิพลต่อผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติตามความคิดเห็นของนักศึกษา ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านเนื้อหาและสื่อการเรียน 2) ปัจจัยด้านระบบส่งสารสนเทศและการสื่อสาร 3) ปัจจัยด้านระบบสื่อสารและการปฏิสัมพันธ์ทางการเรียน และ 4) ปัจจัยด้านผู้สอนและผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบการเรียนการสอนออนไลน์ทั้ง 4 ด้าน เพื่อที่จะสามารถตอบสนองผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในทางกลับกัน พบว่า องค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) ที่ไม่มีอิทธิพลต่อผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติตามความคิดเห็นของ

นักศึกษา ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านระบบการวัดและการประเมินและ 2) ปัจจัยด้านระบบสนับสนุนการเรียนรู้ ดังนั้น ผู้สอนควรมีสัดส่วนการวัดผลและการประเมินให้น้อยลงแต่ควรที่จะเพิ่มสัดส่วนในเรื่องของเนื้อหาและสื่อการเรียนรู้ให้มากขึ้น เช่น มีการออกแบบการเรียนการสอนออนไลน์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน เป็นต้น ผู้สอนต้องมีเครื่องมืออุปกรณ์การเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) ที่มีความทันสมัยสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียนได้มากที่สุด รวมทั้งเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนหรือระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผู้สอนจะต้องหมั่นฝึกฝนทักษะเพิ่มความรู้ ความสามารถในการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) อยู่เสมอและถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วย

ผลการเรียนรู้ในด้านคุณธรรมและจริยธรรม และด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ผู้สอนควรเน้นที่วิธีการสอนเป็นสำคัญโดยการแบ่งกลุ่มงานเพื่อเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ในการทำงานกลุ่มและเป็นการสร้างความรับผิดชอบแก่ผู้เรียน โดยผู้สอนสามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนจากความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายจากการทำงานกลุ่ม นอกจากนี้ ผลการเรียนรู้ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา และด้านทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศจะเป็นการเน้นผู้สอนเป็นสำคัญ โดยผู้สอนจะต้องมีทักษะความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) มีเทคนิคความสามารถที่จะใช้เทคโนโลยีในการถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อออนไลน์ เช่น การใช้การวิเคราะห์กรณีศึกษาที่มีความหลากหลายและให้ผู้เรียนช่วยกันคิด วิเคราะห์ ค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น โดยผู้สอนจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ โดยผู้สอนมีหน้าที่รับฟังและให้คำแนะนำ เป็นต้น

ภาพที่ 1 โมเดลการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน

ที่มา: Boonyachai, (2020)

การเรียนรู้การสอนแบบผสมผสาน

ความหมายของการเรียนรู้การสอนแบบผสมผสาน

Allen and Seaman (2010) ได้อธิบายไว้ว่าการเรียนรู้การสอนแบบผสมผสานเป็นการเรียนรู้ที่ผสมกันระหว่างการเรียนแบบเผชิญหน้าและการเรียนออนไลน์ โดยนำเสนอเนื้อหาส่วนใหญ่ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น การสนทนาออนไลน์และยังคงมีส่วนที่ให้ผู้เรียนและผู้สอนพบปะกัน โดยมีสัดส่วนในการนำเสนอเนื้อหาผ่านระบบออนไลน์อยู่ระหว่างร้อยละ 30-70 ของเนื้อหาการเรียนทั้งหมด

Horn and Stacker (2011) แห่ง Innosight Institute ได้นิยามเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบผสมผสานของผู้เรียนในระดับ K-12 หมายถึง การเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับมวลประสบการณ์ทางการเรียนรู้อย่างเป็นอิสระผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์โดยนักเรียนสามารถควบคุมตัวแปรทางการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งในด้านเวลา สถานที่ รวมทั้งแนวทางการเรียนรู้และอัตราการเรียนรู้ของตนเอง

สรุปได้ว่า การเรียนรู้การสอนแบบผสมผสานเป็นการเรียนรู้การสอน 2 รูปแบบ คือ การเรียนรู้การสอนแบบออนไลน์ (on-line) และการเรียนรู้การสอนแบบ (on-site) หรือการเรียนรู้การสอนในห้องเรียน โดยมีการกำหนดสัดส่วนตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับผู้สอนโดยเฉลี่ยมีการเรียนรู้การสอนแบบออนไลน์ประมาณร้อยละ 30-70 อีกทั้งผู้เรียนมีอิสระในการควบคุมเวลาและสถานที่ในการเรียนรู้ของตนเอง

องค์ประกอบการเรียนรู้การสอนแบบผสมผสาน

Thorne (2003) ได้แบ่งองค์ประกอบการเรียนรู้การสอนแบบผสมผสานเป็น 2 องค์ประกอบหลัก ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบการเรียนรู้การสอนแบบผสมผสาน

องค์ประกอบออฟไลน์ (Offline)	องค์ประกอบออฟไลน์ (Offline)
1) เรียนในที่ทำงาน (Workplace Learning)	1) เนื้อหาการเรียนบนเครือข่าย (Online Learning Content)
2) ผู้สอน ผู้ชี้แนะ หรือที่ปรึกษาในห้องเรียนแบบเผชิญหน้า (Face-to-Face Tutoring, Coaching or Mentoring)	2) ผู้สอนอิเล็กทรอนิกส์ ผู้ชี้แนะอิเล็กทรอนิกส์หรือที่ปรึกษาอิเล็กทรอนิกส์ (E-Tutoring, E-Coaching or E-Mentoring)
3) ห้องเรียนแบบดั้งเดิม (Classroom)	3) การเรียนรู้ร่วมกันแบบออนไลน์ (Online Collaborative Learning)
4) สื่อสิ่งพิมพ์ (Distributable Print Media)	4) การจัดการความรู้แบบออนไลน์ (Online Knowledge Management)

5) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Distributable Electronic)	5) เว็บไซต์ (The Web)
6) สื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (Broadcast Media)	6) การเรียนผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่แบบไร้สาย (Mobile Learning)

ที่มา: Thorne (2003)

จากตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบการเรียนรู้การสอนแบบผสมผสานสามารถแบ่งออกเป็น 2 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ องค์ประกอบออฟไลน์ (Offline) ประกอบด้วย 1) เรียนในที่ทำงาน (Workplace Learning) 2) ผู้สอน ผู้ชี้แนะหรือที่ปรึกษาในห้องเรียนแบบเผชิญหน้า (Face-to-Face Tutoring, Coaching or Mentoring) 3) ห้องเรียนแบบดั้งเดิม (Classroom) 4) สื่อสิ่งพิมพ์ (Distributable Print Media) 5) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Distributable Electronic) และ 6) สื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (Broadcast Media) องค์ประกอบออฟไลน์ (Offline) ประกอบด้วย 1) เนื้อหาการเรียนบนเครือข่าย (Online Learning Content) 2) ผู้สอนอิเล็กทรอนิกส์ ผู้ชี้แนะอิเล็กทรอนิกส์หรือที่ปรึกษาอิเล็กทรอนิกส์ (E-Tutoring, E-Coaching or E-Mentoring) 3) การเรียนรู้ร่วมกันแบบออนไลน์ (Online Collaborative Learning) 4) การจัดการความรู้แบบออนไลน์ (Online Knowledge Management) 5) เว็บไซต์ (The Web) และ 6) การเรียนผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่แบบไร้สาย (Mobile Learning)

การออกแบบการเรียนรู้การสอนแบบผสมผสาน

The Training Place (2004) ได้เสนอการออกแบบการเรียนรู้การสอนแบบผสมผสานโดยประยุกต์ใช้แบบจำลองของ ADDIE ประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์และวางแผน (Analysis and Planning) หมายถึง การวิเคราะห์ผู้เรียน ความต้องการของผู้เรียน วิเคราะห์ทรัพยากรที่สนับสนุนการเรียนการสอน วิเคราะห์การวางแผน การนำไปใช้และการประเมินผล

2) การออกแบบ (Design Solution) หมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ออกแบบให้เหมาะสมกับผู้เรียน โดยเฉพาะลักษณะของผู้เรียน

3) การพัฒนา (Development) หมายถึง การแบ่งองค์ประกอบเป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบแบบไม่ฝานเวลา (Asynchronous) ได้แก่ ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ กระดาน ข้อความ เวทีเสวนา และการสนทนาแบบปฏิสัมพันธ์ ระบบติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน บทความ เว็บฝึกอบรม การติดตามงานที่มอบหมาย การทดสอบ การทดสอบก่อนเรียนการสำรวจการชี้แนะแบบมีส่วนร่วมเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และการประชุมที่มีการบันทึกเสียงและฟังซ้ำได้ 2) องค์ประกอบแบบฝานเวลา (Synchronous) ได้แก่ การประชุมผ่านเสียง การประชุมผ่านวิดีโอ การประชุมผ่านดาวเทียมห้องปฏิบัติการแบบออนไลน์ห้องเรียน

เสมือนการประชุมผ่านระบบออนไลน์และการอภิปรายออนไลน์ และ 3) องค์ประกอบแบบเผชิญหน้า (Face-to-Face) ได้แก่ ห้องเรียนแบบดั้งเดิม ห้องปฏิบัติการการเผชิญหน้าการประชุม การเรียนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน มหาวิทยาลัย ที่ปรึกษา กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ทีมสนับสนุน และการแนะนำในการเรียน

4) การนำไปใช้ (Implementation) หมายถึง การกำหนดประเด็นแนวทางการนำไปใช้การวางแผนการนำไปใช้ การวางแผนการใช้เทคโนโลยี และการวางแผนในประเด็นอื่นๆ ที่อาจเกี่ยวข้องให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำระบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานไปใช้ ได้แก่ ผู้เรียน เพื่อน ร่วมเรียน ผู้สอน และสถาบันการศึกษาเกิดการยอมรับและมีความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

5) การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินว่าจะวัดผู้เรียนอย่างไร ใช้เกณฑ์อะไรเป็นมาตรฐานในการวัดการประเมิน

สรุป การออกแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานสามารถแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์และการวางแผน (Analysis and Planning) หมายถึง การวิเคราะห์ผู้เรียน ทรัพยากรที่สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน แผนงาน รวมทั้งความต้องการของผู้เรียน 2) การออกแบบ (Design Solution) หมายถึง การออกแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันและประเภทของการเรียนรู้ 3) การพัฒนา (Development) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบแบบไม่ประสานเวลา (Asynchronous) องค์ประกอบแบบประสานเวลา (Synchronous) และองค์ประกอบแบบเผชิญหน้า (Face-to-Face) 4) การนำไปใช้ (Implementation) หมายถึง การนำแผนที่กำหนดไว้ไปใช้ในการเรียนการสอนแบบผสมผสานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และ 5) การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การวัดและการประเมินผู้เรียนตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

ประโยชน์ของการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน

Lalima and Dangwal (2017) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบผสมผสานเป็นแนวคิดที่เป็นนวัตกรรมใหม่ที่รวบรวมข้อดีของการสอนแบบดั้งเดิมในห้องเรียนและ ICT สนับสนุนการเรียนรู้รวมทั้งการเรียนรู้ออฟไลน์และการเรียนรู้ออนไลน์ โดยการเรียนแบบผสมผสานต้องใช้ความพยายามอย่างเข้มงวด ทักษะที่ถูกต้องสำหรับผู้สอนและผู้เรียนที่มีแรงจูงใจในการเรียนแบบผสมผสานให้ประสบความสำเร็จ โดยการเรียนแบบผสมผสานนั้นมีประโยชน์สำหรับการเรียนสอนในสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้ (Cheevakasemsook, (2021)

1) มีการใช้ห้องเรียนเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 สถาบันการศึกษาควรมีการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนตามความจำเป็น/ตามสถานการณ์ในขณะนั้น โดยมีการเรียนการสอนออนไลน์และการเรียนการสอนในห้องเรียนควบคู่กันไป

2) ผู้เรียนจะมีทักษะทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้นเนื่องจาก ผู้เรียนทุกคนจะต้องมีการเรียนการสอนผ่านออนไลน์ อีกทั้งผู้เรียนจะต้องมีการค้นคว้าด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์ เช่น การศึกษาด้วยตนเองผ่าน video clip, ผ่าน website หรือแหล่งข้อมูล Database ต่างๆ เป็นต้น

3) ผู้สอนมีวิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคดิจิทัลท่ามกลางสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ถ่ายทอดมาจากผู้สอนหลากหลายวิธี เช่น ผ่าน Video clip, ผ่าน application ต่างๆ เช่น Google classroom/Zoom meeting เป็นต้น

4) ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองหลายๆ ครั้ง ผ่าน Video clip ของผู้สอน อีกทั้งผู้เรียนสามารถเข้าถึงเอกสารการเรียนที่ผู้สอนนำลงในระบบออนไลน์ได้ล่วงหน้า ไม่เหมือนการเรียนในห้องเรียนที่ผู้เรียนจะได้เอกสารการเรียนตามเวลาในตารางเรียนเท่านั้น

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนแบบผสมผสานนั้นเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 ซึ่งในปัจจุบันยังมีผู้ติดเชื้อ ดังนั้น สถาบันการศึกษาควรมุ่งเน้นการเรียนการสอนแบบผสมผสาน โดยใช้การเรียนในห้องเรียนเท่าที่จำเป็นเท่านั้น รวมทั้งมีการฝึกฝนผู้สอนในด้านทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสอนผ่านสื่อออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพและฝึกฝนทักษะการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการเรียนการสอนต่อผู้เรียนด้วยเพื่อให้ผู้เรียนมีการใช้เครื่องมือต่างๆ เสมือนเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารที่ผู้สอนส่งมาผ่านการเรียนการสอนออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

บทสรุป

จากสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 ในปัจจุบัน ส่งผลให้การเรียนการสอนควรจะเป็นแบบผสมผสาน คือ มีทั้งการเรียนในห้องเรียนและการเรียนแบบออนไลน์ (อีเลิร์นนิ่ง) ผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญกับการองค์ประกอบ การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ทั้งหมด 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เนื้อหาและสื่อการสอน 2) ระบบการนำเสนอสารสนเทศและการสื่อสาร 3) ระบบการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ทางการเรียน 4) ระบบการวัดและการประเมินผล และ 5) ระบบการสนับสนุนการเรียน และ 6) ผู้สอนและผู้เรียน โดยสิ่งสำคัญการจัดการเรียนการสอนต้องมีการวางแผน วิเคราะห์และออกแบบให้เหมาะสมกับผู้เรียนรวมทั้งสามารถวัดและประเมินผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ได้ นอกจากนี้การออกแบบการเรียนแบบผสมผสานจะต้องสามารถตอบสนองผลการเรียนรู้ภายใต้กรอบมาตรฐานคุณวุฒิอุดมศึกษาแห่งชาติระดับปริญญาตรีทั้ง 5 ด้าน อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบด้วย 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความ

รับผิดชอบและ 5) ด้านทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยผลการเรียนรู้ในด้านคุณธรรมและจริยธรรม และด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ผู้สอนควรเน้นที่วิธีการสอนเป็นสำคัญโดยการแบ่งกลุ่มงานเพื่อเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ในการทำงานกลุ่มและเป็นการสร้างความรับผิดชอบแก่ผู้เรียน นอกจากนั้น ผลการเรียนรู้ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา และด้านทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศจะเป็นการเน้นผู้สอนเป็นสำคัญ โดยผู้สอนจะต้องมีทักษะความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ (อีเลิร์นนิง) มีเทคนิคความสามารถที่จะใช้เทคโนโลยีในการถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อออนไลน์ไปสู่ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยประโยชน์ของการเรียนการสอนแบบผสมผสาน คือ สถาบันการศึกษาจะมีการใช้ห้องเรียนเท่าที่จำเป็นเท่านั้น รวมทั้งทำให้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนมีทักษะทางด้านเทคโนโลยีที่มากขึ้น และทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และล่วงหน้าผ่านระบบออนไลน์

เอกสารอ้างอิง

- Allen. I. E. & Seaman. J. (2010). *Learning on demand: Online education in the United States, 2009*. Sloan Consortium. PO Box 1238, Newburyport, MA 01950.
- Boonyachai, Y. (2020). *Behavior and online teaching elements (e-learning) influencing the learning outcome of Thai qualification framework for higher education in digital era: A case study private university among benjamitra network in Bangkok and outskirt*. Research Report Rajapruk University.
- Cook, D. A., & Steinert, Y. (2013). Online learning for faculty development: A review of the literature. *Medical Teacher*, 35(11), 930–937.
- Cheevakasemsook, A. (2021). Nursing teaching and learning management with blended learning in new normal era. *Journal of Health and Nursing Research*, 25(1), 25-37.
- Colman, C, Tiru, L, Schmitz, L, Stanciu, C & Bularca, M. (2020). Online teaching and learning in higher education during the coronavirus pandemic: students' perspective. *Sustainability MDPI, Open Access Journal*, 12(24), 1-4 <https://doi:10.3390/su122410367>.
- El-Seoud, M, Taj-Eddin, I, Seddiek, N, El-Khouly, M & Nosseir, A. (2014). *E-learning and students's motivation: A research study on the effect of e-learning on higher education*, *International Journal of Emergency Technologies in Learning*, 9(4), 20-26.
- Eze, S, Chinedu-Eze, V, Okike, C & Bello, A. (2020). Factors influencing the use of e-learning facilities by students in a private higher education institution (HEI) in developing economy, 1-15, <http://doi.org/10.1057/s41599-020-00624-6>.
- Gopal, R, Singh, V & Aggarwal, A. (2021). *Impact of online classes on the satisfaction and performance of students during the pandemic period of COVID19*, *Education and Information Technologies*, 1-25. <http://doi.org/10.1007/s10639-02110523-1>
- Horn. B.M. & Staker. H. (2011) *The Rise of K-12 Blended Learning*. Unpublished Paper. : Innosight Institute.
- Lalima & Dangwal, KL. (2017). *Blended learning: An innovative approach universal*. *Journal of Educational Research*, 5(1), 129 - 136. DOI: 10.13189/ujer.2017.050116.

- Office of the Higher Education Commission. (2009). Thai Qualification framework for higher education. Retrieved from <http://www.mua.go.th/users/tqf-hed/>
- Panda, D, Gamal, M, Zafar, A, Parambi, D, Senapati, A, Patro, S, Sahoo, P & Bose, A. (2020). *A study on the effectiveness of online teaching in pharmacy education from teacher and student perspective during the covid-19 pandemic*. *Pharmacy Education*, 20(2), 297-301. <http://doi.org/10.46542/pe.2020.202.297301>
- Panto, P. (2020). Teaching and learning management in Thailand under the epidemic situation of infectious diseases coronavirus 2019 (COVID-19). Retrieved from <https://library.parliament.go.th/sites/default/files/assets/files/works/academic%20office/radio%20scripts/pdf/2563-06/NALT-radioscript-rr2563-jun5.pdf>
- Phakharattanavanich, P, Laddaklom, S, Jittreebut, T. (2022). Developing a model for teaching and learning international music practice in the situation of the corona virus epidemic. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 6(1), 191-207.
- Pham, L, Limbu, Y, Bui, T, Nguyen, H & Pham, H. (2019). Does e-learning service quality influence e-learning student satisfaction and loyalty? Evidence from Vietnam. *International Journal of Education Technology in Higher Education*, 16(7), 1-26
- Photong, P, Chansuvarn, S, Khachat, S & Sripho, S. (2016). Development of a problem-based instructional models to promote critical thinking of nursing sciences students and the students' learning outcomes according to the Thai qualification framework for higher education. *Nakorn Phanom University Journal*, 6(3), 124-132.
- Saadé, R. G., He, X., & Kira, D. (2007). *Exploring dimensions to online learning*. *Computers in Human Behavior*, 23(4), 1721–1739. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2005.10.002>
- Sikkhaman, K. (2011). *A study of achievement in learning subject: business English communication teaching by e-learning*. Research reports for teaching and learning development, Sripatum University.
- Siritarungsri, B. (2020). The Management of online learning and teaching: towards the professional standards framework for teaching and supporting learning in higher education. *Chulabhorn Royal Acad*, 2(3), 1-17.

- The Training Place. (2004). *Blended learning definition/adaptive learning intelligence model*. Retrieved from <http://www.trainingplace.com/about/alimodel.htm>.
- Thorne, K. (2003). *Blended learning: how to integrate online and traditional learning*. London: Kogan Page.
- TQF is. (2018). Retrieved from http://www.elfit.ssru.ac.th/prawit_so/pluginfile.php/61/
- Tammetha, T. (2014). *E-learning from theory to practice*. Thai cyber university project. Bangkok: Office of the Higher Education Commission, OHEC.
- Wayo, W, Charoennukul, A, Kankaynat, C & Konyai, J. (2020). Online learning under the COVID-19 epidemic: concepts and applications of teaching and learning management. *Regional Health Promotion Center 9 Journal*, 14(34), 285-297.

แนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะแนวสตรีทอาร์ตในพื้นที่เฉพาะเพื่อปรับภูมิทัศน์ และแสดงออกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน

CREATING STREET ART ON SITE SPECIFIC WITH STREET ART'S LOCAL CULTURE

พีรติ จึ่งประกอบ^{1*}

อาจารย์สาขาวิชาการออกแบบ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Peerati Juengprakob¹

Literature department of applies Art, Faculty of Humanities & Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University

*E-mail 23peerati.j@gmail.com

Received: 19/04/2023

Revised: 03/05/2023

Accepted: 28/06/2023

บทคัดย่อ

สตรีทอาร์ตเป็นศิลปะชนิดหนึ่งที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์และพื้นที่ความเป็นชุมชน เมื่อมีความคิดสร้างสรรค์ คนและวัฒนธรรมท้องถิ่นมีส่วนสำคัญที่ทำให้เป็นเมืองที่มีพื้นที่ในการแสดงออกของความคิดสร้างสรรค์ ทำให้เกิดการรวมตัวทางสังคม และความเป็นท้องถิ่นที่แสดงออกหรือสื่อออกมาทางผลงานศิลปะ บทความวิชาการมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างสรรค์ประเภทสตรีทอาร์ต ภายใต้กรอบแนวคิดทางศิลปะและกรอบแนวคิดทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มาเป็นแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานผ่านกระบวนการทางด้านศิลปะการออกแบบ โดยนำกรณีศึกษาจากโครงการรวมพลังจิตอาสาพัฒนาและปรับภูมิทัศน์ริมคลองลาดพร้าว ณ วัดบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร มาเป็นกรณีตัวอย่างซึ่งได้รับความร่วมมือระหว่างสำนักงานเขตบางเขน และมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร วิทยาลัยวิบูลย์บริหารธุรกิจ สำนักงานตลาดยิ่งเจริญ สำนักงานตลาดถนนอมรินทร์ มูลนิธิกระจกเงา บริษัท ทาฮา สตูดิโอ และประชาชนจิตอาสา ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อชุมชนด้วยสตรีทอาร์ตที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นประกอบไปด้วย การสำรวจพื้นที่ , การหาข้อมูลเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น , การวัดขนาดพื้นที่เพื่อการออกแบบ , แบบร่างแนวคิดสร้างสรรค์ , การพัฒนาแบบร่างสู่ขั้นตอนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์บนพื้นที่เฉพาะสามารถปฏิบัติตามได้

คำสำคัญ : สตรีทอาร์ต, พื้นที่เฉพาะ , วัฒนธรรมท้องถิ่น

¹ อาจารย์สาขาวิชาการออกแบบ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Abstract

Street Art is a type of art that connects humans and community spaces. when creative Local people and culture play an important role in making the city a space for creative expression. cause social integration and locality that is expressed or conveyed through works of art This academic article aims to present creative guidelines for street art. under the concept of art and the concept of local culture as a guideline for creating works through the process of art and design By taking a case study from the Volunteer Power Project to develop and adjust the landscape along the Lat Phrao Canal at Bang Bua Temple, Bang Khen District, Bangkok. as an example case which has received cooperation between Bang Khen District Office and Phranakhon Rajabhat University Wiboon College of Business Administration Ying Charoen Market Office Thanommit Market Office The Mirror Foundation, Tata Steel and Volunteer People The results of the study revealed that the approaches for creating arts for the community with street art that express local culture consisted of: surveying the area , Finding local cultural information , measuring the size of the area for design , creative concept drawings , development of drafts into practical, specific creative workflow guidelines that can be followed.

Keywords : street art, specific area, local culture

บทนำ

สยามประเทศของเรามีศิลปินจำนวนมากและไม่น้อยกว่าประเทศใด ๆ แต่ความเป็นจริงนั้นสิ่งที่หลงเหลืออยู่น้อยคงจะเป็นเพียงเรื่องของสถานที่แสดงผลงาน ที่จะสามารถนำเสนอผลงานได้อย่างมีทางเลือก เพื่อแสดงออกถึงเรื่องราวผ่านผลงานศิลปะ ศิลปะเพื่อชุมชนหรือสตรีทอาร์ตนั้นในประเทศไทยจะแสดงออกถึงความโหยหาและความสนใจในศิลปะจากหลากหลายศิลปิน โดยผู้คนไม่จำเป็นต้องเดินทางไปชมผลงานตามพิพิธภัณฑ์หรือหอศิลป์ แต่สามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ทั้งบนผนังและพื้นที่ว่าง พื้นที่เฉพาะในชุมชนหรือท้องถิ่นต่าง ๆ นอกจากงานศิลปะเหล่านี้จะมีผลต่อชุมชนทางด้านเศรษฐกิจชุมชน เป็นจุดแลนด์มาร์คทำให้ผู้คนรู้จักและเข้าไปเรียนรู้จากผลงานที่แสดงออกผ่านผลงาน สิ่งสำคัญคือมีผลต่อจิตใจของผู้คนในชุมชน ที่เกิดความภาคภูมิใจ ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน รักและหวงแหนถิ่นที่อยู่ และทำให้เกิดวัฒนธรรมอันดีงามอย่างยั่งยืน

แนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อชุมชนจะประกอบได้ด้วยขั้นตอนที่สามารถประยุกต์ยึดหยุ่นได้ตามพื้นที่เฉพาะที่ต้องการนำไปสร้างสรรค์ ซึ่งในบทความวิชาการนี้ได้สรุปถึงเนื้อหาแนวทางการสร้างสรรค์ไว้ประกอบด้วย การสำรวจพื้นที่ ,การหาข้อมูลเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น ,การวัดขนาดพื้นที่เพื่อการออกแบบ ,แบบร่างแนวคิดสร้างสรรค์ ,การพัฒนาแบบร่างสู่ขั้นตอนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์บนพื้นที่เฉพาะ ต่อยอดแนวทางสู่การนำแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อชุมชนบนพื้นที่เฉพาะ โดยทุกขั้นตอนผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนจิตอาสา เพื่อต้องการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่นเขตบางเขนอย่างชัดเจน

งานศิลปะสามารถเข้าถึงผู้คนในชุมชนที่สามารถรับรู้ได้อย่างง่ายที่สุด จะเป็นเรื่องราวที่ถูกแสดงออกผ่านผลงานศิลปกรรม ซึ่งปัญหาที่พบเจอในพื้นที่เฉพาะ วัดบางบัว ริมคลองลาดพร้าว ที่ถูกปรับภูมิทัศน์ให้มีความสวยงามและจรรโลงใจด้วยกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อชุมชน จากเดิมที่มีความเสื่อมโทรมทางภูมิทัศน์ ให้เกิดความร่วมมือกับท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ทฤษฎีความงามที่สามารถรับรู้ได้ทัศนธาตุต่าง ๆ ที่มีบริบทความการวิเคราะห์พื้นที่เฉพาะ (Site Specific)

การศึกษาด้านเนื้อหา

สตรีทอาร์ตรูปแบบกราฟิกิตี้ที่มีเทคนิคการใช้สื่อประสม (Street Art&Mix Media) สตรีทอาร์ตคือศิลปะประเภทหนึ่งที่สามารถพบเจอได้อิสระตามสถานที่ทั่วไปอย่างเช่น ท้องถนน บนผนัง กำแพงอาคาร ตึกรามบ้านช่อง หรือแม้แต่สถานที่ราชการ เป็นผลงานที่แสดงออกถึงความรู้สึกของศิลปิน จะแตกต่างจากงานศิลปะที่ถูกนำเสนอตามพิพิธภัณฑ์หรือหอศิลป์ หนึ่งในประเภทของสตรีทอาร์ตคือรูปแบบกราฟิกิตี้ (Graffiti) ที่มีรากเหง้ามายาวนานตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่นภาพวาดบนถ้ำ ภาพบนกำแพงอียิปต์ ศิลปะฝาผนังของกรีก ไปจนถึงอาณาจักรโรมันโบราณ งานกราฟิตี้รูปแบบที่ถูกหยิบยกขึ้นมาสร้างสรรค์ผลงานในปัจจุบัน มักเกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะ มีหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่การใช้ตัวอักษรอย่างเดียว ไปจนถึงภาพวาดอันปราณีตตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกิดขึ้นหรือแสดงออกถึงเรื่องราวสำคัญในท้องถิ่น (Bourriard, 2002 p. 112)

กราฟิกที่มีเทคนิคการใช้สื่อประสม ในวงการศิลปะจะขอก้าวถึงแบงค์ซี (Banksy) ศิลปินสตรีทอาร์ตและกราฟิกดีชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียงตั้งแต่ ค.ศ. 1996 ถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจให้กับศิลปินกราฟิกดีรูปแบบ 3D ในปัจจุบัน เทคนิคการนำสื่อประสม (Mix Media) หมายถึงการใช้เครื่องมือใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานตัวอย่างเช่น เทคนิคการพ่นสีสเปรย์แบบสแตนด์บาย ใช้กระดากแข็ง เจาะหรือตัดเป็นช่องรูปทรงต่างๆ

รูปที่ 1 : ตัวอย่างผลงานสตรีทอาร์ตของศิลปิน Banksy

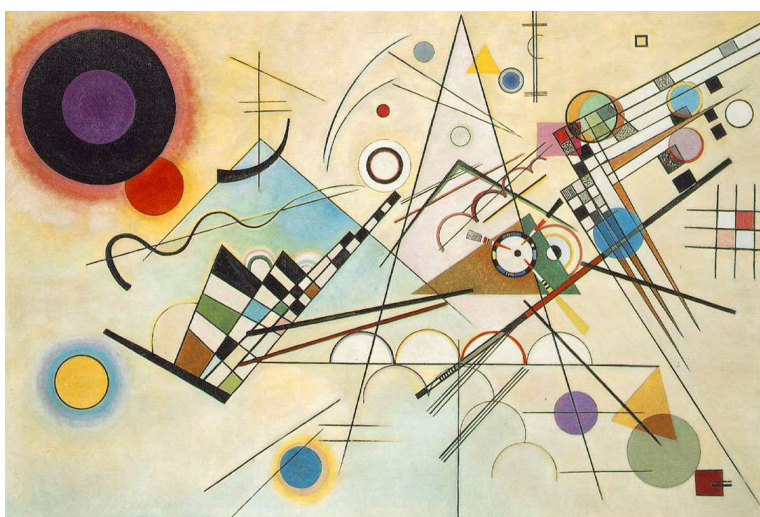
เอกลักษณ์ที่โดดเด่นในผลงานแบงค์ซี (Banksy) ผลงานแสดงออกถึงการแทรกประเด็นทางการเมือง วิชาทวิจารย์สังคม ความเปลี่ยนแปลงกลับกลอก และความโลภโมโทสันของสังคมทุนนิยมอย่างแสนยานุภาพ ซึ่งหมายความว่า เป็นการได้สื่อสารและรับรู้ได้อย่างแพร่หลายในพื้นที่ที่ผลงานถูกสร้างสรรค์ขึ้นมา และถูกนำหยิบยกมาใช้เป็นโมเดลต้นแบบในรูปแบบสตรีทอาร์ตหรือกราฟิกดีอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

พื้นที่เฉพาะ (Site Specific) คือการทำงานศิลปะในพื้นที่เฉพาะเจาะจง ศิลปินจะคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่จะสร้างผลงานศิลปะประกอบร่วมกับสิ่งแวดล้อม ศิลปะพื้นที่เฉพาะถูกกล่าวถึงครั้งแรกโดยนักทวิจารย์สถาปัตยกรรมแคทเธอริน เฮาเวทท์ การสร้างสรรค์ผลงานรูปแบบนี้ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในลักษณะสวนภูมิทัศน์หรือสวนประติมากรรมแบบถาวรซึ่งเป็นแนวคิดต่อมาสู่ศิลปะผืนสิ่งแวดล้อม (Environmental art) นอกจากนั้นยังมีการแสดง, การเดินรำเฉพาะที่, ยังสามารถสอดแทรกกับสภาพแวดล้อมในด้านประวัติศาสตร์, สังคม, สิ่งซ้อนเร้นต่างๆ ในปัจจุบันศิลปะพื้นที่เฉพาะหมายถึงศิลปะใดก็ตามที่สร้างขึ้นสำหรับติดตั้ง ณ ที่ใดที่หนึ่งตามรูปแบบหรือเทคนิคที่ศิลปินถนัด รวมไปถึงได้รับการยอมรับจากการมีส่วนร่วม เช่น ประชาชนองค์กร หรือหน่วยงานต่างๆ เพื่อเป็นภาพรวมความร่วมมือและแสดงออกด้วยการสื่อสารต่างๆได้อย่างสร้างสรรค์ (Peter Frank, 1975. “Site Sculpture”, Art New, Oct.)

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (Local Culture) คือวิถีชีวิตคนในแต่ละชุมชน เป็นมรดกสืบทอดกันมา และมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดยมีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวบ่งชี้ และเป็นรากฐานสำคัญที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ แนวทางการพัฒนาชุมชนจากรากฐาน ซึ่ง “วัฒนธรรม” และ “ศิลปะการออกแบบ” เป็นสองสิ่งที่อยู่ร่วมได้และสามารถสร้างมูลค่าได้มากมาย เพียงแต่ต้องเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นถึงจุดแข็งและต้นทุน ที่

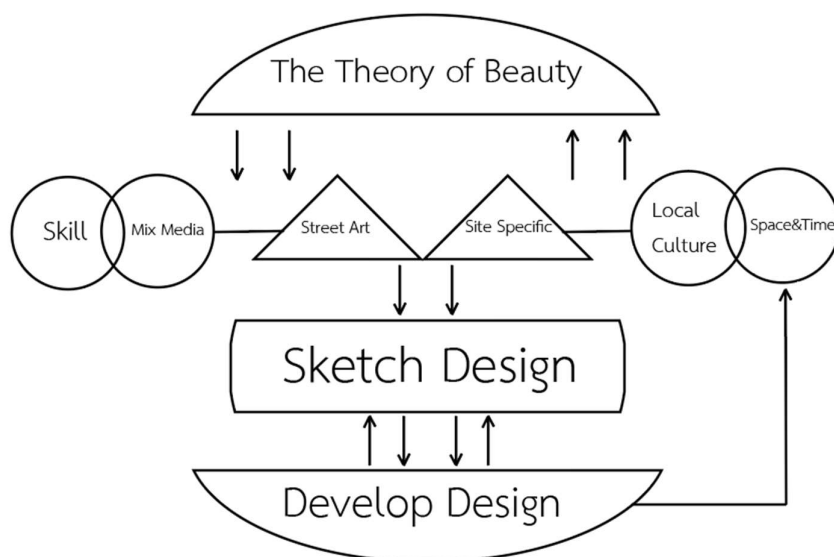
สำคัญต่อการแสดงออกหรือเชิงการพัฒนา ทำให้ศิลปะการออกแบบภายใต้กรอบของวัฒนธรรมกลายเป็นเรื่อง
 ความสร้างสรรค์ร่วมสมัย สามารถรับรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นได้ออกเป็น ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ
 ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม และโบราณคดี การละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ ชีวิตความเป็นอยู่
 วิทยาการ ประโยชน์ที่ได้รับจากวัฒนธรรมท้องถิ่นจะเป็นเครื่องที่ก่อให้เกิดความรักสามัคคี สร้างความเข้าใจ
 และเป็นการรวมพลังในการสร้างสรรค์บางสิ่งบางอย่างพร้อมกัน สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่
 แตกต่างตามสภาพแวดล้อม (Keanoon K. 2013, Art Local Asian)

ทฤษฎีความงาม (The Theory of Beauty) คือการรับรู้ด้านงานศิลปะและการออกแบบที่เป็น
 พื้นฐานของศิลปินหรือบุคคลที่สนใจในงานศิลปะจำเป็นต้องเข้าใจ องค์ประกอบศิลปะมีวิธีการสร้างสรรค์ด้วย
 การจัดวางหลากหลายรูปแบบ สิ่งสำคัญที่ทำให้รับรู้ความงามจะเป็นทฤษฎีความงามเรื่องเอกภาพ (Unity) คือ
 การจัดองค์ประกอบที่คำนึงถึงภาพรวมของผลงานที่ต้องการสื่อสารเล่าเรื่องราว ประวัติศาสตร์ บุคคลสำคัญ
 ความเชื่อ การเมืองการปกครอง และศาสนา ความพอดีคือความสำคัญในเอกภาพ ความแตกต่างหลากหลายที่
 พอที่จะสร้างความเป็นหนึ่งให้เกิดขึ้นในตัวผลงาน การมีเพียงองค์ประกอบเดียวในงาน จะดูหยาบเหวี่ยงน่าเบื่อ
 ขาดชีวิตชีวาหรือเรียกว่าความสันโดษ (Solitude) มากกว่าความเป็นหนึ่งแบบเอกภาพ (Unity) องค์ประกอบ
 ที่แตกต่างมาอยู่รวมกันแสดงออกถึงความแตกต่างอย่างกลมเกลียว (Harmony) หรือ ความแตกต่างที่ไม่มี
 จุดเด่นและขัดแย้ง (Contrast) ความงามคือสิ่งที่อยู่เคียงข้างกับมนุษย์มาอย่างยาวนาน เราค้นพบหลักฐานว่า
 ตลอดประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา มนุษย์แสวงหาความงามมาโดยตลอด ทั้งพยายามที่จะเรียนรู้ สัมผัสความรู้ และ
 ถ่ายทอดความรู้รุ่นสู่รุ่น สิ่งสำคัญที่จะพัฒนาทักษะทางด้านศิลปะการออกแบบให้ดีขึ้น ต้องผ่านกระบวนการ
 ฝึกฝน การมอง การสังเกต การตัดสินใจ การเลือกใช้ การลดทอน และการจัดวางองค์ประกอบอย่างชำนาญ
 (Ruengthanapirom, 2018)

รูปที่ 2 : ผลงาน Wassily Kandinsky ที่แสดงออกถึงความขัดแย้งอย่างมีเอกภาพ

กรอบแนวคิด

แนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อชุมชนบนพื้นที่เฉพาะด้วยสตรีทอาร์ตที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น (HSC : Hamberger Site Culture) พัฒนาแนวคิดจาก Edwige Comoy Fusaro เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะการออกแบบที่มีเป้าหมายเพื่อการแสดงออกโดยรูปแบบสตรีทอาร์ตที่ใช้เทคนิคสื่อประสมจากฝีมือทักษะพื้นฐานภายใต้ทฤษฎีความงามในการรับรู้เบื้องต้นที่สื่อความหมายแสดงออกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเป็นพื้นที่เฉพาะเจาะจงกับต้นทุนทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิตที่แสดงออกถึงความเป็นมนุษย์ที่มีปัญญารากเหง้าแห่งการพัฒนาตนเพื่อให้คงอยู่ในเฉพพันธุ์เชื้อชาติองค์ประกอบสำคัญในแนวทางของวัตถุประสงค์บทความนี้คือ การสำรวจพื้นที่, การหาข้อมูลเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น, การวัดขนาดพื้นที่เพื่อการออกแบบ, แบบร่างแนวคิดสร้างสรรค์, การพัฒนาแบบร่างสู่แนวทางขั้นตอนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์บนพื้นที่เฉพาะที่สามารถปฏิบัติได้

ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานตามแนวทางกรอบแนวคิด

1. กรณีศึกษา ณ วัดบางบัว ริมคลองลาดพร้าว โครงการร่วมพลังจิตอาสาพัฒนาทำความสะอาด และปรับปรุงทัศนียภาพ โดยใช้พื้นที่จำนวน 600 ตารางเมตร บนผนังกำแพงริมคลองลาดพร้าวด้านข้างวัดบางบัว อยู่ร่วมกับทางเท้าริมคลองที่มีขนาดความกว้าง 2.5 เมตร สร้างสรรค์ผลงานสตรีทอาร์ตที่แสดงออกถึงภาพวาดจากเทคนิคสื่อประสมที่แสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นของเขตบางขุน ได้รับความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น วัดบางบัว สำนักงานเขตบางขุน บริกาษาหารหรือเพื่อนำเสนอเรื่องราวจะเล่าภาพกิจกรรมครั้งนี้

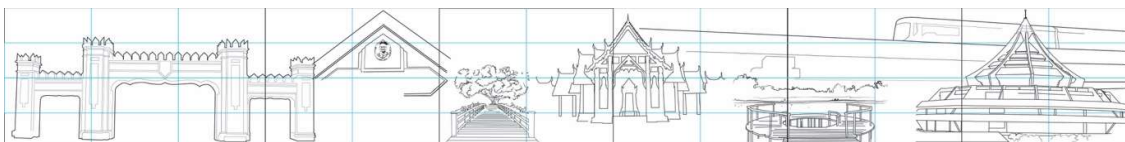
2. การสำรวจพื้นที่ คือเรื่องสำคัญที่สุดในลักษณะการทำงานรูปแบบแนวทางนี้ โดยจะอยู่ในขั้นตอนการสืบค้นและลงพื้นที่เฉพาะ (Site Specific) ที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น (Local Culture)

ที่ต้องการสื่อสารแสดงออกอย่างเหมาะสมถูกกาลเทศะ (Space&Time) จะสามารถรับรู้ถึงบริบทสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เหมาะสมกับขนาดพื้นที่เฉพาะ และวิเคราะห์สู่การสร้างสรรค์ตามทฤษฎีความงามที่มีรูปแบบเอกภาพ (Unity) เพื่อเตรียมทรัพยากรต้นทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบในการสร้างผลงานศิลปะ

รูปที่ 3 : การสำรวจพื้นที่และวัดขนาดพื้นที่การสร้างผลงาน ณ ริมคลองลาดพร้าว

3. แบบร่างแนวคิดสร้างสรรค์ (Sketch idea) โดยการนำเรื่องราววัฒนธรรมท้องถิ่นแปลความหมาย คลี่คลายออกมาเป็นรูปธรรมและสามารถเข้าถึงได้ทุกกลุ่มชน แสดงออกถึงความสำคัญและประวัติศาสตร์อันดี งาม และมีคุณค่าต่อประเทศไทยที่มีวัฒนธรรมอันดี ได้ข้อสรุปเป็นหัวข้อของการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการศึกษาพัฒนาคน คนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จัดองค์ประกอบให้เป็นภาพทิวทัศน์แบบพาโนรามาที่มีจุดเด่น เรื่องด้านยาวที่จะแสดงออกเรื่องราวได้อย่างครบถ้วนได้แก่ภาพวาด มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร พระพักต์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เปรียบเสมือนเป็นบิดาของคนไทยทั้งปวงและทรงมอบพลังแรง ขับเคลื่อนวิทยาลัยฝึกหัดครูพระนคร ร่ายล้อมไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติบริเวณเขตบางเขนตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบัน

รูปที่ 4 : แบบร่างแนวคิดสร้างสรรค์ ขนาดกว้าง 30 เมตร x สูง 2 เมตร

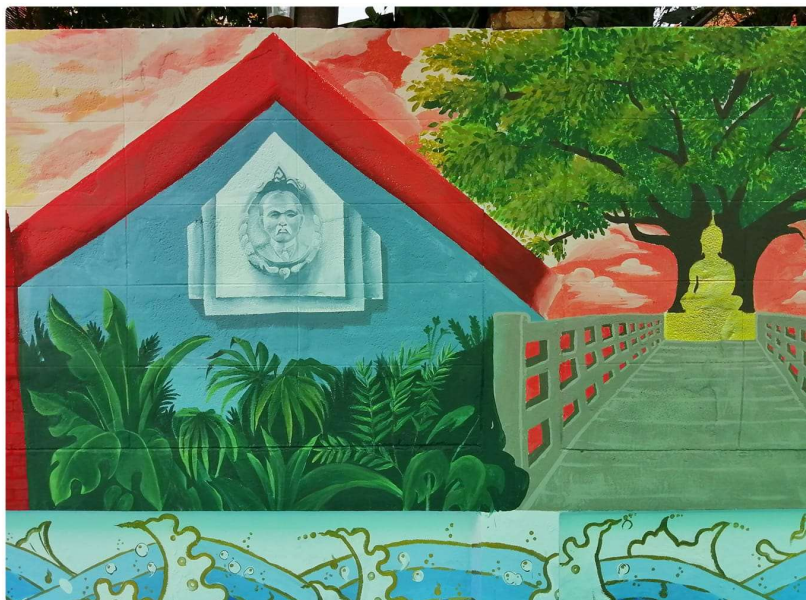
4. สตรีทอาร์ตรูปแบบกราฟิกดีที่มีเทคนิคการใช้สื่อประสม (Street Art&Mix Media) การสร้างสรรค์ รูปแบบของจะเริ่มจากขั้นการตีตารางสัดส่วน 1:8 เพื่อกำชับให้ลงกับพื้นที่เฉพาะริมคลอง กำหนดโครงสร้าง ของสถาปัตยกรรมที่สำคัญของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครได้กระจายอย่างค่งน้ำหนักความสมดุลให้เกิด

ความกลมกลืน (Harmony) เว้นระยะห่างของเรื่องราวด้วยความสมบูรณ์ทางธรรมชาติและสิ่งก่อสร้างที่ได้เพิ่มการมีส่วนร่วมให้อยู่ร่วมกัน มีประวัติความเป็นมาที่ดึงดูดกับบุคคลสำคัญอย่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สถานที่สำคัญทางศาสนาประจำเขตบางเขต วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน อาคารพุทธวิทยาลัย และความสมัยใหม่ก้าวหน้าอย่างรถไฟฟาสถานีประจำพื้นที่ ลงน้ำหนักเส้นร่างแบบให้พอสังเกตได้เพื่อขั้นตอนในการระบายสีพื้นหลังแล้วยังคงมองเห็นเส้นร่างขอบเขต สำหรับกำหนดเส้นขอบระบายสีสมบูรณ์สำหรับฉากหลังทั้งหมดของพื้นที่งาน เทคนิคการใช้สื่อประสม (Mix Media) ใช้วิธีการเดียวกับศิลปินแองคี่ซี ที่นำวัสดุมาทำเป็นช่องรูปทรงต่างๆ เพื่อพ่นสีสเปรย์ ต่างจากการลงสีพื้นหลังที่ใช้สีน้ำทาภายนอก จึงทำให้เกิดมิติระยะลึก และผลึกตัวชิ้นงานสำคัญอย่างภาพบุคคลหรือภาพสถาปัตยกรรมโดดเด่นจากสีฉากพื้นหลัง

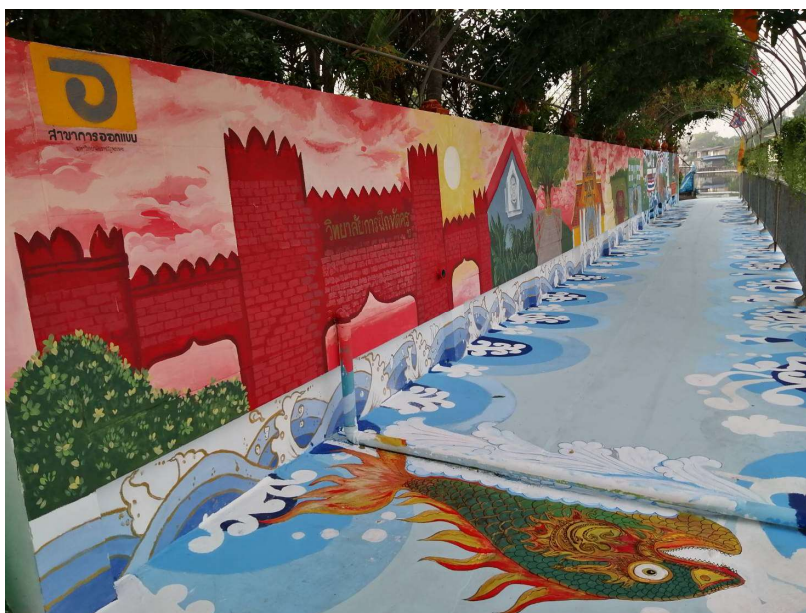
รูปที่ 5 : เทคนิคการใช้สื่อประสม (Mix Media) ผลึกตัวชิ้นงานสำคัญอย่างภาพบุคคลหรือภาพสถาปัตยกรรมโดดเด่นจากสีฉากพื้นหลัง

5. การพัฒนาแบบร่างสู่แนวทางขั้นตอนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์บนพื้นที่เฉพาะที่มีลักษณะความยาวแบบพาโนรามา และจุดเด่นของพื้นที่ทางเดินที่มีระยะและมุมมองที่แตกต่าง จะเล่าเรื่องความเป็นไทยจากวรรณกรรมไทย ผ่านลวดลายสัตว์หิมพานประเภทสัตว์น้ำ และเกลียวคลื่นรูปแบบศิลปะไทยโดยใช้เทคนิคสีน้ำมันชนิดเคลือบผิว

รูปที่ 6 : ภาพผลงานศิลปะชุมชนบนพื้นที่เฉพาะด้วยสตรีทอาร์ตรูปแบบไทยที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น

ข้อสรุปแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อชุมชนพื้นที่เฉพาะ มีความจำเป็นที่ต้องอยู่ภายใต้ ทฤษฎีความงาม เพื่อการรับรู้คุณค่าที่ต้องการแสดงออกมาผ่านผลงาน ซึ่งคุณค่าความงามจะมีผลกระทบให้ เกิดวิธีทางรูปแบบและเทคนิคในการสร้างสรรค์ผลงาน คุณค่าทางวัฒนธรรมจะมีผลกระทบต่อทฤษฎีความงาม ที่เป็นตัวกำหนด รูปแบบและเทคนิคการสร้างสรรค์เหมาะสมเป็นรูปแบบที่ยึดหยุ่นตามพื้นที่เฉพาะที่ควบคู่กับ ความงามของวัฒนธรรมท้องถิ่น

รูปที่ 7 : ภาพผลงานศิลปะชุมชนบนพื้นที่เฉพาะด้วยสตรีทอาร์ตรูปแบบไทยที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น

สรุปประเด็นและข้อเสนอแนะ

1. ด้านทฤษฎีวิชาการทางศิลปะการออกแบบที่สร้างประโยชน์กับพื้นที่ของชุมชนได้ตามแนวทางปฏิบัติ สามารถนำพื้นฐานวิชาศิลปะ รูปร่าง รูปทรง มาประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลาย รวมถึงขั้นตอนการใช้สีที่มีลักษณะความแตกต่างของชนิดสี ใช้ทฤษฎีความงามเพื่อเลือกใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่เหมาะสมกับพื้นที่ และสามารถมีส่วนร่วมจากภาคส่วนได้อย่างง่าย บุคคลที่ไม่มีความชำนาญสามารถเข้าร่วมและปฏิบัติตามได้
2. ด้านประโยชน์ต่อนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการเพื่อใช้แนวทางการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อชุมชน ได้รับประสบการณ์การทำงานบนพื้นที่เฉพาะที่มีลักษณะเฉพาะชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาที่พบเจอระหว่างการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาทิเช่น เรื่องการเลือกใช้อุปกรณ์ให้เหมาะสมกับพื้นผิวมีที่ลักษณะแตกต่างกันบนพื้นที่ริมคลอง รวมถึงพื้นที่การทำงานที่มีจำกัด ทำให้เกิดการวางแผนและวิเคราะห์พื้นที่ให้สอดคล้องกับเวลาที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า เพิ่มศักยภาพการสื่อสารเนื่องจากพื้นที่การสร้างผลงาน ส่งผลให้เกิดการทำงานเป็นกลุ่มเป็นทีม สานสัมพันธ์รุ่นพี่รุ่นน้อง
3. ด้านประโยชน์ต่อชุมชนได้รับผลงานสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อชุมชนบนพื้นที่เฉพาะที่แสดงออกถึงเรื่องราว ความสำคัญ ความเป็นมาของเขตบางเขน ที่เต็มไปด้วยเกียรติประวัติอันดีงามรวมถึงเรื่องราวสถาปัตยกรรมที่สำคัญต่อชุมชนท้องถิ่น สะท้อนออกเป็นผลงานเพื่อสื่อสารให้บุคคลท้องถิ่นหรือนักท่องเที่ยวที่แวะเข้ามาเยี่ยมชม ทำบุญตามประเพณีวัฒนธรรมไทย ได้รับรู้เรื่องราวผ่านความสุนทรีย์จากผลงานที่แสดงออก ณ วัดบางบัว ริมคลองลาดพร้าว

รูปที่ 8 : ภาพบรรยากาศโครงการปรับปรุงทัศนียภาพริมคลองลาดพร้าว

เอกสารอ้างอิง

- Boonpitathanakung P. (2019). **INSIDE ART, OUTSIDE ART**. Bangkok: Salmon Publishing in Banlue Publications Co., Ltd.
- Bourriaud, N. (2002). **Relation Aesthetics**. Paris: Les presses.
- Fongsamul A. (2010). **Community arts, Echoes, 476 km**. Bangkok: Southeast Asia
- Jack Ramsdale. (2014). **Impact of the Art on Individual Contributions to U.S. Civil Society**. US: Department of public Administration University of Illinois at Chicago.
- Manager Online (2020). **Create a new "Canal Ong Ang", see the most brilliant street art in the middle of the city**. <http://mgronline.com/travel/detail/9630000112781>
- Pathhakfa J (2013). **Participation of urban communities in the development of arts and cultural learning centers A case study of the Ladprao community**. Bangkok : Journal of the Institute of Culture and Arts Srinakharinwirot University
- Pipitakung T. (2018). **Aesthetics : from representation to relational capital**. Bangkok : Silpakorn U.
- Ruengthanatippirom T. (2012). **Theory of Beauty**. Bangkok : At Four Print
- Temaesilapin N. (2011). **Sam Phraeng community arts**. Bangkok : Silpakorn U.

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ LEGAL PROBLEMS RELATED TO PROCEDURES OF THE CONSTITUTIONAL COURT

ณัฐพัชร เพ็ชรอาภรณ์¹, สุขสมัย สุทธิบัติ² จรรย์ ภักดีธนากุล³

¹หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ²คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และ ³อดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

¹Natthaphat Petch-arporn, ²Suksmai Sutthibodee, ³Jaran Pakditanakul

¹The Degree of Doctor of Law Ramkhamhaeng University., ²Faculty of Law Ramkhamhaeng University. , ³Former judge of the Constitutional Court.

*E-mail: natthaphat@pnru.ac.th

Received: 19/04/2023

Revised: 03/05/2023

Accepted: 28/06/2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม การยื่นคำร้องของประชาชนขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคดี การคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ การปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และการละเมิดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ โดยการเขียนบทความครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบเป็นแนวทางสำหรับใช้เป็นวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญที่เหมาะสมและชัดเจนยิ่งขึ้นต่อไป

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ควรมีบทบัญญัติและข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญให้ชัดเจนเพิ่มเติมขึ้นอีกหลายประการ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญได้อย่างเหมาะสมและมีความชัดเจนยิ่งขึ้น รวมทั้งสามารถยึดเป็นหลักในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและสอดคล้องตรงตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ข้อเสนอแนะการวิจัย โดยการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ ดังนี้

1. ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะหลักเกณฑ์ วิธีการและวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญได้อย่างมีประสิทธิภาพจริง เพื่อให้สามารถนำไปเป็นหลักในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและชัดเจนยิ่งขึ้น

¹ หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ อดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

2. ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ในประเด็นคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม การยื่นคำร้องของประชาชนขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคดี การคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ การปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และการละเมิดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ

คำสำคัญ: วิธีพิจารณาคดี การคุ้มครองชั่วคราว คำวินิจฉัย การละเมิดอำนาจศาล

ABSTRACT

This article, these cases are related to the Constitutional legitimacy of the amended draft Constitution; people's petition filing for the Constitutional Court to adjudicate cases; granting provisional measures prior to the decisions of the Constitutional Court; action or enforcement to be in accordance with the decisions of the Constitutional Court; and the contempt of the Constitutional Court.

The technique of qualitative research was conducted using documentary research.

In order to obtain findings will be used as guidelines for procedures of the Constitutional Court in a more appropriate and clearer manner in the future.

Findings show guidelines for the researcher is of an opinion that Thailand should have provisions and regulations regarding the procedures of the Constitutional Court in a clearer manner in various matters. This can be used in the procedures of the Constitutional Court in a more appropriate and clearer manner. It can also be used as the principles for accurate practice and in consonance with the true intent of the Constitution of the Kingdom of Thailand.

The amendment of the Organic Act on Procedures of the Constitutional Court and the Rules of the Constitutional Court on Procedures of Constitutional Court as follows.

1. Recommendations in regard to the Organic Act on Procedures of the Constitutional Court and the Regulations of the Constitutional Court are as follows. Criteria, methods, and procedures of the Constitutional Court should be improved or amended to be truly efficient in order to be used as the principles for practice in a more accurate and clearer manner.

2. An improvement or amendment should be in the issues of the Constitutional legitimacy of the amended draft Constitution; people's petition filing for the Constitutional Court to adjudicate cases; granting provisional measures prior to the decisions of the Constitutional Court; action or enforcement to be in accordance with the decisions of the Constitutional Court; and the contempt of the Constitutional Court.

Keywords: Procedures, Provisional measures, Decisions, Contempt of Court

บทนำ

โดยหลักแล้วรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศโดยเป็นกฎหมายที่กำหนดรูปแบบการปกครอง โครงสร้าง อำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ของรัฐ เป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้กับประชาชน รวมทั้งตรวจสอบและควบคุมการใช้อำนาจขององค์กรต่าง ๆ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีบัญญัติให้มีศาลรัฐธรรมนูญ อยู่ในหมวด 11 ในมาตรา 200 ถึงมาตรา 214 โดยมาตรา 210 ในวรรคแรก ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจดังนี้ พิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมาย พิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระ และหน้าที่และอำนาจอื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และมาตรา 210 ในวรรคสอง ได้บัญญัติในเรื่องการยื่นคำร้องและเงื่อนไขการยื่นคำร้อง การพิจารณาวินิจฉัย การทำคำวินิจฉัย และการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

ต่อมาจึงได้มีการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ภายหลังจากการมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ จึงได้มีการออกข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562 ในเวลาต่อมา โดยมาตรา 6 และมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญโดยมติของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ มีอำนาจออกข้อกำหนดเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ และนอกจากที่บัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจออกข้อกำหนดของศาลเกี่ยวกับการพิจารณาคดีเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญและไม่สร้างขั้นตอนหรือก่อให้เกิดความล่าช้าโดยไม่จำเป็น

ดังนั้น ในปัจจุบันศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญ โดยบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561⁴ และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดี

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 210 วรรค 2 บัญญัติว่า “การยื่นคำร้องและเงื่อนไขการยื่นคำร้อง การพิจารณาวินิจฉัย การทำคำวินิจฉัย และการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ”

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562⁵ ในขณะที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และศาลรัฐธรรมนูญได้มีข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562 ได้มีการประกาศใช้บังคับแล้ว แต่ยังมีปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญอยู่หลายประการไม่ว่าจะเป็นเรื่องคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม การยื่นคำร้องของประชาชนขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคดี การคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ การปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และการละเมิดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เนื่องจากวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญไม่ว่าจะเป็นประเทศใดก็ตาม โดยเฉพาะประเทศที่มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญมาเป็นระยะเวลานาน จะมีหลักเกณฑ์ วิธีการและกระบวนการเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญที่ชัดเจนแน่นอน แต่สำหรับประเทศไทยเมื่อพิจารณาจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562 แล้วนั้น มีบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญในบางประการที่มีปัญหาซึ่งไม่มีความชัดเจน สร้างขั้นตอนและก่อให้เกิดความล่าช้าโดยไม่จำเป็น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นว่าประเทศไทยควรมีบทบัญญัติและข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญให้ชัดเจนเพิ่มเติมขึ้นอีกหลายประการ เพื่อให้สามารถยึดเป็นหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

จากการวิจัยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562 พบว่ามีปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ที่เห็นได้อย่างชัดเจนและควรทำการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาของคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม

เมื่อพิจารณาถึงอำนาจในการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ตามบทบัญญัติในมาตรา 7 วรรคหนึ่ง (12) ให้ศาลมีหน้าที่และอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคดีในกรณีคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม นั้น คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ควรอยู่ในอำนาจใน

⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 6 บัญญัติว่า “ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญรักษาการตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และให้มีอำนาจออกข้อกำหนด ระเบียบ และประกาศของศาล เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

การออกข้อกำหนด ระเบียบ หรือประกาศของศาล ตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามมติของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้” และ

มาตรา 28 บัญญัติว่า “นอกจากที่บัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญนี้ ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจออกข้อกำหนดของศาล เกี่ยวกับการพิจารณาคดีได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญนี้ แต่ข้อกำหนดของศาลดังกล่าวต้องไม่สร้างขั้นตอนหรือ ก่อให้เกิดความล่าช้าโดยไม่จำเป็น”

การพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่ และศาลรัฐธรรมนูญควรมีอำนาจในการพิจารณาและในการควบคุมตรวจสอบเพิ่มมากขึ้นกว่าที่มีอยู่ในปัจจุบันหรือไม่ ถึงแม้ว่าศาลรัฐธรรมนูญอาจรับคำร้องพิจารณาในกรณีของกระบวนการในการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้ตามบทบัญญัติในมาตรา 210 วรรคหนึ่ง (2) ก็ตาม

2. ปัญหาเกี่ยวกับการยื่นคำร้องของประชาชนขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคดี

การใช้สิทธิของประชาชนในการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติในมาตรา 213 ให้บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อมีคำวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ดังนี้

ประการแรก พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 บัญญัติในมาตรา 46 บทบัญญัติดังกล่าวให้ยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดินเสียก่อนซึ่งการพิจารณาคำร้องของผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ว่าจะมีความเห็นหรือการพิจารณาเป็นประการใดก็ตาม บุคคลผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้น ก็ย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อพิจารณาวินิจฉัยคดี ตามมาตรา 7 (11) ได้อยู่ดี

ประการที่สอง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 บัญญัติในมาตรา 47 บทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้บัญญัติไว้ให้ชัดเจนว่าศาลมีอำนาจในการพิจารณาว่า การกระทำของรัฐบาลนั้นเป็นการกระทำในกรณีใดหรือลักษณะใด จึงทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าใจ และเข้าถึงในการใช้สิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ จะเห็นได้จากในปัจจุบันมีคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาเสร็จแล้ว จากคดีที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการยื่นคำร้องจากบุคคลธรรมดา คณะบุคคล นิติบุคคล จึงแสดงให้เห็นว่าประชาชนมีความสนใจในการใช้สิทธิดังกล่าวเป็นจำนวนมาก และมีจำนวนคดีถึงประมาณสามในสี่ของจำนวนคดีทั้งหมดที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ แต่ก็พบว่าส่วนใหญ่ศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำสั่งไม่รับไว้พิจารณาวินิจฉัยคดีเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน เนื่องจากการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญของประชาชนนั้นไม่ครบองค์ประกอบหรือไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรา 213 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ประการที่สาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 บัญญัติในมาตรา 48 บทบัญญัติดังกล่าวขึ้นเป็นการสร้างขึ้นตอนและก่อให้เกิดความล่าช้าโดยไม่จำเป็นและการใช้สิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 48 วรรคหนึ่ง ก็จะเป็นการถูกระงับสิทธิการใช้สิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 47 (2) ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ซึ่งมาตรา 48 เป็นกรณีที่กฎหมายให้ผู้ร้องที่ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ถ้าถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้นเป็นผลจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญก็ให้ยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน และให้ผู้ตรวจการแผ่นดินพิจารณายื่นคำร้องต่อศาลพร้อมด้วยความเห็น แต่ตามมาตรา มาตรา 47 (2) เป็นบทกฎหมายทั่วไปที่กำหนดหลักเกณฑ์เป็นการกระทำของรัฐบาลที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ร้องโดยตรงต่อศาล

ธรรมนูญ โดยมีบทบัญญัติห้ามเด็ดขาดไม่ให้นำการกระทำที่รัฐธรรมนูญหรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลและธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ที่ได้บัญญัติ ถึงกระบวนการยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยไว้เป็นการเฉพาะแล้ว

3. ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติในมาตรา 82 วรรคสอง และตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 บัญญัติในมาตรา 71 วรรคหนึ่ง และมาตรา 71 วรรคสอง ประกอบกับข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562 ได้กำหนดอยู่ในหมวด 2 การพิจารณา ส่วนที่ 5 มาตราการหรือวิธีการชั่วคราวก่อนการวินิจฉัย ในข้อ 37 ถึงข้อ 40 เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และประเภทคดีเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการหรือวิธีการชั่วคราวก่อนการวินิจฉัย การกำหนดมาตรการหรือวิธีการชั่วคราวก่อนการวินิจฉัยในคดีรัฐธรรมนูญ ถือเป็นมาตรการที่สำคัญอย่างหนึ่ง อันจะทำให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมีผลในทางปฏิบัติเพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่รัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดวิธีการคุ้มครองชั่วคราวไว้ให้ชัดเจนก็จะเกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้ เพราะเจตนารมณ์ของการกำหนดวิธีการชั่วคราวนั้นเพื่อต้องการที่จะให้มีการชะลอหรือระงับการดำเนินการของหน่วยงานของรัฐเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องไว้เป็นการชั่วคราวหรือคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีฝ่ายที่ร้องขอในระหว่างการพิจารณาคดี อันจะมีผลเป็นการคุ้มครองป้องกันหรือยับยั้งความเสียหายที่จะเกิดขึ้นอย่างร้ายแรงที่ยากแก่การแก้ไขเยียวยาในภายหลัง หากยังคงให้องค์กรตามรัฐธรรมนูญหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผู้ที่ใช้อำนาจรัฐหรือคู่กรณีในคดีรัฐธรรมนูญยังคงกระทำการ หรือดำเนินการ หรือพิจารณาในเรื่องนั้นต่อไป ซึ่งหากต่อมาศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่าการกระทำ หรือการดำเนินการ หรือการพิจารณาของหน่วยงาน หรือบุคคลดังกล่าวไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแล้ว ก็อาจจะเกิดความเสียหายมากขึ้นกว่าเดิมทั้งยังเป็นการยากแก่การแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจนไม่อาจบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้

4. ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 บัญญัติในมาตรา 74 ประกอบกับข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562 ได้กำหนดอยู่ในหมวด 3 การทำคำวินิจฉัยหรือคำสั่งและการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัย ข้อ 44 และข้อ 45 ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญในการปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทที่สำคัญในการคงไว้ในความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ และหากไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญก็อาจทำให้ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญย่อมไม่บรรลุผลตามเจตนารมณ์ที่รัฐธรรมนูญมุ่งหมายได้ ดังนั้น การปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ จะต้องสามารถปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญโดยมีผลผูกพันให้องค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในช่วงเวลาใดได้อย่างชัดเจน

5. ปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญจึงมีลักษณะรูปแบบศาลพิเศษที่มีอำนาจหน้าที่ต่างจากศาลยุติธรรม ศาลปกครองและศาลทหาร เพราะมีบทบาทและภารกิจสำคัญในการควบคุมมิให้กฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ว่าจะเป็นก่อนที่จะมีการประกาศใช้กฎหมาย หรือภายหลังที่มีการประกาศใช้กฎหมาย ควบคู่ไปกับการรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญจึงจำเป็นที่จะต้องมีการมาตรการที่จะนำมาใช้เพื่อควบคุมความสงบเรียบร้อยในบริเวณศาล ทั้งยังถือเป็นมาตรการหนึ่งในการยับยั้งและป้องปรามมิให้ผู้ใดแสดงออกอันอาจเกินขอบเขตของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตามรัฐธรรมนูญ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เพื่อป้องกันปัญหาการละเมิดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญที่อาจเกิดขึ้นได้ มีการกล่าวถึงเรื่องดังกล่าวไว้

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 บัญญัติในมาตรา 38 วรรคสาม ประกอบกับข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562 กำหนดข้อ 10 นั้น ในเรื่องการวิจารณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญอันเป็นความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ กล่าวคือการวิจารณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะกระทำโดยสุจริตก็ดีหรือกระทำโดยไม่สุจริตก็ดีโดยหลักการวิจารณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในต่างประเทศไม่ถือเป็นการละเมิดอำนาจศาลซึ่งการบัญญัติหรือกำหนดกฎหมายในเรื่องดังกล่าวถือเป็นเรื่องที่ทำให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญอย่างกว้างขวางหรือมากเกินไป เนื่องจากการวิจารณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญนั้นไม่อาจไปเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญได้อยู่แล้ว แต่ในทางตรงกันข้ามการวิจารณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญไม่ว่าจะเป็นกระทำได้โดยสุจริต หรือเป็นการกระทำโดยไม่สุจริตอย่างมีเหตุผล อาจทำให้เกิดแง่มุมที่หลากหลายเพื่อนำมาปรับปรุงหรือแก้ไขกฎหมายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การบัญญัติหรือกำหนดกฎหมายดังกล่าวทำให้ประชาชนไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น หรือวิจารณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเพราะเกรงว่าจะมีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล และถือได้ว่าเป็นการปิดกั้นสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในเรื่องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ
2. เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม การยื่นคำร้องของประชาชนขอให้ศาล

รัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคดี การคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ การปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และการละเมิดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ

3. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญของประเทศไทยกับศาลรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ

4. เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงหรือแก้ไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญอย่างเหมาะสมและชัดเจน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ

2. ทราบถึงปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562 เกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม การยื่นคำร้องของประชาชนขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคดี การคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ การปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และการละเมิดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ

3. ทราบถึงวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ตามที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องของต่างประเทศ โดยนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญของประเทศไทยกับศาลรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ

4. เป็นแนวความคิดเพื่อให้รัฐสภาหรือศาลรัฐธรรมนูญใช้เป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงหรือแก้ไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญอย่างเหมาะสมและชัดเจน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการศึกษาแนวความคิดและทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ โดยจะทำการศึกษาวิจัยถึงสภาพปัญหาทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

2. การวิจัยเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562 เกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ เฉพาะกรณีคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม การยื่นคำร้องของประชาชนขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ

พิจารณาวินิจฉัยคดี การคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ การปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และการละเมิดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ

3. การวิจัยถึงวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐออสเตรเลีย วิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี วิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเกาหลี และวิธีพิจารณาคดีของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐฝรั่งเศส และกฎหมายอื่นๆ ของต่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญตามความเหมาะสม

บททวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวนี้จะนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวความคิดของการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีของการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ ได้กำหนดเป็นหัวข้อที่จะนำเสนอ ดังนี้ แนวความคิดของศาลรัฐธรรมนูญกับโครงสร้างการจัดองค์กรของรัฐ และหลักทฤษฎีของกฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ

2. แนวความคิดและหลักการพื้นฐานของวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ได้กำหนดเป็นหัวข้อที่จะนำเสนอ ดังนี้ หลักการพื้นฐานของการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ แนวความคิดทั่วไปเกี่ยวกับการคุ้มครองชั่วคราวและการบังคับคดี และหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการทำและผลของคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยของศาล

3. วิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญประเทศไทย ได้กำหนดเป็นหัวข้อที่จะนำเสนอ ดังนี้ วิธีพิจารณาคดี กระบวนการพิจารณาคดี การพิจารณาคดี มาตราการหรือวิธีการชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัย การทำคำวินิจฉัย ผลของคำวินิจฉัย การบังคับตามคำวินิจฉัย และการละเมิดอำนาจศาล

4. ศาลรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ ได้กำหนดเป็นหัวข้อที่จะนำเสนอ ดังนี้ การจัดองค์กรของศาลรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ ได้แก่ การจัดองค์กรของศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐออสเตรเลีย การจัดองค์กรของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี การจัดองค์กรของศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเกาหลี และการจัดองค์กรของศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐฝรั่งเศส

5. วิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ ได้กำหนดเป็นหัวข้อที่จะนำเสนอ ดังนี้ วิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ ได้แก่ วิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐออสเตรเลีย วิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี วิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเกาหลี และวิธีพิจารณาคดีของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐฝรั่งเศส

สมมติฐานของการวิจัย

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562 ยังมีปัญหาบางประการเกี่ยวกับกรณีคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม การยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคดี การคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ การปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และการละเมิดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ รวมทั้งเรื่องขอบเขตการสร้างชั้นตอน และก่อให้เกิดความล่าช้าโดยไม่จำเป็นของกรณีดังกล่าว จึงจำเป็นต้องศึกษาว่าควรมีการปรับปรุงหรือแก้ไขบทบัญญัติและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อสามารถนำไปใช้ในการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญได้อย่างเหมาะสมและมีความชัดเจนยิ่งขึ้น และยึดเป็นหลักในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและสอดคล้องตรงตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของรัฐธรรมนูญ

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

การวิจัยปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษากรอบแนวความคิดในการวิจัยและได้กำหนดเป็นหัวข้อที่จะนำเสนอ ดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กลุ่มบุคคลหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง การวิเคราะห์เปรียบเทียบวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ตามที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องของต่างประเทศ โดยนำมาเปรียบเทียบกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญประเทศไทย เพื่อให้การดำเนินการตามที่กล่าวมาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยจะดำเนินการศึกษาวิจัยตามลักษณะของการเก็บรวบรวมข้อมูลตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)) โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร จากตำรา วารสาร บทความ รายงานการวิจัย คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก กลุ่มบุคคลและบุคคลที่เกี่ยวข้องจากอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กรรมการในคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ รวมทั้งนักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ เจ้าหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยนี้ จะสามารถแบ่งได้เป็นดังนี้ วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การศึกษาจากแนวคิดและทฤษฎี การศึกษาบทบัญญัติของกฎหมาย และการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีการสัมภาษณ์เจาะลึกเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเครื่องมือต่าง ๆ ที่จะใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ ดังมีรายละเอียดสำคัญดังต่อไปนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการสัมภาษณ์ มีกลุ่มเป้าหมายสำคัญอยู่ 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 4 ท่าน กลุ่มที่ 2 สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ หรือกรรมการในคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 3 ท่าน กลุ่มที่ 3 นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และกลุ่มที่ 4 เจ้าหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 3 ท่าน และแบบในการสัมภาษณ์ มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ โดยมีประเด็นคำถามที่เป็นหัวข้อสำคัญดังมีรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญตั้งแต่กระบวนการในการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม การยื่นคำร้องขอประชาชนขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคดี องค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญ การพิจารณารับหรือไม่รับคำร้องของศาลรัฐธรรมนูญ การคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ผลผูกพันของ

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ การปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และการละเมิดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ รวมทั้งวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายของต่างประเทศ อาทิเช่น สาธารณรัฐออสเตรเลีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐเกาหลี สาธารณรัฐฝรั่งเศส และหลักเกณฑ์ วิธีการและวิธีพิจารณาคดีของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยวิธีการต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในวิธีการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด โดยการวิเคราะห์จากเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี บทบัญญัติของกฎหมายทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง และการทบทวนและผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อนำมาประเมินผลข้อมูลให้สอดคล้องตามโครงสร้างของการศึกษาถึงปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ และหาผลการวิจัยเพื่อนำไปทำเป็นข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

4. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัย (Data analysis research)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยนั้น ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์โดยนำการวิจัยเชิงเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยที่ศึกษาถึงสภาพปัญหาของความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม การยื่นคำร้องของประชาชนขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคดี การคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ การปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และการละเมิดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ และได้กำหนดเป็นหัวข้อที่จะนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยนำเสนอข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวความคิดเพื่อให้รัฐสภาหรือศาลรัฐธรรมนูญใช้เป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงหรือแก้ไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 อย่างเหมาะสมและชัดเจน ซึ่งเพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นผู้วิจัยใคร่ขอแยกอธิบายเป็นหัวข้อสำคัญ ๆ อันมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ควรดำเนินการยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 7 วรรคหนึ่ง (12) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ในการให้ศาลมีหน้าที่และอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคดี โดยยกเลิกเอาส่วนที่ว่าด้วย “คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม” ออกทั้งหมด

2. ควรดำเนินการยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 41 วรรคสอง (8) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ในการขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยคดีโดยยกเลิกเอาส่วนที่ว่าด้วย “ให้ประธานรัฐสภา ประธานผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา ส่งความเห็นของสมาชิกแห่งสภานั้น ๆ ขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม” ออกทั้งหมด

3. ควรดำเนินการปรับปรุงหรือแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ในการกำหนดวัตถุประสงค์แห่งการฟ้องคดีไว้โดยเฉพาะเจาะจง โดยกำหนดให้ผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่รับรองไว้ ตามความในมาตรา 213 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยสามารถใช้สิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ โดยเพิ่มเติมส่วนที่ว่าด้วย “กรณีบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือการตรากฎหมายที่เป็นอำนาจและหน้าที่ของรัฐสภา ยกเว้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติในหมวดที่ว่าด้วยหน้าที่ของรัฐตามรัฐธรรมนูญ กรณีที่ศาลไม่ส่งข้อโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้บังคับแก่คดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย และกรณีการใช้อำนาจขององค์กรอิสระหรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญอื่นที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นที่สุดหรือไม่สามารถตรวจสอบได้โดยระบบศาลปกติ”

4. ควรดำเนินการปรับปรุงหรือแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการร้องของประชาชนขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคดีใหม่ โดยยกเลิกเอาส่วนที่ว่าด้วย “การให้ผู้ร้องต้องยื่นคำร้องผ่านผู้ตรวจการแผ่นดินก่อนฟ้องคดีต่อศาล” ออกทั้งหมด

5. ควรดำเนินการปรับปรุงหรือแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 48 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการร้องของประชาชนขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคดีใหม่ โดยเพิ่มเติมส่วนที่ว่าด้วย “ในการกำหนดกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการรับคำร้องของประชาชนขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคดีโดยเฉพาะโดยกำหนดองค์กรตุลาการให้สามารถไต่ถามถ้อยคำพิจารณาการไม่รับคำร้องไว้ได้ และในการพิจารณาไม่รับคำร้องนั้นจะต้องเป็นกรณีเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายหรือองค์กรตุลาการสั่งให้ดำเนินการการไม่ยื่นคำร้องภายในระยะเวลาที่กำหนด และคำร้องไม่เป็นสาระสำคัญได้รับการวินิจฉัยเท่านั้น”

6. ควรดำเนินการปรับปรุงหรือแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 71 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561

7. ควรกำหนดเพิ่มเติมเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และมาตรการในการปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัย ให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดว่าจะให้องค์กรใดเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ในการบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยจะกำหนดว่าหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการบังคับให้

เป็นไปตามคำวินิจฉัย หรือยังอาจจะกำหนดวิธีการและมาตรการในการบังคับคดีด้วยก็สามารถทำได้ อันเป็นการบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้มีอำนาจในการบังคับคดีย่อมทำให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยถึงปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญประเทศไทยในหัวข้อต่าง ๆ ที่กล่าวถึงไว้ในบทที่ผ่านมาแล้วนั้น ในบทนี้ผู้วิจัยใคร่ขอนำเสนอบทสรุปโดยแยกอธิบายเป็นหัวข้อสำคัญ ๆ อันมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม

โดยหลักการแล้วคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ไม่ควรอยู่ในอำนาจในการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ เพราะจะทำให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการพิจารณาและในการควบคุมตรวจสอบเพิ่มมากขึ้นกว่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากในปัจจุบันวิธีการเสนอเรื่องเพื่อตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติม ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบในทางเนื้อความเท่านั้น ดังนั้น การใช้อำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญในคดีเกี่ยวกับคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวนี้ มีลักษณะเป็นการใช้อำนาจอย่างกว้างขวางและไม่มีขอบเขตที่ชัดเจน ศาลรัฐธรรมนูญจึงไม่ควรจะมีอำนาจพิจารณากระบวนการในการแก้ไขเพิ่มเติม

2. การยื่นคำร้องของประชาชนขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคดี

การใช้สิทธิของประชาชนในการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติในมาตรา 213 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ในมาตรา 46 ประกอบกับมาตรา 47 ว่าหลักเกณฑ์ ดังกล่าวที่เพิ่มขึ้นที่ต้องยื่นต่อผู้ตรวจการแผ่นดินก็ไม่ว่าหน้าที่ตรวจสอบหรือพิจารณาในเบื้องต้นก่อนที่จะเข้าสู่การพิจารณาของศาล จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นการกำหนดถึงขั้นตอนที่เพิ่มขึ้นโดยสร้างขั้นตอนที่ก่อให้เกิดความล่าช้าและไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใด และยังขัดกับบทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเองอีกด้วย ทั้งยังไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ในมาตรา 48 ประกอบกับมาตรา 47 ว่าการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่สามารถนำข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นไปบังคับใช้ได้กับมาตรา 48 วรรคหนึ่งและมาตรา 47 (2) ทำให้ตัวบทบัญญัติของกฎหมายเองที่ขัดแย้งกันซึ่งจะต้องใช้หลักกฎหมายที่เป็นบทกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะก่อน

3. การคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

การกำหนดมาตรการหรือวิธีการชั่วคราวก่อนการวินิจฉัยในคดีรัฐธรรมนูญ ถือเป็นมาตรการที่สำคัญอย่างหนึ่ง อันจะทำให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมีผลในทางปฏิบัติเพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งความจริงแล้วผลของคดีบางประเภทที่เป็นผลต่อประโยชน์สาธารณะถือได้ว่ามีความสำคัญที่สุด อันจะมีผลเป็นการคุ้มครองป้องกันหรือยับยั้งความเสียหายที่จะเกิดขึ้นอย่างร้ายแรงที่ยากแก่การแก้ไขเยียวยาในภายหลัง หากยังคงให้องค์กรตามรัฐธรรมนูญหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผู้ที่ใช้อำนาจรัฐหรือคุณกรณีในคดีรัฐธรรมนูญยังคงกระทำการ หรือดำเนินการ หรือพิจารณาในเรื่องนั้นต่อไป ซึ่งหากต่อมาศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่าการกระทำ หรือการดำเนินการ หรือการพิจารณาของหน่วยงาน หรือบุคคลดังกล่าวไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแล้ว ก็อาจเกิดความเสียหายมากขึ้นกว่าเดิมทั้งยังเป็นการยากแก่การแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจนไม่อาจบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้ แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จะกำหนดมาตรการหรือวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ แต่อาจมีคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวอื่น นอกเหนือจากที่รัฐธรรมนูญบัญญัติหรือกำหนดไว้เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้น จึงควรกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดมาตรการหรือวิธีการคุ้มครองชั่วคราวไว้โดยเฉพาะในคดีที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญที่สุด

4. การปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

การปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ จะต้องสามารถปฏิบัติหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญโดยมีผลผูกพันให้องค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในช่วงเวลาใดได้อย่างชัดเจน และจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์หรือวิธีการในการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ หรือมีระบบการติดตามการปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และปรับปรุงหรือแก้ไขบทบัญญัติหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับ หลักเกณฑ์หรือวิธีการในการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ หรือมีระบบการติดตามการปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ หากองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และบัญญัติให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญกำหนดองค์กรเพื่อทำหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดไว้ในคำวินิจฉัยและคำวินิจฉัยแต่ละประเภท อาจกำหนดบุคคลหรือองค์กรที่ทำหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของสภาพคดี และควรให้เป็นหน้าที่ของบุคคลหรือองค์กรนั้นๆ ที่จะติดตามให้มีการปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

5. การละเมิดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ

การละเมิดอำนาจศาลดังกล่าว ถือเป็นเรื่องที่ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญอย่างกว้างขวางหรือมากเกินไป และและถือได้ว่าเป็นการปิดกั้นสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในเรื่องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน

และการวิจารณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญนั้นไม่อาจไปเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญได้อยู่แล้ว แต่ในทางตรงกันข้ามการวิจารณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยสุจริต หรือเป็นการกระทำโดยไม่สุจริตอย่างมีเหตุผล อาจทำให้เกิดแง่มุมที่หลากหลายเพื่อนำมาปรับปรุงหรือแก้ไขกฎหมายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการบัญญัติหรือกำหนดกฎหมายดังกล่าวทำให้ประชาชนไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น หรือวิจารณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเพราะเกรงว่าจะมีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล และถือได้ว่าเป็นการปิดกั้นสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในเรื่องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

Nantawat Boramanan. (2005). *The Constitutional Court compares*. Bangkok: Office of the Constitutional Court.

Banjerd Singaneti. (2017). *General knowledge about the Constitutional Court*. (2 nd edition). Bangkok: Winyuchon Publication House.

Suraphon Nitikraipot and others. (2003). *The Constitutional Court and its duties according to the Constitution*. Bangkok: Winyuchon Publication House.

Constitution de 1958, Titre VII Le Conseil constitutionnel Quoted in Nanthawat Boramanan, (2006). *Translation of the Constitution of the French Republic of 1958*. (2nd edition). Bangkok: Winyuchon Publication House.

D. Merten. Rechtsstaat und Verfassungsgerichtsbarkeit. DVBl, 1980 Quoted in Nanthawat Boramanan, (2005). *The Constitutional Court compares*. Bangkok: Office of the Constitutional Court.

Gesetz Über das Bundesverfassungsgericht vom 12. März, 1951 Quoted in Vorajate Pheerat, (2003). *Methodology of the Constitutional Court: A Comparative Study of Cases of Foreign Constitutional Courts and Thai Constitutional Courts*. Bangkok: Winyuchon Publication House.

Relevant Thai Laws

Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2540 (1997).

Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2550 (2007).

Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560 (2017).

The Organic Act on Procedures of the Constitutional Court, B.E. 2561 (2018).

The Rules of the Constitutional Court on the Procedures of Constitutional Court, B.E. 2562 (2019).

Relevant Foreign Laws

Geschäftsordnung des Verfassungsgerichtshofs of Austria.

Rule of Procedure of the Federal Constitutional Court.

Constitutional Court Act of South Korea.

Le Conseil Constitutionnel.

ภูมิทัศน์การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ USER EXPERIENCE DESIGN LANDSCAPE

ณัฐ จันทรทัย¹

อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Nat Jantarothai¹

Faculty of Humanities & Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University

*E-mail nat@pnru.ac.th

Received: 19/04/2023

Revised: 03/05/2023

Accepted: 28/06/2023

บทคัดย่อ

ภูมิทัศน์การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ (User Experience Design Landscape) เป็นขอบเขตการทำงานของบุคลากรด้านการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ ซึ่งมักจะนิยมเรียกว่า “UX” (User Experience Design) ที่มีบทบาทในกระบวนการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ ซึ่งแต่ละส่วนมีความสำคัญในออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่ขั้นเริ่มการวิจัยผู้ใช้ การออกแบบสารสนเทศ การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ การออกแบบส่วนประสานงานผู้ใช้ ไปจนถึงการทดสอบแนวคิด หรือการทดสอบผลิตภัณฑ์ และดูเหมือนว่ากระบวนการ UX จะเรียงขั้นตอนต่อกันเป็นเส้นตรงจากต้นจนจบ แต่ในการทำงานจริงพบว่าการออกแบบเพื่อแก้ปัญหาผู้ใช้ตามขั้นตอนต่าง ๆ ไม่ได้เรียงลำดับเป็นเส้นตรงจากต้นจนจบเพียงครั้งเดียว แต่พิจารณาจากผลของการแก้ปัญหาทุกขั้นตอน และทำงานวนซ้ำขั้นตอนต่าง ๆ หลายครั้ง เพื่อพัฒนาแนวทางแก้ปัญหา หรือทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ใช้ โดยภูมิทัศน์การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ ประกอบด้วยพื้นที่สำคัญได้แก่ 1) พื้นที่ของผู้ใช้ โดย UX มีบทบาททำการวิจัยผู้ใช้ ทำความเข้าใจผู้ใช้งานในหลาย ๆ มิติ ซึ่งสิ่งสำคัญคือการตีโจทย์ปัญหาให้ถูกต้องก่อนที่จะเกิด “แนวคิด” ใหม่ ๆ ขึ้นมาได้ 2) พื้นที่ข้อมูล ซึ่ง UX มีบทบาทในการออกแบบสารสนเทศ เพื่อจัดกลุ่มข้อมูลและหาวิธีแสดงข้อมูลให้เพื่อแสดงข้อมูลที่สำคัญให้ผู้ใช้เข้าใจได้ง่าย 3) พื้นที่การออกแบบ บทบาทของ UX ส่วนนี้มีทั้งการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ และการออกแบบส่วนประสานงานผู้ใช้ ไปจนถึงการทดสอบในขั้นต่าง ๆ เพื่อให้ได้ประสบการณ์ที่ดีที่สุดก่อนที่จะถูกส่งไปยังนักพัฒนาเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์จากการเขียนชุดคำสั่งต่าง ๆ ต่อไป

คำสำคัญ : การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ ภูมิทัศน์การออกแบบประสบการณ์

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Abstract

User Experience Design Landscape is the work field of user experience designers, which is usually called "UX" (user experience design). It plays a role in different experience design processes, which plays a role in all stages of product design and development, from users research, information design, user experiences design, user interfaces design, to testing concepts and products. The UX process may seem like a linear sequence from start to finish, but in reality, solving user problems at each step is not a one-time straight line process. Rather, it involves iterative work on various steps to develop the best solutions or options for the target group or users, based on the results of problem solving at each stage. The landscape of user experience design mainly includes: 1) user area UX plays a role in user research. Understanding users from multiple perspectives. It is important to correctly solve problems before new "ideas" emerge. 2) Data area UX plays a role in information design by grouping information and finding ways to display it, making it easy to display important information to users. 3) Design area. The role of UX includes both user experience design, user interface design and testing. so as to get the best experience before sending it to developers, from writing a series of different commands to building products.

Keywords: User Experiences Design, UX Landscape

บทนำ

การออกแบบประสบการณ์ หรือ Experience Design (XD) เป็นศาสตร์หนึ่งในสาขาการออกแบบที่ผสมผสานหลากหลายศาสตร์และได้นำมาประยุกต์ใช้กับงานหลากหลายบริบทมาเป็นเวลายาวนาน เมื่อกล่าวถึงการออกแบบประสบการณ์ (XD) นักวิชาการและนักออกแบบจำนวนมากมักตีความเชื่อมโยงกับการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ หรือ UX (User Experience Design) ซึ่งเป็นการตีความโดยให้ความหมายไปในทางการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลเท่านั้น แต่ประสบการณ์ผู้ใช้มีมิติหลายด้าน อาทิเช่น ประสบการณ์ทางสัมผัส (tactile experience) ประสบการณ์ทางกลิ่น (olfactory experience) และประสบการณ์ทางรส (gustatory experience) เป็นต้น การออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือบริการที่ดีควรคำนึงถึงมิติที่หลากหลายเหล่านี้เพื่อสร้างประสบการณ์ผู้ใช้ที่ดีและน่าจดจำในผู้ใช้งาน ประสบการณ์ผู้ใช้ หรือ UX สามารถออกแบบครอบคลุมทุกด้านของบริการของธุรกิจต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งการใช้งานผลิตภัณฑ์ที่มีจำหน่ายในร้านค้า เนื่องจากการรับรู้ของลูกค้าผ่านประสบการณ์ใช้บริการในทุกขั้นตอนสามารถสะท้อนเป็นคุณค่าที่ลูกค้ารับรู้ (Consumer Perceived Value) ที่ส่งผลต่อความคิด ความรู้สึก อารมณ์ เป็นผลต่อการตัดสินใจซื้อ และกลับมาซื้อซ้ำ ตลอดจนความรู้สึกจงรักภักดีที่มีต่อธุรกิจในระยะยาว (Voss et al., 1998)

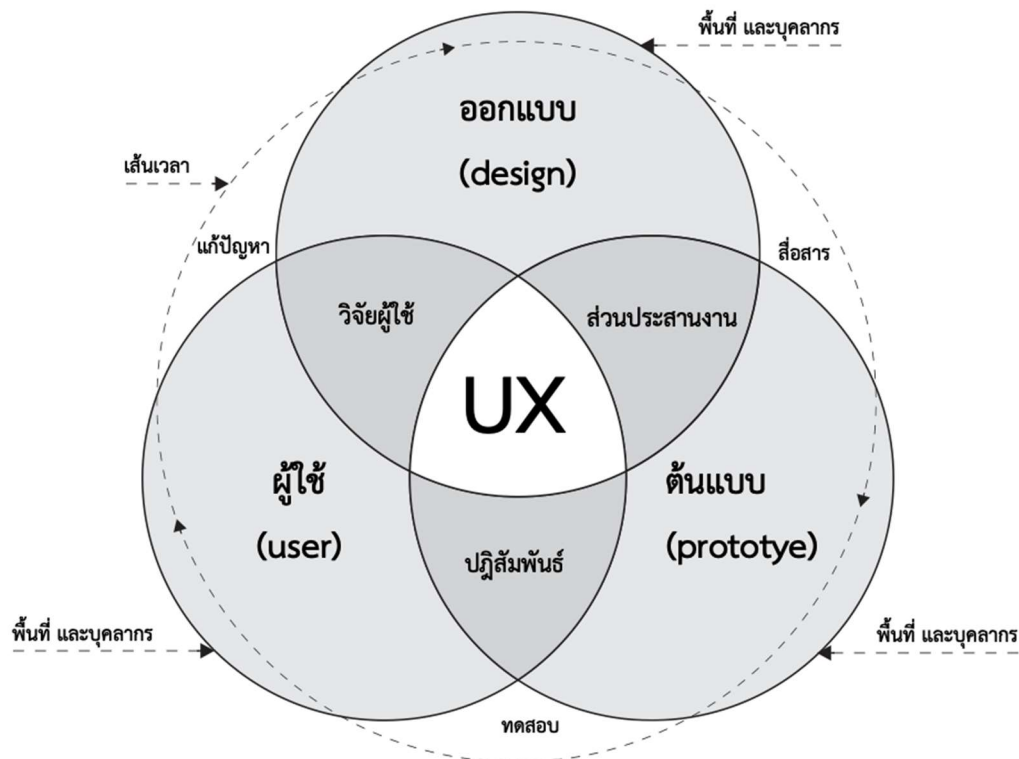
ในไม่กี่ปีที่ผ่านมาวงการอุตสาหกรรมด้านออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ดิจิทัลได้เติบโตอย่างมาก และบทบาทของทีมนักออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้เติบโตตามไปด้วย เพราะหลาย ๆ ธุรกิจมีความเข้าใจถึงความสำคัญว่าการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้สามารถเป็นตัวเครื่องเปลี่ยนแปลงความสำเร็จของธุรกิจได้ นักออกแบบในกระบวนการแต่ละส่วนจึงมีความสำคัญเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ดีต่อผู้ใช้ของธุรกิจที่มีการใช้การออกแบบประสบการณ์ เพราะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพและกำไรได้ด้วยการมีผู้ใช้ที่พึงพอใจในการใช้งาน ซึ่งสอดคล้องกับขั้น Assess Results ของโมเดล Gold Car Model ในการวัดประเมินผลกระบวนการรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วยขั้นตอนการประเมินการปฏิบัติงานที่สัมพันธ์กับสถานการณ์แวดล้อมที่ถูกกำหนดขึ้น หรือที่เป็นบริบทจริง และผลิตภัณฑ์ หรือชิ้นงาน มีการทำความเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ และระดับการเรียนรู้ และการให้และใช้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงการในอนาคต (Chanchan, W. & Mangkang, C. : 2564) ซึ่งในกระบวนการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้สำหรับธุรกิจนั้นจะเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ผู้ใช้และตลาดเพื่อเข้าใจความต้องการของผู้ใช้และธุรกิจ เช่น การทำวิจัยผู้ใช้ (user research) การสำรวจตลาด (market survey) จากนั้นออกแบบผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้และสอดคล้องกับกลยุทธ์ธุรกิจ เมื่อผลิตภัณฑ์หรือบริการถูกพัฒนาแล้ว จึงทำทดสอบกับกลุ่มผู้ใช้เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้งาน

ในบทความนี้ผู้เขียนจะใช้คำว่า UX แทนการใช้คำหรือประโยคแบบเต็ม ๆ ของคำว่า “การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ (User Experience Design)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกล่าวถึงภูมิทัศน์การออกแบบประสบการณ์

ผู้ใช้ (UX Design landscape) ซึ่งในทุกวันนี้หน้าที่ของ UX ต้องใช้ทักษะและความเชี่ยวชาญเฉพาะในด้านต่าง ๆ ของขั้นตอนการออกแบบประสบการณ์ ซึ่งประกอบด้วยขั้นวิจัย ขั้นออกแบบข้อมูล ขั้นออกแบบประสบการณ์ ขั้นออกแบบส่วนประสานงานผู้ใช้ และขั้นทดสอบ ซึ่งทำให้นักออกแบบที่จะเข้าสู่อาชีพ UX ต้องมีความเข้าใจและปรับตัวในการทำงานออกแบบผลิตภัณฑ์หรือบริการ

กรอบความคิดในการศึกษา

บทความนี้เพื่ออธิบายภูมิทัศน์การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ (UX Design landscape) เป็นการพิจารณา ลักษณะทางกายภาพพื้นที่ เส้นเวลา บุคลากร ลักษณะการทำงานด้าน UX เพื่อแสดงให้เห็นว่าในระบบนิเวศของการออกแบบประสบการณ์ที่แท้จริงไม่ใช่แค่เรื่องของการออกแบบบนหน้าจอเพียงอย่างเดียว

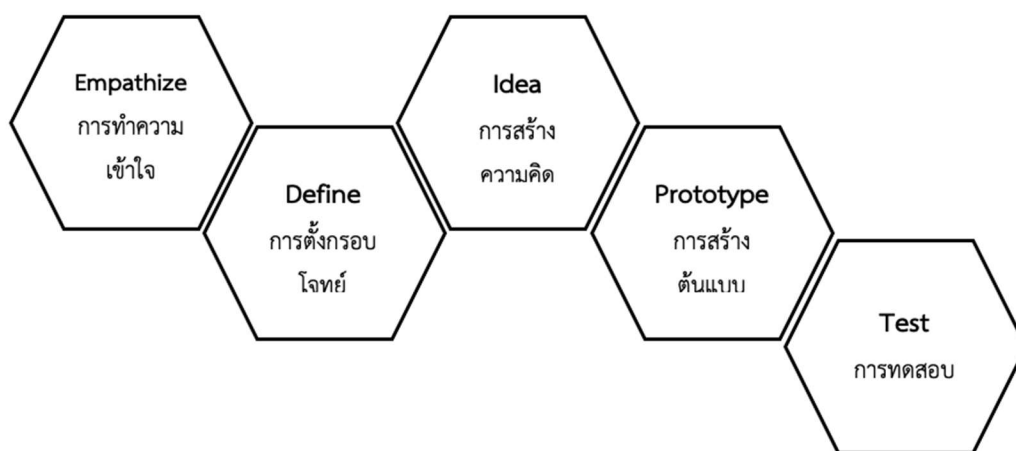

ภาพที่ 1 : กรอบการวิเคราะห์ภูมิทัศน์การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้

กระบวนการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้

ในออกแบบผลิตภัณฑ์หรือบริการออกสู่ตลาด กระบวนการออกแบบที่ถูกหยิบมาใช้บ่อย ๆ คือหลักของกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (design Thinking Process) เป็นกรอบแนวคิดหนึ่งที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อคำนึงผู้ใช้เป็น

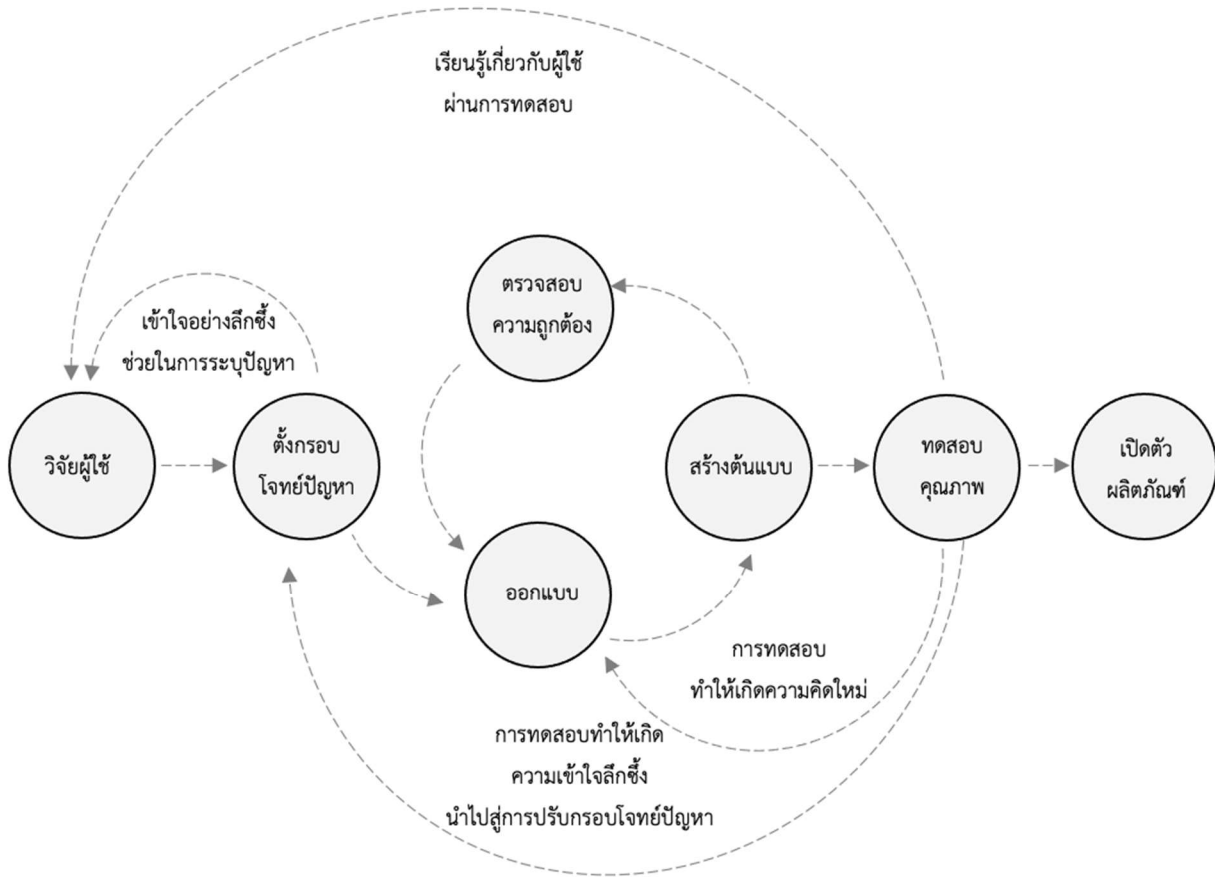
หลัก โดย Hasso Plattner Institute of Design แห่งมหาวิทยาลัย สแตนฟอร์ด โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจกับ ปัญหา และความต้องการของลูกค้าอย่างลึกซึ้ง จากนั้นจึงระดมสมองสร้างสรรค์ไอเดีย ออกแบบเพื่อแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ เพื่อนำไปทดสอบ หรือทดลองนำเสนอให้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีลักษณะเป็นกลุ่มลูกค้าเป้าหมายของสินค้า หรือบริการนั้น ๆ แล้วจึงนำไปพัฒนาเพิ่มเติม เพื่อให้ได้สินค้าหรือบริการ ที่มีมูลค่าเพิ่ม ตอบโจทย์ และเป็นที่ ต้องการของลูกค้า โดยกระบวนการคิดเชิงออกแบบของมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (d.school, 2009) ประกอบไป ด้วยการทำงาน 5 ขั้นตอน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2: Stanford D. School Design Thinking Process

หมายเหตุ : Design Thinking Process. from “design thinking bootleg” by d.school at Stanford University, 2009, Figure 1. CC BY.

กระบวนการคิดเชิงออกแบบมี 5 ขั้นตอนคือ 1) การทำความเข้าใจ กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ใช้ (Empathize), 2) การตั้งกรอบปัญหา (Define), 3) การสร้างความคิด (Ideate), 4) การสร้างต้นแบบ (Prototype), 5) การทดสอบ (Test) ดูเหมือนว่ากระบวนการคิดเชิงออกแบบนี้จะทำงานเรียงขั้นตอนต่อกันเป็นเส้นตรงจากต้นจนจบ แต่ในการทำงานจริง ๆ ของกระบวนการ UX ต้องทำงานวนซ้ำขั้นตอนต่าง ๆ หลายครั้ง เพื่อพัฒนาแนวทาง แก้ปัญหา หรือทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับกลุ่มเป้าหมาย ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 : กระบวนการ UX เป็นกระบวนการที่วนซ้ำและไม่เป็นเส้นตรง

หมายเหตุ : Adapted from “design thinking is an iterative and Non-linear process” by Mads Soegaard 2018, Interaction Design Foundation. Figure 3. Copyright terms and licence: CC BY-NC-SA 3.0

การวิเคราะห์ภูมิทัศน์การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้

จากภาพที่ 3 จะเห็นว่ากระบวนการของ UX ไม่ได้เรียงลำดับเป็นเส้นตรงจากต้นจนจบเพียงครั้งเดียว แต่พิจารณาจากผลของการแก้ปัญหาทุกขั้นตอน และ ทำงานวนซ้ำขั้นตอนต่าง ๆ หลายครั้งเพื่อพัฒนาแนวทางแก้ปัญหา หรือทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับ กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ใช้ เช่น นำผลที่ได้จากการนำต้นแบบไปทดสอบกับ กลุ่มเป้าหมายและผู้ที่เกี่ยวข้องไปใช้ปรับต้นแบบ หรือย้อนกลับไปปรับแนวคิดในการออกแบบแก้ปัญหาใหม่ หรืออาจย้อนกลับไปปรับกรอบของปัญหาใหม่ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ของการแก้ปัญหาที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย หรือผู้ใช่มากที่สุด

ภูมิทัศน์การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ (UX Design landscape) จึงเป็นการพิจารณาลักษณะทางกายภาพ พื้นที่ เส้นเวลา บุคลากร ลักษณะการทำงานด้าน UX โดยบทบาทนักออกแบบในกระบวนการ UX นั้นเป็นการทำงานที่ต้องอาศัยทักษะที่หลากหลายด้าน และต้องอาศัยการทำงานเป็นทีม โดยใช้บุคลากรสำหรับการออกแบบที่อยู่ในขั้นตอนต่าง ๆ ในบทบาทที่ต่างกันออกไป เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการ ซึ่งในระบบนิเวศของการออกแบบประสบการณ์โดยพิจารณา ดังนี้

1. บทบาท UX ทางด้านพื้นที่ ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่ของ

1.1 พื้นที่ผู้ใช้ คือกลุ่มเป้าหมายของผลิตภัณฑ์หรือบริการ เป็นการศึกษาและเข้าใจพฤติกรรมการใช้งานของผู้ใช้จะช่วยให้สามารถออกแบบประสบการณ์การใช้งานที่เหมาะสมกับผู้ใช้งานได้

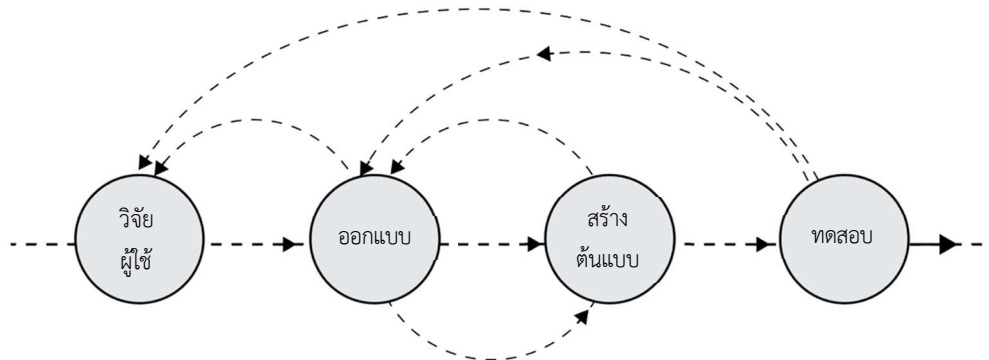
1.2 พื้นที่ข้อมูล คือส่วนข้อมูลพื้นฐานของผลิตภัณฑ์หรือบริการ จะมุ่งจุดสนใจไปยังการแสดงผลข้อมูลว่าจะแสดงในรูปแบบไหน นำเสนออย่างไร ซึ่งจะต้องเกิดจากการเข้าใจถึงความสำคัญของข้อมูลจุดต่าง ๆ และหาวิธีแสดงข้อมูลให้เพื่อแสดงข้อมูลให้ผู้ใช้เข้าใจได้ง่ายขึ้น

1.3 พื้นที่การออกแบบประสบการณ์ ซึ่ง "ประสบการณ์" มุ่งเน้นที่การออกแบบประสบการณ์การใช้งานที่เข้าใจง่าย สะดวกสบาย และทำให้ผู้ใช้งานรู้สึกว่าการผลิตภัณฑ์หรือบริการเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ง่ายต่อการใช้งานและให้ประสบการณ์การใช้งานที่ดี

1.4 พื้นที่การออกแบบส่วนประสานงานผู้ใช้ หรือ UI จะอยู่ในส่วนของการออกแบบ การตกแต่งให้สวยงาม รวมถึงการทำให้ใช้งานง่ายขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ สี ข้อความ ไม่เพียงแต่เรื่องของสื่อดิจิทัลเท่านั้น อาจหมายรวมถึงปุ่มกดในฮาร์ดแวร์ต่าง ๆ เช่น เครื่องคิดเลข เครื่องจักรต่าง ๆ เช่นกัน

1.5 พื้นที่การทดสอบ เป็นกระบวนการวัดและวิเคราะห์ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในส่วนต่าง ๆ ของสิ่งที่ออกแบบ และประสบการณ์ของผู้ใช้งานทั่วไป เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้งานให้เป็นมิตรกับผู้ใช้

2. ช่วงเวลาของการกระบวนการ UX ซึ่งเป็นขั้นตอนการออกแบบออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ มี 4 ช่วง คือ ช่วงเริ่มเริ่มต้นโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการวิจัยผู้ใช้ ช่วงที่สองเป็นช่วงการออกแบบ ช่วงที่สามคือการสร้างต้นแบบ และช่วงสุดท้ายคือการตรวจสอบความถูกต้อง แต่อย่างทีกล่าวมาแล้วคือบทบาทของ UX แต่ละพื้นที่ไม่ได้เรียงลำดับเป็นเส้นตรงจากต้นจนจบเพียงครั้งเดียว แต่พิจารณาจากผลของการแก้ปัญหาทุกขั้นตอน และทำงานวนซ้ำขั้นตอนต่าง ๆ หลายครั้ง ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 : ช่วงเวลาของกระบวนการ UX ที่มีการทำงานวนซ้ำในขั้นตอนต่าง ๆ

หมายเหตุ : สร้างภาพโดยผู้เขียน 25 มกราคม 2566

3. ลักษณะการทำงานของ UX แต่ละบทบาท ซึ่งบุคลากรในการทำงานของกระบวนการ UX ที่อยู่ในบทบาทต่าง ๆ ได้แก่

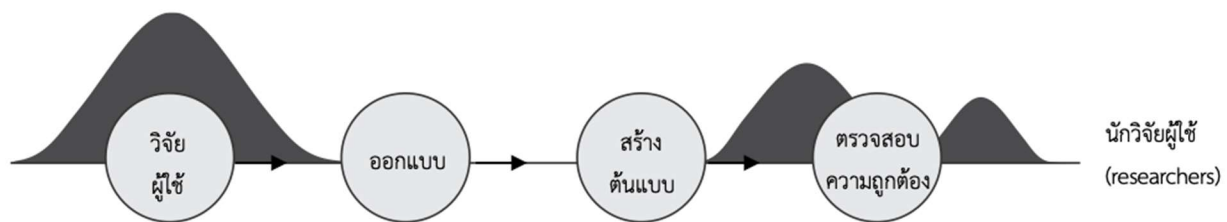
- 3.1 บทบาทนักวิจัยผู้ใช้ (user researcher)
- 3.2 บทบาทนักออกแบบสารสนเทศ (information designer)
- 3.3 บทบาทนักออกแบบ UX (UX designer)
- 3.4 บทบาทนักออกแบบส่วนประสานงานผู้ใช้ (UI designer)
- 3.5 บทบาทการทดสอบ (test)

เมื่อพิจารณาทั้งลักษณะทางกายภาพพื้นที่ เส้นเวลา บุคลากร และลักษณะการทำงานด้าน UX แสดงให้เห็นว่าในภูมิทัศน์การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ประกอบด้วย ภูมิทัศน์การวิจัย (Research Landscape) ภูมิทัศน์ด้านข้อมูล (Information Landscape) ภูมิทัศน์การออกแบบ (Design Landscape) ส่วนในเรื่องของบทบาทการทดสอบจะเกิดขึ้นในทุกขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการนำผลที่ได้ไปปรับปรุงพัฒนา ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภูมิทัศน์การวิจัย (Research Landscape)

การวิจัยผู้ใช้ คือ การค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการ ความคิดเห็น ความชอบ ความไม่พอใจ และปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้ใช้งานพบ ในการใช้งานผลิตภัณฑ์หรือบริการที่มีอยู่แล้ว โดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจบริบทต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลเชิงลึก (Insight) ที่เกี่ยวข้องกับผู้ใช้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมานั้นไปใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์หรือบริการให้ตอบโจทย์ความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างเหมาะสม

กรณีศึกษา จากขั้นตอนของการกระบวนการ UX โดยปกติแล้วการทำวิจัยผู้ใช้ (user research) มักนิยมทำก่อนหรือหลังของการคิดพัฒนาและปรับปรุงผลิตภัณฑ์หรือบริการก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าโครงการ หรืองานที่ UX กำลังทำอยู่ในขั้นตอนไหน ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 : บทบาทของนักวิจัยผู้ใช้ ที่อยู่ในภูมิภาคการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้
หมายเหตุ : สร้างภาพโดยผู้เขียน 25 มกราคม 2566

จากภาพที่ 5 จะเห็นว่าช่วงเวลาของการกระบวนการ UX พื้นที่ที่ทำวิจัยผู้ใช้ (user research) สามารถทำได้ 2 ช่วงคือ

1. ช่วงเริ่มต้นโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการ การวิจัยผู้ใช้ (user research) เป็นขั้นตอนสำคัญในขั้นแรกของการคิดหรือออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลผู้ใช้ (user information) ปัญหา (problem) ความต้องการ (need and want) สำหรับเป็นแนวทางแก้ปัญหาและออกแบบ (design) เพื่อนำไปสร้างตัวต้นแบบ (prototype) เพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ที่สร้างประสบการณ์การใช้งานที่ดีให้กับผู้ใช่มากขึ้น
2. ช่วงกลางโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการ หรือโครงการเริ่มไปสักระยะหนึ่งแล้ว ช่วงนี้ต้องทำวิจัยเพื่อให้ข้อมูลที่ไปสรุปสิ่งที่เราทำตัวต้นแบบ (prototype) ว่าเหมาะสมกับผู้ใช้หรือไม่ การจัดวาง UI ต่าง ๆ ทำให้ผู้ใช้ใช้งานง่ายหรือไม่ และให้ประสบการณ์การใช้งานที่ดีหรือไม่ หรืออาจจะนำไปใช้ในมุมมองอื่น ๆ รวมด้วยก็ได้ เช่น วิจัยเพื่อหาข้อมูลสำหรับการตลาดต่อไป เป็นต้น

ในการทำวิจัยใช้นั้นอาจทำได้หลายวิธีการด้วยกัน ผู้เขียนได้ทำการวิจัยเรื่องการออกแบบประสบการณ์จุดตรวจสอบกิจกรรมท่องเที่ยวรูปแบบแรลลี่ของแอปพลิเคชัน (Jantarothei, N.,2022) โดยใช้วิธีทั้งการวิจัยผู้ใช้เชิงคุณภาพ (Qualitative) การวิจัยผู้ใช้เชิงปริมาณ (Quantitative) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เราต้องการมากพอที่จะสามารถนำไปใช้ต่อไปในการออกแบบหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ในขั้นตอนถัดไป (Baxter et al. 2015) โดยในแต่ละวิธีการ ผู้วิจัยจะมีการใช้เครื่องมือหรือแบบทดสอบต่าง ๆ ในการค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ใช้ ดังนี้

- 1.การวิจัยผู้ใช้เชิงคุณภาพ (Qualitative) ในการวิจัยเรื่องการออกแบบประสบการณ์จุดตรวจสอบกิจกรรมท่องเที่ยวรูปแบบแรลลี่ของแอปพลิเคชันเป็นการวิจัยในขั้นเริ่มต้นโครงการพัฒนาแอปพลิเคชัน ที่ใช้วิธีการสังเกต

และเก็บข้อมูลเชิงลึกที่ไม่สามารถระบุออกมาเป็นเชิงตัวเลขได้ เช่น ความรู้สึก และปัญหาภายในใจของผู้ใช้ ความคิดเห็น แรงจูงใจ หรือทัศนคติ โดยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจะมาช่วยในการมองเห็นภาพของปัญหา การตัดสินใจ โดยมักใช้กระบวนการ ด้วยวิธีการ 4 วิธี คือ

วิธีที่ 1 สำรวจ (Surveys) ผู้เขียนใช้วิธีนี้ในขั้นเริ่มต้นโครงการพัฒนาแอปพลิเคชัน เป็นการทำวิจัยผู้ใช้ (UX Research) ด้วยแบบสำรวจ ที่สร้างขึ้นมาเพื่อเก็บข้อมูลด้านการท่องเที่ยวที่เราต้องการเกี่ยวกับผู้ใช้กลุ่มเป้าหมาย และนำมาวิเคราะห์หรือพิสูจน์สมมติฐานบางอย่างเกี่ยวกับแนวความคิดในการออกแบบแอปพลิเคชัน

วิธีที่ 2 การสอบถามผู้ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ (Contextual Inquiry) ผู้เขียนใช้วิธีนี้ในขั้นเริ่มต้นเป็นการทำวิจัยผู้ใช้ (UX Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และการสังเกตนักท่องเที่ยวแบบแรลลี่ในบริบทหรือสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจบริบทของผู้ใช้ในเชิงลึกว่าพฤติกรรม กิจกรรม ปัญหา หรืออุปสรรคต่าง ๆ ในการใช้บริการท่องเที่ยวแบบแรลลี่นั้นเป็นอย่างไร เพื่อนำมาวิเคราะห์ และออกแบบแอปพลิเคชันให้มี UX ที่ดีต่อไป

วิธีที่ 3 การเรียงลำดับบัตร (Card Sorting) ผู้เขียนใช้วิธีนี้ในขั้นก่อนออกแบบคุณสมบัติแอปพลิเคชัน สำหรับเข้าใจและวิเคราะห์ลำดับของข้อมูลหรือหมวดหมู่ที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวแบบแรลลี่ ซึ่งคือผู้ใช้งานแอปพลิเคชัน โดยใช้วิธีให้ผู้ทดสอบเรียงลำดับบัตรที่มีชื่อของหมวดหมู่หรือลำดับเส้นทางการเดินทางผู้ใช้ (User Journeys) วิเคราะห์ขั้นตอนของนักท่องเที่ยวในแต่ละขั้นได้จากการดูในแต่ละจุดสัมผัส (Touch Points) ที่นักท่องเที่ยวดำเนินสัมผัส เริ่มตั้งแต่การเริ่มต้นให้ความสนใจในการไปเที่ยว ถูกกระตุ้นความสนใจด้วยรูปภาพจากเพจหรือสื่อออนไลน์ การหาข้อมูลแบบเจาะลึกจากรีวิวต่าง ๆ และจัดวางแผนด้วยการจองตั๋ว จองที่พัก ชำระเงิน รวมไปถึงขณะเดินทาง มีกิจกรรมอะไรน่าสนใจ เส้นทางเดินทางเป็นแบบไหน และการให้ความคิดเห็นหลังกลับจากการท่องเที่ยวว่าสิ่งที่ไปพบเป็นอย่างไร กิจกรรม ค่าใช้จ่าย และอื่น ๆ จากนั้นให้ผู้ทดสอบจัดหมวดหมู่เหล่านั้นในลำดับที่เหมาะสมตามความคิดของผู้ใช้งาน

วิธีที่ 4 ทดสอบกับผู้ใช้ (User Testing) ผู้เขียนใช้วิธีนี้ช่วงกลางโครงการพัฒนาแอปพลิเคชัน ซึ่งเป็นวิธีที่จำเป็นมากที่สุด วิธีการนี้ก็นำต้นแบบที่พัฒนาไปให้ผู้จริง ๆ เข้ามาใช้งาน โดยผู้ออกแบบสามารถรับฟังและวิเคราะห์ความคิดเห็น ความต้องการของผู้ใช้ และปรับปรุงพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามความต้องการของผู้ใช้งานมากที่สุด

2.การวิจัยผู้ใช้เชิงปริมาณ (Quantitative) ผู้เขียนใช้วิธีนี้ช่วงกลางโครงการพัฒนาแอปพลิเคชัน เป็นการออกแบบการเก็บข้อมูลเพื่อนำไปประมวลผล หรือเป็นเชิงตัวเลข ยกตัวอย่างเช่น จำนวนการคลิกปุ่มกิจกรรม จำนวนการเข้าสู่เว็บไซต์โดยไม่ร่วมกิจกรรมเลย จำนวนสิ่งที่ผู้ใช้งานมากที่สุดหลังจากเข้ามาใช้บริการ จำนวนการกดใช้งานผลิตภัณฑ์หรือบริการตั้งแต่ขั้นต้น จนถึงขั้นซื้อสินค้าหรือเข้าร่วมกิจกรรม และจ่ายเงิน ด้วยวิธีการ 2 วิธี คือ

วิธีที่ 1 การทดสอบแบบแยก (A/B Testing) ผู้เขียนใช้วิธีนี้ช่วงกลางโครงการพัฒนาแอปพลิเคชัน เป็นวิธีการทดสอบในเชิงปริมาณที่นำเอาหน้าออกแบบ 1 หน้า แต่มี 2 แบบ มาทดสอบใช้งานจริง เพื่อเปรียบเทียบว่าแบบไหนที่มีประสิทธิภาพในการใช้งานดีที่สุดหรือมีผลต่อลูกค้าให้เข้ามาใช้งานได้มากกว่า

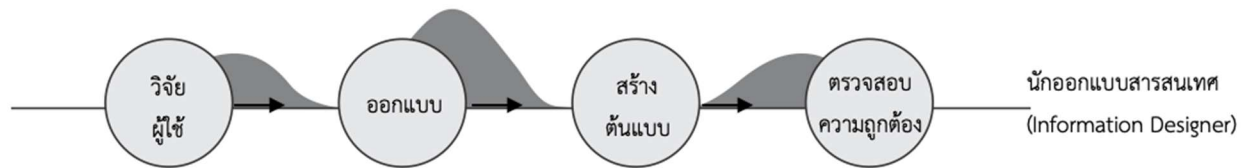
วิธีที่ 2 การสำรวจการเข้าใช้งาน (Access survey) โดยผู้วิจัยร่างแผนบันทึกการทดสอบไว้ในบอร์ดแผนการทดสอบการใช้งาน (Usability Test Plan Dashboard) สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลการใช้งาน (Usability Test) และกลุ่มข้อมูลพฤติกรรมผู้ใช้งาน (Behavior Reports) และนำปัญหาที่พบปัญหาที่พบบันทึกในตารางบันทึกปัญหาหรือแนวทางแก้ปัญหา

การทำวิจัยผู้ใช้ (User Research) คือการป้องกันไม่ให้เราออกแบบเพื่อตัวเอง และเพื่อความเข้าใจผู้ใช้งานในหลาย ๆ มิติ โดยการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ค้นหาปัญหา (pain) ความคาดหวัง (expectation) หรือข้อมูลเชิงลึก (insight) ของผู้ใช้ แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาออกแบบประสบการณ์ของผู้ใช้งาน ออกแบบส่วนติดต่อระหว่างผู้ใช้กับระบบ ออกแบบการสื่อสาร ออกแบบการตอบสนอง เพื่อแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และพัฒนาต้นแบบการใช้งานให้ดียิ่งขึ้น

ภูมิทัศน์ข้อมูล (Information Landscape)

สำหรับ UX Designer มีศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูลให้ผู้ใช้เข้าใจง่าย คือ สถาปัตยกรรมข้อมูล (Information Architecture) และการออกแบบข้อมูลสารสนเทศ (Information Design) ซึ่งการออกแบบข้อมูลสารสนเทศอาจกล่าวได้ว่าเป็นงานที่วางการออกแบบกราฟิกถูกใช้กับสิ่งต่าง ๆ และหาวิธีแสดงข้อมูลให้เพื่อแสดงข้อมูลที่สำคัญให้ผู้ใช้เข้าใจได้ง่าย

กรณีศึกษา จากขั้นตอนของการกระบวนการ UX โดยปกติแล้วการออกแบบข้อมูลสารสนเทศจะเริ่มหลังจากวิจัยผู้ใช้เสร็จสิ้น ซึ่งจะเกิดจากการที่เราต้องทำความเข้าใจในข้อมูลให้ดีกว่า โดยนำพฤติกรรม ความต้องการของผู้ใช้มาออกแบบนำเสนอข้อมูลสินค้า หรือบริการ ให้ผู้ใช้เข้าถึงง่าย ช่วงที่ 2 ในช่วงของการออกแบบ คือการลงมือจัดกลุ่มข้อมูล เมื่อกำหนดข้อมูลที่สำคัญๆ ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น คุณสมบัติ (feature) ในแต่ละคุณสมบัติ การเข้าถึงหน้าในแต่ละหน้า เนื้อหา (content) ต่าง ๆ ที่จะวางอยู่ในแต่ละหน้า หรือแม้กระทั่งกราฟิกที่จะนำมาใช้ในแต่ละหน้า เกิดจากการวางข้อมูลเป็นระบบ และช่วงสุดท้ายจะทำให้การออกแบบต่อเติมส่วนการเข้าถึง นั้นเป็นไปได้ง่ายขึ้น เพื่อสร้างประสบการณ์ความพึงพอใจให้กับลูกค้าให้กลับมาใช้งานใหม่อีกครั้ง ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 : บทบาทของนักออกแบบสารสนเทศที่อยู่ในภูมิทัศน์การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้

หมายเหตุ : สร้างภาพโดยผู้เขียน 25 มกราคม 2566

ผู้เขียนขอยกกรณีศึกษาการออกแบบข้อมูลสารสนเทศสำหรับสินค้าเว็บไซต์ Spotify ที่บริการสตรีมเพลง ดิจิทัล พอดแคสต์ และวิดีโอ ในการออกแบบข้อมูลสารสนเทศที่ดีด้วยการคำนึงถึงหลักในสถาปัตยกรรมข้อมูล สอดคล้องกับที่ Wurman, R. S., & Bradford, P. Z1997) กล่าวไว้ 3 ข้อคือ

1. ภาววิทยา (Ontology) คือการกำหนดขอบเขตหรือนิยามของข้อมูล เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและเป็นมาตรฐาน ยกตัวอย่างเช่น เพลง A เป็นวงดนตรีประเภท Rock ซึ่งการกำหนดนิยามลักษณะนี้ ทำให้ A นั้นถูกจำแนกออกจากแนวเพลงอื่น ๆ เช่นประเภท Classic, Pop อย่างเห็นได้ชัด

2. อนุกรมวิทยา (Taxonomy) คือการจำแนกข้อมูลต่าง ๆ แล้วจัดหมวดหมู่ให้อยู่ในประเภทเดียวกัน โดยวิธีจำแนกสามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ

2.1 การแบ่งกลุ่มตามประเภท (Classification) การจับกลุ่มข้อมูลที่อยู่ในประเภทเดียวกัน โดยวิธีนี้จะป็นวิธีการแบ่งกลุ่มของข้อมูลที่ยอดนิยมมาก ๆ และยังเข้าใจได้ง่ายอีกด้วย ตัวอย่างเช่น Spotify ได้แสดงการแบ่งกลุ่มประเภทของเพลงโดยแบ่งตามลักษณะค่านิยาม เช่น เช่นประเภท Jazz, Rock, Classic, Pop และอื่น ๆ เป็นต้น

2.2 การเรียงลำดับ (Hierarchy) การใช้ลำดับความสำคัญในการจัดกลุ่ม จัดเรียงรายการลำดับตามมูลค่า เช่น จากน้อยไปมากที่สุดไปหามากที่สุดหรือมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด หรือตัวอย่างการเรียงแบบอื่น ๆ เช่น เรียงตามคะแนนนิยมจาก 5 ไปถึง 1 เป็นต้น

3. รูปแบบการเข้าถึง (Choreography) คือการนำนิยามของข้อมูลต่าง ๆ (Ontology) กับการจัดหมวดหมู่ (Taxonomy) มาสร้างให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้งานตามความต้องการต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น ผู้ใช้กดเข้าฟังเพลงประเภท Jazz ซึ่งเมื่อเปิดเข้ามาจะเห็นศิลปินต่าง ๆ อยู่ด้วยกัน โดยไม่ควรเห็นเพลง Rock หรือ Classic มาปนอยู่ด้วยกัน แล้วกลุ่มเพลงประเภท Jazz ก็ควรเรียงตามลำดับตัวอักษร เพื่อให้่ายต่อการค้นหา หรือถ้าให้สะดวกกว่านั้นควรติดป้าย “เพลงยอดนิยม” บอกไว้ว่าเพลงขึ้นไหนคนนิยม เพื่อให้ผู้ใช้ตัดสินใจได้ง่ายขึ้น

ดังนั้นการออกแบบข้อมูลสารสนเทศ (Information Design) อย่างเป็นระบบระเบียบ จึงถือเป็นส่วนสำคัญในการทำ UX/UI Design เพื่อให้ข้อมูลที่ปริมาณมาก ซับซ้อน เกิดโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กันขึ้นมา ซึ่งจะทำให้ข้อมูลเหล่านี้เข้าใจได้ง่ายขึ้น และช่วยให้ผู้ใช้หาสิ่งที่ต้องการได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Ratsameechot, B. (2018). ที่ศึกษาปัจจัยการซื้อสินค้าผ่านช่องทางการตลาดออนไลน์เว็บไซต์ Lazada พบว่า แรงจูงใจในการซื้อสินค้าผ่านช่องทางการตลาดออนไลน์เว็บไซต์ เพราะผู้บริโภคมีความรู้สึกเพลิดเพลินในการเลือกชมสินค้าจากเว็บไซต์ โดยให้เหตุผลว่า ประหยัดเวลาในการค้นหา มีการแสดงราคาสินค้าและบริการที่หน้าเว็บไซต์อย่างชัดเจน สามารถเข้าเว็บไซต์ได้สะดวกและมีข่าวประชาสัมพันธ์แจ้งถึงลูกค้าอย่างสม่ำเสมอ

ภูมิทัศน์การออกแบบ (Design Landscape)

ภูมิทัศน์การออกแบบนี้ บทบาทของ UX ส่วนนี้มีลักษณะการทำงานทั้งการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ และการออกแบบส่วนประสานงานผู้ใช้ ดังนี้

1. การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ (UX : User Experience Design)

การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ นั้นเป็นกระบวนการออกแบบโดยมีผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง คำนึงถึงการใช้ที่มีปฏิสัมพันธ์กับบริษัท สินค้า และบริการอย่างรอบด้าน ซึ่งนิยามโดย Norman (1990) นิยามสำคัญของนิยามนี้ คือ ผู้นิยามต้องการจะบอกกล่าวนักคิด นักออกแบบ เจ้าของธุรกิจ หรือเจ้าของแบรนด์ว่า เราไม่ควรมองแยกส่วนกัน และสนใจเพียงบางเรื่องแต่ละเลยบางเรื่อง อาทิ ให้ความสำคัญกับการออกแบบผลิตภัณฑ์มากแต่ละเลยขั้นตอนการส่งมอบผลิตภัณฑ์ถึงมือผู้ใช้ จึงต้องพัฒนานิยามและคำเรียกจากศาสตร์ของ “User-Centered Design” กลายเป็น “User Experience Design” เพื่อให้บรรดานักออกแบบและเจ้าของสินค้าได้มององค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์กับลูกค้าอย่างครบองค์นั่นเอง

กรณีศึกษา จากขั้นตอนของการกระบวนการ UX นักออกแบบประสบการณ์ (UX Designer) ถือเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการ ซึ่งนักออกแบบมีบทบาทส่วนร่วมในกระบวนการ UX ตั้งแต่ในการวิจัยผู้ใช้ กำหนดปัญหา และนำไปสู่การออกแบบแนวทางแก้ปัญหา จนถึงการทดสอบโดยในแต่ละช่วง ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 : บทบาทของนักออกแบบ UX ที่อยู่ในภูมิภาคการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้

หมายเหตุ : สร้างภาพโดยผู้เขียน 25 มกราคม 2566

จากภาพที่ 7 ทำให้เห็นบทบาทของ นักออกแบบประสบการณ์ (UX Designer) ในทุกช่วงของการทำงาน ได้แก่

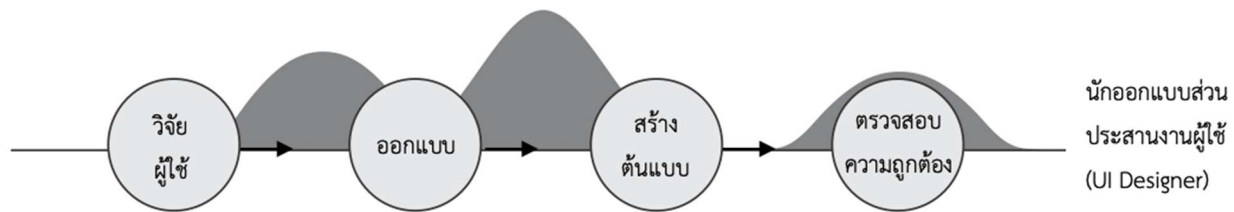
- ช่วงที่ 1 ทำงานร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ผู้ใช้ นักวิจัย เจ้าของธุรกิจ เพื่อทำความเข้าใจปัญหาที่ต้องแก้ไข
- ช่วงที่ 2 ออกแบบคุณสมบัติ (feature) ที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้และธุรกิจ
- ช่วงที่ 3 สร้างต้นแบบ เป็นแบบจำลองเพื่อเก็บข้อเสนอแนะจากผู้ใช้งานก่อนการสร้างสินค้าจริง
- ช่วงที่ 4 ทดสอบการออกแบบเพื่อให้แน่ใจว่าสามารถแก้ปัญหาได้

นักออกแบบประสบการณ์ (UX Designer) จะเป็นคนที่เข้าไปทำความเข้าใจผู้ใช้งานในหลาย ๆ มิติ โดยการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ค้นหาปัญหา (pain) ความคาดหวัง (expectation) หรือข้อมูลเชิงลึก (insight) ของผู้ใช้งาน แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และพัฒนาประสบการณ์การที่ได้จากการใช้งานให้ดียิ่งขึ้น

2. การออกแบบส่วนประสานงานผู้ใช้ (UI : User Interface Design)

ส่วนประสานผู้ใช้งาน หรือ User Interface หมายถึง ส่วนที่เชื่อมต่อระหว่าง ผู้ใช้งานกับอุปกรณ์เทคโนโลยี ดิจิทัล ส่วนประสานผู้ใช้งานแรกได้แก่สิ่งที่ปรากฏบนหน้าจอ ปุ่มกด คันบังคับ แป้นพิมพ์ เมาส์ หรือไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์ใดก็ตามที่ออกแบบขึ้นเพื่อรองรับคำสั่ง จากผู้ใช้งานสู่อุปกรณ์นั้น ๆ การออกแบบส่วนประสานผู้ใช้งานนั้นเป็นการออกแบบสิ่งที่ “ผู้ใช้” พบเห็นด้วยตา หรือประสาทสัมผัสทั้ง 5 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ เป็นรูปธรรม มีรูปภาพ รูปแบบ สัญลักษณ์ หรืองาน ออกแบบกราฟิกทั้งหมดที่ผู้ใช้งานมองเห็น โดยใช้ความสวยงามหรือเอกลักษณ์ทางการออกแบบ เป็น การดึงดูดผู้ใช้งาน ในส่วนนี้ต้องใช้ศาสตร์ด้านสุนทรียศาสตร์ ศิลปะ การออกแบบ โดยบูรณาการศาสตร์การออกแบบหลายแขนงเข้าด้วยกัน จึงจะสามารถออกแบบส่วนประสานผู้ใช้งานได้

กรณีศึกษา จากขั้นตอนของการกระบวนการ UX จะเห็นว่า นักออกแบบส่วนประสานผู้ใช้งาน (UI designer) มีบทบาทในพื้นที่ต่าง ๆ ของกระบวนการ ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 : บทบาทของนักออกแบบ UI ที่อยู่ในภูมิภาคการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้
ที่มา : ญัฐ จันทโรทัย, สร้างภาพโดยผู้เขียน 25 มกราคม 2566

จากภาพที่ 7 การออกแบบส่วนประสานผู้ใช้งาน (UI design) มีบทบาทในแต่ละช่วงดังนี้
ช่วงที่ 1 ทำงานไปพร้อม ๆ กับการออกแบบข้อมูลสารสนเทศเปลี่ยนข้อมูลเป็นการออกแบบที่สวยงาม เน้นการนำเสนอข้อมูลที่สร้างความน่าสนใจ สร้างความเข้าใจ และเกิดการเรียงลำดับของข้อมูลที่ต้องการ
ช่วงที่ 2 จะเป็นผู้สร้างและดูแลระบบการออกแบบ (design system) สำหรับส่วนประสานผู้ใช้งาน (User Interface) เป็นการออกแบบที่เน้นการนำเสนอภาพที่มีองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น การจัดวาง (layout) การใช้สี การใช้ตัวอักษร การใช้รูปร่างสัญลักษณ์ และรวมไปถึงการใช้พื้นที่ว่างในการ นำเสนอภาพให้ผู้ใช้งานได้เข้าใจ
ช่วงที่ 3 ทดสอบความเข้าใจ ความง่ายของการใช้ผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ออกแบบและปรับปรุง

ดังที่นำเสนอภูมิภาคด้านการออกแบบ (Design Landscape) ผู้เป็นนักออกแบบส่วนประสานผู้ใช้ (UI design) โดยทางปฏิบัติแล้วทำงานเกี่ยวกับการออกแบบเป็นหลัก ซึ่งมีการนำกระบวนการในการออกแบบมาใช้งานร่วมกับทฤษฎีและแนวคิดอื่นทั้งในเชิงการตลาดและในด้านจิตวิทยาด้วย แม้ว่าขั้นตอนในการออกแบบผลิตภัณฑ์หรือบริการประเภทต่าง ๆ จะมีกระบวนการต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วหลากหลายกระบวนการ UI จะให้ความสำคัญกับความสวยงาม การติดต่อกับผู้ใช้ และข้อมูลทางด้านเทคนิคอื่น ๆ ในส่วนที่ผู้ใช้มองเห็นและกระทำการบางอย่างกับมัน (interface และ interact) ขณะที่ UX ให้ความสำคัญกับอารมณ์ความรู้สึก และประสบการณ์ของผู้ใช้

บทสรุป

กล่าวได้ว่าคำว่า “UX” ในปัจจุบัน เป็นหนึ่งในหัวข้อที่ได้รับความสนใจอย่างมากในวงการดิจิทัล และเกี่ยวข้องกับการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพและความพึงพอใจของผู้ใช้งาน บุคลากรด้าน UX จึงจำเป็นต้องมีความเข้าใจความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ ของกระบวนการออกแบบ UX เพื่อพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้ กับผลิตภัณฑ์ หรือบริการของบริษัท ซึ่งภูมิภาค

ทัศน์การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ (UX Design landscape) เป็นการพิจารณาลักษณะทางกายภาพพื้นที่ เส้นเวลา บุคลากร ลักษณะการทำงานด้าน UX เพื่อแสดงให้เห็นว่าในระบบนิเวศของการออกแบบประสบการณ์ที่แท้จริงแล้ว UX เป็นศาสตร์ด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Science) ไม่ใช่เรื่องของกรอบบนหน้าจอ หรือ ผลิตภัณฑ์ทางดิจิทัลเพียงอย่างเดียว แต่ถูกนำมาใช้ในอุตสาหกรรมดิจิทัลเป็นส่วนใหญ่ กระบวนการออกแบบ UX จึงไม่ได้เน้นที่ภาพกราฟิก แต่จะให้ความสำคัญกับความรู้สึกของประสบการณ์เป็นหลัก

ดังนั้นภูมิทัศน์การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ (User Experience Design Landscape) ประกอบด้วย พื้นที่สำคัญได้แก่ 1) พื้นที่ของผู้ใช้ โดย UX มีบทบาททำการวิจัยผู้ใช้ (user research) เพื่อทำความเข้าใจผู้ใช้งาน ในหลาย ๆ มิติ ซึ่งสิ่งสำคัญคือการตีโจทย์ปัญหาให้ถูกต้องก่อนที่จะเกิด “แนวคิด” ใหม่ ๆ ขึ้นมาได้ 2) พื้นที่ข้อมูล ซึ่ง UX มีบทบาทในการออกแบบสารสนเทศ (Information Design) เพื่อจัดกลุ่มข้อมูลและหาวิธีแสดงข้อมูลให้ เพื่อแสดงข้อมูลที่สำคัญให้ผู้ใช้งานเข้าใจได้ง่าย 3) พื้นที่การออกแบบ ในบทบาทของ UX ส่วนนี้มีทั้งการออกแบบ ประสบการณ์ผู้ใช้ (UX Design) และการออกแบบส่วนประสานงานผู้ใช้ (UI Design) ไปจนถึงการทดสอบ (test) ในขั้นต่าง ๆ เพื่อให้ได้ประสบการณ์ที่ดีที่สุดก่อนที่จะถูกส่งไปยังนักพัฒนาเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์จากการเขียนชุดคำสั่ง ต่าง ๆ ต่อไป

ภูมิทัศน์การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้แสดงให้เห็นว่ากระบวนการของ UX ที่กล่าวมาเป็นกระบวนการ ออกแบบที่เน้นไปที่ผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ผู้ใช้สามารถใช้งานผลิตภัณฑ์หรือบริการได้อย่างสะดวกสบาย และ ธุรกิจสามารถเพิ่มประสิทธิภาพและกำไรได้ด้วยการทำให้ผู้ใช้ที่พึงพอใจในการใช้งาน กระบวนการ UX จึงไม่ได้ เรียงลำดับเป็นเส้นตรงจากต้นจนจบเพียงครั้งเดียว แต่พิจารณาจากผลการวิจัย ทดสอบ แก้ปัญหาทุกขั้นตอน และ ทำงานวนซ้ำขั้นตอนต่าง ๆ หลายครั้ง เพื่อพัฒนาแนวทางแก้ปัญหาหรือทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับกลุ่มเป้าหมาย หรือผู้ใช้ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดสมมุติฐานเกี่ยวกับผู้ใช้ อีกทั้งยังทำให้ทราบถึงความสามารถ ความ ต้องการ และข้อจำกัดต่าง ๆ ของผู้ใช้เป้าหมาย ซึ่งหากนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มาพิจารณาประกอบในขั้นตอนของการ ออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการแล้ว จะทำให้ผลลัพธ์ที่ได้เป็นที่น่าสนใจมีประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้งาน แก่ผู้ใช้เป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

- Chanchan, W. & Mangkang, C. (2021). *Innovative Learning For Technology The Virtual Reality To Future Social Studies Online Classroom*. HUSO Journal of Humanities and Social Sciences Phranakhon Rajabhat University, 5(2), 291.
- D.school. (2009, Sep). *Design Thinking Process*. in d.school at Stanford University, Thinking Bootcamp Bootleg. (pp. 1-47). <https://dschool.stanford.edu/resources/the-bootcamp-bootleg>
- Jantarothai, N. (2022). *User Experience Design Of Touring Rally Activity Checkpoint By Application With Design Thinking Process*. In Proceedings of the 15th National Academic Conference of Research Networks of Higher Education Institutions Nationwide, Srinakharinwirot University, 1,060-1,075
- K Baxter, C Courage, K Caine. (2015). *Understanding your users: a practical guide to user research methods*. Morgan Kaufmann; 2nd edition, United States. 99-104
- Norman, D. (1990). *The Design of Everyday Things*. New York City, Doubleday Business.
- Ratsameechot, B. (2018). *Re-purchase through online marketing channel on Lazada website of the consumers in Samut Sakhon Province*. HUSO Journal of Humanities and Social Sciences Phranakhon Rajabhat University, 2(2), 14.
- Soegaard, M (2018). *design thinking is an iterative and Non-linear process*. by Interaction Design Foundation. The Basics of user experience design. (pp. 1-73). <https://www.socialsavvi.com/wp-content/uploads/2018/10/The-Basics-of-user-experience-design.pdf>
- Voss, G. B., Parasuraman, A., & Grewal, D. (1998). *The roles of price, performance, and expectations in determining satisfaction in service exchanges*. Journal of marketing, 62(4), 46-61.
- Dillon, A. Information architecture in JASIST? J. Am. Soc. Inf. Sci. Technol. 2002, 53 (10), 821–823
- Wurman, R. S., & Bradford, P. (1997). *Information architects*. New York: Graphis. Graphis Press: Zurich, Switzerland.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะธรณีสัณฐานภูเขาไฟลำนารายณ์

THE INFLUENCING FACTORS OF LAMNARAI VOLCANIC GEOMORPHOLOGY

ณัฐพร ยวงเงิน^{1*}, ระพีพร สามารถ², ฉัตรศิริ กลังเนียม³ และ⁴อนุวัฒน์ คชวรรณ

^{1,2,3,4} สาขาวิชาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

¹Nattaporn Yuang Ngoen, ²Rapeeporn Samart, ³Chatsiri Klungniam and ⁴Anuwat Kochawan

^{1,2,3,4} Geography and Geography, Faculty of Humanities and Social Science Phranakhon Rajabhat University

*E-mail nattaporn@pnru.ac.th

Received: 19/04/2023

Revised: 03/05/2023

Accepted: 28/06/2023

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดภูเขาไฟลำนารายณ์ อำเภอยะบะดี จังหวัดลพบุรี ผ่านกระบวนการเรียนการสอนโดยการศึกษาข้อมูลจากภาคสนามและข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์และอภิปรายร่วมกัน สันฐานที่พบได้แก่ เทือกเขาสูงหินภูเขาไฟลำนารายณ์ เขาโดดและเนินเขาเนินลาวา ตะพักลำน้ำ และที่ราบน้ำท่วมถึง พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะธรณีสัณฐานภูเขาไฟลำนารายณ์ อำเภอยะบะดี จังหวัดลพบุรี ประกอบด้วยธรณีวิทยาโครงสร้าง ได้แก่ ธรณีแปรสัณฐาน เป็นแรงที่กระทำต่อเปลือกโลก ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในบริเวณดังกล่าว และกลุ่มรอยเลื่อน พบรอยเลื่อนและรอยแตกของหินในบริเวณภูเขาไฟลำนารายณ์อย่างน้อย 3 แนว คือ แนวเหนือ - ใต้ แนวตะวันออกเฉียงเหนือ - ตะวันตกเฉียงใต้ และแนวตะวันตกเฉียงเหนือ - ตะวันออกเฉียงใต้ ธรณีวิทยาลำดับชั้นหิน พบว่า หินที่ปกคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหินภูเขาไฟ ซึ่งเป็นหินอัคนีพุที่ขึ้นมาเย็นตัวบนผิวโลก แบ่งออกเป็น 3 พวกตามส่วนประกอบของแร่ในหินได้แก่ หินภูเขาไฟหน่วยแอนดีไซต์และหินบะซอลติกแอนดีไซต์ หินภูเขาไฟหน่วยหินไรโอไลต์ (ry) และหินภูเขาไฟหน่วยหินบะซอลต์ (bs) ลักษณะภูมิอากาศ ได้แก่ อุณหภูมิและน้ำฝน อุณหภูมิจะส่งผลต่อการผุพังอยู่กับที่ทางกายภาพ ส่วนน้ำฝนเป็นตัวการธรรมชาติที่ทำให้เกิดการกร่อนของหินบริเวณกรวยภูเขาไฟและเนินลาวา เป็นแหล่งกำเนิดของตะกอน และพัดพาตะกอนมาทับถมในบริเวณที่ต่ำ และน้ำฝนยังมีอิทธิพลต่อกระบวนการสร้างหน้าตัดดิน ซึ่งจะส่งผลต่อลักษณะทางกายภาพและทางเคมีของดินที่สลายตัวมาจากหินบะซอลต์ ปัจจัยสุดท้ายคือ สิ่งปกคลุมดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการผุพังอยู่กับที่และการกร่อนของหินและดิน รวมทั้งพัฒนาการของการสร้างดิน

คำสำคัญ : ธรณีสัณฐาน ภูเขาไฟ ลำนารายณ์

¹ สาขาวิชาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

² สาขาวิชาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

³ สาขาวิชาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

⁴ สาขาวิชาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Abstract

This article presents factors influencing the occurrence of Lam Narai volcano in Chai Badan District, Lopburi Province through the teaching process by studying information from the field and information from satellite images, related documents and research which be analyzed and discussed together. Morphology found include Lam Narai volcanic, mountain range, lone hills and hills, lava hills, river basins, and floodplains. It was found that the factors influencing the morphology of the Lam Narai volcano Chai Badan District Lopburi Province consists of structural geology including tectonics is the force acting on the earth's crust causing movement in the area. In addition, fault group were found faults and rock cracks in the area of Lam Narai Volcano at least in 3 directions: north-south, north-east, north-southwest and the north-western-southeast line. The geological hierarchy found that most of the rocks that cover the area are volcanic which is an igneous rock that cools on the earth's surface divided into 3 groups according to the composition of minerals in the rock, namely Andesite and basalt volcanic andesite, Pumice of the rhyolite (ry) unit and the pumice of the basalt (bs) unit. The climatic characteristics include temperature and precipitation, temperature will affect physical decay, rainwater is a natural contributor to the erosion of rocks around volcanic cones and lava slopes is the source of sediment and blow sediment to accumulate in low areas also rainwater also influences the soil profile formation process. This will affect the physical and chemical characteristics of the basalt decomposed soil. The last factor is land cover and land use are factors affecting the weathering and erosion of rocks and soils. including the development of soil construction.

Keywords: Landforms, volcanoes, Lam Narai

บทนำ

การศึกษาธรณีสัณฐานโดยทั่วไปแล้วมี 2 ลักษณะ คือ เป็นการศึกษาที่มองพื้นที่ในลักษณะที่คงที่อยู่ตลอดเวลา (Static feature) ในขณะนั้น แต่แบบที่สองจะมองพื้นที่ในลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Dynamic features) เช่น พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำหรือทะเล (Eiumnoh, 1981) และในการศึกษาธรณีสัณฐานไม่ว่าจะศึกษาในรูปแบบใดมักจะบ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างสัณฐานกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นๆ ลักษณะธรณีสัณฐานที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน เกิดจากกระบวนการเปลี่ยนแปลง 2 กระบวนการ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงจากพลังงานภายใน (Endogenic process) ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวของเปลือกโลกอย่างฉับพลันหรืออย่างช้า ๆ ที่เกิดอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ๆ ก่อให้เกิดภูเขา รอยแยก หรือรอยร้าวของหินแบบต่าง ๆ ชั้นหินคดโค้ง รอยเลื่อนและภูเขาไฟ และกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากพลังงานภายนอก (Exogenic process) เป็นแรงภายนอกเปลือกโลกที่มีตัวกระทำจากตัวการธรรมชาติ ได้แก่ ธารน้ำไหล น้ำใต้ดิน คลื่นและกระแสน้ำชายฝั่ง ลม ธารน้ำแข็ง ทำให้เกิดการพังทลาย การพัดพา และการทับถม

ภูเขาไฟเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ทำให้เกิดสัณฐานหลักและอนุสัณฐานที่น่าสนใจ เกิดขึ้นจากการปะทุของหินหนืด ก๊าซและเถ้าธุลีภูเขาไฟจากใต้เปลือกโลก แล้วปรากฏตัวเป็นสภาพเด่นอย่างหนึ่งทางภูมิศาสตร์ (Saminpanya, 2000). ได้กล่าวถึงธรรมชาติการเกิดภูเขาไฟว่า ปัจจัยพื้นฐานที่กำหนดธรรมชาติการระเบิดของภูเขาไฟได้แก่ ส่วนประกอบของหินหนืด อุณหภูมิของหินหนืด และปริมาณแก๊สที่ละลายในหินหนืด ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อการเคลื่อนที่ของหินหนืดหรือความหนืด วัตถุแข็งหนืดยังเป็นอุปสรรคต่อการไหล ข้อแตกต่างประการหนึ่งระหว่างหินอัคนีหลาย ๆ ชนิด จะพิจารณาถึงความแตกต่างของปริมาณซิลิกา (SiO_2) ที่มีอยู่ซึ่งจะให้คุณสมบัติของหินหนืดแตกต่างกันออกไป จากข้อความดังกล่าวทำให้ปรากฏเป็นสัณฐานที่แตกต่างกันของภูเขาไฟกระจายอยู่ทั่วภูมิภาคในประเทศไทย

การกระจายตัวของหินภูเขาไฟในบริเวณต่าง ๆ ของประเทศไทยพบว่า หินภูเขาไฟส่วนใหญ่มีองค์ประกอบเป็นบะซอลต์ กระจายอยู่เป็นหย่อม ๆ ตามภาคต่าง ๆ ในภาคเหนือ ภาคตะวันตก และภาคตะวันออก บริเวณที่ราบสูงโคราชตั้งแต่จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษและจังหวัดอุบลราชธานี และสุดท้ายคือเทือกเขาเพชรบูรณ์ พบบริเวณเทือกเขาด้านตะวันตกของที่ราบสูงโคราช โดยพบบริเวณอำเภอมะขามและอำเภอนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์และไหลปกคลุมพื้นที่อำเภอด่านช้างและอำเภอยะบะดี จังหวัดลพบุรี ซึ่งหินอัคนีพบบริเวณเทือกเขาเพชรบูรณ์เป็นหินภูเขาไฟยุคเพอร์เมียนช่วงบนถึงยุคไทรแอสสิกช่วงล่าง โดยระหว่างปลายยุคเพอร์เมียนถึงยุคไทรแอสสิก เป็นช่วงที่มีการระเบิดของภูเขาไฟรุนแรง และเกิดหินภูเขาไฟในพื้นที่หลายแห่งของประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคเหนือ สำหรับจังหวัดเพชรบูรณ์พบบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอมะขาม หินภูเขาไฟยุค

ไทรแอสซิกช่วงบนถึงจูแรสซิกช่วงล่างบริเวณเทือกเขาเพชรบูรณ์พบตั้งแต่จังหวัดเพชรบูรณ์ ลพบุรี สระบุรีลงไปถึง จังหวัดนครนายก ประกอบด้วยหินบะซอลติกแอนดีไซต์ หินแอนดีไซต์ หินไรโอไลต์ หินทัฟฟ์ หินกรวดภูเขาไฟ หินภูเขาไฟในกลุ่มยุคนี้บริเวณแนวเทือกเขาเพชรบูรณ์ จัดกลุ่มพื้นที่ได้เป็น 3 บริเวณ คือ 1) หินภูเขาไฟบริเวณ เพชรบูรณ์ เป็นกลุ่มภูเขาไฟบริเวณอำเภอชนแดน 2) หินภูเขาไฟบริเวณลำน้ำรายณ์ ได้แก่ กลุ่มหินภูเขาไฟลำ น้ำรายณ์ 3) หินภูเขาไฟบริเวณสระบุรี - นครนายก ได้แก่หินภูเขาไฟกลุ่มเขาใหญ่และหินภูเขาไฟกลุ่มห้วยส้ม

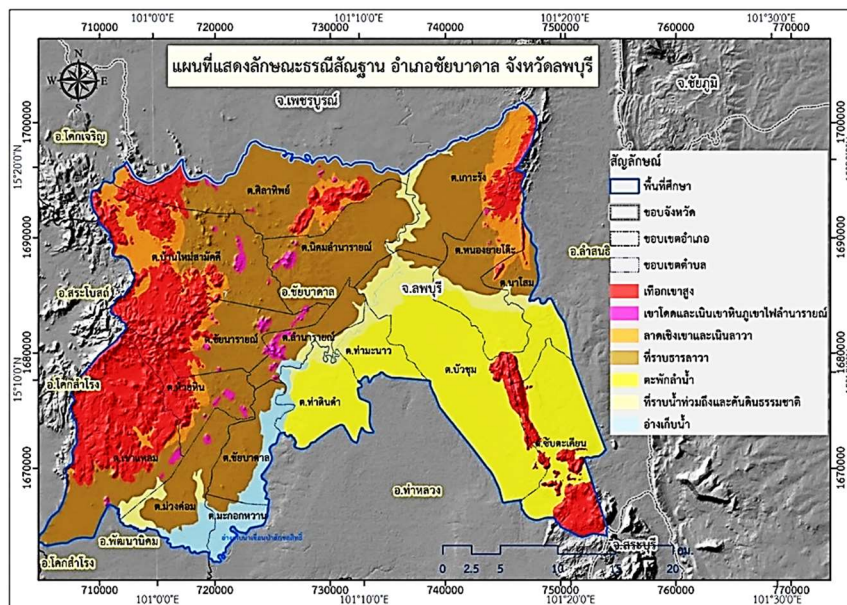
หินภูเขาไฟกลุ่มลำน้ำรายณ์ เป็นหินภูเขาไฟที่มีหลักฐานชัดเจนว่าได้มีการระเบิดในที่เดียวกันหลายครั้ง และครั้งสุดท้ายลาวาไหลท่วมเป็นบริเวณกว้าง หินภูเขาไฟกลุ่มลำน้ำรายณ์แผ่ครอบคลุมพื้นที่อำเภอชัยบาดาล อำเภอโคกเจริญ อำเภอสระโบสถ์ อำเภอโคกสำโรง หินภูเขาไฟกลุ่มลำน้ำรายณ์มีอายุอ่อนมากอยู่ในช่วงปลายยุค เทอร์เชียรีถึงควอเทอร์นารี แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตามส่วนประกอบของแร่ในหิน ลักษณะเนื้อหินและการวางตัวของ ชั้นหิน ได้แก่ 1) หินแอนดีไซต์และหินบะซอลติกแอนดีไซต์ที่มีอายุแก่ที่สุด หินทั้งสองนี้มีกำเนิดแบบลาวาหลาก (Lava Flow) 2) หินไรโอไลต์ หินไรโอไลติกทัฟฟ์และหินแก้วภูเขาไฟ (ry) มีกำเนิดทั้งแบบลาวาหลากและแบบหิน ชั้นภูเขาไฟ จัดเป็นหินภูเขาไฟที่พบมากที่สุด หินภูเขาไฟกลุ่มลำน้ำรายณ์ 3) หินบะซอลต์ (bs) มีอายุอ่อนที่สุด เกิดแบบลาวาหลากปกคลุมพื้นที่ราบ ล้อมรอบกลุ่มเขาสูงของหินภูเขาไฟกลุ่มลำน้ำรายณ์ที่มีอายุแก่กว่า ลักษณะ ของหินบะซอลต์มีเนื้อละเอียด

จากการพบหินภูเขาไฟบริเวณอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เกิดเป็นหลักฐานหลากหลายรูปแบบ คณะ ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษา ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะธรณีฐานภูเขาไฟ เพื่อให้คนในท้องถิ่นและบุคคลทั่วไป ได้รับรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ภูเขาไฟที่เกิดขึ้น และนำผลที่ได้จากการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นใน การวางแผนการจัดการดิน หรือป้องกันการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติในด้านต่าง ๆ เช่น ภัยแล้ง อุทกภัย ดินถล่ม หลุมยุบ การพังทลายดิน เป็นต้น

กรอบการวิเคราะห์/ทบทวนวรรณกรรม

ลักษณะธรณีฐานที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน เกิดจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากพลังงานภายในซึ่ง เป็นการเคลื่อนไหวของเปลือกโลกอย่างฉับพลันหรืออย่างช้า ๆ ที่เกิดอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ๆ ก่อให้เกิด ภูเขา รอยแยก หรือรอยร้าวของหินแบบต่าง ๆ ชั้นหินคดโค้ง รอยเลื่อนและภูเขาไฟ และกระบวนการเปลี่ยนแปลง จากพลังงานภายนอก เป็นแรงภายนอกเปลือกโลกที่มีตัวกระทำจากตัวการธรรมชาติทำให้เกิดการพังทลาย การ พัดพา และการทับถม ซึ่งทั้งสองกระบวนการทำให้เกิดฐานภูเขาไฟบริเวณลำน้ำรายณ์ จังหวัดลพบุรีใน

ปัจจุบัน ได้แก่ เทือกเขาสูงหินภูเขาไฟลำนารายณ์ เขาโดดและเนินเขา เนินลาวา ตะพักลำน้ำ และที่รับน้ำท่วมถึง (ภาพที่1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่1 แผนที่การกระจายของธรณีสัณฐาน อำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี

ธรณีวิทยาโครงสร้าง

ธรณีวิทยาโครงสร้างของภูเขาไฟลำนารายณ์ อำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับธรณีแปรสัณฐานและกลุ่มรอยเลื่อน แรงที่กระทำต่อเปลือกโลก ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในบริเวณจังหวัดนครราชสีมา สระบุรีและลพบุรี เกิดจากการเคลื่อนไหวของเปลือกโลก 2 ครั้ง ในยุคเพอร์เมียนตอนปลายถึงไทรแอสซิก และยุคครีเทเชียสถึงเทอร์เชียรี ทำให้บริเวณนี้มีการยกตัวของแผ่นดินสูงขึ้น และทำให้เกิดรอยเลื่อนในบริเวณต่าง ๆ (Department of Mineral Resources. 2007) และจากการศึกษาแนวภูเขาไฟและลักษณะโครงสร้างทางธรณีวิทยาของหินภูเขาไฟ บริเวณลำนารายณ์ จังหวัดลพบุรี โดย (Jarusiri et al.,1999) พบว่า โครงสร้างทางธรณีวิทยาที่สำคัญในบริเวณภูเขาไฟลำนารายณ์และใกล้เคียง ประกอบด้วยแนวรอยเลื่อน (Fault) และแนวรอยแตก (Fracture) จากภาพถ่ายทางอากาศและภาพจากดาวเทียม ผลการศึกษาโครงสร้างทางธรณีวิทยาพบรอยเลื่อนและรอยแตกของหินในบริเวณภูเขาไฟลำนารายณ์อย่างน้อย 3 แนว คือ แนวเหนือ - ใต้ แนวตะวันออกเฉียงเหนือ - ตะวันตกเฉียงใต้ และแนวตะวันตกเฉียงเหนือ - ตะวันออกเฉียงใต้

ผลของธรณีวิทยาโครงสร้างที่ส่งผลต่อธรณีสัณฐานบริเวณจังหวัดลพบุรี

บริเวณแนวชั้นหินคดโค้งเลย เพชรบูรณ์เป็นบริเวณปลายขอบของแผ่นเปลือกโลกอินโดจีนด้านตะวันตก รวมทั้งรอยต่อธรณีนาน ซึ่งเป็นแนวรอยตะเข็บดั้งเดิมที่เกิดจากการชนกันของแผ่นเปลือกโลก ชาน – ไทยและแผ่นเปลือกโลกอินโดจีน หินซึ่งอยู่ในแนวรอยต่อนี้เป็นธรณีแอนตัวโบราณของทะเลเททิส เมื่อเปลือกโลกมีการชนกัน และเกิดการมุดตัว จะทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางธรณีวิทยา ดังนี้

3.1 ชั้นหินคดโค้ง (Fold) มีโครงสร้างเป็นรูปประทุนคว่ำและประทุนหงาย เกิดการยกตัวเป็นทิวเขา เช่น ทิวเขาเพชรบูรณ์ ทิวเขาตงพญาเย็น

3.2 ชั้นหินเกิดรอยเลื่อน (Fault) เนื่องจากเกิดแรงเค้น แรงเครียด ถ้ามีการเคลื่อนที่ในแนวตั้งจะเกิดเป็นแอ่งกราเบน เป็นโครงสร้างที่สะสมตะกอน และทำให้เกิดเป็นที่ราบระหว่างภูเขา เกิดเป็นลุ่มน้ำ โดยมีลักษณะต่าง ๆ ในลุ่มน้ำ ได้แก่ แม่น้ำ ที่ราบน้ำท่วมถึง ลานตะพักลำน้ำ ลาดเชิงเขาเนินตะกอนรูปพัด และทิวเขา ซึ่งเป็นขอบของลุ่มน้ำ เช่น ลุ่มน้ำป่าสัก ซึ่งเกิดจากแอ่งกราเบนของแอ่งเพชรบูรณ์ทางตอนบน และแอ่งวิเชียรบุรีทางตอนใต้ แอ่งเพชรบูรณ์และแอ่งวิเชียรบุรีเกิดจากอิทธิพลของกลุ่มรอยเลื่อนเพชรบูรณ์ โดยกลุ่มรอยเลื่อนเพชรบูรณ์วางตัวอยู่ในแนวเหนือ - ใต้ เป็นกลุ่มรอยเลื่อนที่ต่อกับกลุ่มรอยเลื่อนน้ำปาด หรือรอยเลื่อนอุตรดิตถ์ ที่เมืองปากลาย ประเทศลาว ผ่านเข้ามาในประเทศไทยทางด้านตะวันตกของอำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ในแนวเหนือ - ใต้ ผ่านแอ่งเพชรบูรณ์ ลพบุรี ตามแนวแม่น้ำป่าสัก ถึงบริเวณจังหวัดสระบุรี ยาวประมาณ 350 กิโลเมตร แอ่งเพชรบูรณ์ ลุ่มน้ำป่าสัก เกิดจากอิทธิพลของกลุ่มรอยเลื่อนนี้ ซึ่งตัดผ่านกลุ่มหินโคราชและกลุ่มหินสระบุรี (Department of Mineral Resources. 2007)

3.3 เกิดหินอัคนีแทรกซอน ถ้าหินหนืดเย็นตัวภายในจะเกิดเป็นหินอัคนีแทรกซอน ซึ่งจะมีรูปร่างต่าง ๆ เช่น พนังแทรกชั้น (Silt) พนัง (Dike) หินอัคนีรูปเห็ด (Laccolith) หินอัคนีมวลไพศาล (Batholith) และลำหินปล่องภูเขาไฟ (Volcanic Neck) โดยมีโครงสร้างของหินเป็นหินแกรนิต หินไดออไรต์และหินแกบโบร โดยพิจารณาจากแร่ประกอบหิน

3.4 เกิดกระบวนการแปรสภาพ (Metamorphism) เมื่อหินหนืดต้นตัวแทรกขึ้นมาบนชั้นหินเปลือกโลก ความร้อนและแรงดันจากหินหนืดจะทำให้หินเดิมของเปลือกโลกได้รับความร้อน แร่จะจัดเรียงตัวใหม่ หรือเกิดการหลอมละลาย ทำให้เกิดเป็นหินแปร เช่น หินปูนแปรเป็นหินอ่อน หินดินดานแปรเป็นหินชนวน หินแกรนิตเป็นหินไนส์ หินทรายแปรเป็นหินควอตซ์ไซด์ เป็นต้น

3.5 เกิดการปะทุของภูเขาไฟ โดยหินหนืดจะดันตัวออกมานอกเปลือกโลก ซึ่งจะมีรูปแบบการเกิด 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ แบบแรก การปะทุระเบิดโดยมีปล่องเป็นศูนย์กลาง มักจะเกิดเมื่อเป็นลาวากรด มีความหนืดมาก เนื่องจากมีปริมาณแร่ซิลิกอนสูง จึงมีสมบัติกักเก็บแก๊สและความร้อนได้ดี แบบที่สอง เป็นแบบลาวาไหลออกมาตามรอยแตก ตัวอย่างเช่น ลาวาหลากอำเภอวิเชียรบุรี และลาวาหลากอำเภอ ชัยบาดาล มักจะพบบริเวณที่เปลือกโลกมีการเคลื่อนไหว มีการมุดตัวของแผ่นเปลือกโลก ทำให้ชั้นหินเปลือกโลกเกิดรอยแตกรอยแยก ลาวาที่

ไหลออกมาจะเป็นลาวาต่าง มีความหนืดน้อย จึงสามารถปล่อยแก๊สและความร้อนออกมาได้ดีกว่าลาวากรด ลาวาที่ไหลออกมาจะไหลแผ่ไปเป็นบริเวณกว้าง เกิดเป็นสัณฐานลาวาหลาก เกิดเนินลาวาหรือที่ราบสูงหินบะซอลต์ ลาวาหลากอำเภอลพบุรีเกิดอยู่ในที่ราบระหว่างภูเขา ซึ่งมีแนวเขากำบังและแนวเขาเรียงขนานอยู่ จึงทำให้ลาวาไหลเอ่อหนุนสูง มีความหนามาก ส่วนบริเวณตอนใต้และด้านตะวันตกเฉียงใต้ของพื้นที่ เป็นส่วนของแอ่งลพบุรี ซึ่งมีสัณฐานเดิมเป็นที่ราบระหว่างทิวเขาเพชรบูรณ์ตะวันออกและตะวันตก ลาวาจึงมีทิศทางการไหลมาตามความลาดเทไปทางทิศใต้และตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้เกิดที่ราบธารลาวา พบกรวยลาวาซึ่งเป็นทางออกของลาวา กระจายอยู่บนเนินลาวา บริเวณที่ตั้งของกรวยลาวาซึ่งเป็นทางออกของลาวามีลักษณะเป็นเขาโดด มีความสูงและความลาดเอียงไม่มากเพราะเป็นลาวาต่าง มีความหนืดน้อย หินบริเวณลาวาหลากมีเนื้อละเอียด แต่พบรูในหินบริเวณผิวบนของเนื้อหิน แต่กระจายอยู่ไม่มาก (Yuangngoen & Samart, 2017)

บริเวณแนวการมุดตัว (Subduction) ของเปลือกโลก มักจะพบการปะทุของภูเขาไฟ สำหรับประเทศไทย แนวดังกล่าวจะพบอยู่ตั้งแต่จังหวัดเลย เพชรบูรณ์ ลพบุรี สระบุรี นครนายก ขอบตอนใต้ของ แอ่งโคราช ทั้งนี้เป็นเพราะในแนวดังกล่าวเป็นแนวมุดตัวของแผ่นเปลือกโลกซัน – ไทยและแผ่นเปลือกโลกอินโดจีน โดยแนวรอยต่อธรณีนานซึ่งเป็นธรณีแอ่นตัวของทะเลเททิส มุดเข้าหาแผ่นเปลือกโลกอินโดจีนจนถึงชั้นฐานธรณี (Asthenosphere) ทำให้ชั้นหินที่มุดตัวได้รับความร้อนสูง เกิดการหลอมละลายกลายเป็นหินหนืด แล้วดันตัวขึ้นมายังผิวโลก ปะทุออกมาเป็นภูเขาไฟตามแนวรอยประกบของแผ่นเปลือกโลกทั้งสอง

ธรณีวิทยาลำดับชั้นหิน

หินที่คลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอลพบุรีส่วนใหญ่เป็นหินภูเขาไฟ ซึ่งเป็นหินอัคนีพุที่ขึ้นมาเย็นตัวบนผิวโลก หินภูเขาไฟชนิดต่าง ๆ เหล่านี้จัดอยู่ในหน่วยหินภูเขาไฟลำนารายณ์ ซึ่งเกิดจากภูเขาไฟระเบิดซ้ำในทีเดียวกันหลายครั้ง หน่วยหินภูเขาไฟนี้ แบ่งออกได้เป็น 3 พวกด้วยกันตามส่วนประกอบของแร่ในหิน ลักษณะเนื้อหินและการวางตัวของชั้นลาวามีดังนี้

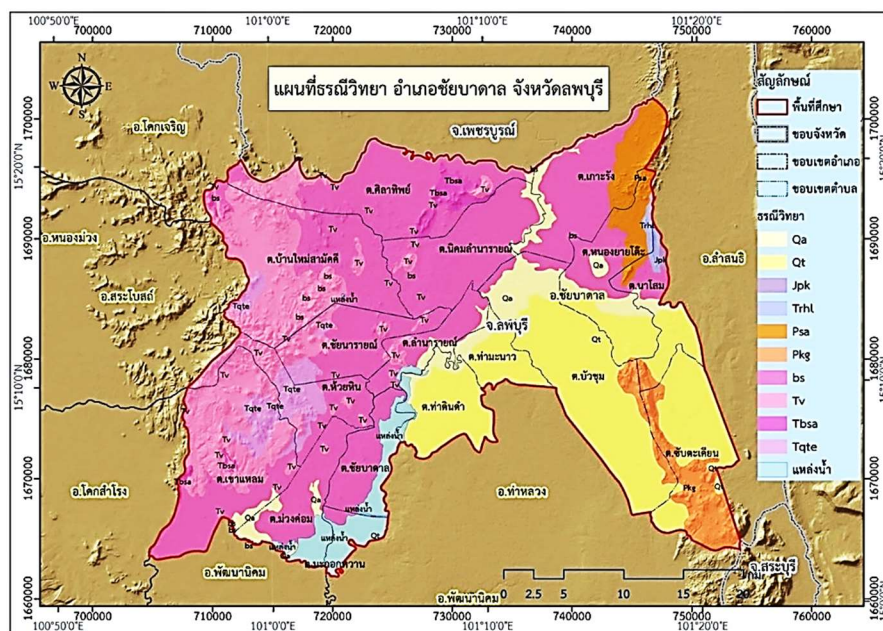
1. หินภูเขาไฟหน่วยแอนดีไซต์และหินบะซอลติกแอนดีไซต์ มีอายุมากที่สุดของหน่วยหินลำนารายณ์ อายุปลายเทอร์เชียรี หินแอนดีไซต์มีสีเทาถึงเทาอมเขียว เนื้อละเอียดถึงเป็นดอก แต่ไม่พบในเขตอำเภอลพบุรี หินบะซอลติกแอนดีไซต์ คือหินแอนดีไซต์ที่มีส่วนประกอบของแร่ใกล้เคียงหินบะซอลต์มากขึ้น แต่ยังไม่เป็นหินบะซอลต์โดยสมบูรณ์ มีเนื้อละเอียด สีเทาถึงเทาดำ หินพวกนี้มีกำเนิดเป็นลาวาหลากไหลทะลักท่วมพื้นที่รอบ ๆ เป็นบริเวณกว้าง เช่น ที่เขาโล้น เขาตะเคียนคู่ เขาทางตลาด ตามเส้นทางจากอำเภอลพบุรีไปอำเภอสรีเทพ

2. หินภูเขาไฟหน่วยหินไรโอไลต์ (ry) เป็นกลุ่มที่พบมากที่สุดของหน่วยหินภูเขาไฟลำนารายณ์ ประกอบด้วยหินไรโอไลต์ หินแก้วภูเขาไฟเนื้อไรโอไลต์ และหินแก้วภูเขาไฟชนิดเพอร์ไลต์ หินไรโอไลต์มีกำเนิดจาก

ลาวาไหล (Lava Flow) มักเป็นหินไรโอไลต์เนื้อดอก สีม่วงแดง มีลายเป็นชั้น ๆ ส่วนหินเถ้าภูเขาไฟเนื้อไรโอไลต์เป็นหินตะกอนภูเขาไฟ (Pyroclastic Rock เดิมเรียกหินชั้นภูเขาไฟ) ที่ประกอบด้วยตะกอนภูเขาไฟทั้งหินและแร่ และแก้วภูเขาไฟขนาดต่าง ๆ (โตไม่เกิน 4 มิลลิเมตร) คละกัน โดยอาจเกิดจากการตกลงมาสะสมโดยตรงจากอากาศ หรือน้ำและลมที่พัดพาออกไปสะสมตัวในบริเวณใกล้เคียงก็ได้ หินตะกอนภูเขาไฟสะสมตัวเป็นชั้น ๆ หนาแต่ละชั้นหนา 20 – 30 เมตร มีชั้นตะกอนเป็นหินแอนดีไซต์และหินบะซอลติกแอนดีไซต์ หินที่เกิดแบบลาวาไหลพบปกคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ เกิดเป็นเทือกเขาที่มีลักษณะเป็นที่ราบสูง เช่น เขาจระเข้ เขาวังเปล และเขากลวยใจ หรือเป็นกลุ่มเขาเล็ก ๆ หรือเขาสูงโดด ๆ กระจายอยู่ เช่น เขาชะวัง เขาหินกลิ้ง เขา ประโคนและเขายายกะตา เป็นต้น

3. หินภูเขาไฟหน่วยหินบะซอลต์ (bs) มีอายุอ่อนที่สุดในพวกหินภูเขาไฟทั้งหมดเป็นหินบะซอลต์ มีลักษณะเป็นหินเนื้อละเอียดถึงเนื้อดอกของแร่พลาจิโอเคลสและแร่โอลิวีน และมักมีโพรงที่มีแร่โอปอดกผลึกอยู่เมื่อประมาณ 1 ล้านปีมาแล้วลาวาที่มีองค์ประกอบของแร่เป็นหินบะซอลต์ได้ไหลหลาก ปกคลุมพื้นที่ราบล้อมรอบกลุ่มเขาสูงของหินภูเขาไฟล้านรายณ์รุ่นก่อน ๆ เป็นพื้นที่กว้างขวางมาก ที่อยู่ในเขตอำเภอชัยบาดาล ได้แก่ บริเวณเขาห้วยซบสอง เขาชะเอม เขาเพชรนาค และเขาทางตลาด บริเวณนี้มักพบลักษณะการไหลของลาวาเป็นชั้น ๆ บางครั้งพบเป็นลำหินอัคนีตัดเข้าไปในหินไรโอไลต์ ทำให้ทราบว่าลาวาบะซอลต์มีอายุอ่อนที่สุด

อายุของหินภูเขาไฟล้านรายณ์ที่เขาลวง สันนิษฐานว่า เป็นช่วงอายุยุคเทอร์เชียรีตอนปลายถึงยุคควอเทอร์นารีตอนต้น (20 – 1 ล้านปีก่อน) โดยอาศัยหลักฐานจากความสัมพันธ์ในสนามและการวางตัวของชั้นหิน โดยพบชั้นแก้วภูเขาไฟที่เนื้อแก้ว ยังคงสภาพเป็นแก้ว ไม่ถูกเปลี่ยนแปลงไป แสดงว่าอายุอ่อน ชั้นหินที่ไม่เปลี่ยนแปลงมากแสดงว่าไม่ถูกอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงของเปลือกโลกยุคเก่า ๆ ส่วนหินบะซอลต์ที่พบเป็นพนักหินอัคนีแทรกตัดผ่านหินภูเขาไฟชนิดต่าง ๆ และไหลปิดทับชั้นกรวด จึงมีอายุอ่อนกว่า ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แผนที่ธรณีวิทยา อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

ตะกอนที่พบในพื้นที่อำเภอชัยบาดาล คือตะกอนยุคควอเทอร์นารีซึ่งยังไม่จับตัวเป็นก้อนแข็ง ได้แก่ หน่วยตะกอนตะกั่ว (Qt) พบในบริเวณที่ธรณีสัณฐานเป็นตะกั่ว มีลักษณะเป็นตะกอนที่จับตัวกันไม่แน่น หรือเป็นตะกอนร่วนและคราบหินปูน เกิดจากการตกจม ทับถมของตะกอนที่น้ำพัดพามาสะสมกันตามที่ราบระหว่างเขา หรือที่ราบลุ่มทั่วไปในช่วงสมัยไพลสโตซีน ตะกอนพวกนี้มีอายุน้อยกว่าหินภูเขาไฟลำน้ำรายณ์ เพราะพบชั้นกรวดที่มีเม็ดกรวดเป็นหินไรโอไลต์ ที่เขาแหลม วัดนารายณ์พัฒนาราม เขตแดนอำเภอชัยบาดาลติดกับอำเภอโคกสำโรง ถัดขึ้นมาเป็นหน่วยตะกอนน้ำพา (Qa) ซึ่งเป็นตะกอนกรวด หยาบ หยาบปาน และดินเหนียวที่ถูกน้ำพัดพามาสะสมตัวในที่ราบลุ่ม และตามลำน้ำของแม่น้ำป่าสักและสาขาในปัจจุบัน (Wattana Tansathien. 2003) ธรณีวิทยาโครงสร้างมีอิทธิพลต่อธรณีวิทยาลำดับชั้นหินบริเวณอำเภอชัยบาดาล สรุปได้ดังนี้

ปลายยุคคาร์บอนิเฟอรัส – ยุคเพอร์เมียน (360 – 260 ล้านปี เกิดการเคลื่อนไหวของเปลือกโลก เนื่องจากแผ่นเปลือกโลกซัน - ไทย แยกตัวจากแผ่นเปลือกโลกกอนด์วานาแลนด์ เกิดร่องทรุดตัว บริเวณด้านตะวันตกของแผ่นอินโดจีน ปัจจุบันคือ จังหวัดเลย เพชรบูรณ์ เกิดการทับถมของตะกอนทะเลบริเวณร่องทรุดตัว เป็นหมวดหินเขาลวก (Pkl) และหมวดหินตากฟ้า (Ptf)

ปลายยุคเพอร์เมียน - ไทรแอสสิกตอนปลาย (260 – 230 ล้านปี) แผ่นเปลือกโลกซัน - ไทย มุดเข้าไปเชื่อมกับส่วนตะวันตกของแผ่นเปลือกโลกอินโดจีนอย่างสมบูรณ์

1) เทือกเขาเพชรบูรณ์ยกตัว เกิดรอยเลื่อนทรุดตัวเป็นแอ่ง เกิดการสะสมตะกอนเป็นหมวดหินเขาลวก (Pkl) หมวดหินเขาขวาง (Pkg)

2) หินหนืดดันตัวแทรกเป็นผนังเข้าไปในหินยุคเพอร์เมียนของหมวดหินเขาลวกและหมวดหินตากฟ้า เกิดเป็นหินแอนดีไซต์กลุ่มเขาใหญ่ (PTrka)

กลางยุคครีเทเชียส (104 ล้านปี) แผ่นเปลือกโลกพม่าตะวันตกเชื่อมต่อกับแผ่นเปลือกโลกซัน - ไทย เกิดการยกตัวของเทือกเขาเพชรบูรณ์

ต้นยุคเทอร์เชียรี (65 – 10 ล้านปี) แผ่นอินเดียเคลื่อนเข้าปะทะแผ่นเปลือกโลกยูเรเชียเกิดการยกตัว เทือกเขาเพชรบูรณ์อีกครั้ง เกิดกลุ่มรอยเลื่อนเพชรบูรณ์ทรุดตัวลง กลายเป็นแอ่งกราเบนวิเชียรบุรี และแอ่งย้อยน้ำเตี๊อด สะสมตะกอนน้ำจืดในแอ่งน้ำเตี๊อด เกิดเป็นหินชั้นหมวดน้ำเตี๊อด (Tnd)

ปลายยุคเทอร์เชียรี - ยุคควอเทอร์นารี (20 ล้านปีถึงปัจจุบัน) เกิดการเคลื่อนไหวเนื่องจากแรงดึงบริเวณเหนืออ่าวไทย อันเป็นผลมาจากการก่อกำเนิดเทือกเขาหิมาลัยที่ต่อเนื่อง

1) เกิดรอยเลื่อนปกติขนาดใหญ่ ตามแนวร่องทรุดตัวเดิมของลพบุรี เกิดการปะทุของ ภูเขาไฟลำน้ำรายณ์ โดยเริ่มจากหินแอนดีไซต์และหินบะซอลติกแอนดีไซต์ ตามด้วยหินไรโอไลต์ แก้วภูเขาไฟและหินบะซอลต์

2) เกิดการไหลของลาวากรด เป็นหินแอนดีไซต์ หินเถ้าภูเขาไฟ (Silica Tuff) ลาวาต่างเกิดหินบะซอลต์และหินกึ่งหินแอนดีไซต์ และหินบะซอลติกแอนดีไซต์ ทำให้เกิดหมวดหินลำนารายณ์

3) เกิดลาวาหลากของหินบะซอลต์ เกิดเป็นเนินลาวา ที่ราบธารลาวา ในช่วงสุดท้ายของการเกิดภูเขาไฟลำนารายณ์

4) เกิดตะพักกลุ่มน้ำ บริเวณขอบที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสัก เนื่องจากเกิดการยกตัวของเปลือกโลก และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทำให้เกิดการทับถมของตะกอนยุคควอเทอร์นารี ทั้งในตะพักกลุ่มน้ำและที่ราบลุ่มแม่น้ำอันเนื่องจากแม่น้ำเปลี่ยนทางเดิน

ลักษณะภูมิอากาศ

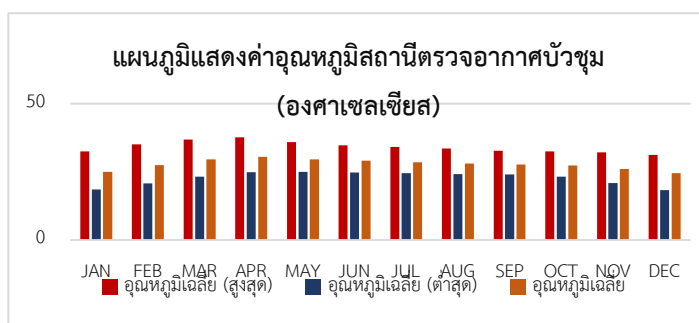
ภูมิอากาศเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อลักษณะธรณีสัณฐานภูเขาไฟลำนารายณ์ อำเภอชัยบาดาล โดยเฉพาะอุณหภูมิและน้ำฝน อุณหภูมิจะส่งผลต่อการผุพังอยู่กับที่ทางกายภาพ ซึ่งเป็นผลมาจากความแตกต่างของอุณหภูมิระหว่างกลางวันและกลางคืน อนุภาคของแร่และหินจะขยายตัวเมื่ออุณหภูมิสูงขึ้นในตอนกลางวัน และจะหดตัวในเวลากลางคืน ในเวลากลางวันของฤดูร้อนอากาศมีอุณหภูมิสูง จะทำให้อัตราการขยายตัวมีมาก และหดตัวในเวลากลางคืน ทำให้หินเกิดการแตก หินจะผุพังอยู่กับที่ ทำให้เกิดการผุพังอยู่กับที่ทางกายภาพ นอกจากนี้อุณหภูมิยังเร่งปฏิกิริยาต่อการผุพังอยู่กับที่ทางเคมีของหินและแร่ โดยเฉพาะหินบะซอลต์ซึ่งมีแร่ประกอบหินส่วนใหญ่เป็นเหล็ก ทำให้เกิดกระบวนการออกซิเดชัน การผุพังอยู่กับที่ของแร่ยังทำให้เกิดแร่ดินเหนียวมอนต์มอริไลต์ โดยเฉพาะหินบะซอลต์ที่มีรูในหินมากกว่าหินบะซอลต์เนื้อแน่น

น้ำฝน นับเป็นปัจจัยด้านภูมิอากาศที่มีความสำคัญต่อกระบวนการกร่อนมาก น้ำฝนที่ตกลงสู่เปลือกโลก แบ่งตามลักษณะการไหลผ่านได้ 3 ลักษณะ คือ น้ำไหลผิวหน้าดิน น้ำไหลภายในดิน และน้ำไหลใต้ดิน ไหลผิวหน้าดินเป็นน้ำในส่วนที่หลีกเลี่ยงจากการแทรกซึมของหินและดิน โดยจะรวมกันอยู่ชั่วคราวตามผิวหน้าเปลือกโลก แล้วไหลลงสู่ที่ต่ำด้วยทางน้ำเล็ก ๆ ลงสู่ลำธาร ทำให้เกิดการกร่อนในแนวราบ เกิดเป็นริ้วธาร ร่องธารและลำธาร ส่วนน้ำไหลภายในดินเป็นน้ำฝนที่แทรกซึมลงสู่ดินและหินชั้นล่าง ไหลภายในดิน เป็นน้ำที่มีการเคลื่อนที่อย่างช้า ๆ และมักเป็นการเคลื่อนที่แบบด้านข้าง เนื่องจากดินตอนล่างมีลักษณะที่มีชั้นหินกั้น หรือมีชั้นดาน ทำให้น้ำที่แทรกซึมจากผิวดิน ซึมลงสู่ดินตอนล่างได้ยาก หรือไม่ได้เลย จึงทำให้น้ำไหลไปทางด้านข้าง และพัฒนาเป็นโพรงใต้พื้นดิน ลักษณะการไหลของน้ำฝนแบบสุดท้าย คือน้ำไหลใต้ดิน น้ำที่แทรกซึมจากหินและผิวดินตอนล่างตามแนวตั้งนั้น สุดท้ายจะไปสู่น้ำใต้ดิน น้ำส่วนนี้จะค่อย ๆ หล่อเลี้ยงลำธารให้มีน้ำไหลตลอดปี (Chankaew, 2008)

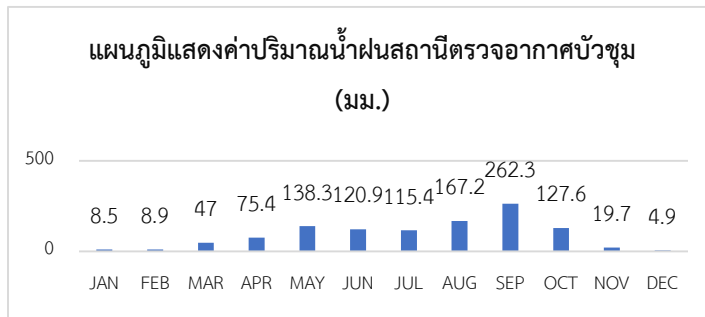
ดังนั้น น้ำฝนจึงเป็นตัวการธรรมชาติที่ทำให้เกิดการกร่อนของหินบริเวณกรวยภูเขาไฟและเนินลาวา เป็นแหล่งกำเนิดของตะกอน และพัดพาตะกอนมาทับถมในบริเวณแอ่งระหว่างภูเขา จนทำให้เกิดเป็นลุ่มน้ำป่าสัก น้ำฝนยังมีอิทธิพลต่อกระบวนการสร้างหน้าตัดดิน ซึ่งจะส่งผลต่อลักษณะทางกายภาพและทางเคมีของดินที่สลายตัวมาจากหินบะซอลต์

นอกจากอุณหภูมิและน้ำฝนจะส่งผลต่อลักษณะธรณีสัณฐานภูเขาไฟแล้วเขตภูมิอากาศก็สามารถนำมาพิจารณาในการเกิดธรณีสัณฐานภูเขาไฟ บริเวณอำเภอชัยบาดาลจัดอยู่ในเขตอากาศร้อน เนื่องจากมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ระหว่างละติจูด 14 องศา 39 ลิปดาเหนือ ถึงละติจูด 15 องศา 35 ลิปดาเหนือ จึงเป็นบริเวณที่แสงตั้งฉากของดวงอาทิตย์เคลื่อนที่ผ่าน ส่งผลให้มีอุณหภูมิสูงตลอดทั้งปี จึงอยู่ในเขตภูมิอากาศร้อน โดยมีค่าอุณหภูมิเฉลี่ย 27 องศาเซลเซียส บริเวณอำเภอชัยบาดาลมีการกระจายของน้ำฝนเฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 60 มิลลิเมตรอยู่ 5 เดือน และมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปี ประมาณ 1,236.7 มิลลิเมตร ตามเกณฑ์ของอุณหภูมิและน้ำฝน บริเวณดังกล่าวจัดอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อน (Aw) ลักษณะอุณหภูมิและการกระจายของน้ำฝน ปริมาณฝนและการกระจายของน้ำฝนเป็นปัจจัยสำคัญในการกร่อนของหิน และมีปัจจัยแวดล้อมในการพัฒนาหน้าตัดดิน ดังนั้น เขตภูมิอากาศทุ่งหญ้าเมืองร้อนจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งของภูมิอากาศ ที่ส่งผลต่อการเกิดธรณีสัณฐานภูเขาไฟ

การที่อำเภอชัยบาดาลมีลักษณะภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อน (Aw) มีฤดูแล้งสลับกับ ฤดูฝน จะส่งผลต่อกระบวนการสร้างดิน ในช่วงที่มีปริมาณฝนน้อย คือ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน ซึ่งเป็นฤดูหนาวและฤดูร้อน ปริมาณฝนแต่ละเดือนจะน้อยกว่า 60 มิลลิเมตร ส่งผลให้ระดับน้ำใต้ดินอยู่ในระดับลึก ในชั้นดินจะเกิดกระบวนการออกซิเดชัน เนื่องจากแร่ประกอบหินส่วนใหญ่ของหิน บะซอลต์ อยู่ในกลุ่มเฟอร์โรแมกนีเซียม เนื่องจากเป็นกลุ่มเมฟิก ออกซิเจนจะทำปฏิกิริยากับแร่เหล็กเกิดเป็นเหล็กออกไซด์ในหน้าตัดดิน นอกจากนี้ ยังเกิดกระบวนการผุพังอยู่กับที่ของแร่โอลีวิน ไพรอกซีนและ ฮอร์นเบลนด์ ทำให้เกิดแร่ดินเหนียวชนิดมอนต์มอริโลไนต์ เมื่อเข้าสู่ฤดูฝน ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม น้ำฝนจะซึมชะ (Leaching) สนิมเหล็กและแร่ดินเหนียวลงไปสะสมอยู่ส่วนล่าง ๆ ของชั้นดินบน ส่งผลทำให้ดินชั้นล่างมีสีน้ำตาลเข้มปนแดง เนื้อดินละเอียดและเหนียวมาก และส่งผลทำให้ชั้นดินแน่นทึบหรือเกิดชั้นลูกรัง (Laterite) เป็นอุปสรรคต่อการากพืช ทำให้น้ำซึมผ่านชั้นดินได้น้อยลง เกิดน้ำแช้งในฤดูฝน รากพืชจะเน่าและพืชหยุดการเจริญเติบโตได้ ดังภาพที่ 3 ถึงภาพที่ 5

ภาพที่ 3 แผนภูมิแสดงค่าอุณหภูมิ สถานีตรวจอากาศบัวชุม อำเภอชัยบาดาล

ภาพที่ 4 แผนภูมิแสดงปริมาณน้ำฝนจากสถานีตรวจอากาศบัวชุม อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

ภาพที่ 5 แผนภูมิแสดงจำนวนวันที่ฝนตกในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

จะเห็นได้ว่า ลักษณะภูมิอากาศซึ่งประกอบด้วย อุณหภูมิ น้ำฝน และเขตภูมิอากาศ ส่งผลต่อการผุพังอยู่กับที่ของหินและดิน ทำให้สัณฐานภูเขาไฟภูเขาไฟลำน้ำรายณ์มีลักษณะเฉพาะ ดังนั้น ลักษณะภูมิอากาศจึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อธรณีสัณฐานภูเขาไฟ

สิ่งปกคลุมดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ชนิดของพืชคลุมดิน นับเป็นสิ่งสำคัญในการควบคุมการผุพังอยู่กับที่และการกร่อนของดิน ทั้งนี้เพราะพืชช่วยป้องกันมิให้เม็ดฝนกระทบหน้าดินโดยตรง เรือนยอดของต้นไม้ช่วยลดพลังงานที่ตกกระทบของเม็ดฝน และความหนาแน่นของลำต้นช่วยลดการกร่อนของน้ำไหลบ่าหน้าดินเป็นอย่างดี พืชคลุมดินช่วยทำให้ปริมาณและอัตราน้ำไหลบ่าหน้าดินลดน้อยลง เป็นผลทำให้การกร่อนและเคลื่อนย้ายดินลดน้อยลงตามไปด้วย รากของพืชช่วยให้เม็ดดินเกาะกันแข็งแรง ขณะเดียวกันรากก็ช่วยยึดอนุภาคดินด้วย เมื่อพืชตาย ซากที่ผุพังช่วยเชื่อมเม็ดดินให้เกาะกันแข็งแรงและทำให้โครงสร้างของดินดี การซึมน้ำผ่านชั้นดินสูง กิจกรรมของจุลินทรีย์ดินจะมีมากและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นถ้ามีซากของพืชปะปนอยู่ด้วย ดังนั้น การใช้ประโยชน์ที่ดินโดยให้มีพืชพรรณคลุมดินในลักษณะต่าง ๆ ย่อมมีผลต่อการกร่อนและการพัฒนาของดินแตกต่างกันไป

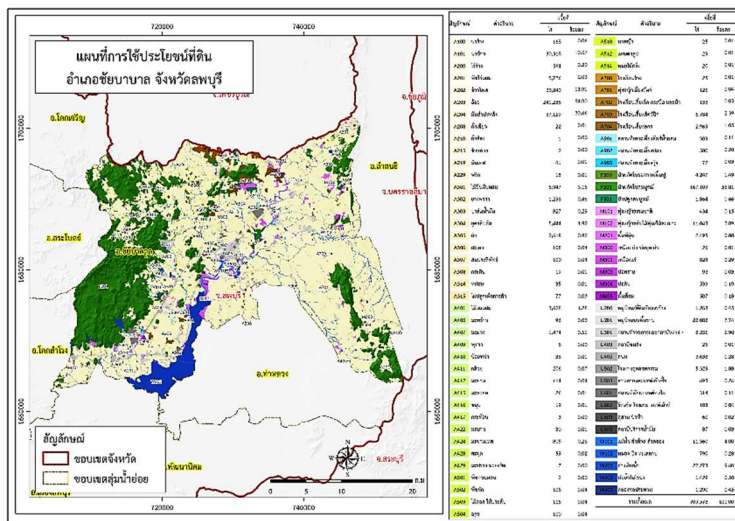
ป่าไม่มีอิทธิพลอย่างมากต่อปริมาณและการกระจายของน้ำฝนที่ตกลงสู่ดิน เนื่องจากป่าไม่มีอัตราการระเหยน้ำสูงกว่าไม้ขนาดเล็ก ทำให้ในบริเวณที่มีป่าไม้ปกคลุมสมบูรณ์มีปริมาณไอน้ำในบรรยากาศมาก โอกาสที่จะทำให้น้ำฝนตกมีมาก สามารถรองรับปริมาณน้ำฝนที่จะลงสู่พื้นดินได้ เพราะป่าไม่มีต้นไม้อ่อนแอ น้ำฝนจึงถูกสกัดกั้นด้วยใบ กิ่งและลำต้น ก่อนที่จะลงสู่ดิน เรียกว่า “น้ำพิชียิต” ซึ่งขึ้นอยู่กับชนิดของพืชที่มีความแตกต่างของลักษณะเรือนยอด ใบ กิ่งก้าน เปลือกของลำต้น ป่าไม้จึงมีบทบาทต่อการป้องกันการกร่อนของดิน ส่วนบนของต้นไม้ช่วยรองรับเม็ดฝนไม่ให้กระทบสู่ผิวดินโดยตรง ทำให้น้ำ ค่อย ๆ ตกลงสู่ผิวดิน และบางส่วนจะไหลลงตามลำต้นเป็น โอกาสที่ดินจะแตกกระจายด้วยแรงกระแทกของเม็ดฝนมีน้อย น้ำจะแทรกซึมลงดินง่ายขึ้น เพราะการที่ดินไม่แตกกระจายจนทำให้โครงสร้างของดินเสียดินแน่นทึบ เนื่องจากดินส่วนกลางมีอินทรีย์วัตถุ ผิวดินมีบทบาทช่วยทำให้ดินร่วนซุย มีความสามารถในการให้น้ำแทรกซึมและอุ้มน้ำไว้ได้ ส่วนสุดท้าย คือ รากพืช ทำหน้าที่ช่วยยึดดิน ถ้าต้นไม้ตายไป รากจะตาย ทำให้เกิดอินทรีย์สาร นอกจากนี้ รากพืชยังทำให้เกิดกระบวนการ ผุพังอยู่กับที่และการกร่อนของหิน และเป็นตัวการธรรมชาติจากสิ่งมีชีวิตในการปรับระดับของพื้นที่บริเวณลวาลากให้มีลักษณะสัณฐานเฉพาะของหินบะซอลต์

พืชที่ปกคลุมดินนั้นเป็นปัจจัยสำคัญทางชีวภาค ที่ช่วยในกระบวนการผุพังอยู่กับที่ของหินและดินในบริเวณภูเขาไฟลำนารายณ์ ทำให้เกิดการผุพังอยู่กับที่ทางกายภาพ ซึ่งทำให้หินแตกออกในรูปแบบต่าง ๆ โดยโครงสร้างของหินในบริเวณภูเขาไฟลำนารายณ์ เป็นหินแอนดีไซต์ หินบะซอลติก แอนดีไซต์ หินซิลิกาทัฟฟ์ หินไรโอไลต์และหินบะซอลต์ ซึ่งมีทั้งหินกลุ่มแร่สีจาง สีดำกึ่งและกลุ่มแร่สีเข้ม จึงส่งผลต่อเนื้อดิน แร่ที่พบในดิน สีดิน อัตราการผุพังอยู่กับที่ รวมทั้งค่าปฏิกิริยาดิน ประกอบกับในปัจจุบัน เนื้อที่ป่าไม้ในบริเวณที่เคยเป็นป่าต้นน้ำเหล่านี้ได้ลดจำนวนลง จึงส่งผลให้ก้อนหินและตะกอนที่เกิดจากการผุพังอยู่กับที่รวมทั้งดิน ชาติสิ่งปกคลุม ส่งผลทำให้ก้อนหินและตะกอนขนาดต่าง ๆ และดิน ถูกแรงโน้มถ่วงของโลกดึงให้เคลื่อนที่ลงมาอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ากลายเป็นตะกอน เศษหินเชิงเขา หรือมีสัณฐานเป็นลาดเชิงเขา จากกระบวนการดังกล่าว จะทำให้ระดับความสูงของกรวยลาวาและเนินลาวามีระดับความสูงลดลง

จากการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินปี พ.ศ. 2563 ของกรมพัฒนาที่ดิน บริเวณภูเขาไฟลำนารายณ์ อำเภอยะบะดา จันทบุรีพบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินอำเภอยะบะดา จันทบุรี พบว่าอำเภอยะบะดา มีเนื้อที่ 709,471 ไร่ เป็นเนื้อที่เกษตรกรรมมากที่สุด จำนวน 436,394 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 59.05 ของเนื้อที่อำเภอรองลงมาเป็นอันดับสองเป็นเนื้อที่ป่าไม้และทุ่งหญ้า มีจำนวน 184,667 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 26.03 อันดับสามคือ แหล่งน้ำ มีเนื้อที่ 42,142 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.94 ได้แก่ แม่น้ำ ลำห้วย ลำคลอง อ่างเก็บน้ำ บ่อน้ำในไร่นา และคลองชลประทาน อันดับสี่ คือเนื้อที่ชุมชนและสิ่งก่อสร้าง มีเนื้อที่ 41,780 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.88

จากข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน จะเห็นได้ว่าเนื้อที่ป่าไม้ในปัจจุบันบริเวณอำเภอยะบะดาต่ำกว่าเกณฑ์ โดยนโยบายป่าไม้แห่งชาติได้กำหนดให้มีเนื้อที่ป่าไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ของเนื้อที่ทั้งหมด และพบว่าป่าไม้

ส่วนใหญ่เป็นป่าผลัดใบ ได้แก่ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรังและป่าไผ่ จึงนับว่าในปัจจุบัน บริเวณอำเภอชัยบาดาล มีเนื้อที่ ป่าไม้เหลืออยู่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดมาก จึงส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ทำให้ในฤดูฝนมีน้ำป่าหลาก เกิดอุทกภัยและดินถล่ม โดยน้ำป่าจะพัดพาดินจากที่สูงลงมายังที่ต่ำกว่าทำให้เกิดการพังทลายของดิน หน้าที่ดินในบริเวณเทือกเขาสูง เขาโคดและเนินลาวา มีหินโผล่ปรากฏอยู่ทั่วไป ทำลายโครงสร้างของดิน ดินจะแน่นทึบความสามารถในการซึมน้ำผ่านชั้นดินมีน้อย เกิดน้ำขัง ส่งผลทำให้รากพืชเน่า หยุดการเจริญเติบโต

ภาพที่ 6 แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

นอกจากเนื้อที่ป่าไม้ลดน้อยลงแล้ว ยังพบว่าพื้นที่ในปัจจุบัน มีการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรม เมื่อพิจารณาชนิดพืชที่ปลูก พบว่าส่วนใหญ่เป็นพืชไร่และนาข้าวซึ่งเป็นพืชล้มลุก เรือนยอดและระบบรากไม่หนาแน่นและแข็งแรงเหมือนป่าไม้ธรรมชาติ จึงทำหน้าที่ป้องกันการชะล้างพังทลายดินได้น้อยกว่าไม้ยืนต้น โดยเฉพาะระบบรากแผ่กระจายน้อยและไม่ลึกเหมือนไม้ยืนต้น ทำให้การยึดดินและทำให้ดินโปร่งร่วนซุยได้ไม่ดีเท่าไม้ยืนต้นและป่าไม้ ดังนั้น ลักษณะของสัณฐานดินบริเวณเทือกเขาสูง เขาโคดและเนินลาวาของหินภูเขาไฟลำธารายณ์ จึงมีลักษณะชั้นดินบาง โดยบริเวณเทือกเขาสูงและเขาโคดเป็นดินต้น ชั้นดินหนาประมาณ 5 – 10 เซนติเมตร มีเศษหินปนในเนื้อดินและมีหินโผล่ เนื้อดินเป็นดินทรายปนทรายแป้ง พบก้อนหินขนาดใหญ่ที่ระดับความลึก 30 เซนติเมตร ส่วนดินบริเวณเนินลาวาเป็นดินต้น ดินบนหนาประมาณ 20 – 40 เซนติเมตร เนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนดินเหนียวถึงดินเหนียว พบชั้นของเศษหินที่กำลังสลายตัวในระดับความลึกประมาณ 50 – 80 เซนติเมตร ในปัจจุบันเนินลาวาใช้ปลูกพืชไร่ พบหินที่เกิดจากการผุพังอยู่กับที่ ส่วนใหญ่มีขนาดใหญ่กว่า 30 เซนติเมตรขึ้นไป รองลงไปเป็นขนาดกรวดและมีรูปร่างเป็นเหลี่ยม หินที่ปนอยู่กับชั้นดินเหล่านี้จะเป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตของพืชและการใช้เครื่องมือทำการเกษตร แต่ในส่วนของสัณฐานที่ราบธารลาวา ชั้นดินหนา

ประมาณ 50 – 100 เซนติเมตร ไม่พบก้อนหินหรือกรวดปนอยู่ในชั้นดิน จึงมีสภาพเหมาะสมต่อการ ทำเกษตรกรรม เนื่องจากมีความลาดเทน้อย

จะเห็นได้ว่า สิ่งปกคลุมดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการผุพังอยู่กับที่และการกร่อนของหินและดินและพัฒนาการของการสร้างดิน ดังนั้นสัณฐานของภูเขาไฟลำนารายณ์จึงอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งปกคลุมดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลต่อธรณีสัณฐานภูเขาไฟ

สรุป

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะธรณีสัณฐานภูเขาไฟลำนารายณ์ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ประกอบด้วยธรณีวิทยาโครงสร้าง ได้แก่ ธรณีแปรสัณฐาน เป็นแรงที่กระทำต่อเปลือกโลก ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในบริเวณดังกล่าว และกลุ่มรอยเลื่อน พบรอยเลื่อนและรอยแตกของหินในบริเวณภูเขาไฟลำนารายณ์อย่างน้อย 3 แนว คือ แนวเหนือ - ใต้ แนวตะวันออกเฉียงเหนือ - ตะวันตกเฉียงใต้ และแนวตะวันตกเฉียงเหนือ - ตะวันออกเฉียงใต้ ธรณีวิทยาลำดับชั้นหิน พบว่า หินที่ปกคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหินภูเขาไฟ ซึ่งเป็นหินอัคนีพุที่ขึ้นมาเย็นตัวบนผิวโลก แบ่งออกเป็น 3 พวกตามส่วนประกอบของแร่ในหินได้แก่ หินภูเขาไฟหน่วยแอนดีไซต์และหินบะซอลติกแอนดีไซต์ หินภูเขาไฟหน่วยหินไรโอไลต์ (ry) และหินภูเขาไฟหน่วยหินบะซอลต์ (bs) ลักษณะภูมิอากาศ ได้แก่ อุณหภูมิและน้ำฝน อุณหภูมิจะส่งผลต่อการผุพังอยู่กับที่ทางกายภาพ ส่วนน้ำฝนเป็นตัวการธรรมชาติที่ทำให้เกิดการกร่อนของหินบริเวณกรวยภูเขาไฟและเนินลาวา เป็นแหล่งกำเนิดของตะกอน และพัดพาตะกอนมาทับถมในบริเวณที่ต่ำ และน้ำฝนยังมีอิทธิพลต่อกระบวนการสร้างหน้าตัดดิน ซึ่งส่งผลต่อลักษณะทางกายภาพและทางเคมีของดินที่สลายตัวมาจากหินบะซอลต์ ปัจจัยสุดท้ายคือ สิ่งปกคลุมดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการผุพังอยู่กับที่และการกร่อนของหินและดิน รวมทั้งพัฒนาการของการสร้างดิน และในการศึกษาธรณีสัณฐานจะต้องมี การศึกษาข้อมูลจากภาคสนามและข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์และอภิปรายร่วมกันเสมอ

เอกสารอ้างอิง

- The Meteorological Department. (2011) **Thailand climate statistics 1980-2009**. The Meteorological Department.
- . (2009). **Thailand climate statistics**. Bua Chum Meteorological Station Chaibadan District.
- Department of Land Development. (2010) **land use area Chai Badan District Lopburi Province**. Land Development Office Region 1. Pathum Thani, Bureau of Soil Survey and Land Use Planning Ministry of Agriculture and Cooperatives.
- . (1995) **Soil Survey Report, Volume 405**. Soil Survey and Classification Division, Ministry of Agriculture and cooperatives.
- . (2008) **soil survey report for agriculture Lopburi Province**. Bureau of Soil Survey and land use planning Ministry of Agriculture and Cooperatives.
- Department of Mineral Resources. (2007). **District classification for geological and mineral resource management in the Lopburi province**. Department of Mineral Resources Ministry of Natural Resources and Environment
- . (2007). **Geology of Thailand**. (2nd edition). Bangkok: Department of Mineral Resources. Ministry of Natural Resources and Environment
- Kasem Chankaew. (2008). **Principles of watershed management**. Bangkok. Kasetsart University.
- Nattaporn Yuangngoen & Rapeeporn Samart. (2017). **Potential Geomorphic Attractions multi lava area Wichian Buri District Phetchabun Province**. Bangkok. Faculty of Humanities and Social Sciences Phranakhon Rajabhat University
- Panya Jarusiri et al. (1999). **Volcanic landscapes and geological features of volcanic rocks Lam Narai area Lopburi Province using satellite image data and aerial geophysics**. Natural Resources Satellite Survey Division National Research Council of Thailand. Bangkok.
- Wattana Tansathien. (2003). **Geology surrounding Khao Yai Kata Chai Badan District Lopburi Province**. Bureau of Geology, Department of Mineral Resources.
- Sereewat Saminpanya (2000). **Rock and Earth**. Bangkok. Suweeriyasan.

ระเบียบวิธีการบรรเลงเดี่ยวจะเข้ของครูสุธารณ์ บัวทั้ง METHODOLOGY FOR JAKHAY SOLO OF KRU SUTHARN BUATANG

ช่อทิพย์ ปุ่มณี¹

¹อาจารย์ประจำภาควิชาดนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Chortip Poumanee¹

¹Instructor Thai Music Program Ramkhamhaeng University

*E-mail Mod_poumanee@hotmail.com

Received: 15/10/2022

Revised: 20/11/2022

Accepted: 29/05/2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดความรู้เรื่องระเบียบวิธีการบรรเลงเดี่ยวจะเข้ของครูสุธารณ์ บัวทั้ง โดยทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และจากการสัมภาษณ์จากครูสุธารณ์ บัวทั้ง ให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบวิธีในการบรรเลงเดี่ยว พื้นฐานการบรรเลงจะเข้ ระเบียบวิธีการบรรเลงเดี่ยว และการถ่ายทอดการบรรเลงเดี่ยวจะเข้ของครูสุธารณ์ บัวทั้ง จากการศึกษาข้อมูลพบว่าผู้มีทักษะที่จะบรรเลงเพลงเดี่ยวจะมีคือ ความรู้ ความสามารถ และทักษะ ที่จะทำให้การบรรเลงเดี่ยวออกมาประสบความสำเร็จ และมีความถูกต้องตามหลักกระบวนการดนตรีไทย เครื่องมือจะเข้ เป็นเครื่องดนตรีไทยนิยมเดียวกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

ความรู้และความสามารถทักษะของการบรรเลงเดี่ยวนั้น ซึ่งจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องของความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียน และมีความอดทนอดกลั้นในการฝึกฝน ฝึกซ้อม เพื่อให้เกิดทักษะในการบรรเลงจะเข้ที่เชี่ยวชาญมากขึ้น และการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางจะเข้ของครูสุธารณ์ บัวทั้งจะเป็นในรูปแบบของการถ่ายทอดในลักษณะของสำนัก หรือบ้านดนตรีที่ผู้เรียนต้องฝากตัวเข้าเป็นศิษย์เสียก่อน การฝึกหัดดนตรีไทยตามแบบครูโบราณ จึงถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมดนตรีไทยที่ทรงคุณค่ายิ่ง แฝงไว้ด้วยศาสตร์และศิลป์แห่งการดนตรีได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : ระเบียบวิธี การบรรเลง เดี่ยวจะเข้ ครูสุธารณ์ บัวทั้ง

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาดนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ABSTRACT

This article aims to transfer knowledge of Methodology for Jakhay Solo of Kru Sutharn Buatang by studying from documents, textbooks, and interview with Kru Sutharn Buatang to obtain information about the methodology for solo, basic of Jakhay Instrumentation, and the transfer of Kru Sutharn Jakhay's solo instrumentation. The study found player should have knowledge, ability and skill for Solo Instrumentation to play successfully and correctly according to Thai Musical Instrument process. Jakhay is one of most popular Thai Musical Instrument recently.

The knowledge and skill of solo instrumentation, which must be focused on the intention of studying and having the patience to practice, in order to achieve more professional skill of Jakhay Solo. The Jakhay Knowledge Transmission of Kru Sutharn Buatang is in the form of institute or Music House. The students must first become disciples. Practicing Thai music according to the traditional teachers is therefore considered as invaluable cultural heritage of Thai music and very well covered in the science and art of music.

Keywords: Methodology of Jakhay Solo Kru Sutharn Buatang

บทนำ

ดนตรีถือเป็นศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยอาศัยการถ่ายทอดความรู้สึก เสียงดนตรีเป็นเสียงที่มีความงาม ความไพเราะอยู่ในตัวของมันเอง และสามารถนำมาเรียบเรียงอย่างมีศิลปะขึ้นมา ทำให้เกิดเป็นบทเพลง ดังที่ ฌูรท์ สุทธิจิตต์ (๒๕๓๙, หน้า ๑) ได้ให้ความหมายของดนตรีไว้ว่า ดนตรี คือสภาวะวิชาแขนงหนึ่งทางศิลปะที่มีโครงสร้างเนื้อหาสาระ โครงสร้างสาระดนตรีประกอบด้วยเนื้อหาดนตรี และทักษะดนตรี ได้แก่ เนื้อหาทางด้านทฤษฎีดนตรี ซึ่งเป็นโครงสร้างของดนตรี องค์ประกอบของดนตรีมี ๖ ประการ คือ จังหวะ ทำนอง การประสานเสียง รูปแบบ ลีลา และลักษณะเสียง องค์ประกอบทั้งหมดนี้ที่เป็นพื้นฐานที่ทำให้ดนตรีมีลักษณะเฉพาะของตนเอง วรรณคดีดนตรี ได้แก่ บทเพลง ประวัติดนตรี และส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความเข้าใจและซาบซึ้งในดนตรี คือ ทักษะดนตรี ประกอบด้วย การฟัง การร้อง การเล่น การเคลื่อนไหว การสร้างสรรค์และการอ่าน จะทำให้เกิดพัฒนาการทางดนตรีที่ครบถ้วนสมบูรณ์ อีกประการหนึ่ง ความสำคัญที่บุคคลพึงมีหรือต้องทำเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เช่น ครูดนตรีต้องปฏิบัติเครื่องดนตรีและขับร้องได้ เป็นต้น

การปฏิบัติเครื่องดนตรี แต่ละชนิดจะต้องมีความรู้ มีความสามารถ และมีทักษะการฝึกปฏิบัติที่ได้มาเป็นอย่างดี การปฏิบัติเครื่องดนตรีชนิดเครื่องดีดที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงในที่นี้ก็คือ เครื่องมือจะเข้ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีไทยที่นิยมกันมากในปัจจุบัน จากการศึกษาข้อมูลพบว่า จะเข้ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีดชนิดหนึ่ง สันนิษฐานว่านิยมเล่นกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

“จะเข้” เป็นเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องดีด มี ๓ สาย ได้รับอิทธิพลมาจากมอญและได้ปรับปรุงแก้ไขมาจากกระจับปี่ ซึ่งมี ๔ สาย นำมาวางดีดกับพื้นเพื่อความสะดวก เวลาบรรเลงใช้ดีดด้วยไม้ดีด ไม้ดีดทำจากงาช้างหรือกระดูกสัตว์ พันที่นิ้วมือข้างขวา โดยส่วนใหญ่นิยมพันที่ปลายนิ้วชี้ข้างขวาของผู้ดีด ใช้มือซ้ายกดที่นมจะเข้ ไม้ดีดควรยาวประมาณ ๗ - ๘ เซนติเมตร จะเข้เป็นเครื่องดนตรีที่นิยมบรรเลงกันอย่างแพร่หลาย การบรรเลงจะเข้แต่เดิมน่าจะมีลักษณะการบรรเลงที่เป็นอิสระไม่มีรูปแบบของการประสมวงที่ชัดเจน จนมาถึงสมัยตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์จึงเข้ามาประสมวงอย่างเป็นทางการ เช่น วงมโหรี วงเครื่องสายไทย วงเครื่องสายผสม วงเครื่องสายปี่ชวา รวมไปถึงการบรรเลงเดี่ยวของเครื่องดนตรีจะเข้อีกด้วย บทบาทหน้าที่ของการบรรเลงจะเข้นั้น จะเข้ มีหน้าที่บรรเลงเก็บบ้าง สอดแทรกไปกับเครื่องดำเนินทำนอง เช่น ซอด้วง ระนาดเอก ตลอดจนดำเนินทำนองตามแนวเนื้อร้องบ้าง และนอกจากนั้นยังต้องมีเทคนิคการบรรเลงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเครื่องดนตรีจะเข้อีกด้วย เช่น การดีดสะบัด การดีดขยี้ การดีดกระทบสาย การดีดปรีบ เป็นต้น

ครูสุธารณ์ บัวทั้ง เป็นครูดนตรีไทยที่มีความสามารถเป็นที่รู้จักในวงการดนตรีไทยด้านวงเครื่องสายไทยท่านหนึ่ง เริ่มเรียนดนตรีไทยตั้งแต่อายุ ๗ ปี เริ่มจากเรียนขับร้องเป็นอันดับแรก โดยต่อเพลงจากบิดา คือ ครูเฉลิม บัวทั้ง (ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ดนตรีไทย ปีพุทธศักราช 2529) ครูสุธารณ์

เป็นผู้ที่มีความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยได้หลายชนิด โดยเฉพาะจะเข้ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากครูที่มีความสามารถหลายท่าน ได้แก่ ครูแอบ ยูณวนิช เป็นต้น

ด้านผลงานการบรรเลงจะเข้ นั้น ครูสุธารณได้ร่วมบรรเลงจะเข้ในการประกวดวงเครื่องสายไทยในนามวงวิทยาวานเมื่อปี พ.ศ.2530 และได้รับรางวัลชนะเลิศถ้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับเกียรติให้บรรเลงเดี่ยวจะเข้หน้าพระที่นั่ง ในงานมหกรรมเดี่ยวเพลงไทยชัยมงคล พ.ศ.2531 และมีผลงานการประพันธ์ทางเดี่ยวจะเข้ ได้แก่ เพลงนกขมิ้น 3 ชั้น เพลงสุดสงวน 3 ชั้น และเพลงสารถิ ๓ ชั้น อีกทั้งยังเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ทางด้านดนตรีไทยให้แก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจศึกษาด้านดนตรีไทยอีกด้วย

การบรรเลงเดี่ยว

ในการบรรเลงเดี่ยว บทเพลงต่าง ๆ มีความสำคัญไม่น้อย มีเพลงเดี่ยวที่มีความสำคัญในวัฒนธรรมดนตรีไทย เป็นเพลงที่ครูหรือศิลปินดนตรีไทยได้แต่งขึ้นเพื่อเป็นทางพิเศษสำหรับเฉพาะของเครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ เพื่อให้ให้นักดนตรีได้แสดงฝีมือ แสดงปฏิภาณไหวพริบในการบรรเลงอย่างเต็มความสามารถ ดังที่ สุวีวรรณ์ ลิ้มปชัย (2563) ได้กล่าวถึงลักษณะของเพลงเดี่ยว ซึ่งเป็นข้อมูลจากทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย ในหนังสือเดี่ยวขิมไทยขั้นต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

เพลงเดี่ยวเป็นเพลงประเภทหนึ่งที่มีลักษณะสำคัญ เป็นเพลงที่ต้องการแสดงออกถึงความพิเศษในทางปัญญาและความสามารถ โดยครูบุญช่วย โสวัตร ได้อธิบายความพิเศษออกเป็นประเด็นอันเป็นสิ่งสำคัญรวม 10 ประการดังต่อไปนี้

1. ความเป็นเลิศในการจำ
2. ความพิสดารในเชิงสำนวนกลอนเพลงที่ผู้ประพันธ์ได้ประดิษฐ์ขึ้นไว้
3. สมรรถภาพในการบังคับเครื่องดนตรีของนักดนตรีผู้บรรเลง
4. สมรรถภาพในการบังคับเสียงดนตรีหรือบังคับการใช้เสียงดนตรี
5. สมรรถภาพในการใช้พลังงานสะสมหรือความคงทนแห่งกำลัง
6. สมรรถภาพในการใช้สมาธิเข้าควบคุมการบรรเลง
7. ความพิเศษในการสอดใส่อารมณ์
8. ความเป็นเลิศในการใช้สติปัญญาในเชิงการประพันธ์เพลง
9. สมรรถภาพในการใช้ความเร็ว (ไหว)
10. สมรรถภาพในการบูรณาการความสามารถพิเศษเข้าด้วยกัน (ความคล่องตัว)

ในการแบ่งระดับความยากง่ายของเพลงเดี่ยวนั้นก็มีความสำคัญไม่น้อย นอกจากจะใช้เกณฑ์ความสามารถหรือกลวิธีต่าง ๆ ของผู้บรรเลงแล้ว ความสั้น ยาว ของบทเพลง ยังสามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการ

จัดระดับความยากง่ายของเพลง เริ่มตั้งแต่เพลงเดี่ยวขั้นต้น ไปจนถึงเพลงเดี่ยวขั้นสูงสุด ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 เดี่ยวในช่วงเวลาสั้น ๆ ขณะบรรเลงรวมอยู่ในวง เช่นที่ปรากฏในเพลงทยอยนอก สามชั้น ท่อนแรก

ประเภทที่ 2 เดี่ยวเป็นช่วงยาว ๆ หรือบรรเลงคนเดียวทั้งท่อน เดี่ยวเรียงตัวกันไปทีละชิ้น หรือที่เรียกว่าเดี่ยวรอบวง หรือการร่วมบรรเลงเพลงใดเพลงหนึ่ง แล้วมีช่วงพิเศษให้เดี่ยวแสดงฝีมือ มักจะพบบ่อย ๆ ในการบรรเลงเพลงเถา ในตอนท้ายจังหวะขึ้นเดี่ยว เป็นต้น โดยมีการเดี่ยวด้วยลีลาที่แซมซ้อย ชัดเจน อ่อนหวาน แสดงฝีมือที่เด่นมีความวิจิตรพิสดาร ใช้กลวิธีที่ยาก โดยในเที่ยวแรกของเพลงนั้น ได้ชื่อว่าเป็นการบรรเลงทางหวาน และมีการบรรเลงเที่ยวกลับ หรือเที่ยวที่สอง โดยเร่งจังหวะให้เร็วขึ้น ประกอบด้วยกลวิธีพิเศษ ที่สลับซับซ้อน ยากแก่การปฏิบัติ มีความไพเราะ กระชับ กระฉับกระเฉง เร่งเร็ว ทว่าวิจิตรพิสดาร เรียกทางที่สองนี้ว่า ทางเก็บ ซึ่งการเดี่ยวนั้นจะมีซบร้องร่วมด้วย หรือไม่ก็ได้ แต่ถ้ามมีการซบร้องจะยากกว่า เพราะผู้บรรเลงจะต้องรู้ทางซบร้อง รู้วิธีการปฏิบัติพิเศษ สำหรับการสอดร้อง สวมร้อง จึงจะงดงาม

ประเภทที่ 3 จัดว่าเป็นการเดี่ยวขั้นสูง ทั้งนี้เพราะผู้เดี่ยวจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะอันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

1. ต้องเป็นผู้ได้รับการฝึกฝนในการบรรเลงและปฏิบัติเครื่องดนตรีชนิดนั้นมานานพอสมควร รู้ความสามารถของเครื่องดนตรีที่ตนใช้ว่า ให้คุณภาพเสียงได้ดีเพียงใด ให้ความชัดเจนของเสียงเพียงใด ตลอดจนความสามารถจะปฏิบัติต่อเครื่องดนตรีชิ้นนั้นได้มากน้อย งดงาม ความพร้อมหรือไม่พร้อมเพียงใด

2. ต้องเป็นผู้ที่เรียนรู้เพลงที่ใช้แสดงเดี่ยวนั้นมาอย่างดี สามารถจำขึ้นใจรายละเอียดทุกแง่มุมของเพลงบทนั้น ๆ ที่สำคัญต้องเข้าใจความหมายของเพลงนั้นอย่างถ่องแท้ รู้จังหวะหน้าทับที่ใช้ประจำเพลง

3. ต้องเป็นผู้เอาใจใส่ ศึกษาในรายละเอียด รู้จักเสริมรายละเอียด และสอดใส่กลวิธีพิเศษลงไปในบทเพลงที่บรรเลงเดี่ยวนั้น สามารถทำให้ผู้ฟังมีสมาธิในการฟัง

4. ต้องเป็นผู้มีสมาธิแน่วแน่ในขณะบรรเลง และมีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้นในขณะบรรเลง และสามารถควบคุมอารมณ์ได้เป็นอย่างดี

5. ต้องเป็นผู้มีประสาทหูแม่นยำในเสียงที่เกิดจากการปฏิบัติต่อเครื่องดนตรีนั้น รู้ว่าเสียงนั้นตรงต่อความต้องการชัดเจนหรือไม่ ดังหรือเบาพอดีหรือไม่เพียงใด

จากคำกล่าวข้างต้น สามารถสรุปลักษณะสำคัญของเพลงเดี่ยวไว้ว่า เพลงเดี่ยวเป็นเพลงประเภทหนึ่งที่มีลักษณะสำคัญ เป็นเพลงที่ต้องการแสดงถึงความสามารถพิเศษในทางปัญญาและวิจิตรพิสดารในการใช้กลวิธีพิเศษต่าง ๆ ของจะเข้ และความสามารถของผู้บรรเลง เพลงที่จะใช้เดี่ยวแสดงฝีมือนั้นจะต้องมีการเลือกเพลงที่จะบรรเลงให้เหมาะสมกับตัวบุคคลที่จะบรรเลงด้วย โดยเพลงที่นำมาประพันธ์เป็นเพลงเดี่ยวนั้น ควรเป็น

เพลงดำเนินทำนอง หรือเพลงเนื้อเต็มมีสำนวนซ้ำกันและเป็นเพลงที่มีความยาวมาก ๆ เป็นเพลงที่มีลูกล้อลูกชุดและลูกเท่ามาก เป็นเพลงที่มีการปรับเปลี่ยนระดับเสียงในตัว รวมทั้งเป็นเพลงที่เอื้อต่อการใช้ความสามารถในการเข้าออกของจังหวะย่อยและจังหวะหน้าทับ ทั้งนี้การจัดแบ่งระดับความยากง่ายของเพลงเดี่ยวนั้น นอกจากจะใช้เกณฑ์ความสามารถหรือกลวิธีต่าง ๆ ของผู้บรรเลงแล้ว ความสั้น ยาวของบทเพลง ยังสามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดระดับความยากง่ายของเพลงอีกด้วย

ครูสุธารณ์ บัวทั้ง ได้กล่าวถึงการฝึกซ้อมเพลงเดี่ยวไว้ว่า “การบรรเลงเดี่ยวแต่ละครั้งควรมีการฝึกซ้อมอย่างต่อเนื่องและควรซ้อมจริงจัง เพลงถ้ายากและถ้ารู้ว่ายากตรงไหนยังไม่เล่นไม่ได้ ให้ติดตรงนั้นซ้ำ ๆ ติดจนกว่าจะติดได้ แล้วค่อยไปต่อวรรคถัดไป เพลงเดี่ยวสำคัญตรงการติดสลับ การติดขยี้ และช่องไฟต้องดี ติดสลับ ติดขยี้ต้องติดให้คมชัด หนักแน่น ไม่โยก” (สุธารณ์ บัวทั้ง, 2565)

คุณสมบัติของผู้บรรเลงเพลงเดี่ยว

การคัดเลือกบุคคลที่จะมาทำการบรรเลงเดี่ยวนั้น จะต้องมีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดีในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งศาสตราจารย์เกียรติคุณนายพูนพิศ อมาตยกุล กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ มหกรรมเดี่ยวเพลงไทย ชัยมงคล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ต้องเป็นผู้ได้รับการฝึกฝนในการบรรเลงและปฏิบัติเครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ มานานพอสมควร มีความรู้ความสามารถของเครื่องดนตรีที่ตนเองใช้ว่า ให้คุณภาพเสียงได้ดีเพียงใด ให้ความชัดเจนในน้ำเสียงเพียงใด ตลอดจนรู้ความสามารถของตนเองอย่างดีว่า สามารถจะปฏิบัติต่อเครื่องดนตรีชิ้นนั้นได้มากน้อย งดงามพร้อมหรือไม่เพียงใด
2. ต้องเป็นผู้ที่เรียนรู้เพลงที่จะแสดงเดี่ยวนั้นมาอย่างดียิ่งแล้ว สามารถจำได้ขึ้นใจในรายละเอียดทุกแห่งทุกมุมของบทเพลงนั้น ที่สำคัญต้องเข้าใจความหมายของเพลงนั้นอย่างถ่องแท้แม้ว่าเป็นเพลงที่ผู้แต่ง มีจุดประสงค์ให้เกิดความหมายอย่างไร รู้อารมณ์แห่งบทเพลงนั้น รู้จังหวะหน้าทับที่ใช้กับบทเพลง รู้ความครบครันของเนื้อทำนอง
3. ต้องเป็นผู้ที่เอาใจใส่ศึกษารายละเอียด หนักแน่นฝึกซ้อมเป็นประจำเพื่อให้เกิดความมั่นคงในการบรรเลง รู้จักเสริมสร้างรายละเอียดและสอดใส่กลวิธีที่จัดว่าเป็นงานพิเศษลงไปในบทเพลงที่บรรเลงเดี่ยวนั้น รู้วิธีการที่จะแสดงให้ผู้ฟังสามารถสัมผัสความวิจิตรพิสดารแห่งกลวิธีที่ใช้สามารถโน้มน้าวเหนียวใจคนฟังให้เกิดสมาธิต่อการฟังเพลงที่เดี่ยวนั้น
4. ต้องเป็นผู้ที่ได้ฝึกปฏิบัติตนเองจนมีสมาธิแน่วแน่ในขณะที่บรรเลงเพลงเดี่ยวนั้น ตลอดจนเป็นผู้มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการบรรเลงเพลงเดี่ยวนั้น สามารถควบคุมอารมณ์ได้เป็นอย่างดี
5. ต้องเป็นผู้ที่มีประสาทหูแม่นยำในเสียงที่เกิดจากการปฏิบัติต่อเครื่องดนตรีนั้น รู้ว่าเสียงนั้นตรงต่อความต้องการชัดเจนหรือไม่ ดังหรือเบาพอดีหรือไม่เพียงใด

จากคำกล่าวข้างต้น สามารถสรุปคุณสมบัติของผู้บรรเลงเพลงเดี่ยวไว้ว่า ผู้บรรเลงจะต้องเป็นผู้ที่มีความจำแนกแม่นยำ เข้าใจในขอบเขตของเครื่องดนตรีที่ตนบรรเลง เตรียมเครื่องมือของตนให้พร้อมสมบูรณ์อยู่เสมอ มีสมาธิแน่วแน่ในขณะที่บรรเลง มุ่งความสนใจไปที่บทเพลงและการถ่ายทอดบทเพลงไปสู่ผู้ฟังให้สมบูรณ์ มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ควบคุมอารมณ์ได้เป็นอย่างดี มีความแม่นยำ 5 ประการ แม่นหู แม่นตา แม่นมือ แม่นใจ และแม่นยำเพลง เพลงเดียวนั้นมีความสำคัญต่อนักดนตรีไทยอย่างมาก เพราะแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของครูผู้คิดประดิษฐ์ทางเดี่ยว ถ่ายทอดให้ศิษย์เพื่อแสดงให้เห็นถึงทักษะของผู้บรรเลง

ผลงานด้านการถ่ายทอดความรู้ของครูสุธารณ์ บัวทั้ง

การถ่ายทอดความรู้ในอดีตนั้น บรรพบุรุษจะใช้วิธีบอกเล่าความรู้แก่คนรุ่นหลัง โดยเฉพาะคนวัยทำงาน ซึ่งเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มาพอสมควร จึงเหมาะที่จะใช้วิธีบอกเล่า การส่งต่อความรู้ ความชำนาญหรือค่านิยมไปยังบุคคลอื่น อาจเป็นเครือญาติ หรือสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมก็ได้ อาจเป็นการถ่ายทอดโดยตรง หรือโดยอ้อมด้วยการจงใจหรือไม่จงใจ มีการเรียกค่าตอบแทนหรือไม่ก็ได้ วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดไปนั้นจะบังเกิดผล และสามารถนำไปใช้ประโยชน์เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของบุคคลได้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับวิธีการและกระบวนการถ่ายทอดเป็นสำคัญ กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้นมีหลายวิธี ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติ คุณลักษณะ ความรู้ ความสามารถที่แตกต่างกันออกไปทั้งผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรม

ครูสุธารณ์ บัวทั้ง เป็นครูดนตรีไทยที่มีความสามารถเป็นที่รู้จักในวงการดนตรีไทยในด้านเครื่องสายไทย โดยเฉพาะจะเข้ เริ่มเรียนดนตรีไทยตั้งแต่อายุ 7 ปี จากบิดา คือครูเฉลิม บัวทั้ง(ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงดนตรีไทย ปีพุทธศักราช 2529) จนสามารถขับร้องและบรรเลงเครื่องดนตรีไทยได้หลายชนิด ต่อมาได้เรียนจะเข้กับครูแอบ ยุวณวนิช ครูจะเข้ที่มีชื่อเสียงด้านการบรรเลงจะเข้ในอดีต ครูสุธารณ์ บัวทั้ง มีอาชีพนักดนตรีไทย อยู่กับดนตรีมาตลอดทั้งชีวิต งานประจำที่ทำล้วนเป็นงานตำแหน่งนักดนตรีของวงดนตรีไทย ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน ได้แก่ วงดุริยางค์ทหารเรือ และกรมโรงงานอุตสาหกรรม ตามลำดับ ผลงานการประพันธ์เพลงเดี่ยวของครูสุธารณ์ บัวทั้ง ครูได้ประพันธ์เพลงเดี่ยวจะเข้ไว้หลายเพลงด้วยกัน เช่น เพลงสารถิ 3 ชั้น เพลงนกขมิ้น 3 ชั้น เพลงสุดสงวน 3 ชั้น และยังมีเพลงประเภท 2 ชั้นอีกมากมายที่ครูได้ประพันธ์ไว้ เป็นต้น

วัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีไทยหรือกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีไทย เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง และอาจถือได้ว่า เป็นศิลปะในการศึกษาวิชาชีวิตดนตรีไทยมาตั้งแต่ในอดีต กล่าวคือ การถ่ายทอดดนตรีไทยในอดีตนั้น มีรูปแบบการถ่ายทอดในลักษณะของบ้านดนตรีที่ผู้เรียนต้องฝากตัวเข้าเป็นศิษย์อาศัยกินอยู่หลับนอนที่บ้านครู และคอยดูแลปรนนิบัติครูเพื่อแลกความรู้ ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจึงขึ้นอยู่กับอารมณ์และความพอใจของผู้สอนด้วยประการหนึ่ง การศึกษาเน้นที่การท่องจำ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ในวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีไทย โดยไม่มีการใช้ตัวโน้ตในการจดจำทำนองเพลงต่าง ๆ ให้ความสำคัญในเรื่อง

ของความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียนและความอดทนในการฝึกฝนเพื่อให้เกิดทักษะในการบรรเลงที่เชี่ยวชาญ มีกระบวนการถ่ายทอดเรื่องคติความเชื่อ วิถีชีวิต และการปฏิบัติตัวให้เหมาะสมในฐานะนักดนตรีและความเป็นคนไทยแก่ศิษย์ให้เรียนรู้ไปพร้อมกัน พฤติกรรมและกระบวนการถ่ายทอดของผู้สอนหรือนักดนตรีไทยมักนิยมเรียกว่า “ครู” ที่ถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนหรือ “ศิษย์” ที่มีประสบการณ์น้อยกว่า จึงเป็นศิลปะเฉพาะตัวของผู้สอน ที่จะมีลีลาหรือกลวิธีในการสอนที่แตกต่างกันออกไปตามความรู้ความสามารถและทักษะของแต่ละคน ทำให้ผู้เรียนนั้นเกิดผลสัมฤทธิ์ ประสบความสำเร็จถึงระดับที่เรียกว่าศิลปิน

จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้การบรรเลงจะเข้าสู่ของครูสุธารณ บัวทั้ง สามารถสรุปได้เป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. การตรวจสอบและวัดระดับความรู้ การรับรู้ความแตกต่างของระดับความรู้ของผู้เรียนแต่ละคน นั้น ถือเป็นสิ่งแรกที่สำคัญต่อกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้เข้าใจถึงความแตกต่างของผู้เรียนและใช้ความแตกต่างดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดความรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียน ดังนั้น การรับทราบข้อมูลพื้นฐานด้านทักษะความชำนาญของผู้เรียนจึงเป็นวิธีการแรกที่ครูสุธารณจะใช้ในการทำความรู้จักกับลูกศิษย์ของครู โดยการตรวจสอบและวัดระดับความรู้นั้นจะมี 2 วิธีด้วยกันคือ

1.1 การสอบถาม ถือเป็นการสร้างความสัมพันธ์และความเป็นกันเองระหว่างครูกับลูกศิษย์ เพื่อสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน ครูจะถามเกี่ยวกับบทเพลงต่าง ๆ ที่ควรจะได้หรือบทเพลงที่ใช้สำหรับการไล่จะเข้า เป็นต้น

1.2 การปฏิบัติ การให้ผู้เรียนปฏิบัติให้ดู ถือเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะทำให้ครูเห็นถึงระดับความสามารถของผู้เรียน เห็นข้อบกพร่องเพื่อการแก้ไขให้ถูกต้อง

สุรพันธ์ ต้นศรีวงษ์ (2538, หน้า 48 – 49) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดความรู้ไว้ว่า การถ่ายทอดความรู้หมายถึง การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรม อันเกิดจากการเรียนรู้ขึ้นตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งลักษณะการถ่ายทอดความรู้คือ

1. ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลการเรียน ซึ่งพัฒนาความรู้ทางสติปัญญา
2. มุ่งให้ผู้เรียนเกิดมีการพัฒนาด้านจิตใจ เกิดความรับผิดชอบ มีความรู้สึกที่ดี มีคุณธรรม
3. มุ่งให้ผู้เรียนมีความชำนาญในงานที่ทำ งานที่มีการปฏิบัติทางด้านกล้ามเนื้อ

สามารถ จันทรสूरย์ (2536, หน้า 150 – 152) ก็ยังได้กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน และการประเมินผลการเรียนรู้ ไว้ว่า ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้และประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพมาตลอด และย่อมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อ ผีสางต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบต่อกัน ซึ่งสามารถจำแนกได้ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเด็ก เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาอันสั้นในสิ่งที่ใกล้ตัว ซึ่งจะแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมถ่ายทอดต้องง่าย ไม่ซับซ้อน สนุกสนานและดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลองทำ (ตามตัวอย่าง) และการเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น วิธีการเหล่านี้ เป็นการเสริมสร้างนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งควรทำและไม่ควรทำ

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีการบอกเล่าโดยตรงการสาธิตให้ดู เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับการประเมินผลการถ่ายทอดความรู้จาก ทรงศิริสาประเสริฐ (๒๕๔๒, หน้า ๒๐) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดความรู้ไว้ 2 แบบคือ

1. การประเมินผลระหว่างการถ่ายทอดความรู้ (Formative Evaluation) ประเมินจากพฤติกรรมการปฏิบัติและการมีส่วนร่วม ผู้เรียนว่ามีลักษณะอย่างไร สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการถ่ายทอดความรู้หรือไม่ ผู้สอนจะประเมินผลระหว่างการเรียนการสอน ส่วนมากจะทำการประเมินผลแบบสัมภาษณ์และการสังเกต ดังนี้

1.1 การประเมินผลจากการสัมภาษณ์ ใช้การสนทนาระหว่างผู้เรียนและผู้สอนอย่างมีจุดมุ่งหมายตามความประสงค์ ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ผู้สอนสามารถใช้การสัมภาษณ์ แบบมีแบบแผนและไม่มีแบบแผนก็ได้ ตามความเหมาะสม

1.2 การประเมินผลด้วยการสังเกต เป็นการประเมินผลจากพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างมีจุดมุ่งหมาย ผู้สอนควรกำหนดกรอบจุดมุ่งหมายว่าต้องการอะไร อาจใช้แบบตรวจสอบรายการหรือการกำหนดหัวข้อ การสังเกตที่ดีต้องไม่ทำให้ผู้เรียนรู้ตัว เพราะจะทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนไป ผู้สอนควรมีทักษะของการรับรู้ประสาทสัมผัสที่ 5 มีความตั้งใจ และอดทน ข้อควรระวัง ผู้สอนต้องไม่ลำเอียง สังเกตด้วยความพินิจพิเคราะห์ และจดบันทึกช่วยจำ

2. การประเมินผลรวมภายหลังการถ่ายทอดความรู้ (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลภายหลังการถ่ายทอดความรู้ หรือเมื่อการถ่ายทอดความรู้สิ้นสุดลงทันทีหรือภายในระยะเวลา 3 เดือน 6 เดือน ตามความเหมาะสม

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งมีทั้งถ่ายทอดไปยังเด็กและผู้ใหญ่ก็ย่อมมีความแตกต่างกันไปในบริบทต่างๆ และการถ่ายทอดความรู้ส่วนมากใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต แต่มักมีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกัน คือ ช่วยให้มีการบรรลุผลหรือมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถทางสติปัญญา ตลอดจนมีความพัฒนาทางด้านจิตใจ มีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปด้วย อันจะทำให้คนดนตรี หรือผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ได้มีความรับผิดชอบ มีความสามารถ มีความชำนาญในศาสตร์หรืองานของตน เป็นต้น

พื้นฐานการบรรเลงจะเข้ของครูสุธารณ์ บัวทั้ง

การบรรเลงจะเข้ที่เป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของครูสุธารณ์ บัวทั้ง เริ่มตั้งแต่การพันไม้ติด ซึ่งครูสุธารณ์ บัวทั้งจะให้ความสำคัญกับการพันไม้ติด โดยให้เหตุผลว่าการพันไม้ติดที่ดีเป็นพื้นฐานของการบรรเลงที่จะออกมาได้ดีเช่นกัน การดีจะเข้ที่ถูกต้องควรเริ่มตั้งแต่การพันไม้ติด ไปจนถึงการดีที่ถูกต้องฝึกซ้อมมาเป็นอย่างดี ดังนั้น จึงต้องพันไม้ติดให้เกิดความถนัดกับตัวผู้บรรเลงเสียก่อน แล้วจึงเริ่มต้นด้วยการฝึกดีดสายเปล่าเป็นอันดับแรก การพันไม้ติดของครูสุธารณ์ บัวทั้งนั้น พบว่ามีความแตกต่างกันกับครูท่านอื่นอยู่บ้าง กล่าวคือ ตำแหน่งของการพันไม้ติดโดยทั่วไป จะวางไม้ติดค่อนข้างไปทางปลายนิ้วชี้ บริเวณนิ้วข้อที่สองของนิ้วชี้ที่มีมือขวา โดยในการวางไม้ติดจะเข้ไว้ที่โคนนิ้วชี้ ครูสุธารณ์ บัวทั้ง ได้กล่าวไว้ว่า “ที่ครูพันไม้ติดเข้ามาลึก ๆ เพราะเวลาดีดมันจะได้แรงมากกว่าพันต้น ๆ ดีดได้น้ำหนักมากกว่า” (สุธารณ์ บัวทั้ง, 2565)

วิธีการนั่งดีดจะเข้ของครูสุธารณ์นั้น ครูจะนั่งพับเพียบ โดยเอาขาซ้ายทับขาขวา หรือจะเอาขาขวาทับขาซ้ายก็ได้ แล้วแต่ความถนัดของลูกศิษย์แต่ละคน แต่ไม่นิยมให้นั่งขัดสมาธิ (นอกเสียจากจะนั่งฝึกซ้อมเป็นการซ้อมส่วนตัวหรือซ้อมลำลอง หรือในการบรรเลงที่ไม่เป็นทางการ) โดยการนั่งพับเพียบนี้จะเป็นการนั่งโดยหัวเข่าจะอยู่บริเวณรอยต่อระหว่างส่วนหางและส่วนหัวของจะเข้พอดี ในขณะที่บรรเลงนั้น ผู้บรรเลงควรนั่งลำตัวตรง มีสมาธิในการบรรเลง จะต้องไม่นั่งหลังค่อม หรือเอียงตัวไปด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป

วิธีการวางมือในการบรรเลงของครูสุธารณ์ บัวทั้ง จะวางมือขวาซึ่งใช้สำหรับการพันไม้ติดบริเวณส่วนหัวของจะเข้ ตำแหน่งตรงกลางระหว่างสาย หรือค่อนข้างไปทางนมจะเข้ที่ 11 (เสียงซอลสูง) เล็กน้อย ทั้งนี้ แขนของผู้บรรเลงจะต้องอยู่ในลักษณะที่เหยียดตรง หรืออาจงอได้เล็กน้อย และไม่เกร็งจนเกินไป ส่วนมือซ้ายซึ่งใช้สำหรับกดสายจะเข้ เพื่อให้เกิดเป็นเสียงต่าง ๆ นั้น นิ้วที่กดลงไปจะอยู่ในลักษณะของการหย่งนิ้ว ไม่เหยียดตรง เวลากดลงไปทีนมจะเข้จะต้องกดให้น้ำหนักพอสมควร ไม่เบาและหนักจนเกินไป เพื่อให้ได้คุณภาพของเสียงที่ออกมาอย่างชัดเจนและไพเราะ ในการกดนิ้วลงบนนมจะเข้ จะต้องกดลงบริเวณค่อนข้างมาทางด้านซ้ายของนมนั้น ๆ จะไม่กดลงไปตรง ๆ บนสายของนมจะเข้ จะทำให้เสียงอับ

กลวิธีที่ใช้ในการบรรเลงเดี่ยวจะเข้ของครูสุธารณ์ บัวทั้ง

วิธีฝึกปฏิบัติจะเข้ขั้นพื้นฐานไปจนถึงการฝึกปฏิบัติจะเข้ขั้นบรรเลงเดี่ยว โดยครูสุธารณ์ บัวทั้ง จะเริ่มต้นตั้งแต่การพันไม้ติด เนื่องจากการดีดจะเข้ให้ได้เสียงที่ไพเราะนั้น ไม้ติดเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากเป็นแหล่งกำเนิดของเสียง การฝึกปฏิบัติพื้นฐานอันดับแรกของการบรรเลงจะเข้ คือการดีดไม้ติด เข้า-ออก สลับกันไป โดยเวลาดีดนั้นจะต้องมีความดังของเสียงที่ตั้งชัดเจนสม่ำเสมอทั้งเข้าและออก การฝึกดีดไม้ติดสลับกันนี้ เป็นพื้นฐานของการใช้เทคนิคหรือกลวิธีพิเศษอื่น ๆ เช่น การดีดกรอ การดีดสะบัด หรือการดีดขยี้ เป็นต้น

การฝึกติดไม้ติด เข้า-ออก ปฏิบัติได้โดยเริ่มจากการติดสายเปล่าที่สายเอกคือ เสียงโด โดยเริ่มจากการติดไม้ติดเข้า-ออกสลับกันไปจนได้เสียงที่สม่ำเสมอ

การฝึกติดสลับสาย การดำเนินทำนองของจะขึ้นนั้นมิได้อยู่ที่สายใดสายหนึ่งเพียงสายเดียว แต่จะมีการติดสลับสายในการบรรเลงอยู่เสมอๆ การฝึกติดสลับสายทำได้โดยการติดสลับจากสายเอกไปสายทุ้ม หรือจากสายเอกไปสายลวดก็ได้ โดยฝึกติดซ้ำ ๆ อย่างสม่ำเสมอ ผู้บรรเลงควรฝึกฝนให้มีความชำนาญเช่นเดียวกับการฝึกติดไม้ติดเข้า-ออก

การวางนิ้ว (หรือการไล่นิ้ว) ในการวางนิ้วถือเป็นหลักปฏิบัติสำคัญรองลงมาจากการใช้ไม้ติด เนื่องจากการวางนิ้วจะเป็นตัวกำหนดให้เกิดเสียงเป็นทำนอง ซึ่งจะต้องมีความสัมพันธ์กับการใช้ไม้ติด การวางนิ้วของครูสุธารณ์ บัวทั้ง คือการวางนิ้วใดนิ้วหนึ่งลงไปบนนมจะเข้า และเมื่อจะดำเนินทำนองต่อไป ในกรณีที่ตัวโน้ตมีลักษณะเรียงชิดติดกัน การวางนิ้วนั้นก็จะต้องเรียงต่อกันไปตามลำดับ ทั้งนี้ การใช้นิ้วชนิดนี้ได้นั้นจะขึ้นอยู่กับการเล่นว่าเริ่มจากนิ้วใดก่อนเป็นอันดับแรก เรียกการวางนิ้วชนิดนี้ว่า “นิ้วเรียง”

การใช้นิ้วทอด หรือการทอดนิ้ว คือลักษณะการใช้นิ้วชี้หรือนิ้วนางเข้าไปแทนที่ตำแหน่งนิ้วกลาง ในขณะที่ดำเนินทำนองขึ้นเสียงสูงหรือลงเสียงต่ำ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวของนิ้ว มีลักษณะเหมือนการเพิ่มจำนวนนิ้วเข้ามาในการดำเนินทำนอง เป็นต้น

การติดสะบัด คือการติดแทรกเสียงเข้าไปในทางเก็บเพิ่มขึ้นอีก 1 เสียง ซึ่งในแต่ละวรรคเพลงก็แล้วแต่จะเห็นสมควรว่าจะแทรกตรงที่ใดบ้าง การติดสะบัดมีวิธีการปฏิบัติโดยใช้ไม้ติด เข้า-ออก-เข้า เช่น การติดสะบัด 3 เสียง การติดสะบัด 2 เสียง และการติดสะบัดเสียงเดียว เป็นต้น

การติดปรีบ คือการติดจะเข้าด้วยวิธีการใช้เสียงเพียงสองเสียง แต่ใช้ไม้ติดโดยการติดเข้า-ออก-เข้า (เสียงแรกใช้ไม้ติดเข้าและออก เสียงที่สองใช้ไม้ติดเข้า) การติดปรีบนี้ ครูสุธารณ์ บัวทั้ง ได้กล่าวไว้ว่า “ครูเรียกวิธีการนี้ว่า “ปรีบ” อาจจะไม่เหมือนครูท่านอื่น เพราะคิดว่าการติดเสียงปรีบมันต้องเสียงสั้นๆ เวลาติด ติดให้คม ชัด แล้วเสียงดังเท่ากันทั้งสามเสียง” (สุธารณ์ บัวทั้ง, 2565)

การติดกระทบ 3 สาย คือ การติดจะเข้าด้วยไม้ติดเข้าเพียงอย่างเดียว โดยการใช้ไม้ติดติดกระทบลงมาตั้งแต่สายเอกไปยังสายลวดในตัวโน้ตเดียวกัน ทำได้โดยการใช้นิ้วชี้กดลงไปที่ยางที่ตำแหน่งนมที่ 3 (เสียงโด) จากนั้นจึงติดกระทบลงมาตั้งแต่สายเอกไปยังสายลวด จะเป็นเสียงโดเสียงเดียวกัน จะได้เสียง “ผลิ่ง” ในการติดกระทบสายนั้น ก็จะมีกลวิธีอีกแบบหนึ่งที่คล้ายๆ กันก็คือ การติดกระทบ 2 สาย คือ การติดที่สายเอกกระทบกับสายทุ้ม หรือติดสายทุ้มกระทบกับสายลวดพร้อมกันด้วยไม้ติดเข้าอย่างเดียว เป็นต้น

การติดกระทบสาย (ทิง-นอย) คือ การติดกระทบเสียงคู่ 8 ระหว่างสายลวดกับสายเอก จะได้เสียง “ทิง” และ “นอย” การติดลักษณะนี้จะใช้ไม้ติดเข้าเพียงอย่างเดียว คือ ติดสายลวดด้วยไม้ติดเข้าที่ตำแหน่งนมที่ต้องการให้เป็นเสียง “ทิง” แล้วติดกระทบสายเอกด้วยไม้ติดเข้าที่ตำแหน่งเดียวกันกับสายลวดเป็นเสียง “นอย”

การดีดรูดยาวหรือรูดยาว คือ การดีดโดยใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ กดสายเอกกับสายลวดเป็นคู่ ๘ ประกัปกันในลักษณะเดียวกันกับการดีดกระหนาบสาย (ทิง-นอย) แล้วดีดรูดยาวที่ต้องการที่สายลวดจากเสียงหนึ่งไปหาอีกเสียงหนึ่ง ซึ่งสามารถทำได้ทั้งจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูง หรือเสียงสูงลงมาที่เสียงต่ำก็ได้

การดีดขยี้ คือ การบรรเลงจะเข้วิธีหนึ่งซึ่งมีการสอดแทรกเสียงเพิ่มเข้าไปให้มากขึ้นอีกเท่าหนึ่งเป็นทวิคูณจากทางเก็บ กล่าวคือ ในหนึ่งห้องเพลงจะมีตัวโน้ต 4 ตัว ถ้าเป็นการบรรเลงแบบการดีดขยี้ ตัวโน้ตก็อาจจะเพิ่มขึ้นไปเป็น 8 ตัว หรืออาจจะมากกว่านั้น ทั้งนี้แล้วแต่บทเพลงที่ผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์ไว้ในส่วนที่เป็นการดีดขยี้ ผู้ประพันธ์ต้องการให้มีการดีดขยี้มากน้อยเพียงใด ในการดีดขยี้นี้ ครูสุธารณ์ บัวทั้ง ได้กล่าวไว้ว่า “การดีดขยี้ต้องดีดให้คม และเสียงออกมามีดังชัดทุกเสียง ไม่ควรดีดเร็วจนเกินไป จนฟังไม่รู้เรื่อง ให้ดีดแล้วเสียงออกมาเป็นตัวโน้ตให้ชัด ช้องไฟต้องได้ ฟังแล้วไม่ขัดหูคนฟัง” (สุธารณ์ บัวทั้ง, 2565)

แนวในการบรรเลงเดี่ยวจะเข้ของครูสุธารณ์ บัวทั้ง

เมื่อกล่าวถึงการบรรเลงเดี่ยว “แนว” ในการบรรเลงถือเป็นสิ่งสำคัญอันดับต้นๆ ที่ผู้บรรเลงควรให้ความสำคัญ ในการบรรเลงเดี่ยวจะเข้ นั้น “แนว” หรือความเข้าใจ เป็นสิ่งที่เครื่องดนตรีแต่ละประเภท ไม่เฉพาะแต่เครื่องดนตรี “จะเข้” เท่านั้น เครื่องดนตรีท่านองชนิดอื่น หรือแม้แต่วงดนตรีแต่ละประเภท บทเพลงแต่ละเพลง เมื่อมีการบรรเลงเกิดขึ้น ล้วนแล้วจะต้องมีแนวการบรรเลงที่เหมาะสม ซึ่งหากผู้บรรเลงมีความเข้าใจในบทเพลงหรือธรรมชาติของบทเพลงนั้น ๆ จะทำให้การบรรเลงออกมามีความไพเราะมากขึ้น ตลอดจนการบรรเลงรับร้องหรือส่งร้อง การบรรเลงทอด หรือถอนจังหวะในการลงจบเพลง และการเร่งจังหวะ ล้วนเกี่ยวข้องกับ “แนว” การบรรเลงทั้งสิ้น

สำหรับแนวการบรรเลงเดี่ยวจะเข้ของครูสุธารณ์ บัวทั้งนั้น ในการบรรเลงเดี่ยวหวาน (ทางโอด) โดยครูจะตั้งแนวการบรรเลงที่ช้ากว่าทางเก็บตามขนบของการบรรเลงเดี่ยวอยู่พอสมควร หลังจากนั้นจึงค่อยๆ เพิ่มความเร็วขึ้นไปทีละน้อยจนกระทั่งใกล้จบเพลงในเดี่ยวหวาน ประมาณ 1 - 2 ประโยค (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของทำนองเพลงแต่ละเพลง) โดยการบรรเลงแต่ละครั้งแนวการบรรเลงเดี่ยวหวานจะใกล้เคียงกับแนวการบรรเลงทางเก็บ ทั้งนี้เพื่อให้เพลงบรรเลงไปอย่างต่อเนื่อง ไม่สะดุด ให้การบรรเลงมีความราบรื่นไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งจบเพลง และไม่เกิดการเปลี่ยนแนวการบรรเลงกระทันหัน ซึ่งจะทำให้การบรรเลงที่ออกมานั้นไม่มีความไพเราะเกิดขึ้นได้

“วิธีการดีดเพลงเดี่ยวของครูเริ่มจากค่อยๆ ช้าไปหาเร็ว และจะต้องมีช่องไฟที่เหมาะสม ไม่ช้าหรือเร็วจนเกินไป การกรอต้องกรอแบบกระชับ ไม่ใช่กรอแบบยืดขาด น้ำเสียงที่ออกมาต้องคม การดีดสะบัด การดีดขยี้ต้องคมชัดทุกเสียง ตรงไหนที่ดีดไม่คล่องให้ดีดตรงนั้นซ้ำ ๆ ให้เกิดความชำนาญและแม่นยำในจังหวะให้มากที่สุด ผู้บรรเลงประกอบฉิ่งกับกลองก็สำคัญไม่น้อย ต้องรู้แนวเพลงที่จะบรรเลงร่วมกับเราและซ้อมให้เข้ากัน จนแม่นยำ ชำนาญ แล้วเพลงที่บรรเลงออกมาจะมีความงดงามไพเราะมากที่สุด” (สุธารณ์ บัวทั้ง, 2565)

ในการบรรเลงเดี่ยวแต่ละครั้ง ในขณะที่บรรเลงที่ดำเนินทำนองอยู่นั้น ผู้บรรเลงควรรักษาระดับความเร็ว - ช้า ในขณะที่บรรเลงอย่างต่อเนื่อง ไม่บรรเลงเร็ว หรือช้าไปในช่วงการบรรเลง ลักษณะเช่นนี้จะเรียกว่า “ตกท้องช้าง” ซึ่งในขนบของการบรรเลงดนตรีไทยจะถือว่าการบรรเลงแบบนี้เรียกว่า “บรรเลงเสียแนว” อาจหมายถึงการบรรเลงที่มีการหยุดหรือสะดุดของทำนองเพลงในบางช่วงบางตอน ช่องไฟในการบรรเลงไม่สม่ำเสมอ ช้าบ้าง เร็วบ้าง ดังนั้น ผู้ที่จะบรรเลงเพลงเดี่ยวจะต้องคำนึงถึงเรื่อง “แนว” เป็นสำคัญ และควรมีการฝึกซ้อมอย่างสม่ำเสมอ จังหวะ ช่องไฟในการบรรเลง และรักษาระดับความเร็วของการบรรเลง ให้มีความสม่ำเสมอ ซึ่งจะทำให้บทเพลงที่ออกมามีความไพเราะ สมบูรณ์ และถูกต้องตามหลักกระบวนการดนตรีไทย

บุคลิกภาพในการบรรเลงจะเข้า

บุคลิกภาพของแต่ละคนก็ย่อมมีความแตกต่างกันออกไป เช่น สิ่งแวดล้อมและการสั่งสอน การอบรมบ่มนิสัย ซึ่งมีความสำคัญ ทั้งนี้ย่อมแตกต่างหรือขึ้นอยู่กับพันธุกรรมและประสบการณ์ที่ได้รับมาของแต่ละคน องค์ประกอบด้านบุคลิกภาพในการดีดจะเข้าของครูสุธารณ์ บัวทั้ง สามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

ด้านกายภาพ ในที่นี้อาจรวมถึงรูปร่าง หน้าตา ลักษณะท่าทาง การแต่งกาย การเดิน การนั่ง หรือแม้กระทั่งลักษณะของการบรรเลงเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ว่ามีความเหมาะสมกับตัวผู้บรรเลงคนนั้นหรือไม่ นักดนตรีไทยที่ดีควรมีการสำรวมกิริยามารยาทให้ถึงพร้อม เวลาที่ขณะบรรเลงจะต้องนั่งหลังตรง ไม่คดงอ จะต้องนั่งพับเพียบในขณะที่บรรเลงในงานที่เป็นพิธีการ ส่วนการนั่งขัดสมาธิอาจนั่งได้ในการบรรเลงที่ไม่เป็นทางการ การปฏิบัติต่อครูบาอาจารย์อีกอย่างหนึ่งควรให้ความเคารพ ให้เกียรติครูผู้สอน ตลอดจนให้เกียรตินักดนตรีด้วยกันเองอีกด้วย

ด้านสติปัญญา หมายถึง การใช้ปัญญาไหวพริบในการบรรเลง ความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในขณะที่บรรเลงอยู่ ผู้บรรเลงจะต้องมีสมาธิ ใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่อยู่ตรงหน้าเสมอ

ด้านวาจา หมายถึง การใช้ถ้อยคำในการพูด หรือน้ำเสียงที่ออกมา บุคลิกภาพด้านวาจาของนักดนตรีที่ดีควรพูดจาด้วยคำสุภาพ อ่อนหวาน นุ่มนวลน่าฟัง ความเป็นมิตรกับเพื่อนนักดนตรีด้วยกันเสมอ

ด้านอารมณ์ หมายถึง การมีอารมณ์ที่ดี ไม่มโห่ ฉุนเฉียว หรือเกรี้ยวกราด โกรธง่าย สามารถควบคุมตนเองได้ในทุกสถานการณ์ เวลาบรรเลงหรือการแสดง อารมณ์จะบ่งบอกถึงสีหน้าและท่าทางที่ผู้บรรเลงแสดงออกมาได้เด่นชัดที่สุด ผู้บรรเลงควรมีอารมณ์ที่ดี จะทำให้ผู้ชมและผู้ฟังเกิดสุนทรียะ และฟังแล้วรู้สึกผ่อนคลาย สบายใจ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุประเบียบวิธีการบรรเลงเดี่ยวจะเข้าของครูสุธารณ์ บัวทั้ง เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการบรรเลงเพลงเดี่ยว แล้วนำมาเรียบเรียง มุ่งเน้นที่บทเพลงเดี่ยวเป็นหลัก เนื่องจากในบทเพลงเดียวนั้นเป็นบทเพลงที่มีการประดิษฐ์ทำนอง มีเทคนิค กลวิธีพิเศษสำหรับการบรรเลง

เดี่ยวและการตกแต่งทำนองไว้อย่างวิจิตรพิสดาร ในการศึกษาระเบียบวิธีการบรรเลงเดี่ยวจะเข้าใจ พบว่า วิธีการตีจะเข้ของครูสุธารณ์ บัวทั้ง เป็นการบรรเลงที่มีเอกลักษณ์ มีกลวิธีการบรรเลงต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของเครื่องดนตรีจะเข้ เริ่มตั้งแต่พื้นฐานในการบรรเลงจะเข้ กลวิธีที่ใช้ในการบรรเลงเดี่ยวจะเข้ แนวในการบรรเลงเดี่ยวจะเข้ และบุคลิกภาพในการบรรเลงจะเข้ ทุกสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดได้ถูกนำมาแต่งแต้มจนเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์เฉพาะตัวของครูสุธารณ์ บัวทั้ง มีการตกแต่งเป็นทำนองเพลงได้อย่างเหมาะสมตามลักษณะของทำนองเพลงเดี่ยว บทเพลงเดี่ยวที่ครูสุธารณ์ บัวทั้งได้ประพันธ์ขึ้นใหม่มีลักษณะการใช้กลวิธีพิเศษเฉพาะของเครื่องดนตรีจะเข้ให้เห็นอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นถึงวิธีการตีจะเข้ที่มีรูปแบบการบรรเลงที่เหมาะสม และเป็นมาตรฐาน

เอกสารอ้างอิง

- Limpachai., S (2020). Primary Khim Solo (2nd Print), Bangkok, Sahathammic Co., Ltd.
Printing
- Suttajit., N.(1996). Musical Activity for Teacher, Bangkok: Chulalongkorn University Printing
- Poonpit Amartayakul (1984) Dontrivichak: Knowledge of Thai Music for Appreciation,
Bangkok. Siam Printing House, Printing Period
- Suraphan Tansriwong. (1995). Teaching Method. Bangkok : Siam Sport Syndicate.
- Samart Chansoon. (1993). Folk Wisdom and Rural Development. (Volume 1) Bangkok:
Ammarin Printing Group.
- Songsiri Sapraser. (1999).The Category of Folk Wisdom Transfer. Master's Thesis in Adult
and Continuing Education, Mahidol University.

การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม : การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน PATICIPATORY DEVELOPMENT : COMMUNITY SUSTAINALBE DEBELOPMENT

ศุภินันท์การย์ ระวีวงศ์¹ และ นภพร เชื้อข้า²

^{1,2} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Supinthakan Rawangwongsaa¹ and Nopporn Chueakham²

^{1,2} Faculty of Humanities and Social Science Phranakhon Rajabhat University

*E-mail: supinthakan@pnru.ac.th

Received:15/10/2022

Revised: 20/11/2022

Accepted:29/05/2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่เกิดขึ้นในประเทศไทยทั้งในการพัฒนาชุมชนชนบทและชุมชนเมือง และเพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและสอดคล้องกับบริบทของประเทศ ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการคือ การพัฒนาคนให้มีความสุข และการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง การพัฒนาคนและชุมชนดังกล่าวให้เกิดผลอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ครอบคลุม 3 มิติ ได้แก่ มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม-วัฒนธรรม และมิติทางสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ต้องเป็นการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม โดยพิจารณาจาก (1) รูปแบบการมีส่วนร่วม 4 รูปแบบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (2) ลักษณะการมีส่วนร่วม 4 ลักษณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในเชิงการกระทำ การมีส่วนร่วมในเชิงเงินงบประมาณ การมีส่วนร่วมในเชิงความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมในเชิงการตัดสินใจ และ (3) ระดับการมีส่วนร่วม 6 ระดับ ได้แก่ ระดับการให้ข้อมูล ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน ระดับการปรึกษาหารือ ระดับการวางแผนร่วมกัน ระดับการร่วมปฏิบัติ และระดับการควบคุมโดยประชาชน การพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมดังที่กล่าวมานั้นนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน นั่นคือเป็นชุมชนที่คนมีความสุขและเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ABSTRACT

This academic article aims to present participatory development towards sustainable community development that occurred in Thailand both in the development of rural and urban communities to suggest guidelines for sustainable community development that meet the needs of the people and conform to the country's context. The study found that community development has two main goals: developing people to be happy and community development to be strong. The development of such people and communities for sustainable results is a development that encompasses three dimensions, namely the economic dimension; socio- cultural dimensions and environmental dimensions This must be a participatory development. By considering from (1) 4 forms of participation, including participation in decision-making, participation in implementation, participation in receiving benefits, and participation in the evaluation. (2) 4 characteristics of participation: participation in action, participation in budget, responsible participation and participation in decision-making. And (3) 6 levels of participation, namely information level, level of exposure to opinions from the public, consultation level, joint planning level, joint action level and the level of control by the people. Participatory community development as mentioned above leads to sustainable community development. That is a community where people are happy and a strong community. both economic society-culture and environment.

Keywords: sustainable development, participatory development, sustainable community development

บทนำ

การพัฒนาชุมชน (Community Development) เป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังและเกิดจากความคิดริเริ่มของประชาชน โดยสามารถใช้เทคนิควิธีการกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่ม เพื่อให้ได้รับความร่วมมือด้วยความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง (Sunyavivat, 1983) ทั้งนี้การพัฒนาชุมชนมีเป้าหมาย 2 ประการคือ 1) การพัฒนาคนให้มีความสุข คือให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข 2) การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และมีความสุข (Phonsi, S., 2004) การพัฒนาชุมชนเพื่อให้คนมีความสุขและชุมชนเข้มแข็งโดยใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นกลไกการพัฒนาชุมชนอันสำคัญ

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) เป็นคำที่มีความหมายและขอบเขตแตกต่างกันไปหลายมิติตามบริบทของแต่ละประเทศ การมีส่วนร่วมของประชาชนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องด้วยเป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การวิเคราะห์ปัญหา การแสดงความคิดเห็น การดำเนินการ การติดตามตรวจสอบผลกระทบของการดำเนินการ เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาของชุมชน (Creighton, 2005) และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในแต่ละมิติ

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) โดยอธิบายความหมายตามรูปศัพท์ อ้างอิงตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ว่า “พัฒนา” หมายถึง การทำให้เจริญ และ “ยั่งยืน” หมายถึง ยืนยง อยู่นาน ดังนั้น “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” จึงหมายถึง การทำให้เจริญอยู่ได้นานหรือการทำให้เจริญอยู่อย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบของแนวคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 ประการ (Klarin, 2018) คือ 1) แนวคิดด้านการพัฒนา (The Concept of development) เป็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมภายใต้ข้อจำกัดด้านระบบนิเวศ 2) แนวคิดด้านความจำเป็นพื้นฐาน (The Concept of Needs) เป็นการกระจายทรัพยากรเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับทุกคน และ 3) แนวคิดเกี่ยวกับคนในรุ่นอนาคต (The Concept of Future Generation) เป็นความสามารถที่เป็นไปได้ในการใช้ทรัพยากรในระยะยาวเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับคนในรุ่นอนาคต

การพัฒนาประเทศไทยมีความสำคัญจำเป็นที่ต้องอาศัยกระบวนการในการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมเพื่อเอื้อโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการพัฒนาชุมชน มุ่งให้สมาชิกชุมชนเป็นเป้าหมายสำคัญในการขับเคลื่อนและผลักดันการพัฒนาชุมชน กระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกชุมชนได้รับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาที่เหมาะสมซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน (Phoochinda, 2015) ทั้งในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการสร้างความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนและสมดุลทั้ง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีและส่งต่อผลการพัฒนาอย่างยั่งยืนไปสู่คนรุ่นต่อไปในอนาคต

การพัฒนาชุมชน

“การพัฒนาชุมชน” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศที่เป็นเจ้าของอาณานิคมได้แสวงหาแนวทางในการบริหารและปกครองดินแดนในอาณานิคมของตน และมีประเทศเอกราชใหม่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ประเทศเหล่านั้นจึงนำวิธีการพัฒนาชุมชนไปใช้ในการพัฒนาประเทศ รวมถึงองค์การสหประชาชาติได้นำวิธีการพัฒนาชุมชนไปใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหลังการแยกตัวเป็นเอกราชของประเทศอาณานิคมต่าง ๆ (Phonsi, 2004) การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงโครงสร้างอย่างเป็นกระบวนการ (Process) มีโครงสร้างและแบบแผน (Planned and Structureed Change) มีการกำหนดเป้าหมายทิศทางที่แน่นอน (Ultimate Goal) เป็นได้ทั้งการปฏิบัติจากภาครัฐ ภาคเอกชน หรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านต่าง ๆ รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อให้มีความสามารถในการพึ่งตนเอง และยังอาจหมายถึงการเรียนรู้และการดำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาแต่ดั้งเดิม ทั้งภูมิปัญญา ระเบียบวิธี ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนา และภาษา (Phuangngam, 2010)

การพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการ (Phonsi, 2004) คือ

1. การพัฒนาคนให้มีความสุข ทำให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข การพัฒนาชุมชนยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เนื่องจากคนเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน เป็นทั้งผู้ดำเนินงาน เป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้น และเป็นผู้สืบทอดงานพัฒนาไม่สิ้นสุด คนจึงเป็นเป้าหมายสุดท้ายหรือเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน ดังนี้

- 1.1 การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คือ การทำให้คนมีความรู้ มีความสามารถ มีทักษะในการประกอบการทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว มีความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มีสุขภาพดี สามารถพึ่งตนเองได้ ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้

- 1.2 การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม คือ การทำให้คนเป็นคนดีทั้งการคิด การพูด และการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี มีความอดทนสามารถยับยั้งตนเองมิให้ประพฤติชั่ว และสร้างเสริมคนให้มีคุณธรรมตามแนวทางศาสนาที่แต่ละคนนับถือ

- 1.3 การพัฒนาคนให้มีความสุข คือ การทำให้คนมีความสุขสงบ มีจิตใจดีงาม มั่นคง ไม่มีความเครียด มีเมตตากรุณา รู้จักความพอเพียง รู้จักประมาณและเข้าถึงสัจธรรมของชีวิต มองโลกในแง่ดี สามารถปรับตัวให้เข้ากับการปฏิรูปสิ่งต่าง ๆ ได้ มีความพร้อมในการพัฒนา

2. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้และมีความสุข ทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน รวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่างด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน เพื่อสาธารณะประโยชน์ การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่กระจัดกระจายกันได้ แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันจนกลายเป็นองค์กรชุมชน (Community Organization) และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อย ๆ (Community Network) ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแนวใหม่ที่มีความสัมพันธ์กัน

แนวราบที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กันในแนวดิ่งแล้วก็จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง โดยชุมชนที่เข้มแข็งจะมีลักษณะดังนี้

2.1 มีจิตสำนึกชุมชน (Community Consciousness) คือ สมาชิกชุมชนสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชนมีความตั้งใจที่จะรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและสมานฉันท์ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน ยอมรับในความหลากหลายของสมาชิก

2.2 มีจิตวิญญาณของชุมชน (Community Spirit) คือ สมาชิกชุมชนมีความจงรักภักดีต่อชุมชน อุทิศตนเพื่อชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น ศาสนา เครือญาติ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ ความมีจิตวิญญาณชุมชนทำให้เกิดความยินดี มีความสุข ความมุ่งมั่นและเกิดพลัง ซึ่งเป็นพลังที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุขร่วมกัน

2.3 เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) คือ การที่สมาชิกร่วมกันเรียนรู้หรือเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนที่เป็นผลจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลและความคิดร่วมกันและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

2.4 มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง (Strengthened Community Organization) คือ การที่สมาชิกรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน มีการผนึกกำลังกันเป็นกลุ่มและองค์กรเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอันเป็นผลจากการเรียนรู้ร่วมกัน

2.5 มีการจัดการชุมชนที่ดี (Community Management) คือ สมาชิกชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง กลุ่มและชุมชน สามารถดำเนินการวางแผน จัดกระบวนการดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.6 มีเครือข่ายชุมชน (Community Networks) คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกันด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ผ่านความสมานฉันท์ที่ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชนของสมาชิกชุมชนและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ทำให้มีพลังเข้มแข็งร่วมกันเรียนรู้และพัฒนาชุมชนจนประสบความสำเร็จ

2.7 มีภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) คือ การมีผู้นำในการพัฒนาชุมชนเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิก ไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลและความคิดเห็นกับสมาชิกคนอื่น สามารถนึกตัวเองเข้ากับชุมชนอย่างเหนียวแน่น ร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน สามารถเชื่อมประสานสมาชิก กลุ่ม และองค์กรชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.8 เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ (Self-Reliance Community) คือ การที่สมาชิกชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองการปกครอง ทั้งในยามปกติและเมื่อประสบกับภาวะวิกฤติต่าง ๆ ทำให้สามารถดำรงรักษาชุมชนไว้ได้

2.9 เป็นชุมชนสงบสุข (Peaceful Community) คือ เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและสามารถบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

2.10 เป็นชุมชนยั่งยืน (Sustainable Community) คือ เป็นชุมชนที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่าง ๆ แต่จะธำรงรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และส่งต่อให้รุ่นลูกหลาน มิให้ล่มสลายไปโดยง่าย

กล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินงานของร่วมกับประชาชน ทั้งที่เป็นบุคคล กลุ่ม หรือองค์กร โดยการดึงศักยภาพของสมาชิกชุมชนสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนและปรับปรุงชุมชนให้ก้าวหน้าขึ้นในด้านต่าง ๆ โดยมีปลายทางที่การพัฒนาคนให้มีความสุขและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

การมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชน กลุ่ม ชุมชนร่วมกันคิดและตัดสินใจในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ร่วมปฏิบัติตามแผนของกลุ่มหรือชุมชน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ โดยรัฐเป็นผู้สนับสนุน เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นอิสระโดยความสมัครใจ การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นกระบวนการ (process) ที่ประชาชนเข้าไปดำเนินกิจกรรมในชุมชน นับตั้งแต่ร่วมกำหนดปัญหาและความต้องการ ร่วมระบุสาเหตุของปัญหา ร่วมกำหนดวิธีการปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมปฏิบัติกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมติดตามประเมินผลกิจกรรม และร่วมรับผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมนั้น โดยประเด็นหลักของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ประชาชนต้องเป็นเป็นผู้กระทำในแต่ละขั้นตอนของการมีส่วนร่วมด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจอย่างอิสระ (Sritong, 2009)

การมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งได้ 4 รูปแบบ (Cohen & Unhoff, 1980) ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดคือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นจึงเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการนั้น จะได้มาจากการตั้งคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์อะไรให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ทั้งผลประโยชน์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ รวมถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์ของโครงการ รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบ

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็นชอบและความคาดหวังซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

สำหรับการมีส่วนร่วมในงานพัฒนานั้น สามารถกระทำได้ 4 ลักษณะ (Cohen, 1996) ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในเชิงการกระทำ โดยที่สมาชิกชุมชนร่วมอุทิศแรงกายในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

2. การมีส่วนร่วมในเชิงเงินงบประมาณ โดยที่สมาชิกชุมชนได้อุทิศเงินในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน

3. การมีส่วนร่วมในเชิงความรับผิดชอบ โดยมีการกระจายภารกิจและความรับผิดชอบให้กับสมาชิกชุมชน

4. การมีส่วนร่วมในเชิงการตัดสินใจ โดยให้สมาชิกชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้กับสมาชิกชุมชน

ทั้งนี้ในการแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งได้หลายวิธี มีข้อควรสังเกตคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้าร่วมจะมียาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นจำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ โดยแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจากต่ำสุดไปหาสูงสุดได้ดังนี้ (Uwannao, et al., 2011)

1. ระดับการให้ข้อมูล มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องในส่วนอื่น

2. ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน โดยผู้วางแผนโครงการจะเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินข้อดีและข้อเสียของโครงการได้ชัดเจนมากขึ้น

3. ระดับการปรึกษาหารือ เป็นการตกลงกันอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชนและผู้มีส่วนร่วม เพื่อประเมินผลความก้าวหน้าหรือระบุปัญหาในข้อสงสัยต่าง ๆ

4. ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับในการมีส่วนร่วมที่ผู้วางแผนโครงการกับประชาชนมีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนจัดเตรียมโครงการ และรับผิดชอบผลที่อาจจะเกิดขึ้นในการดำเนินโครงการ เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมสำหรับการพิจารณาปัญหาที่มีความยุ่งยากซับซ้อน มีข้อโต้แย้งได้มาก

5. ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการ เป็นขั้นของการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6. ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั้งหมด เช่น การลงประชามติ ซึ่งจะสะท้อนถึงความต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ดีเพียงใด ขึ้นอยู่กับความชัดเจนของปัญหาที่จะลงประชามติและการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับข้อดีและข้อเสียของปัญหาที่เกิดขึ้นให้ประชาชนเข้าใจอย่างสมบูรณ์และทั่วถึงกันเพียงใด

จากแนวคิดที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมข้างต้น กล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในทุกมิติตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการ โดยผ่านกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ริเริ่มกำหนดแนวทางในการพัฒนา ร่วมวางแผนปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลจากการดำเนินการที่เกิดขึ้น ทำให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยสมบูรณ์

การพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คือ แนวทางการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลัง มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) ความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Environmental Protection) โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับโลกสร้างขึ้นจากความสำเร็จของเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษก่อนหน้านี้ เริ่มขึ้นในพ.ศ. 2543 และสิ้นสุดลงในพ.ศ.2558 โดยเป้าหมายส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมที่มุ่งเน้นเรื่องบริหารจัดการความหิวโหย ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ การไม่รู้หนังสือ ความเจ็บป่วยและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม (Office of the National Economics and Social Development Council, 2022)

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนครอบคลุมประเด็นดังนี้ (Anukanon, 2004)

1. เป้าหมายทางสังคม การพัฒนาชุมชนต้องเข้าใจรูปแบบของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่นั้น ๆ
2. เป้าหมายทางเศรษฐกิจ ต้องเข้าใจปัจจัยต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชน ในการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวต้องนำปัญหาจากผลกระทบที่มีต่อเศรษฐกิจมาพิจารณาด้วย
3. เป้าหมายทางสิ่งแวดล้อม ต้องเข้าใจผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาชุมชนนั้น

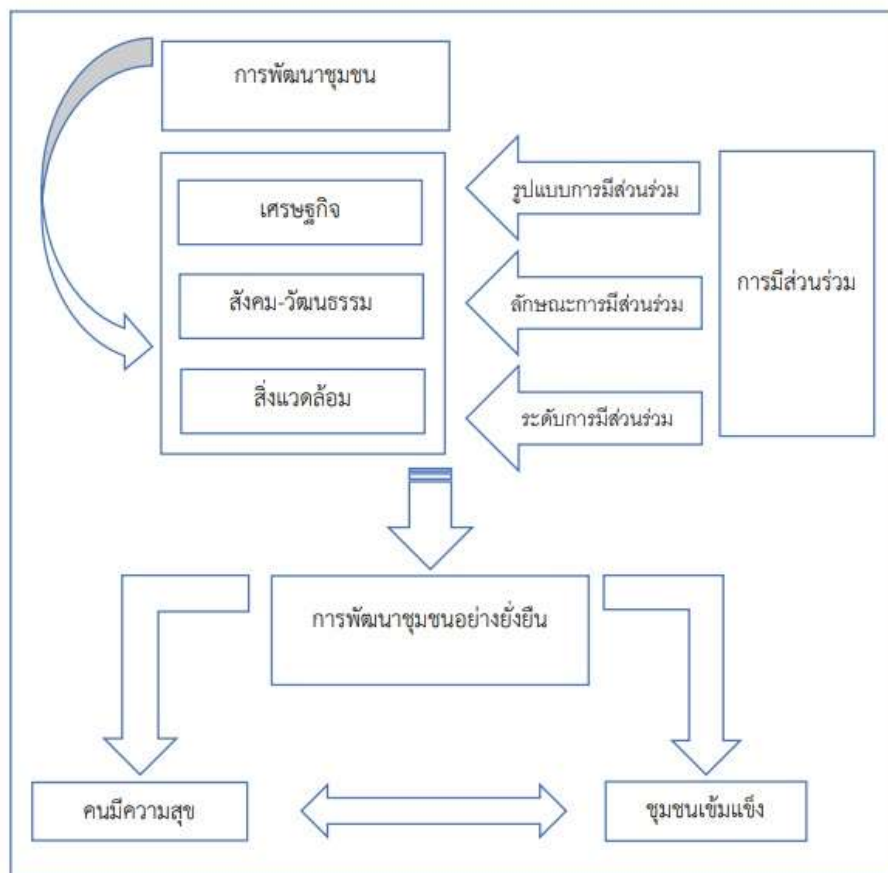
ภาพที่ 1 เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประเทศไทยบรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษโดยส่วนใหญ่ โดยใช้แนวทางตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นแนวทางให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การเพิ่มศักยภาพของประชาชนและชุมชน การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงถือเป็นหัวใจสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการต่าง ๆ ที่สนับสนุนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีส่วนเกี่ยวข้องกับความพยายามในการจัดการกับความยั่งยืนในประเทศไทยเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การปกป้องสิ่งแวดล้อมและความต้องการของมนุษย์

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นไปตามหลักการสำคัญของวาระ 2573 และสามารถใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนการนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทของโลกได้ (Office of the National Economics and Social Development Council, 2022) โดยยึดกรอบการพัฒนาประเทศภายใต้เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุขและตอบสนองการบรรลุผลประโยชน์แห่งชาติบนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Growth) (Office Of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2017) และในปี พ.ศ. 2560 ประเทศไทยได้รับการจัดให้อยู่ในลำดับที่ 55 จาก 157 ประเทศในดัชนีที่จัดตั้งขึ้น “เพื่อให้แต่ละประเทศตรวจสอบได้ว่ายืนอยู่ที่จุดใดในเรื่องที่ปฏิบัติตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน” จึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการอย่างมุ่งมั่นและเพิ่มการมีส่วนร่วมให้มากขึ้นสำหรับประเทศไทยที่จะบรรลุความก้าวหน้าในทุกเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Open Development Thailand, 2022)

กล่าวได้ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันในประเด็นหลัก 3 มิติ คือมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางสิ่งแวดล้อม แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งต่อความมั่นคง ยั่งยืนไปสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป สำหรับประเทศไทยบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยมีหัวใจหลักอยู่ที่การพัฒนาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยจำเป็นต้องดำเนินการด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมให้มากขึ้นเพื่อที่จะสามารถบรรลุความก้าวหน้าได้ครบในทุกเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

กรอบการวิเคราะห์

ภาพที่ 2 รูปแบบการพัฒนาย่อยมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

การใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่แต่เดิมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและใช้ชุมชนทรัพยากรชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนนั้นเป็นแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาท้องถิ่น หากสมาชิกชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของทุนทางสังคมและช่วยกันสืบสานเพื่อการอนุรักษ์ร่วมกัน สมาชิกชุมชนก็จะสามารถออกแบบอนาคตของตนได้บนพื้นฐานของการวางแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง (Sukkasem, 2014)

การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนผ่านการพัฒนาย่อยมีส่วนร่วมตามกรอบการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาย่อยมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน จะพิจารณาการมีส่วนร่วมใน 3 ส่วน ได้แก่ 1) รูปแบบการมีส่วนร่วม 2) ลักษณะการมีส่วนร่วม และ 3) ระดับการมีส่วนร่วม ควบคู่ไปกับการพิจารณาตามประเด็นหรือมิติของการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ 1) มิติการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ 2) มิติการพัฒนาด้านสังคม และ 3) มิติการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ดังการศึกษาต่อไปนี้

บ้านเขากลอยออก หมู่ที่ 7 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนที่อยู่ระหว่างตัวจังหวัดสงขลากับตัวเมืองหาดใหญ่ ได้รับการยอมรับในด้านการพึ่งพาตนเองของชุมชน บ้านเขากลอยออกมีการบริหารจัดการกิจกรรมของชุมชนโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของราษฎร (Office of Community Strengthening, Community Development Department, 2016) ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน โดยผ่านการจัดเวทีประชาคม เพื่อเปิดโอกาสให้ราษฎรได้แสดงความคิดเห็น

2) การดำเนินกิจกรรมบริหารจัดการด้วยคณะกรรมการหมู่บ้านภายใต้การนำของผู้ใหญ่บ้าน นายชำนาญ สุดเอี่ยม ซึ่งเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง โปร่งใส ซื่อสัตย์ เสียสละ มีคุณธรรม สามารถตรวจสอบได้ทุกกิจกรรม

3) การบริหารจัดการองค์กรต่าง ๆ ก่อให้เกิดเงินทุนหมุนเวียนที่สามารถจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนได้ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะวันละบาท กลุ่มอาชีพ กลุ่มทำนํ้าหมักชีวภาพ องค์กรสตรี ฯลฯ ทำให้หมู่บ้านมีศักยภาพในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน รวมถึงภาคีการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ เฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา ปี 2554

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้หมู่บ้านเขากลอยออกประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนคือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผ่านการถอดบทเรียนความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาชีพ เพื่อการส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร เช่น กลุ่มอาชีพ ราษฎรชาวบ้านหรือผู้รู้ กศน. อบต. พัฒนาชุมชน สาธารณสุข เกษตร เป็นต้น โดยในแต่ละวันจะมีบุคคลจากกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ หมุนเวียนมาให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งปัจจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสมาชิกหมู่บ้านเขากลอยออกมี (1) รูปแบบการมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลประโยชน์ จากการที่สมาชิกชุมชนดำเนินกิจกรรมบริหารจัดการด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน และมีการถอดบทเรียนความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาชีพ รวมถึงการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (2) มีลักษณะการมีส่วนร่วมครบทั้ง 4 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในเชิงการกระทำ เชิงเงินงบประมาณ เชิงความรับผิดชอบ และในเชิงการตัดสินใจ โดยหมู่บ้านเขากลอยออกสามารถบริหารจัดการองค์กรต่าง ๆ จนเกิดเงินทุนหมุนเวียนนำไปสู่การจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกชุมชน และ (3) เมื่อพิจารณาระดับการมีส่วนร่วมเห็นได้ว่า สมาชิกบ้านเขากลอยออกมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับที่ 6 ซึ่งเป็นระดับสูงสุด คือ ระดับการควบคุมโดยประชาชน ซึ่งในระดับนี้ ชุมชนจะมีการแก้ไขปัญหาขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยใช้เวทีประชาคมและการบริหารจัดการของคณะกรรมการหมู่บ้าน ทั้งนี้การพัฒนาชุมชนของเขากลอยออกมีมิติของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมไปควบคู่กัน เป็นการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

การศึกษาชุมชนบ้านวังป่อง หมู่ที่ 6 ตำบลเหมืองแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน มุ่งสู่การพัฒนาแบบพึ่งตนเองเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน ยึดเวทีประชาคมของหมู่บ้านเป็นหลักในการตัดสินใจปัญหา ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ นำปัญหามาพูดคุยกันเพื่อร่วมกันหาทางแก้ปัญหา โดยวิธีการรวมพล ใช้ทุนทางสังคมให้เกิดประโยชน์ ยึดการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เสียสละ นำประชาชนไปสู่การพัฒนาและเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดกลุ่ม องค์กร และกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน มีหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคีด้านการพัฒนาหลายภาคส่วนเข้ามาให้การสนับสนุนให้ความรู้ เพิ่มพูนทักษะในการเรียนรู้ มีการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ก่อเกิดรายได้ สร้างคุณค่าให้กับชีวิตครอบครัวและชุมชนอย่างต่อเนื่อง จนเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2550 สมาชิกบ้านวังป่องจึงมีมติพร้อมประกาศระเบียบวาระแห่งชุมชนขึ้น เพื่อสร้างกระแสให้ชุมชนตื่นตัวเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนอย่างจริงจัง สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่จึงได้คัดเลือกบ้านวังป่องเป็นศูนย์เรียนรู้ตัวอย่างจังหวัดเชียงใหม่ (Office of Community Strengthening, Community Development Department, 2016) ต่อมาในปี 2553 “วังป่องโมเดล” ได้เกิดขึ้นตามความต้องการของชุมชน โดยมีหน่วยงานที่เข้ามาร่วมสนับสนุนได้แก่ เทศบาลตำบลเหมืองแก้ว สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ริม และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ “วังป่องโมเดล” มีวัตถุประสงค์ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีเตาแก๊สชีวมวล ทั้งเตาแก๊สชีวมวลพื้นและเตาแก๊สชีวมวลกลบ ช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านเชื้อเพลิงในการประกอบอาชีพ ทดแทนพลังงานเชื้อเพลิงในครัวเรือน ทดแทนน้ำมันดีเซลในเครื่องจักรกลทางการเกษตร (Maejo University, 2022) นอกจากนี้ชุมชนบ้านวังป่องยังได้พัฒนาสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จัดตั้งกลุ่มทางเศรษฐกิจที่ยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้กับสมาชิกชุมชน ได้แก่ 1) กลุ่มผลิตข้าวปลอดภัยบ้านวังป่อง 2) กลุ่มแปรรูปสมุนไพรบ้านวังป่อง 3) กลุ่มเพาะเห็ดบ้านวังป่อง 4) กลุ่มจักสานบ้านวังป่อง 5) กลุ่มข้าวแต่นบ้านวังป่อง 6) กลุ่มเย็บปักถักร้อยบ้านวังป่อง 7) กลุ่มน้ำพริกบ้านวังป่อง 8) กลุ่มใส่อ้วมสมุนไพรบ้านวังป่อง 9) กลุ่มแปรรูปกล้วยบ้านวังป่อง และ 10) กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านวังป่อง (Office of Muangkaew Municipal District, 2022)

เห็นได้ว่าชุมชนบ้านวังป่องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเวทีประชาคมของหมู่บ้าน สร้างความรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แบ่งการพิจารณาได้ดังนี้ (1) รูปแบบการมีส่วนร่วมของบ้านวังป่องนั้น พบว่า สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในทุกรูปแบบ ตั้งแต่การร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ จนถึงการร่วมประเมินผล (2) ในส่วนของลักษณะการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนบ้านวังป่องมี 4 ลักษณะของการมีส่วนร่วมคือ สมาชิกมีส่วนร่วมในการกระทำร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด มีส่วนร่วมในเชิงงบประมาณ โดยมีการใช้ทุนในครัวเรือนเพื่อดำเนินกิจกรรมที่นำไปสู่การเพิ่มรายได้ของสมาชิกชุมชน รวมถึงมีส่วนร่วมในลักษณะของความรับผิดชอบ มีการจัดตั้งกลุ่มเศรษฐกิจที่ยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามความถนัดของแต่ละบุคคลและครัวเรือน และสุดท้ายคือมีลักษณะของการมีส่วนร่วมในเชิงการตัดสินใจ เห็นได้จากการที่สมาชิกได้ร่วมวางแผนและตัดสินใจ

จนถึงการลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน นำไปสู่การประกาศ “วังป๋องโมเดล” ในที่สุด และ (3) ระดับขั้นของการมีส่วนร่วม พบว่าชุมชนบ้านวังป๋องมีระดับการมีส่วนร่วมสูงสุดในขั้นที่ 6 คือระดับการควบคุมโดยประชาชน จากการมีการประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรม ลงประชามติ เผยแพร่มติของชุมชน และลงมือดำเนินการตามแผนตามมติ แสดงให้เห็นทั้งความต้องการและความมีส่วนร่วมของชุมชนได้อย่างชัดเจน สะท้อนภาพของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านวังป๋อง

ชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงมิติของการพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านการมีส่วนร่วมได้อย่างชัดเจนอีกชุมชนหนึ่งก็คือ ชุมชนริมคลองลาดพร้าว-เปรมประชากร (บ้านมั่นคงประชารัฐริมคลอง) แต่เดิมชุมชนริมคลองเป็นชุมชนแออัดรูกำลาลำคลองซึ่งเป็นอุปสรรคในการระบายน้ำลงสู่คูคลองโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน ทำให้การระบายน้ำไม่มีประสิทธิภาพ เพราะมีสิ่งปลูกสร้างกีดขวางทางเดินน้ำในลำคลอง (Community Organizations Development Institute, 2021) หลังน้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพฯ ปี 2554 รัฐบาลจึงมีแผนงานการแก้ไขสิ่งปลูกสร้างรูกำลาลำคลองในกรุงเทพฯ โดยจะมีการรื้อย้ายบ้านเรือนที่รูกำลาลำคลอง เพื่อก่อสร้างเขื่อนระบายน้ำในคลอง ขุดลอกคลองให้ลึกและกว้างกว่าเดิม โดยเริ่มดำเนินการในคลองลาดพร้าวเป็นคลองแรกในปี 2559 ในช่วงต้นของการดำเนินการ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เชื่อว่ารัฐบาลจะเข้ามาสนับสนุนโครงการนี้อย่างจริงจัง เพราะชาวบ้านบุกรุกที่ดินริมคลองปลูกสร้างบ้านกันมานานหลายสิบปี จึงเกรงว่าจะมีการไล่ที่ทั้งที่ความจริงชาวบ้านต้องการจะได้บ้านใหม่และอยู่อาศัยอย่างถูกต้อง (Community Organizations Development Institute, 2021)

คณะกรรมการบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างรูกำลาลำน้ำสาธารณะ ได้มอบหมายให้กรุงเทพมหานครรับผิดชอบการสร้างเขื่อนระบายน้ำ และให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ดำเนินโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยรองรับชาวชุมชนริมคลองที่ต้องรื้อย้ายออกจากแนวคลองและแนวเขื่อน เพื่อคืนพื้นที่คลองให้กรุงเทพมหานครสามารถสร้างเขื่อนระบายน้ำได้ ขณะเดียวกันชุมชนริมคลองจะได้รับการพัฒนาให้มีความมั่นคงและถูกต้องตามกฎหมาย มีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมถึงเป็นการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำต่าง ๆ ซึ่งเป็นการจัดการร่วมกันของชุมชนในรูปแบบสหกรณ์ โดยทำงานร่วมกันในรูปแบบประชารัฐที่ทั้งชุมชนและหลายหน่วยงาน ได้แก่ กรุงเทพมหานคร กองทัพบก กรมธนารักษ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ การไฟฟ้า การประปานครหลวง สถาบันการศึกษา และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันคือ “คืนความสุขให้คนคลอง คืนสายคลองให้คนเมือง” (Community Organizations Development Institute, 2021)

การพัฒนาชุมชนริมคลองตามโครงการดังกล่าวแสดงถึงการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนที่สุดจากการดำเนินงานมีหลักการสำคัญคือ ให้ชาวชุมชนริมคลองรวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหา ให้ชุมชนหรือชาวบ้านมีส่วนร่วมและเป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญหา เช่น การรวมกลุ่มกันโดยการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อสำรวจข้อมูลปัญหาและความต้องการ ช่วยกันออกแบบบ้าน วางผังชุมชน จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์เคหสถาน

เพื่อเป็นทุนในการสร้างบ้านหรือจัดซื้อที่ดินและร่วมกันบริหารโครงการ โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนด้านความรู้และความช่วยเหลือ เช่น พอช. ส่งสถานิกเข้าไปให้คำแนะนำแก่ชุมชนเรื่องการออกแบบบ้าน ออกแบบผังชุมชน กรมส่งเสริมสหกรณ์เข้าไปให้ความรู้เรื่องการจัดตั้งสหกรณ์เคหสถาน กรมธนารักษ์ให้ชุมชนเช่าที่ดินในอัตราผ่อนปรนระยะยาว ครึ่งละ 30 ปีเป็นต้น (Community Organizations Development Institute, 2021) จากการดำเนินงานทั้งหมดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึง (1) รูปแบบการมีส่วนร่วมที่ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทั้งในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ในทุกมิติในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงริมคลอง และการประเมินผลจากการได้เป็นเจ้าของบ้านมั่นคงริมคลอง (2) ด้านลักษณะการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงริมคลองนั้น มีทั้ง 4 ลักษณะคือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในเชิงการกระทำ อุทิศแรงกายในการดำเนินงานทั้งการร่วมออกแบบบ้านและวางผัง การมีส่วนร่วมในเชิงงบประมาณ โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ถือสิทธิ์ในบ้านมั่นคงริมคลองผ่านการเป็นสมาชิกสหกรณ์และการผ่อนส่งระยะยาว การมีส่วนร่วมในเชิงความรับผิดชอบ สมาชิกชุมชนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบผ่านการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินงานในส่วนต่าง ๆ และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เช่นการออกแบบบ้าน การวางผังชุมชนของตน สร้างความภาคภูมิใจและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง (3) ในด้านระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการดำเนินการโครงการบ้านมั่นคงริมคลองประชาชนมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด คือ ระดับการควบคุมโดยประชาชน โดยสมาชิกชุมชนริมคลองมีความเข้าใจสถานการณ์ปัญหา เข้าใจความต้องการของชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยผ่านการลงมติของสมาชิกชุมชนในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินโครงการ จากโครงการบ้านมั่นคงริมคลองดังกล่าวทำให้ชาวชุมชนริมคลองได้มีที่อยู่อาศัยที่ถูกกฎหมายเป็นของตนเอง ชุมชนสะอาดมีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม มีทางเดินเลียบคลองที่ปลอดภัย และชาวชุมชนสามารถค้าขายได้ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินโครงการจนสามารถเปลี่ยนแปลงชุมชนริมคลองได้ทั้งทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชนอย่างยั่งยืน

บทสรุป

การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและสมดุลทั้ง 3 มิติ คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจ ความครอบคลุมทางสังคมวัฒนธรรม และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกชุมชน และบรรลุเป้าหมายหลักของการพัฒนาชุมชนคือ ทำให้คนมีความสุขและชุมชนเข้มแข็ง อันส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนไปสู่คนรุ่นต่อไปในอนาคตนั้น การพัฒนาทางเศรษฐกิจของชุมชนต้องเข้าใจปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชน การพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนต้องเข้าใจรูปแบบของชุมชน และการพัฒนาทางสิ่งแวดล้อมของชุมชนต้องตระหนักถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่จะมีต่อชุมชน ทั้งนี้การจะบรรลุผลการพัฒนาสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนทั้ง 3 มิติจำเป็นต้องพัฒนาย่างมีส่วนร่วม ให้ประชาชนหรือสมาชิกชุมชนเข้าถึงข้อมูล เข้าใจปัญหา รู้จักทุนชุมชนของตน และแสดงความต้องการของชุมชนได้ในแต่ละขั้นตอนการพัฒนา ตระหนักถึงการเป็นเจ้าของชุมชน เจ้าของปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมลงมือทำ ร่วมรับ

ผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนานั้นได้ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุด ส่งผลต่อความรู้สึกรักและผูกพัน ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ห่วงแหน ปกป้องรักษา และส่งต่อชุมชนที่สมาชิกร่วมกันพัฒนาสู่คนรุ่นต่อไปด้วยความภาคภูมิใจ

เอกสารอ้างอิง

- Anukanon, S. (2004). **Environmental Economics**. Bangkok: TPN Place Limited Partnership.
- Cohen, John M. & Uphoff, Norman. (1980). **Participation's Place in Rural Development, Seeking Clarity Through Specificity**, World Development. P 213.
- Cohen, S.L. (1996). **Mobilizing Communities for Participation and Empowerment**. In Servaes, J., Jacobson, T.L., & White, S.A. (eds), **Participatory Communication for Social Change**. New Delhi: Sage.
- Community Organizations Development Institute. (2021). **'21 Years CODI. From Slums to Homes Beautiful by the Canal, Price of a Hundred Thousand - a view of A Million**. Retrived from <https://web.codi.or.th/20211011-27787/> [2022, 23 Dec.]
- Community Organizations Development Institute. (2021). **New House - New Life of the Ladprao - Prem Prachakorn Canal Community**. Retrived from <https://web.codi.or.th/20210716-25758/> [2022, 23 Dec.]
- Community Organizations Development Institute. (2021). **Residential Development of Communities along the Canal**. Retrived from <https://web.codi.or.th/20210716-25758/> [2022, 23 Dec.]
- Creighton, J. L. (2005). The Public Participation Handbook: Making Better Dicisions through Citizen Involvement in Thai Context. **Journal of Environmental Management**. 8(1), 123-141.
- Klalin, Tomislav. (2018). The Concept of Sustainable Development: From Its Beginning to the Contempolaly Issues. **Zagreb International review of Economics & Business**, 21(1), 67-94.
- Maejo University. (2022). **Ban Wang Pong Community Learning Center**. Retrieved from <https://erp.mju.ac.th/openFile.aspx?id=MTAxNTQz> [2022, 22 Dec.]
- Office of Community Strengthening, Community Development Department. (2016). **Community Knowledge Management Handbook**. Bangkok: Department of Community Development.
- Office of Muangkaew Municipal District. (2022). **OTOP Nawatwithi Ban Wang Pong Tourism Community Moo 6 , Muangkaew Subdistrict, Mae Rim District, Chiang Mai Province**. Retrieved from [http://muangkaew.go.th/ckfinder/userfiles/files/TourismCommunity%20OTOP%20Nawatwithi%20%20BanWangPong\(1\).pdf](http://muangkaew.go.th/ckfinder/userfiles/files/TourismCommunity%20OTOP%20Nawatwithi%20%20BanWangPong(1).pdf). [2022, 22 Dec.]

Office Of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2017).

Environmental Quality Management Plan 2017-2021. Bangkok: Ministry of Natural Resources and Environment.

Office of the National Economics and Social Development Council. (2022). **About SDGs.** Retrieved from <https://sdgs.nesdc.go.th/about-sdgs/> [2022, 22 Dec.]

Open Development Thailand. (2565). **Sustainable Development Goals.** Retrieved from <https://thailand.opendevlopmentmekong.net/th/topics/sustainable-development-goals/#SustainableDevelopmentGoals> [2022, 22 Dec.]

Phonsi, S. (2004). **Theory and Principle of Community Development.** (5th ed.). Bangkok: Odeon Store.

Phoochinda, W. (2015). **Community Environmental Management based on Industrial Ecology Concept.** Bangkok: National Institute of Development Administration.

Phuangngam, K. (2010). **Community and Local Self-Governance.** Bangkok: Borpit Printing.

Sritong, N. (2009). **Increasing Leadership Potential in Community Development Work.** Bangkok: O. S. Printing

Sukkasem, C. (2014). **Principles of Participation in Sustainable Community Development.** Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Sunyavivat, S. (1983). **Community Development.** (3rd ed.). Bangkok: Odeon Store.

Uwannao, B. et al. (2011). **Public Participation in Public Policy Processes.** (2nd ed.). Bangkok: A.P. Graphic Design and Print Company Limited.

แนวทางการพิจารณาและการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เป็นวารสารที่นำเสนอบทความวิชาการ และบทพิจารณาหนังสือ (Book Review) จากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาทั่วไปทั้งภายในและภายนอกประเทศได้มีโอกาสเสนอผลงานวิชาการเพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวิทยาการโดยเฉพาะองค์ความรู้ใหม่สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ผลงานวิชาการที่รับตีพิมพ์อาจอยู่ในรูปแบบต่อไปนี้ บทวิจัย บทความวิชาการ บทความปริทัศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ เป็นต้น ต้นฉบับ (Manuscript) ที่ส่งพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ภายใต้เงื่อนไขว่าจะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน (ยกเว้นรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่น ต้องไม่เป็นผลงานทางวิชาการที่ลอกเลียน ตัดทอนจากผลงานวิจัยของผู้อื่น ไม่มีการคัดลอกหรือชักนำให้เข้าใจผิดในผลงานหรือผลการศึกษา เรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer-reviewed) และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ

1. ประเภทของบทความที่รับพิจารณา

1. บทความวิจัย
2. บทความวิชาการ
3. บทวิจารณ์หนังสือ

2. รูปแบบการเขียนบทความ

- 2.1 ชื่อเรื่อง
- 2.2 ผู้แต่ง
- 2.3 บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 2.4 บทนำ
- 2.5 เนื้อหา
- 2.6 บทสรุป
- 2.7 เอกสารอ้างอิง
- 2.8 ประวัติการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการและสังกัด

3. การเตรียมต้นฉบับ

1. ให้ระบุชื่อผู้เขียน ยศหรือตำแหน่ง ที่อยู่หรือที่ทำงานที่สามารถติดต่อได้ พร้อมเบอร์โทรศัพท์ อีเมลและโทรสารที่สามารถติดต่อได้
2. พิมพ์โดยโปรแกรม Microsoft Word for Windows
3. ใช้อักษรแบบ TH SarabunPSK ขนาด 16 โดยใช้กระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียวเท่านั้น

4. ระยะห่างระหว่างบรรทัดให้ใช้ single space ความยาวของบทความไม่น้อยกว่า 15 หน้าแต่ไม่เกิน 20 หน้า รวมเอกสารอ้างอิง

5. ใช้ระบบอ้างอิงแบบ APA 7 (American Psychological Association)

6. การตั้งค่าหน้ากระดาษ

- ระยะขอบบน (Top margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร
- ระยะขอบล่าง (Bottom margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร
- ระยะขอบซ้าย (Left margin) 1.5” หรือ 3.18 เซนติเมตร
- ระยะขอบขวา (Right margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร

4. การส่งต้นฉบับบทความเพื่อตีพิมพ์

ส่งบทความแบบเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฯ ผ่านระบบ Thaijo <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournalpnru>

5. การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง

กรณีที่ผู้เขียนต้องการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเรื่อง 1) ให้ใช้วิธีการอ้างอิงในส่วนเนื้อเรื่องแบบนาม-ปี (author-date in text citation) โดยระบุ ชื่อผู้แต่ง และปีพิมพ์ของเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้าง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น และอาจะระบุเลขหน้าของเอกสารที่อ้างด้วยก็ได้หากต้องการ 2) ให้มีการอ้างอิงส่วนท้ายเล่ม (reference citation) โดยการรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้นๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง ภายใต้หัวข้อ เอกสารอ้างอิง สำหรับผลงานวิชาการภาษาไทย หรือ Reference สำหรับผลงานวิชาการภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association) กรณีรายการเอกสารอ้างอิงภาษาไทย ให้แปลรายการอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษต่อท้ายรายการอ้างอิงภาษาไทยเดิม ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิงมีดังนี้

1. หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: ผู้จัดพิมพ์.

พรพิมล ตรีโชติ. (2542). **ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Huntington, S. (2003). **The Clash of Civilization and the Remaking of World Order**. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

2. วารสาร

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. **ชื่อวารสาร**, ปีที่(ลำดับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้าย

สมบัติ จันทรวงศ์. (2557). คณาธิปไตยหรือประชาธิปไตยในอาเซียน: มุมมองของ Alexis de Tocqueville. **วารสารเอเชียพิจาร ฉบับปฐมฤกษ์**, 1(1), 23-63.

Chanrochanakit, P. (2011), Deforming thai Politics As Read through Thai Contemporary Art. **Third Text**, 25(4), 419-429.

3. นิตยสารหรือนิตยสารพิมพ์

ชื่อผู้แต่ง. (วัน เดือน ปีที่พิมพ์เผยแพร่). ชื่อบทความ. ชื่อ นิตยสาร/นิตยสารพิมพ์, ปีที่, หน้า.

มูฮัมหมัดอิลยาส หญาปริง. (31 พฤษภาคม 2554) จะเอายังไงกับภาคใต้?. มติชน, 35,

หน้า 15.

4. บทความจากเว็บไซต์

ชื่อผู้แต่ง, (ปีที่เผยแพร่). ชื่อเรื่อง.สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี ที่สืบค้น, สืบค้นจากชื่อเว็บไซต์

สมชาย ภคภาสวิวัฒน์. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่าง AEC และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน. ค้นเมื่อ 22 กรกฎาคม 2557, จาก ฐานเศรษฐกิจ.

***หมายเหตุ ต้นฉบับบทความที่นำส่งจะต้องถูกต้องตามหลักเกณฑ์และคำแนะนำการเขียนที่กำหนดเท่านั้น จึงจะได้รับพิจารณาดำเนินการประเมินบทความก่อนตีพิมพ์

แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร HUSO Journal of Humanities and Social Sciences

ชื่อเรื่อง ภาษาไทย.....

ภาษาอังกฤษ.....

ประเภทบทความ.....

ชื่อ-สกุล ผู้แต่ง

ภาษาไทย.....

ภาษาอังกฤษ.....

หน่วยงาน (สังกัด).....

ที่อยู่.....

E-mail..... โทรศัพท์.....

คำยืนยันของผู้แต่ง

ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า บทความนี้ไม่เคยเสนอหรือกำลังตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อนและยินดีให้ กองบรรณาธิการวารสาร HUSO Journal of Humanities and Social Sciences เลือกสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาต้นฉบับของข้าพเจ้าโดยอิสระและยินยอมให้กองบรรณาธิการฯ สามารถตรวจแก้ไขต้นฉบับดังกล่าวได้ตามสมควร และยินยอมว่าบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสารนี้ถือเป็นลิขสิทธิ์ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ลงชื่อ.....

วันที่.....

ส่งมายัง

บรรณาธิการวารสาร HUSO Journal of Humanities and Social Sciences

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

เลขที่ 9 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220

E-mail : husojournalpnru@gmail.com

